

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**FARKLI FİNANSAL RAPOR DÜZENLEME ESASLARINA
GÖRE YILLARA YAYGIN İNŞAAT İŞLERİNDE
FİNANSMAN İHTİYACININ BELİRLENMESİ**

GÜLŞAH AYTUĞ GÜNDÜZ

İŞLETME ANABİLİM DALI

KASIM 2019

**FARKLI FİNANSAL RAPOR DÜZENLEME ESASLARINA GÖRE
YILLARA YAYGIN İNŞAAT İŞLERİNDE FİNANSMAN İHTİYACININ
BELİRLENMESİ**

Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KASIM 2019

Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ tarafından hazırlanan “Farklı Finansal Rapor Düzenleme Esaslarına Göre Yıllara Yaygın İnşaat İşlerinde Finansman İhtiyacının Belirlenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi İşletme Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Serap Sebahat YANIK

İşletme Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Hasan KAVAL

İşletme Fakültesi, Atılım Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Prof. Dr. Aydın KARAPINAR

İşletme Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 01/11/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZARİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ

01.11.2019

FARKLI FİNANSAL RAPOR DÜZENLEME ESASLARINA GÖRE YILLARA YAYGIN İNŞAAT İŞLERİNDE FİNANSMAN İHTİYACININ BELİRLENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

Kasım 2019

ÖZET

İnşaat sektörü; gerek ülkemizde gerekse dünyada oldukça önemli bir yere sahiptir. İnşaat sektöründe yer alan ve yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin finansal tabloları ise diğer sektörlerde yer alan işletmelerin finansal tablolarından farklılık göstermekte olup, diğer sektörlerle kıyasla daha karmaşık bir yapıdadır. Bu noktadan hareketle, yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin finansal tablolarının değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında göz önüne alınması gereken farklı ölçütler bulunmaktadır. İşletmelerin finansal tablolarının doğru şekilde analiz edilmesi; mali yapılarının daha iyi anlaşılmasına olanak verirken, performanslarından, finansman ihtiyaçlarına kadar pek çok konuda da işletme hakkında fikir sahibi olmamızı kolaylaştırır. Diğer yandan işletmeler, finansal tablolarını farklı finansal raporlama esaslarına göre düzenleyebilmekte olup, bu da işletmelerin finansal tablolarının yorumlanmasında kullanılan yöntemlere göre farklı bakış açılarını ve yaklaşımları beraberinde getirmektedir. Ülkemizde de hâlihazırda kullanılmakta olan Vergi Usul Kanunu (VUK) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) çerçevesindeki yöntemler farklı muhasebe uygulamalarını benimsemiştir. Vergi Usul Kanununa göre; işletmeler devam eden yıllara yaygın inşaat işleriyle ilgili gelir ve giderlerini, işler tamamlanana kadar bilanço hesaplarında kümülatif halde izlemekte olup, gelir tablosu hesaplarına ise ancak işler tamamlandıktan sonra aktarabilmektedirler. Gelir ve giderlerin kümülatif halde izlenmesi nedeniyle de her yılın kendi içerisinde gerçekleşen reel maliyet ve gelir durumları açıkça görülemezken, bu durum işletmenin gerçek anlamdaki aktif büyüklüğü, finansal yapı ve borçluluk gibi rasyolarının değerlendirilmesinde de yanıltıcı olmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları açısından ise yakın bir tarihe kadar kullanılan TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı, yerini TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına bırakmıştır. VUK'ta “tamamlanmış sözleşme” yöntemi benimsenirken; TMS 11'de “tamamlanma yüzdesi” yöntemini kullanılarak VUK'a kıyasla daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi amaçlanmıştır. 01.01.2018 tarihi itibarıyla ise gayrimenkul, inşaat, yazılım, telekomünikasyon, üretim sektörleri başta olmak üzere istisnalar dışında tüm sektörlerin hasılatını tek bir standart altında toplayan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardının uygulamasına geçilmiştir. TFRS 15, TMS 11'in de yer aldığı hasılat yaratan birçok işlemde değişikliğe gitmiştir. Bu çalışmada; inşaat sektöründe kullanılan muhasebe sistemleri hakkında bilgi verilmiş olup, muhasebe sistemlerine ilişkin hesapların işleyişi ve muhasebe kayıtları incelenmiştir. VUK'a göre düzenlenen finansal tabloların daha doğru şekilde analiz edilebilmesi için gelir ve maliyetler gerçekleştikleri yıllara dağıtılarak uyarlanmış bir finansal tablo oluşturulmuştur. Her iki finansal tablo karşılaştırılarak yorumlanmış, işletmenin performansı ve finansman ihtiyacı irdelenmiştir. Ayrıca TMS 11'den TFRS 15'e geçiş süreci hakkında da bilgi verildikten sonra TFRS 15 standardı, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri kapsamında değerlendirilmiştir. Son olarak VUK'a göre düzenlenen finansal tablolar, uyarlanmış finansal tablolar ve TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolar karşılaştırılarak yorumlanmış ve işletmenin finansman ihtiyacı analiz edilmiştir.

Bilim Kodu : 112209

Anahtar Kelimeler : Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt, İnşaat Muhasebesi, VUK, TFRS 15

Sayfa Adedi : 165

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Serap Sebahat YANIK

DETERMINING FINANCIAL NEED FOR THE LONG-TERM CONSTRUCTION
CONTRACTS ACCORDING TO DIFFERENT FINANCIAL REPORTING STANDARDS
(M.S. Thesis)

Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
November 2019

ABSTRACT

The construction sector has an important place both in our country and in the world. The financial statements of the companies undertaking the long-term construction and contracts in the construction sector are different from companies in other sectors and more complex compared to them. From this point of view, there are different criteria to be considered in the assessment and interpretation of the financial statements of the companies undertaking the long-term construction and contracts. Accurate analysis of the financial statements of a company allows for a better understanding of their financial structure and making it easier for us to gain insight into a wide range of issues from performance to financing need. On the other hand, companies can organize their financial statements according to different accounting treatments, which brings different perspectives and approaches according to the method used in the interpretation of financial statements. The methods within the scope of Tax Procedure Law (TPL) and Turkey Financial Reporting Standards (TFRS), which is currently being implemented in our country, adopted different accounting practices. According to the TPL, companies record their costs and revenues of ongoing long-term construction and repair works as cumulatively in their balance sheet accounts until the completion of these works and can transfer to the income statement accounts only after the works are completed. Due to the cumulative records of costs and revenues, the real costs and revenues realized within each year cannot be clearly seen. This situation is also misleading in the evaluation of the total real asset size, financial structure and indebtedness ratios. In terms of Turkey Account Standards, TMS 11 Construction Contracts Standard, which is used until recently, give place to TFRS 15 Revenue from Contracts with Customers Standard. While the “completed contract” method is adopted in the TPL, it was aimed to obtain more reliable results compared to the TPL by using the “percentage of completion” method in TMS 11. As of 01.01.2018, TFRS 15 Revenue from Contracts with Customers Standard has been started to implement and this standard combines the revenues of all sectors, especially the real estate, construction, software, telecommunications and manufacturing sectors, with the exception of certain sectors, under a single standard. TFRS 15 introduced amendments in many revenue-generating transactions, particularly in TMS 11. In this study, information is given about accounting methods used in the construction sector and the operation of the accounts and accounting records related to accounting methods are analyzed. Afterwards, adjusted financial statements are obtained by distributing the costs and revenues to years in which they are realized in order to accurate analysis of the TPL based financial statements. Both of the financial statements are interpreted by comparing and the performance and financial need of the sample company are scrutinized. In addition, the transition process from TMS 11 to TFRS 15 was mentioned and the TFRS 15 standard was evaluated within the scope of long-term construction and repair works. Finally financial statements prepared in accordance with TPL, TFRS 15 and adjusted financial statements are interpreted by comparing and the financial need of the sample company are analyzed.

Science Code : 112209

Key Words : Long-Term Construction Contracts, Construction Accounting, VUK, TFRS 15

Page Number : 165

Supervisor : Prof. Dr. Serap Sebahat YANIK

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli yardımlarıyla beni yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Serap Sebahat Yanık'a, yalnızca bu çalışmamda değil, her türlü desteğiyle her zaman yanımda olan, varlığından daima güç aldığım ve evladı olmaktan gurur duyduğum çok kıymetli sevgili anneme ve çalışmam esnasında yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
1. GİRİŞ	1
2. İNŞAAT TAAHHÜT SEKTÖRÜ VE SEKTÖRÜN FİNANSMAN İHTİYACI.....	5
2.1. İnşaat Taahhüt Sektörüne Genel Bakış ve Küresel İnşaat Sektörü	5
2.2. İnşaat Sektörünün Türkiye’deki Yeri.....	9
2.3. İnşaat Taahhüt Sektörünü Diğer Sektörlerden Ayıran Başlıca Özellikler	12
2.4. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşlerinin Temel Muhasebe İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi.....	16
2.5. İnşaat Taahhüt Sektöründe Finansman İhtiyacı	19
2.5.1. Sektörde Finansman İhtiyacı Doğuran Başlıca Unsurlar	21
2.5.2. İnşaat Taahhüt İşletmelerinin Başlıca Finansman Kaynakları.....	25
3. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE VERGİ USUL KANUNU’NA GÖRE MUHASEBE UYGULAMALARI.....	29
3.1. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım Faaliyetlerinde Maliyet Hesapları ve Hesapların İşleyişi.....	29
3.1.1. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım Faaliyetlerinde Maliyet Hesapları.....	29
3.1.2. Hesapların İşleyişi.....	31
3.2. Vergi Usul Kanunu’na Göre Maliyet Unsurları	33
3.2.1. İlk Madde ve Malzeme Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi.....	34
3.2.2. İşçilik Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi.....	38

3.2.3. Taşeron Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi	40
3.2.4. Ortak Genel Giderlerin Dağıtımı	41
3.3. Vergi Usul Kanunu'na Göre Gelir Unsurları	46
3.3.1. Alınan Sipariş Avansları ve Muhasebeleştirilmesi	46
3.3.2. Hakediş Gelirleri ve Muhasebeleştirilmesi.....	46
3.4. Vergi Usul Kanunu'na Göre İnşaat Taahhüt İşlerinde Vergilendirme.....	48
3.4.1. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Vergilendirme Esasları.....	48
3.4.2. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Geçici Vergi ve Vergi Kesintileri	49
3.4.3. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Geçici Verginin Mahsubu	50
4. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE DÜZENLENEN FİNANSAL TABLOLARIN ANALİZE ELVERİŞLİ HALE GETİRİLMESİ	53
4.1. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Üstlenen İşletmelerin Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlenen Finansal Tablolarında İzlenen Gelir ve Giderlerin Gerçekleştikleri Yıllara Dağıtılması ve Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesi	53
4.1.1. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesine İlişkin Bilanço Hesaplarında Yapılması Gereken İşlemler	55
4.1.2. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesine İlişkin Gelir Tablosu Hesaplarında Yapılması Gereken İşlemler	56
4.1.3. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesi, VUK'a Göre Düzenlenen Finansal Tablolarla Karşılaştırılması, Mali Analiz ve Finansman İhtiyacının İrdelenmesine İlişkin Örnek Uygulama Çalışması.....	57
5. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN MUHASEBE UYGULAMALARI	77
5.1. TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardından TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılan Standardına Geçiş	77
5.2. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı	80
5.2.1. Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Gelir, Hasılat ve Kazanç Kavramları	80
5.2.2. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Amacı.....	81
5.2.3. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Kapsamı	82

5.2.4. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardına Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi	83
5.2.4.1. Sözleşmenin tanımlanması	85
5.2.4.1.1. Sözleşmenin birleştirilmesi.....	87
5.2.4.1.2. Sözleşmenin değişiklikleri.....	87
5.2.4.2. Edim yükümlülüklerinin tanımlanması	89
5.2.4.2.1. Zamana yayılı edim yükümlülükleri	90
5.2.4.2.2. Belirli bir anda yerine getirilen edim yükümlülükleri	91
5.2.4.2.3. Edim yükümlülüğünün tamamen ifasına yönelik ilerlemenin ölçülmesi.....	91
5.2.4.3. Sözleşme bedelinin belirlenmesi	93
5.2.4.4. Sözleşme bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılması.....	94
5.2.4.5. Hasılatın muhasebeleştirilmesi	94
5.2.5. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Kapsamında Değerlendirilmesi	95
5.2.6. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının İnşaat Sözleşmelerine Uygulanması Üzerine Örnek Uygulama.....	98
5.2.7. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşleri Üstlenen İşletmelerde Farklı Rapor Düzenleme Esasları Üzerine Karşılaştırmalı Örnek Uygulama	106
5.2.7.1. Literatür taraması.....	106
5.2.7.2. Uygulamanın amacı	113
5.2.7.3. Uygulamanın kapsamı ve metodolojisi	113
5.2.7.4. Örnek uygulama çalışması.....	114
5.2.7.4.1. Dönüştürme kayıtlarının yapılması	120
5.2.7.4.2. Uyarlanmış finansal tabloların elde edilmesi.....	129
5.2.7.4.3. Finansal tabloların karşılaştırılması ve analizi	133
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER.....	149
KAYNAKLAR	157
ÖZGEÇMİŞ	165

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. Seçilmiş Ülkelerde İnşaat Sektörlerinde Büyüme, Yüzde (%).....	8
Çizelge 2.2. Cari Fiyatlarla GSYH ve İnşaat Sektörü	11
Çizelge 2.3. En Büyük 250 Müteahhit İçinde Ülkeler	12
Çizelge 2.4. İnşaat Taahhüt ve Sanayi Sektörlerinin Karşılaştırılması	15
Çizelge 3.1. VUK’a Göre İnşaat Taahhüt İşlerinde 17 ve 35 Hesap Grupları	33
Çizelge 3.2. İşçi Ücretleri Bordrosu	40
Çizelge 3.3. Ortak Genel Giderlerin İnşaat İşlerine Dağıtımı.....	43
Çizelge 3.4. Ortak Amortismanların İnşaat İşlerine Dağıtımı	43
Çizelge 4.1. KLM İnşaat A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Bilançosu-Aktif	58
Çizelge 4.2. KLM İnşaat A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Bilançosu-Pasif	59
Çizelge 4.3. KLM İnşaat A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Gelir Tablosu	60
Çizelge 4.4. KLM İnşaat A.Ş.’nin Uyarlanmış Bilançosu-Aktif	62
Çizelge 4.5. KLM İnşaat A.Ş.’nin Uyarlanmış Bilançosu-Pasif	63
Çizelge 4.6. KLM İnşaat A.Ş.’nin Uyarlanmış Gelir Tablosu.....	64
Çizelge 5.1. TFRS 15’in TMS 11 ve TMS 18 Standartlarıyla Karşılaştırılması	79
Çizelge 5.2. Beş Aşamalı Modelden Etkilenmesi Beklenen Sektörler	85
Çizelge 5.3. Edim Yükümlülükleri	90
Çizelge 5.4. Farklı Edim Yükümlülüklerine Sahip Sözleşmelerin İşletme Karına Etkisi ..	105
Çizelge 5.5. ABC Altyapı A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Bilançosu – Aktif	116
Çizelge 5.6. ABC Altyapı A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Bilançosu – Pasif	117
Çizelge 5.7. ABC Altyapı A.Ş.’nin VUK’a Göre Düzenlenmiş Gelir Tablosu	118
Çizelge 5.8. ABC Altyapı A.Ş.’nin Karşılaştırmalı Mizan Kayıtları – Aktif	124
Çizelge 5.9. ABC Altyapı A.Ş.’nin Karşılaştırmalı Mizan Kayıtları – Pasif	125
Çizelge 5.10. ABC Altyapı A.Ş.’nin Karşılaştırmalı Mizan Kayıtları – Gelir Tablosu.	126

Çizelge 5.11. ABC Altyapı A.Ş.’nin TFRS 15 Finansal Tabloları – Varlıklar	127
Çizelge 5.12. ABC Altyapı A.Ş.’nin TFRS 15 Finansal Tabloları – Kaynaklar	128
Çizelge 5.13. ABC Altyapı A.Ş.’nin TFRS 15 Finansal Tabloları – Kapsamlı Gelir Tablosu	129
Çizelge 5.14. ABC Altyapı A.Ş.’nin Uyarlanmış finansal tabloları – Aktif	131
Çizelge 5.15. ABC Altyapı A.Ş.’nin Uyarlanmış finansal tabloları – Pasif	132
Çizelge 5.16. ABC Altyapı A.Ş.’nin Uyarlanmış finansal tabloları – Gelir Tablosu	133

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Dünya İnşaat Harcamaları ve Büyüme Oranları	7
Şekil 2.2. 2018 Yılı İnşaat Harcamalarında Bölgesel Büyümeler, Yüzde (%).....	8
Şekil 2.3. En Yüksek İş Hacmine Sahip Ülkeler (Milyar USD).....	12
Şekil 5.1. Gelir, Kazanç, Hasılat İlişkisi.....	81
Şekil 5.2. Birden Fazla Standardı Kapsayan Müşteri Sözleşmelerine Yaklaşım	83
Şekil 5.3. TFRS 15 Kapsamında Beş Aşamalı Model	84
Şekil 5.4. Mal/Hizmet Devri ile Beklenen Bedelin Tahsil Olasılığının Değerlendirilmesi	86
Şekil 5.5. Sözleşme Değişiklikleri Muhasebeleştirilmesi.....	89

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	Anonim Şirket
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
D.V.	Damga Vergisi
FASB	Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FVÖK	Faiz ve Vergi Öncesi Kar
FVAÖK	Faiz, Vergi ve Amortisman Öncesi Kar
GSMH	Gayri Safi Milli Hâsıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
G.V.	Gelir Vergisi
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
IFRS	International Financial Reporting Standards
İMSAD	İnşaat Malzemeleri Sanayicileri Derneği
İNTES	Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası
İSMMMO	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
KGK	Kamu Gözetimi Kurumu
KİK	Kamu İhale Kanunu
MEGEP	Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
NİS	Net İşletme Sermayesi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TL	Türk Lirası
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TPL	Tax Procedure Law
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
USD	Amerikan Doları
US GAAP	ABD Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
Vb.	Ve Benzeri
VUK	Vergi Usul Kanunu

1. GİRİŞ

Ülkemiz gelişen, buna bağlı olarak ihtiyaçları artan bir ülke konumundadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi gelişimin ana unsurlarından birini ise inşaat sektörü oluşturmaktadır. İnşaat sektörü yapısı gereği pek çok sektörle ilişki içerisinde olup, kendisine bağlı çok sayıda alt sektöre de yön vermektedir. Bu da inşaat sektörünü kaçınılmaz olarak ekonominin öncülerinden biri yapmaktadır.

Birçok ana ve yan sektörün sürükleyicisi konumunda olması nedeniyle ekonomik büyümenin en önemli kaldıraçlarından biri durumunda olan inşaat sektörü, yaşamsal faaliyetlere yönelik yapıların hayata geçirilmesinin yanı sıra; ülkemizde her geçen gün artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında ve istihdam yaratılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Yalnızca ülkemizde değil, gelişmekte olan diğer ülkeler ve gelişmiş ülkelerde de inşaat sektörü en büyük ekonomik sektörlerin başında gelmektedir. Öyle ki, dünyanın en büyük ekonomisi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde inşaat sektörü, gayri safi milli hasılaya katkıda bulunan ekonomik faaliyet hacmi bakımından ikinci sırada yer alırken, fiziksel olarak bir ürünün üretimine odaklanan en büyük sektör olma özelliğini taşımaktadır (Halpin ve Senior, 2009: 4).

Ekonomi içerisinde bu denli önemli bir yere sahip olan inşaat, sektörde faaliyet gösteren işletmelerle birlikte bir bütün olarak gelişimini sürdürmektedir. Sektörde meydana gelen olumlu veya olumsuz gelişmeler işletmeleri doğrudan etkilerken, işletmelerin sergiledikleri performanslar da sektöre yön veren oldukça önemli bir unsurdur. Bu noktadan hareketle; sektörde yer alan işletmelerin yükümlülüklerini yerine getirmesi, finansman ihtiyaçlarının doğru olarak belirlenmesi, uygun finansman politikaları izlemeleri ve nakit akışlarının doğru şekilde yönetilmesi gibi eylemler işletmelerin kendi başarı ve performanslarını doğrudan etkilerken, sektörün başarısında da dolaylı olarak etkili olmaktadır. İşletmelerin finansman ihtiyaçlarının belirlenebilmesi ve performanslarının değerlendirilebilmesi ise faaliyetleri ve mali yapıları hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Bu da işletmelerin finansal tablolarını doğru şekilde analiz etmenin önemini ortaya koyar.

İnşaat sektörü oldukça geniş kapsamlı bir sektör olup; sektör içerisinde inşaatlar çeşitleri ve özellikleri bakımından farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalar içerisinde yer alan “taahhüt şeklindeki inşaatlar” ve “yıllara yaygın (sâri) inşaatlar” ise ayrı bir öneme sahiptir.

Taahhüt; “kendi adına ve kendi hesabına gerçek ve tüzel kişilere yönelik, sözleşmeye bağlı veya sözleşme olmaksızın bir işin yapılması veya bir malın teslimini üstlenmek” olarak tanımlanabilir (Kızılot, 2012: 4). Bir inşaat faaliyetinin taahhüt işi olarak kabul edilebilmesi içinse; yapılacak iş, işin bedeli, bir bedel karşılığında işin yapımını üstlenen kimse (müteahhit/yüklenici) ve bir bedel karşılığında işi yaptıran kimse (iş sahibi) olmak üzere dört unsura sahip olması gerekmektedir (Şenlik, 2007: 9).

Taahhüt şeklinde üstlenilmekle birlikte, başladığı takvim yılı içerisinde tamamlanma imkânı bulunmayan işler de mevcut olup, bu gibi işler “yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri” olarak adlandırılmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin finansal tabloları diğer sektörlerde yer alan işletmelerin finansal tablolarına kıyasla farklılıklar göstermekte olup, diğerlerinden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. İşletmelerin mali yapılarının anlaşılabilmesinde ise karmaşık yapıda olan bu finansal tabloların doğru şekilde analiz edilmesi ve yorumlanması büyük bir önem arz etmektedir. Finansal tabloların analizi, işletmelerin performanslarından, finansman ihtiyaçlarına kadar pek çok konuda fikir sahibi olmamızı kolaylaştırırken; hatalı yapılan analizler, işletme hakkında yanlış fikir sahibi olmamıza neden olabilmektedir.

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin finansal tablolarının değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken sektöre özgü bazı farklı ölçütler bulunmaktadır. Diğer yandan işletmeler, finansal tablolarını farklı muhasebe yöntemlerine göre düzenleyebilmekte olup, bu da işletmelerin finansal tablolarının yorumlanmasında kullanılan yöntemle göre farklı bakış açılarını ve yaklaşımları beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde de hâlihazırda kullanılmakta olan Vergi Usul Kanunu (VUK) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) çerçevesindeki yöntemler farklı muhasebe uygulamalarını benimsemiştir. VUK’a göre; işletmeler devam eden yıllara yaygın inşaat işleriyle ilgili gelir ve giderlerini, işler tamamlanana kadar yılsonu bilanço hesaplarında

kümülatif halde izlemekte olup, gelir tablosu hesaplarına ise ancak işler tamamlandıktan sonra aktarılabilmektedir. Gelir ve giderlerin kümülatif halde izlenmesi nedeniyle her yılın kendi içerisinde gerçekleşen reel maliyet ve gelir durumları açıkça görülemezken, bu durum işletmenin gerçek anlamdaki aktif büyüklüğü, finansal yapı ve borçluluk gibi rasyolarının değerlendirilmesinde de yanıltıcı olmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartları açısından ise yakın bir tarihe kadar kullanılan TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı, yerini TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına bırakmıştır. VUK'ta “tamamlanmış sözleşme” yöntemi benimsenirken; TMS 11’de “tamamlanma yüzdesi” yöntemini kullanılarak VUK’a kıyasla daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi amaçlamıştır. 01.01.2018 tarihi itibarıyla ise gayrimenkul, inşaat, yazılım, telekomünikasyon, üretim sektörleri başta olmak üzere istisnalar dışında tüm sektörlerin hasılatını tek bir standart altında toplayan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardının uygulamasına geçilmiştir. TFRS 15, TMS 11’in de yer aldığı hasılat yaratan birçok işlemde değişikliğe gitmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde inşaat sektörünün küresel anlamda ve ülkemizdeki yerinden bahsedilmiş, yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri temel muhasebe ilkeleri açısından değerlendirilmiş, sektördeki finansman ihtiyacı ve finansman kaynakları irdelenmiştir. Üçüncü bölümde yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde VUK’a göre muhasebe uygulamaları açıklanarak, hesapların işleyişi ve muhasebe kayıtları incelenmiştir. Dördüncü bölümde VUK’a göre düzenlenen finansal tabloların analize daha uygun hale getirilmesi amacıyla yıllara yaygın inşaat işleriyle ilgili kümülatif halde izlenen gelir ve giderlerin gerçekleştikleri yıllara dağıtılması için bilanço ve gelir tablosu hesaplarında yapılması gereken işlemlere yer verilmiştir. Yapılan işlemlerin ardından uyarlanmış finansal tablolar elde edilmiş ve sonrasında VUK’a göre düzenlenmiş finansal tablolar ile karşılaştırılarak işletmenin performansı ve finansman ihtiyacı analiz edilmiştir. Beşinci bölümde ise TMS 11’den TFRS 15’e geçiş süreci hakkında da bilgi verildikten sonra TFRS 15 standardı, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri kapsamında değerlendirilmiş ve aynı işletmenin TFRS 15’e göre düzenlenen finansal tabloları, VUK’a göre düzenlenen finansal tabloları ve uyarlanmış finansal tabloları karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Son olarak çalışmayla ilgili değerlendirmeler ve önemli sonuçlar verilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. İNŞAAT TAAHHÜT SEKTÖRÜ VE SEKTÖRÜN FİNANSMAN İHTİYACI

2.1. İnşaat Taahhüt Sektörüne Genel Bakış ve Küresel İnşaat Sektörü

Sektörler, ülke ekonomisinde ulusun çeşitli mal ve hizmet gereksinimlerini karşılayan ana birimlerdir. İnşaat sektörü; sabit sermaye yatırımlarının yapı ile ilgili faaliyetlerini içermektedir. Bu nedenle sektörün hâsılası, diğer sektörlerde yapılan yatırımların bir fonksiyonudur. Her türlü altyapı ve üstyapı inşaat faaliyetlerinden oluşan inşaat sektörünün, kullandığı girdiler ve oluşturduğu istihdam bakımından ulusal gelire önemli ölçüde katkısı bulunmaktadır. Ayrıca inşaat sektörü yarattığı iş alanları ve diğer endüstrilerle olan ilişkileri nedeniyle de ekonomik durgunluktan büyümeye geçişte anahtar bir rol üstlenmektedir (Aslan, 2014).

Üstlenmekte olduğu bu önemli rolü sayesinde, ülke ekonomilerinde de gelişimin ana eksenlerinden birini kaçınılmaz olarak “inşaat” oluşturmaktadır. Nitekim köprüler, barajlar, yollar, havaalanları, enerji üretim tesisleri, fabrikalar, konutlar, okullar, hastaneler ve diğer tüm yaşamsal mekânlar ile o mekânları yaşanılır kılabilecek her türlü altyapının ilk adımı “inşaat” ile atılmaktadır. Bunun yanı sıra inşaat sektörünün çok sayıda sektörle de ilişkisi bulunmakta olup, bu durum ilişkili olduğu sektörlerin katma değerine ve istihdamına doğrudan ve dolaylı yollarla etki etmektedir.

Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası’nın (İNTES) 2019 yılında yayınlamış olduğu inşaat sektörü raporunda da; inşaat sektörünün kendisine bağlı 200’den fazla alt sektörün ürettiği mal ve hizmete talep yaratan konumunda olduğu ve bu yaygın etkinin, sektörün “ekonominin lokomotifi” olma vasfının da en temel göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Diğer ekonomik faaliyetlere kıyasla, inşaat sektörünün diğer sektörler üzerinde doğrudan ya da dolaylı etki doğurma gücünün çok daha fazla olduğu dikkate alındığında ise; öncü bir güce sahip olan inşaat sektörünün gelişmekte olan ülkeler için çok daha önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Yalnızca gelişmekte olan ülkeler için değil, dünya genelinde inşaat sektörü, en büyük ekonomik sektörlerin başında gelmektedir. Nitekim dünyanın en büyük ekonomisi olan

Amerika Birleşik Devletleri'nde inşaat; gayri safi milli hâsılaya (GSMH) katkıda bulunan ekonomik faaliyet miktarı bakımından ikinci sırada yer alırken, fiziksel olarak bir ürünün üretimine odaklanan en büyük sektördür. Sektörün yıllık hacmi ise bir trilyon (1.000 milyar dolar) dolar civarındadır (Halpin ve Senior, 2009: 4).

Global Construction 2030 raporuna göre ise küresel inşaat sektörünün, gelecek dönemde küresel gayri safi hasıladan daha hızlı büyümesi beklenmektedir. Raporda 2015 yılında yaklaşık 9 trilyon dolar olan küresel inşaat sektörünün büyüklüğünün 2030 yılına kadar ortalama %3,9 oranında artış kaydederek 2030 yılında 17,5 trilyon dolar seviyesine yükselmesi ve esas büyümenin Çin, ABD ve Hindistan'dan kaynaklanması öngörülmektedir.

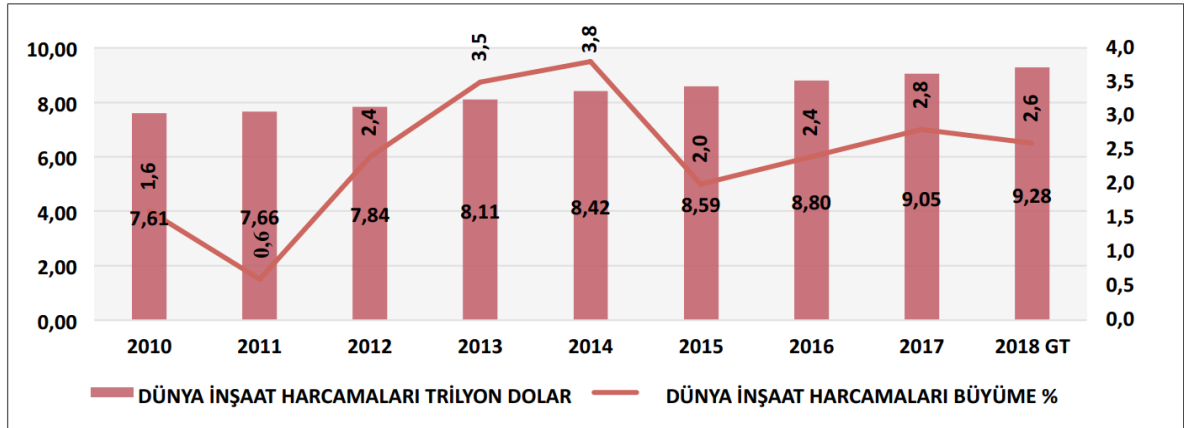
İnşaat sektöründe öngörülen bu büyümelerle birlikte 2025 yılına gelindiğinde sektörün, toplam ekonomideki payının gelişmiş ülkelerde %10, gelişmekte olan ülkelerde ise %17 seviyelerine erişeceği tahmin edilmektedir (KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. [KPGM], 2018).

Ekonomik büyümenin hızlandığı dönemlerde genellikle ülkelerin gayri safi yurtiçi hasıllarındaki büyümenin üzerinde bir performans gösteren inşaat sektörünün gelişmesinde; yatırım potansiyelinin, hükümet politikalarının, uluslararası kredi kuruluşlarının politika ve ekonomiyi etkileyen kararlarının doğrudan etkisi bulunmaktadır. Yatırım kararını veren ya da onu finanse eden otoritenin tercihi de bu alanda faaliyette bulunan işletmeleri doğrudan etkilemektedir (Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası [İNTES], 2019).

Özetle; iç dinamikleri itibariyle birçok yan sektörün sürükleyicisi konumunda olan inşaat sektörü, aynı zamanda ekonomik büyümenin en önemli kaldıraçlarından biri durumundadır. Ülkemizde geçmiş on yılın büyüme rakamları incelendiğinde de ekonomik büyümenin, inşaat sektöründeki ivmelenmeyle doğru orantılı seyrettiği görülebilir (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği [MÜSİAD], 2014).

Diğer yandan inşaat sektörü, küresel ekonomik krizlerden de en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. 2013 ve 2014 yıllarında küresel anlamda yüksek bir ivmelenme gösteren sektörün performansı, 2015 ve 2016 yıllarında daha zayıf bir büyüme göstermiştir.

2017 yılında ise dünya inşaat harcamalarında büyüme hızlanmış ve %2,8'lik büyüme ile toplam harcamalar 9,05 trilyon dolara ulaşmıştır. 2018 yılında dünya ekonomisinde meydana gelen ivme kaybı, yaşanan siyasi-jeopolitik gerginlikler ve korumacılık eğilimleri, küresel inşaat sektörünün de büyüme ivmesini yavaşlatmıştır. 2018 yılındaki büyüme, 2017 yılındaki büyümenin altında kalmış olup, nitekim 2017 yılında dünya inşaat harcamalarındaki büyüme %2,8 iken; 2018 yılında %2,6 olmuştur (Türkiye İnşaat Malzemeci Sanayicileri Derneği [İMSAD], 2018).

Kaynak: Türkiye İMSAD Yapı Sektörü Raporu, 2018

Şekil 2.1. Dünya inşaat harcamaları ve büyüme oranları

2018 yılında küresel anlamda yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen ABD ve bazı AB ülkelerindeki inşaat harcamaları göreceli olarak yüksek seyretmiştir. Gelişen ülkelerde ise Çin'in sürükleyici etkisi azalırken, Hindistan ve diğer gelişen Asya ülkeleri büyümeye destek vermiştir. Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinde inşaat işleri toparlanmaya başlarken, Ortadoğu ve Körfez ülkelerinde ise siyasi ve jeopolitik gerginlikler inşaat harcamalarını sınırlandırmıştır (İMSAD, 2018).

Geleceğe yönelik yapılan araştırmalar 2020 yılında da en büyük küresel inşaat pazarının Çin olacağını, Çin'i ABD, Hindistan, Japonya ve Kanada'nın izleyeceğini göstermektedir. Pazar büyüklüğü sıralamasında kayda değer bir değişiklik beklenmezken, inşaat sektörünün büyüme hızı sıralamasında ise bir takım önemli değişiklikler öngörülmektedir. Nitekim 2018-2020 yılları arasında Ortadoğu ve Afrika bölgelerinde inşaat sektörünün toparlanması ve bu bölgelerdeki büyüme hızının Asya Pasifik ülkelerinin önünde olması beklenmektedir. Bu gelişmelerde Çin'in büyümesindeki yavaşlamanın etkisinin yanı sıra, Körfez ülkelerindeki büyük altyapı yatırım projelerinin etkisi dikkate alınmış olup, inşaat

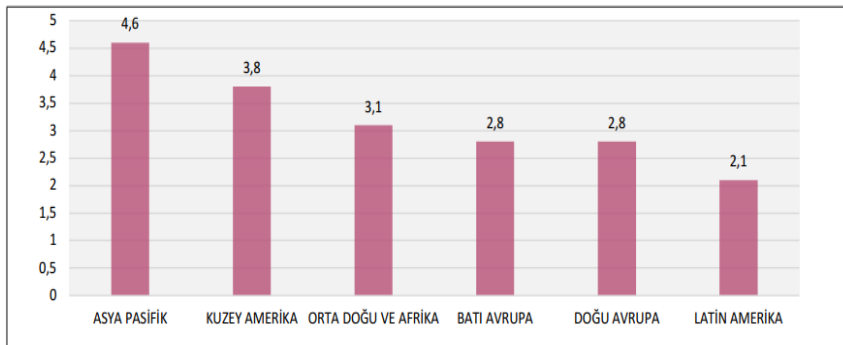
sektörünün 2020 yılında, 2010 yılına kıyasla %67 büyümüş olması öngörülmektedir (KPGM, 2018).

Çizelge 2.1. Seçilmiş ülkelerde inşaat sektörlerinde büyüme, yüzde (%)

ÜLKELER	2014	2015	2016	2017	2018*
ALMANYA	3,6	0,0	1,8	2,4	2,9
İNGİLTERE	8,0	4,4	4,1	6,9	0,8
FRANSA	-2,7	-0,6	-1,4	2,4	1,6
İSPANYA	-2,0	4,7	3,5	6,2	2,5
POLONYA	8,9	6,4	-8,5	6,5	8,0
ABD	1,3	4,2	3,3	0,8	3,0
KANADA	2,6	-4,6	-3,2	4,0	1,5
BREZİLYA	-2,1	-9,0	1,6	-3,2	1,2
HİNDİSTAN	4,3	3,7	1,3	5,7	6,1
ÇİN	9,1	6,8	7,2	4,3	4,2
JAPONYA	3,9	0,6	1,1	3,3	2,4
ENDONEZYA	7,0	6,4	5,2	6,8	6,6
MISIR	7,4	9,8	11,2	9,5	9,5
İRAN	-0,9	-17,0	-13,1	1,2	-6,0
IRAK	-4,6	6,7	-13,8	-25,0	4,0
NİJERYA	13,0	4,4	-5,9	4,2	3,6
RUSYA	-0,3	-0,6	-1,1	0,9	2,2
AZERBAYCAN	8,8	-13,4	-22,6	-1,1	1,0
KAZAKİSTAN	4,6	4,4	7,4	1,9	2,0
TÜRKMENİSTAN	5,6	-0,1	12,5	4,7	5,6
S. ARABİSTAN	6,7	4,1	-3,2	-3,4	1,4
BAE	3,2	3,8	-1,9	-1,6	1,8
KATAR	22,9	17,8	15,4	15,0	12,0

Kaynak: Türkiye İMSAD Yapı Sektörü Raporu, 2018

* 2018 yılı verileri Ülke Resmi İstatistik Kurumları

Kaynak: Türkiye İMSAD Yapı Sektörü Raporu, 2018

Şekil 2.2. 2018 yılı inşaat harcamalarında bölgesel büyümeler, yüzde (%)

İnşaat sektörü, diğer sektörlerle olan bağlantıları ve ekonomi üzerindeki etkisinin fazla olması nedeniyle, ekonomisi duraklamaya giren birçok ülkede ilk önce ivme kazandırılmaya çalışılan sektörlerden olmaktadır. Bu yolla ekonomideki diğer sektörler de harekete geçirilerek ülke ekonomisi canlandırılmaya çalışılmaktadır (Aslan, 2014).

2.2. İnşaat Sektörünün Türkiye’deki Yeri

Ülkemiz gelişen ve ihtiyaçları artan bir ülke konumundadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gelişimin ve ekonominin ana eksenlerinden birini inşaat sektörü oluştururken, yatırımların da önemli bir kısmı yine inşaat sektöründen kaynaklanmaktadır. Örneğin, bir fabrika kurulurken ilk önce fabrikanın binasını yapmak gerekmektedir ya da bir hidroelektrik santral tesisinin kurulması için öncelikle baraj inşaatı gerekmektedir. Bu noktadan hareketle hemen hemen her sanayi dalının oluşumunda inşaat sektörü de pay almaktadır (Aslan, 2014).

Birçok ana ve yan sektörün sürükleyicisi konumunda olması nedeniyle ekonomik büyümenin en önemli kaldıraçlarından biri durumunda olan inşaat sektörü, yaşamsal faaliyetlere yönelik yapıların hayata geçirilmesinin yanı sıra; ülkemizde her geçen gün artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında ve istihdam yaratılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Sektörün istihdam katkısı ise yalnızca kendisiyle sınırlı olmayıp; sektörün performansı, ilişkili olduğu diğer sektörlerin de istihdamlarına yansımaktadır. Örneğin yoğun girdi gereksinimi bulunan inşaat sektörünün imalat sanayinden yıllık 70 milyar TL’ye ulaşan girdi alımları, imalat sanayi satışlarının yaklaşık %4’ünü oluşturmaktadır. İnşaat sektörünün ilişkili olduğu başlıca sektörler arasında ise çimento, demir-çelik, ağaç, boya, cam, elektrik-elektronik, makine sanayi gibi önemli iş kolları bulunmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere inşaat sektöründe yaşanacak olumlu ve olumsuz gelişmeler, girdi sağlanan sektörlerin de katma değerlerine ve istihdamlarına etki etmektedir.

Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası 2019 yılı raporuna göre de Türkiye’nin büyümesinde daima taşıyıcı bir güç olan inşaat sektörünün ekonomi içerisindeki doğrudan payının %8 düzeylerinde, kendisine bağlı farklı sektörler dikkate alındığında ise dolaylı payının %30 düzeylerinde olduğu belirtilmiştir.

Diğer yandan Türkiye’de de inşaat sektörü tıpkı küresel anlamda olduğu gibi, ekonomik aktivitelerden ve izlenen politikalardan yüksek oranda etkilenmektedir. Nitekim ülkemizde ekonomik daralma olduğu veya ekonominin yavaşladığı dönemlerde inşaat sektöründe de performans kayıpları yaşanmakta, ekonomiye bağlı olarak sektör de daralmaktadır. Ancak inşaat sektörünün diğer sektörlerle olan yoğun ilişkisi ve itici gücünün yanı sıra; kamu yatırımları çerçevesinde yüksek tutarlı altyapı ve üstyapı yatırımları yapılması, özel sektöre ait yatırım projelerinin hayata geçirilmesi vb. hususlar, sektörün ekonominin lokomotif olma özelliğini sürdürmesini sağlamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre inşaat sektörü 2010 – 2018 yılları arasında ortalama %9,4’lük büyüme oranı ile %6,3’lük genel ortalamanın üzerinde bir performans sergilemiştir. Buna karşın son yıllarda kur ve faiz oranlarındaki artışlar, izlenen mali disiplin politikaları gibi nedenlerle, sektörün geçmiş yıllara göre büyüme hızında ise düşüş meydana gelmiştir (İNTES, 2019).

Sektörün 2017 yılında küresel ekonomiden aldığı pay yaklaşık %10-12 seviyelerinde iken, Türkiye’de GSYH içindeki payı %8,6 seviyelerinde gerçekleşerek dünya ortalamasının bir miktar altında kalmıştır (Şat Sezgin, 2018). Özellikle Asya-Pasifik ve Batı Avrupa bölgelerindeki inşaat harcamaları, sektörün küresel ekonomideki payını artırmıştır. Her ne kadar sektörün Türkiye’de GSYH payı, dünya ortalamasının bir miktar altında kalmış olsa da sektörünün Türkiye’deki yeri ve önemi yadsınamaz boyutlardadır.

TÜİK’in verilerine göre sektörün son yıllardaki gelişimi ve ekonomideki yeri incelenecek olursa; 2016 yılında gayrisafi yurt içi hâsıla (GSYH) içerisinde %8,6 oranında pay aldığı ve bir önceki yıla göre değişim oranının %17,2 olduğu görülmektedir. Sektörün 2017 yılında GSYH’den aldığı pay oranı ise yine %8,6 olurken, bir önceki yıla göre değişim oranı %19,1 olmuştur. Ancak 2018 yılında ortaya çıkan olumsuz koşullar, inşaat sektöründe de daralmaya neden olmuştur. Buna bağlı olarak sektörün GSYH içerisindeki payı %7,2’ye gerilemiş, bir önceki yıla göre değişim oranı ise %0,1 seviyesinde kalmıştır. Daralma, 2019 yılının ilk çeyreğinde de devam ederken, sektörün GSYH içerisindeki payı %6’ya gerilemiş, değişim oranı ise % -13,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Çizelge 2.2. Cari fiyatlarla GSYH ve inşaat sektörü

	GSYH		İnşaat Sektörü		
Yıl	Değer (Bin TL)	Bir önceki Yıla Göre Değişim Oranı (%)	Değer (Bin TL)	GSYH'den Aldığı Pay (%)	Bir önceki Yıla Göre Değişim Oranı (%)
2016	2.608.525.749	11,5	223.362.831	8,6	17,2
2017	3.106.536.751	19,1	265.977.449	8,6	19,1
2018	3.700.989.489	19,1	266.163.291	7,2	0,1
2019 - 1. Çeyrek	914.699.050	16	54.494.117	6	-13,1

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Ekonomi içerisindeki yeri ve rolü bu kadar önemli bir sektör olan inşaat, bu sektörde faaliyet gösteren işletmelerle birlikte bir bütün olarak gelişimini sürdürmektedir. Ülkemizde de bu sektörde faaliyet gösteren birçok başarılı işletme bulunmaktadır.

Türk inşaat işletmeleri küresel pazarda da kendilerine oldukça önemli bir yer edinmeyi başarmışlardır. Dünya pazarının %90'ından fazlasına hâkim olduğu düşünülen toplam 250 firmanın içerisinde en fazla firma sayısı ile ikinci sırada girmeyi başaran ülkemiz, uzun bir süredir “Dünyanın En Büyük Uluslararası Yükleniciler” listesinde de Çin’den sonra ikinci sırada yer almaktadır (MÜSİAD, 2014).

Yapılan araştırmalara göre en büyük 250 müteahhitlik firması içinde 2017 yılı itibariyle ilk sırada yer alan Çin’in 69 firması bulunurken, ikinci sırada yer alan Türkiye’nin 46 firması bulunmaktadır. ABD ise 36 firma ile üçüncü sırada yer almaktadır.

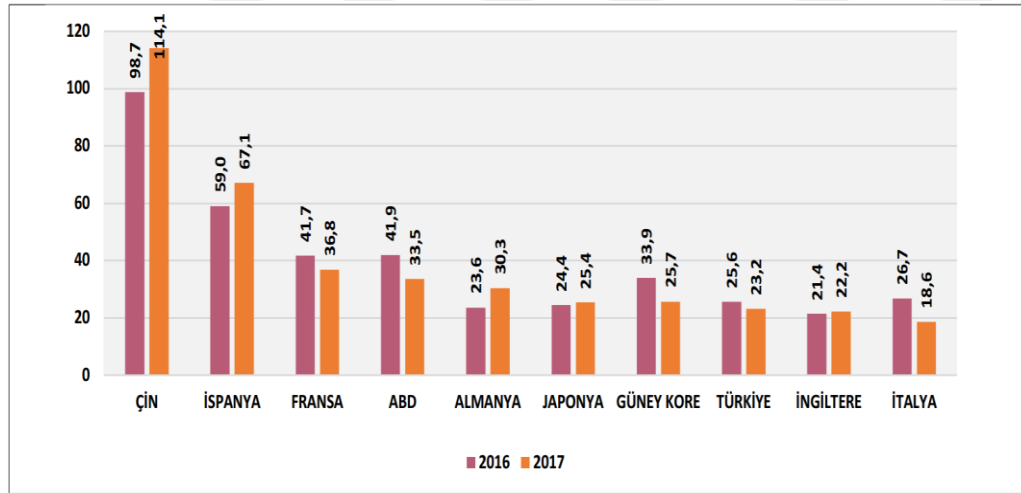
Üstlenilen iş hacmi olarak; Çin yine birinci sırada yer alırken, ikinci sırayı İspanya almıştır. Fransa, ABD, Almanya, Japonya ve Güney Kore de iş hacmi bakımından Türkiye’nin önünde bulunurken; İngiltere ve İtalya ise Türkiye’nin gerisinde kalmıştır. Ayrıca 2017 yılında Çin, İspanya, Almanya, Japonya ve İngiltere’nin üstlenmiş oldukları işlerde artış meydana gelirken, diğer ülkelerin iş hacmi ise azalmıştır.

Yıllar itibariyle Türkiye’nin en büyük 250 müteahhit içerisindeki yeri Çizelge 2.3’te verilmiştir. En yüksek iş hacmine sahip ülkelerin 2016 ve 2017 yıllarındaki iş hacimleri ise Şekil 1.3’te karşılaştırılmıştır.

Çizelge 2.3. En büyük 250 müteahhit içinde ülkeler

SIRA	ÜLKELER	2013	2014	2015	2016	2017
1	ÇİN	62	65	65	65	69
2	TÜRKİYE	42	43	40	46	46
3	ABD	31	32	38	43	36
4	JAPONYA	14	14	14	13	14
5	İTALYA	16	15	15	14	11
6	GÜNEY KORE	13	12	13	11	11
7	İSPANYA	13	11	11	11	11
8	HİNDİSTAN	5	5	4	5	6
9	ALMANYA	5	4	4	2	4
10	AVUSTRALYA	3	4	3	4	4
	DİĞER	46	46	44	37	38
	TOPLAM	250	250	250	250	250

Kaynak: Türkiye İMSAD Yapı Sektörü Raporu 2018

Kaynak: Türkiye İMSAD Yapı Sektörü Raporu

Şekil 2.3. En yüksek iş hacmine sahip ülkeler (milyar USD)

2.3. İnşaat Sektörünü Diğer Sektörlerden Ayıran Başlıca Özellikler

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de en önemli sektörler arasında yer alan inşaat sektörünü diğer sektörlerden ayıran birçok farklı özellikler bulunmaktadır. Bu farklılıklar yalnızca sektörün faaliyetlerini değil, bu sektörde kullanılan muhasebe sistemlerini de etkilemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan bir raporda da inşaat endüstrisinin, diğer

endüstrilere kıyasla her yönüyle çok daha değişken ve karmaşık bir yapıda olduğu belirtilmiştir (Bozok, 2011: 20).

İnşaat endüstrisinde, üretim tesislerine benzer şekilde bir ürünün üretimi gerçekleştirilse de; binaların, yolların, köprülerin ve diğer yapıların yapımı, standart bir tüketim ürününün imalat sürecinden oldukça farklıdır (Peterson, 2009: 5). Öyle ki; aynı amaca yönelik benzer tesisler inşa edilecek dahi olsa, her bir inşaat yapısının eşi ve benzeri olmayan kendilerine has, özgün nitelikleri bulunmaktadır (Halpin ve Senior, 2009: 5).

Standart bir imalat sektöründe ürünler genellikle belirli bir nihai alıcısı olmaksızın tasarlanır ve üretilir, sonrasında potansiyel alıcılarına yönelik satışa sunulur. İmalatçı bir işletme, üretimden önce hedef pazarını ve potansiyel alıcılarını belirlemesinin ardından üretimine başlamaktadır. Tasarım ve üretim süreci, satış öncesinde tamamlanır. Olası alıcıları çekmek için pazarlama ve reklamcılık gerekmektedir ki; bunlar önemli birer maliyet unsuru konumundadır. İnşaat taahhüt sektöründe ise satın alma süreci genellikle bir tesise, yapıya ihtiyaç duyan bir müşteri ile başlar. Alıcı, isteklerini yerine getirmesi için müteahhit (yüklenici) ile anlaşır ve taraflar arasında bir sözleşme yapılır. Diğer imalat süreçlerinde önce ürün imal edilip, sonrasında satışı yapılırken; inşaat taahhüt sektöründe öncelikle alıcı ve imal edilecek yapının özellikleri belirlenir, ardından üretim sürecine başlanır. Ödemeler ise üretim süreci boyunca belirlenen programlar dâhilinde alınır. Zaman zaman ödemelerde teminat kesintileri de söz konusu olabilir. Sonuç olarak alıcısı ve özellikleri belli olmayan bir köprü veya baraj inşa etmek, standart bir üretim süreci gibi düşünülebilecek bir süreç değildir (Halpin ve Senior, 2009: 5).

İnşaat endüstrisini, diğer endüstrilerden ayıran diğer önemi özelliklerden biri de, bu endüstrinin faaliyetlerindeki belirsizliğin oldukça yüksek olmasıdır. Örneğin belirli bir ürünü üreten herhangi bir tekstil işletmesinde üretilen ürünlerin özellikleri ve üretim yöntemleri birbirine benzer, çalıştırılan işçilerin sayısı ve nitelikleri ise üretim boyunca nispeten sabittir. İşletmenin üretim maliyetlerinin önceden belirlenmesi ve kontrolü daha kolaydır. Ancak inşaat işletmelerinde inşa edilecek yapı aynı türde olsa bile; inşaat alanlarının farklı olması, farklı zemin özellikleri ile karşılaşılması, daha inşaatın başlangıcında büyük farklılıklara yol açmaktadır (Bozok, 2011: 20).

Bir inşaat işinde, aynı projenin inşası da olsa, farklı iklim koşulları altında yapılıyor ise hem maliyet hem de yapım teknikleri bakımından farklılıklara neden olabilir. Nitekim iklim koşullarına göre betonun içine özel katkı maddeleri katılması gerekebilir ve ilave maliyetler ortaya çıkabilir, bu da normalin üzerinde bir harcamaya sebep olabilir. Ayrıca olumsuz iklim koşulları, inşaatın yapımını geciktirebilir ve zamanında teslim edilemeyen inşaat için tazminat ödenmesi riskiyle karşı karşıya kalınabilir (Bozok, 2011: 21).

Farklı iklim koşulları olmasa da, aynı projenin farklı alanlara yapımında kullanılacak ekipman ve işçiler inşattan inşaata değişkenlik gösterebileceğinden, aynı projenin farklı bölgelerde farklı maliyetlerde tamamlanması sonucu ortaya çıkabilir (Peterson, 2009: 7).

Kısaca aynı projenin inşaatı dahi olsa; iklim koşulları, inşaat alanı, kullanılacak ekipman ve malzemeler ile inşaatta çalışacak işçilerin değişebilir olması gibi nedenler hem faaliyetset olarak, hem de işin toplam maliyeti üzerindeki belirsizlik düzeyini artırır.

İnşaat endüstrisinde, yapımı üstlenilen yüksek tutarlı projelerin çok sayıda maliyet kalemi içermesi, malzeme ve işçilik fiyatlarında büyük dalgalanmalar olması, inşaat aşamalarında çok sayıda farklı meslek grupları ile çalışma zorunluluğu bulunması gibi nedenlerle maliyetlerin önceden belirlenme ve kontrol olanağı da diğer endüstrilere kıyasla daha zor olmaktadır (Bozok, 2011: 21).

Ayrıca inşaat endüstrisinde faaliyet gösteren işletmeler, tüm işlerin yapımını gerçekleştirmek için yeterli büyüklüğe sahip olamayabilirler ve faaliyetlerin yürütülmesinde yeterince modern tekniklerden yararlanamayabilirler. Bu nedenle inşaat işlerinin yapımında birden fazla işletme, işin kendisine düşen bölümünü yaparak işi tamamlayabilir, alt yükleniciler de işin yapımında yer alabilir. Yanı sıra inşaat endüstrisinde mimar, mühendis, malzeme tedarikçileri, işçiler, taşeronlar, finansörler gibi çok sayıda değişik kişi ya da grupların hizmetlerinden yararlanma zorunluluğu bulunmaktadır. İşin başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen süreçte her bir tarafın belirli bir uyum içerisinde ve kontrol altında çalıştırılması gerekmektedir (Bozok, 2011: 22).

İnşaat sektörünün kendine has özellikleri ve zorlukları nedeniyle bir inşaat işletmesinde hangi finansman tekniklerinin ne şekilde uygulanacağını bilmesi de oldukça önemli bir

hususdur (Peterson, 2009: 8). Maliyet ve kar hesaplarını doğru yapamayan, nakit akışını iyi yönetemeyen bir inşaat işletmesinin başarısız olması kaçınılmazdır.

Sonuç olarak bir inşaat işletmesi, diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden daha riskli bir yapıya sahiptir ve her yıl pek çok inşaat işletmesi bu riskleri doğru şekilde yönetemedikleri için sektörün dışında kalma tehlikesini yaşamaktadır. İnşaat sektöründe diğer sektörlerden farklı olarak karşılaşılan zorluklar şu şekilde özetlenebilir (Peterson, 2009: 13);

- (i) Yapılan yapıların kendine özgü, tek ve benzersiz olması,
- (ii) Bir projenin her defasında farklı bir alana inşa edilmesi,
- (iii) İnşaat sözleşmelerinde ödemelerin belirli oranlarda kesinti içermesi ve ödemelerin belirlenen bir program çerçevesinde alınması,
- (iv) Projenin tamamlanması için çoğu zaman alt yüklenicilerle çalışılması.

İnşaat taahhüt sektörü, bir başka ana sektör olan sanayi sektörü ile belli başlı kriterler açısından karşılaştırılarak, farklılıklar Çizelge 2.4'te özetlenmiştir (İngeç, 2009).

Çizelge 2.4. İnşaat taahhüt ve sanayi sektörlerinin karşılaştırılması

Kriter	İnşaat Taahhüt Sektörü	Sanayi Sektörü
Ürün	Tek	Birbirinin Aynı ve Çok Sayıda
Alıcı	Her Ürün İçin Tek	Genelde Çok Sayıda
Fiyat	İhale Yoluyla, Değişken	Önceden Belirlenmiş, Sabit
İmalat Süresi	Uzun	Kısa
İmalat Yeri	Açık ve Değişken	Genelde Kapalı ve Sabit
Teknik Bilgi	Çeşitli	Genelde Tek Tip
Makine - Ekipman	Mobil ve İşe Özel	Sabit
Finansman	Alıcı (İşveren) Tarafından	Üretici Tarafından
Kar Tespiti	İş Bitiminde	Dönemsel
Teminat Kesintisi	Var	Yok
Üretim Tipi	Sipariş Üzerine	Genelde Devamlı
İstihdam	Emek Yoğun	Teknoloji Yoğun

Kaynak: İngeç, 2009.

2.4. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşlerinin Temel Muhasebe İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi

Her ne kadar muhasebenin temel ilkeleri, muhasebe uygulamalarının dayanağı olsalar da söz konusu ilkeler zaman zaman bazı açılardan vergi mevzuatımızla çelişebilmektedir. Tamamen vergi ilkeleri esası altında muhasebe düzenlemeleri yapılacak olursa; ulaşılabilecek bilanço ve gelir tablosu gerçekleri tam anlamıyla yansıtmayacaktır. Bunun yerine ilkelere tam uyulması, ancak dönem sonlarında beyan edilecek mali karın, vergi yasalarının öngördüğü şekilde tanımlanması için bilanço karına gerekli ekleme ve çıkarmaların yapılması en uygun yol olacaktır (Sevilengül, 2009: 23).

Diğer sektörlerle kıyasla farklılık gösteren inşaat taahhüt sektörü ve yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri, muhasebenin temel kavramları ve ilkeleri açısından ele alındığında ise; yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin özellikle dönemsellik kavramı ve bu kavram çerçevesindeki muhasebe ilkeleri açısından istisna oluşturduğu görülmektedir.

Dönemsellik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız olarak kabul edilen ömrünün, belirli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi ve gelir ve karların aynı döneme ait gider ve zararlarla karşılaştırılmasına ilişkin ilkeler de yine bu kavramla ilgilidir.

Vergilendirmede de dönemsellik ilkesi, vergi sistemimizin temel özelliklerindendir. Dönem olarak ise yıl ya da takvim yılı esas alınmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 1. maddesinde yıllık olma ilkesi “gelir bir gerçek kişinin, bir takvim yılı içinde elde ettiği tasarruf veya harcamasına kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safı tutarıdır” şeklinde belirtilmiştir. Benzer şekilde Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesine göre de kurumlar vergisi bir hesap dönemi içinde elde edilen safı kurum kazancı üzerinden hesaplanmaktadır. Bu ilke Vergi Usul Kanunu'nun 174. maddesinde de yenilenmiş olup, vergi döneminin normal koşullarda takvim yılı olduğu gösterilmiştir. Başka bir ifadeyle gelir ve kurumlar vergisi yönünden vergilendirmede gerçek kişi ve kurumların faaliyetlerini icra ettiği takvim yılı (hesap dönemi) esas alınmakta ve ilgili dönemde ortaya çıkan safı gelir veya kazançları vergiye tabi tutulmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde ise nihai gelir ve maliyetler, dolayısı ile işlerin nihai karlılıkları ancak işler tamamlandıktan sonra saptanabilmektedir. Vergi Usul Kanunu esaslarına göre düzenlenen finansal tablolarda da devam eden yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili elde edilen gelir ve katlanılan giderler, işler tamamlanana kadar bilançoda kümülatif halde izlenmekte olup, geçici kabulden önce gelir tablosu hesaplarına aktarılamamaktadır. Başka bir deyişle geçici kabule kadar gelir tablosunun düzenlenmesi söz konusu olmamakta, bu nedenle her dönemin kendi içerisindeki gelir ve giderleri karşılaştırılamamaktadır. O halde Vergi Usul Kanunu'nun esas aldığı tamamlanma (işin bitirilmesi) yöntemi, muhasebenin dönemsellik ilkesi, gerçeğe uygun bilgi verme ve muhasebe ilke ve standartları ile çelişmektedir.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinin dönemsellik ilkesi ile çelişen bu özelliği nedeniyle, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri devam ettikleri müddetçe vergi kanunundaki istisnalardan yararlanmakta ve özel hükümler doğrultusunda vergi kesintilerine tabi olmaktadır. Nitekim Gelir Vergisi Kanunu'nun 42. maddesine göre yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde kar veya zarar işin bittiği yıl tespit edilip, tamamı o yılın geliri olarak sayılarak o dönemde beyan edilmekte ve vergilendirilmektedir. Ancak kazanca ilişkin vergilendirmenin işin bitiminde yapılması, vergi gelirlerinin tahsilatında bir gecikmeye neden olmaktadır. Söz konusu gecikmenin bir nevi kompanse edilebilmesi adına da yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri kapsamında düzenlenen hakedişler üzerinden stopaj yoluyla %3 oranında vergi kesintisi yapılmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat işlerinde, sözleşmeye konu olan varlığın tesliminde hakedişe dayalı ödeme sistemine bağlı olarak kısmi teslimler de söz konusu olabilmektedir. Ancak bu durumda da inşaatın tamamıyla teslimi birden fazla takvim yılını (hesap dönemini) kapsamaktadır. Böyle bir durumda kısmi teslim konulu maliyetler de ayrı bir öneme sahip olup, dönemsellik kavramı gereği kısmi işlere yönelik maliyet ve hasılatların doğru şekilde muhasebeleştirilerek dönem karının doğru olarak tespit edilmesi önem kazanmaktadır (Yanık, 2010: 24).

TFRS 15'te ise VUK'tan farklı olarak hasılatın ne zaman muhasebeleştirileceğine ilişkin düzenlemeler yapılmış olup, edim yükümlülüklerine göre hasılatın belirli bir tarihte mi yoksa zamana yayılı olarak mı muhasebeleştirilmesi gerektiği belirlenmiştir. Hasılatın belirli bir tarihte kayda alınması durumu dönemsellik ilkesi açısından VUK'a benzer sonuçlar

doğurmakla birlikte; hasılatın zamana yayılı olarak muhasebeleştirilmesi durumunda ise her dönemin kendi içerisindeki hasılatı ve maliyeti, işlerin tamamlanma seviyeleri dikkate alınarak gelir tablosu hesaplarına aktarılmakta, böylelikle her dönemin kendi içerisindeki karı gelir tablosuna yansımaktadır. O halde yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde TFRS 15 kapsamında hasılatın zamana yayılı olarak muhasebeleştirilmesinin, dönemsellik kavramı ve dönemsellik kavramı çerçevesindeki gerçekleşmiş hasılat, dönemsel hasılat-maliyet eşleştirmesi, gelir ve giderlerin gelir tablosuna yansıtılması gibi muhasebe ilkeleri açısından daha uygun olduğu görülmektedir.

Yıllara yaygın inşaat işlerini diğer muhasebe kavramları açısından da ele alacak olursak; tarafsızlık ve belgelendirme kavramının tanımı içerisinde yer alan “muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması” da yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin muhasebe kayıtlarında oldukça önemlidir. Yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinde yapılan harcamaların o işin maliyeti olarak gösterilebilmesi için harcamaların belgelendirmesi gerekmektedir. Şayet işletme taahhüdünde olan bir inşaat işi için kayıt dışı bir harcama veya ödeme yapar ise yapılan belgesiz harcama ve ödemeler o işin maliyeti olarak kaydedilememektedir. Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde belgelendirilen harcamalara karşılık düzenlenen hakediş raporları da hasılatın kaydedilmesi için önem teşkil etmektedir. Diğer yandan VUK’a göre işler tamamlanana kadar hasılat ve maliyetlerin gelir tablosuna yansımaması kayıtların gerçek duruma uygun olarak verilmesi ilkesi ile çelişmektedir.

Muhasebenin bir diğer önemli kavramı olan maliyet esası kavramı da yine yıllara yaygın inşaat işleriyle yakından ilişkili bir kavramdır. Nitekim yıllara yaygın inşaat işlerinde inşaat malzemesi alımı, işçilik hizmeti alımı vb. konularda belgelendirilen harcamalarda, malzeme veya hizmetlerin elde edilme maliyetleri esas alınmaktadır. Zaman zaman inşaat işlerinde hakediş ödemeleri alınırken sözleşme fiyatları ile yapılan iş tutarının haricinde fiyat farklarına ilişkin de ödemelerin alındığı görülebilmekte olup, söz konusu durum da maliyet esası kavramının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade eden ihtiyatlılık ilkesi açısından ise işletmeler muhtemel gider ve zararları için karşılık ayırırken; muhtemel gelir ve karlar için ise gerçekleşme dönemine kadar herhangi bir işlem yapmazlar. TFRS 15 kapsamında ise

hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunda sözleşme bedelinin tahsil olasılığına göre hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin uygulamalar bulunmakta olup, bu bağlamda yıllara yaygın inşaat işlerinde hasılatın muhasebeleştirilmesinde TFRS 15'in ihtiyatlılık ilkeleriyle örtüşen uygulamalarının olduğu görülmektedir.

Şayet bir inşaat sözleşmesinde yükümlülüklerin yerine getirilmesi için katlanılması gereken zorunlu maliyetler, sözleşme kapsamında elde edilmesi beklenen ekonomik faydayı aşarsa, bu tür sözleşme ekonomik açıdan dezavantajlı sözleşme haline gelir. Bir inşaat işletmesinin yapmış olduğu sözleşme, ekonomik açıdan dezavantajlı bir sözleşme haline gelir ise de; "TMS 37 - Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar" standardı kapsamında sözleşmeye ilişkin mevcut yükümlülük karşılık olarak muhasebeleştirilir ve ölçülür (TMS 37, madde 61).

Yıllara yaygın inşaat işleri muhasebe ilkeleri açısından genel olarak ele alındığında; yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinde VUK'un benimsediği tamamlanma yönteminin faydaları ve sakıncaları karşılaştırılacak olursa, sakıncalarının daha fazla olduğu söylenebilir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2015: 126). TFRS 15'in ise yıllara yaygın inşaat işlerinin muhasebeleştirilmesinde daha karşılaştırılabilir sonuçlar verdiği ve VUK ile kıyaslandığında muhasebenin temel ilkelerine daha uygun olduğu görülmektedir.

2.5. İnşaat Taahhüt Sektöründe Finansman İhtiyacı

İnşaat sektöründe işletmelerin doğrudan sermaye ve finansman yapılarına ilişkin yapılmış kısmen az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Fediakis ve Ravolis (2007) tarafından yapılan çalışmada Avrupa Birliği'nde 13 ülkede faaliyet gösteren 66 büyük inşaat işletmesinin 1996-2004 yılları arasındaki finansal tabloları incelenmiş ve sermaye yapıları araştırılmıştır. Araştırmaların sonucunda inşaat işletmelerinin büyüklükleri arttıkça borçlanma/kredi miktarının arttığı, karlılık ve kredi miktarının ters orantılı olduğu, maddi duran varlıkları arttıkça da uzun vadeli kredilerinde artış olduğu saptanmıştır. Çalışmanın bir başka tespiti ise inşaat firmalarının öncelikli olarak birikmiş kazançlarını kullandıkları ve birikmiş kazançların yetersiz kaldığı durumlarda borçlanma yoluna gittikleridir.

Chiang ve Cheng (2010) tarafından Hong Kong'da inşaat sektöründe yapılan bir çalışmada ise inşaat müteahhitlerinin genellikle küçük ölçekli özel firmalar olduğu; diğer yandan büyük ölçekli yüklenicilerin küçük ölçekli yüklenicilere göre borç alırken daha başarılı

oldukları ileri sürülmüştür. İnşaat sektöründe ara ödemelerin de etkisiyle yüklenicilerin uzun vadeli kredilerden ziyade, kısa vadeli krediler kullandıkları; yanı sıra sektörde özsermaye, ticari krediler, cari hesap kredileri, leasing ve daha az miktarda faktoring kullanıldığı görülmüştür. İnşaat sektöründeki borçlanma oranının ise diğer sektörlerle kıyasla daha düşük olduğu ve inşaat sektöründe kullanılan kredilerin Hong Kong'daki tüm banka kredilerinin küçük bir kısmını teşkil ettiği belirtilmiştir. Müteahhitlerin, finansman kaynağına ve banka kredilerine erişimlerinin nispeten daha sınırlı olmasının ise sektör gelişiminde bir nevi engel oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Kim, Lee ve Kim J. (2011) ise Kore inşaat firmaları ile yapmış oldukları çalışmada borçlanma oranının büyük ölçüde faiz oranları ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir.

Çalış (2013) tarafından Türk inşaat sektörünün finansal yapısının değerlendirilmesine ilişkin yapılan çalışmada ise yabancı kaynak ihtiyacının ağırlıklı kısa vadeli olduğu ve sektörün kendini finanse etme eğiliminin bulunduğu belirtilmiştir. Özkaynakların ise diğer sektör ortalamalarının altında olduğu bulgusuna varılmıştır.

Gündeş, Atakul ve Büyükyoran (2017) çalışmalarında inşaat sektöründe yüklenici firmaların çoğunluğunun küçük ölçekli olduğu, yüklenicilerin dış finansman kaynağı olarak genellikle banka kredilerinden faydalandığı; ancak birçok ülkede inşaat kredilerinin toplam kredilerin sadece küçük bir kısmını oluşturduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak da dünyada birçok finansman kaynağı bulunmasına karşın inşaat sektörünün bu zenginliklerden yararlanamadığı, sektör genelinde finansman kaynağı olarak ağırlıklı olarak ortaklarca koyulan özsermaye, banka kredileri ve hakediş ödemelerinin kullanıldığı yer almıştır.

Myers (1984) ise borçlanma oranının işletmelerin yer aldıkları endüstri özelliklerine değil, finansman ihtiyaçlarına bağlı olduğunu ve sermaye yapısının endüstriyel özelliklerle açıklanamayacağını söylemekle birlikte; endüstriye bağlı özelliklerin sermaye yapısı üzerindeki etkileri pek çok çalışmada bahsedilmiştir.

Günümüz Türk inşaat taahhüt sektöründe ise işletmelerin borçlanma oranlarının faiz oranlarına duyarlı olduğu, diğer yandan borçlanma oranlarının ve kredi ihtiyaçlarının daha çok işletmelerin hakediş alacaklarının tahsil süreci kapsamında şekillendiği düşünülmektedir. Sektörün finansman kaynağı olarak ise genel anlamda özsermaye, banka

kredileri ve hakediş ödemeleri görülmekle birlikte, Türkiye’de satıcı ve taşeron borçlanmaları da zaman zaman banka kredilerinin önemli bir destekleyicisi veya alternatifi olarak görülmektedir. Nitekim işletmeler esas finansman kaynağı olan hakediş alacaklarının tahsilatlarındaki gecikmeleri, aynı oranda taşeron ödemelerine yansıtabilmekte, malzeme tedarikçileri ile de vadeli çalışma yoluna gidebilmektedir.

2.5.1. Sektörde Finansman İhtiyacı Doğuran Başlıca Unsurlar

Hangi sektörde olursa olsun, finansman ihtiyacının doğru belirlenmesi bir işletmenin faaliyetlerinin aksamadan sürdürülebilmesi için oldukça büyük bir önem taşımaktadır. Finansman ihtiyacı doğru teşhis edilebilen bir işletme, hangi kaynaklardan ne zaman yararlanması gerektiğini ve ilave kaynak gereksinimi olup olmadığını analiz edebilir, böylelikle gelir ve gider dengesini de daha sağlıklı bir şekilde izleyebilir.

Bir işletmenin finansman ihtiyacı çeşitli nedenlerden dolayı hem nakit, hem de gayrinakit olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenlerin tamamını bir liste halinde sıralamak mümkün olmamakla birlikte; inşaat taahhüt işletmelerinde nakit finansman ihtiyacı doğuran başlıca nedenler aşağıda belirtilmiştir (Akgüç, 1987: 17).

(i) Şantiye kurulumu (mobilizasyon) süreci: Proje ve ihale aşamaları tamamlanıp, inşaat ruhsatı alınıp, yer teslimi gerçekleştikten sonra şantiye kurulumu (mobilizasyon) çalışmalarına başlanır. Bu aşamada şantiyenin iletişim, su, altyapı gereksinimleri de dikkate alınarak şantiye üniteleri kurulur, şantiye sahasında gerekli düzenlemeler yapılır, ilgili ekipman ve teçhizat şantiyeye yerleştirilir. Söz konusu çalışmalar, şantiyenin büyüklüğüne göre işletmeler için belirli bir finansman ihtiyacı doğurur.

(ii) İnşaat işlerinde meydana gelen aksaklık ve gecikmeler: Üstlenilen inşaat taahhüt işlerinin, uygulama (termin) planına uyumlu bir şekilde yürütülememesi nedeni ile yaşanan aksaklık ve gecikmeler bir yandan iş ile ilgili maliyetleri artırırken, bir yandan da işletmenin para girişlerini yavaşlatarak finansman ihtiyacının artmasına neden olur.

(iii) Yüklenici firmanın kapasitesinin üzerinde iş üstlenmesi: Yüklenici firmanın sermayesi ve kapasitesine kıyasla aşırı olarak nitelendirilebilecek proje veya çok sayıda iş üstlenmiş olması işletmenin yükümlülüklerini artırırken, ayrıca işletme için ilave bir

finansman ihtiyacı doğmasına sebep olur. Örneğin bir inşaat işletmesi sahip olduğu makine parkı ile karşılayabileceğinin çok üzerine bir veya birden çok iş üstlenirse, işlerin gerçekleştirilmesi için ilave makine parkı yatırımlarına ve dolayısı ile finansman kaynaklarına ihtiyaç duyacaktır. Bir işletmenin daha önce üstlendiği/tamamladığı işler ve yıllık iş bitirme kapasiteleri bu konuda birer gösterge olabilir.

Kamu İhale Kanunu'nda da bu gibi durumların önüne geçilmesi ve inşaat işletmelerinin yeterlilikleri dâhilindeki işlerin ihalelerine teklif verebilmeleri amacı ile hem ekonomik ve mali yeterlilik, hem de mesleki ve teknik yeterlilik alanında standartlar belirlenmiştir. Diğer yandan işletmeler bu gibi ihalelerde istenilen kriterleri tek başlarına sağlayamasa bile, uygun yeterliliğe sahip diğer inşaat işletmeleri ile birlikte iş ortaklıkları tesis ederek işleri üstlenme yoluna gitmektedir.

(iv) İşletmenin ödemeleri ile para girişleri arasında zaman uyumunun olmaması: İşletmenin inşaat taahhüt işlerinden doğan harcamaları ve yapması gereken tedarikçi, işçi, taşeron vb. ödemeleri ile para girişleri arasında zaman uyumunun olmaması işletme için finansman ihtiyacı doğuran bir diğer unsurdur. Şayet işletme zaman uyumsuzluğunu finanse edecek bir mali güce sahip değil ise ilave kaynak gereksinimi ortaya çıkmaktadır.

(v) Hakediş (istihkak) ödemelerinde gecikmeler olması: İşletmenin üstlendiği inşaat taahhüt işlerinin karşılığında işverenden veya iş sahibinden alması gereken hakediş (istihkak) tutarını zamanında alamaması finansman ihtiyacını artırır. İş kapsamında yapmış olduğu imalatların karşılığında hakediş ödemelerini zamanında alamayan bir işletmenin ilave kaynak gereksinimi doğar. Burada inşaat işletmesinin yanı sıra, işverenin ödeme gücünün yeterli olup olmamasının irdelenmesi önem kazanmaktadır.

(vi) Alınan avansın hazırlık (ihrazat) aşamasında yetersiz kalması veya üstlenilen işte avans bulunmaması: Yüklenici firmaların hazırlık (ihrazat) aşaması için işverenden avans almaları söz konusu olduğunda, alınan avans tutarının yetersiz kalması durumunda işletmelerin gerekli girdileri sağlamak için ilave finansman ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Akgüç, 1987: 18). Üstlenilen işlerde avans bulunmaması da işletmenin finansman ihtiyacına neden olmaktadır (Aslan, 2014).

(vii) Yüklenici işletmelerin makine parkının yetersiz olması: Özellikle altyapı inşaat taahhüt i lerinde daha fazla olan makine parkı ihtiya ının işletmeler tarafından karşılanamaması durumunda; ilave makine parkı yatırımları söz konusu olabilir, bu da işletmeler için ilave bir finansman ihtiya ı yaratabilir. Bazı durumlarda ise işletmeler makine parkı ihtiya ı kapsamında kiralama yoluna gidebilir, bu da yine işletme için ek bir harcama demektir.

(viii) Ortak girişimlere/i  ortaklıklarına ayrılan kaynaklar: I letmelerin, ortak girişim/i  ortaklığı şeklinde üstlenmiş oldukları i ler kapsamında ortaya çıkan harcamalar için kendi ortaklık payları doğrultusunda aktaracakları kaynaklar da işletmelerin finansman ihtiya ını etkilemektedir.

(ix) Mevcut bir borcun ödenmesi veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesi zorunluluğu: Vadesi gelmiş veya yakla mı  bir borcun (personel ödemeleri, tedarikçi ödemeleri, taşeron ödemeleri vb.)  denmesi veya bir yükümlülüğün yerine getirilmesi zorunluluğu yüklenici firmalar için finansman ihtiya ı doğurmaktadır.

(x) Harcama fazlalıkları ve zarar finansmanı: Maliyetlerin sağlıklı bir şekilde tahmin edilememesi, ta eronların y k ml l   lerini yerine getirememeleri, işlerin çok yüksek kırım oranları ile veya karsız olarak üstlenilmesi, işletmenin genel giderlerinin yüksek olması, yönetim hataları gibi nedenlerden kaynaklanan harcama fazlalıkları ve ortaya çıkan zararlar da işletmelerin finansman ihtiya ını artırmaktadır.

(xi) Yetersiz sermaye ile i e ba lanması ve ihtiyati nakit dengesinin sağlanamaması: I letmelerin i e ba larken gelecek dönem nakit akışlarını sağlıklı biçimde  ng rememeleri ve yetersiz sermaye ile i e ba lamaları, ayrıca olası ivedi nakit çıkışlarını karşılayacak ihtiyati nakit dengesini sa layamamaları da i in yapımı esnasında işletmenin ilave finansman ihtiya ına neden olacaktır.

(xii) Sözleşmeye uygun olmayan/hatalı imalatlar yapılması: I letmelerin üstlendikleri i ler kapsamındaki imalatları, işlerin sözleşmesine uygun ve işverenin direktifleri doğrultusunda yapılmalıdır. Sözleşmeye uygun şekilde yapılmayan imalatlar işverenler tarafından kabul edilmeyece inden, böyle bir imalat yapması durumunda işletme hem yapmış olduğu imalat için ödeme alamayacak, hem de yapmış olduğu imalat yerine

sözleşmeye uygun yeni imalat yapmak durumunda kalacağından harcama miktarı, dolayısıyla finansman ihtiyacı artacaktır.

(xiii) İşletmenin üstlendiği işe işveren tarafından yeterli ödenek tahsisi yapılmaması:

İşverenler, yaptıracakları işler için bütçelerinden ödenek ayırmakla birlikte zamanla öngörülemeyen sebeplerle iş için yeterli ödenek tahsisi gerçekleştiremeyebilirler veya iş devam ederken ortaya çıkan ilave işler için yeterli ödenek tahsisinde bulunamayabilirler. Özellikle yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinde, ilk yıllardan ziyade sonraki yılların ödenek tahsislerinde bu gibi durumlarla karşılaşılabilir. Böyle bir durum ise işletmenin ödemelerini düzensiz almasına veya uzun süre ödeme alamamasına, bu sebeple de finansman ihtiyacının artmasına sebep olmaktadır.

(xiv) Kur riskleri: Döviz bazlı inşaat projeleri üstlenen inşaat işletmeleri kur riski taşımakta

olup, döviz kurlarındaki dalgalanmalar işletmenin finansman ihtiyacını etkilemektedir. Döviz kurlarındaki değişiklikler yalnızca döviz bazlı iş üstlenen işletmelerin finansman ihtiyacını etkilememekte, TL bazlı işlerde de fiyatı özellikle döviz kurlarına bağlı değişkenlik gösteren inşaat demiri ve akaryakıt gibi girdilerinin teminine yönelik finansman ihtiyacını etkilemektedir.

(xv) Mevsimsel/dönemsel etkiler: İnşaat faaliyetleri genellikle çalışmaya elverişli olmayan

kış döneminde azalırken, yaz döneminde ise artış göstermektedir. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin üstlendikleri işlerdeki imalatlarına ilişkin finansman ihtiyaçları da bu doğrultuda şekillenmektedir. Diğer yandan bir inşaat işletmesinin kış döneminde işleriyle ilgili herhangi bir imalat faaliyetinin bulunmamasına karşın; fiyatların daha uygun olması durumunda inşaat malzemesi alımı yapabileceği de göz ardı edilmemelidir.

(xvi) Peşin alım iskontosu dâhilinde malzeme alımı: Günümüz piyasa koşullarında kredili

satışlar; gerek satıcılar gerekse de alıcılar için büyük bir önem arz etmektedir. Nitekim belirli vadelerle yapılan satışlar, alıcıların ödeme güçlerine uygun vadelerde alım yapmalarına olanak sağlarken, satıcılar açısından da satışlarını kolaylaştırmaktadır. Vade farkı uygulayarak kredili satış yapan satıcılar, peşin satışları cazip hale getirmek için ise çoğunlukla belirli oranlarda iskonto uygular. Çok sayıda girdisi bulunan inşaat sektöründe de dönem dönem oldukça cazip iskonto oranları uygulanmakta olup, peşin alım

iskontosundan yararlanmak isteyen inşaat işletmelerinin bu anlamda finansman ihtiyacı doğar.

(xvii) Stok yatırımı: İnşaat işletmeleri genellikle üstlendikleri işlerde inşaat demiri ve çimento gibi kullanımı devamlılık gösteren başlıca inşaat malzemelerini, birim fiyatlarının uygun olduğu dönemlerde veya fiyat artışı öngörülerinden önce mal bağlantısı yaparak veya doğrudan satın alma ve stoklama eğilimindedir. Böylelikle yalnızca mevcut işleri için değil, gelecekte üstlenecekleri işler için de stok yatırımı yapmış olurlar. Ancak gelecekteki işleri için yapılan stok yatırımlarının işletme açısından hem alım, hem de stok tutma maliyetleri söz konusu olacağından işletmenin finansman ihtiyacını etkilemektedir.

2.5.2. İnşaat Taahhüt İşletmelerinin Başlıca Finansman Kaynakları

Finansman kaynakları genel olarak ele alınacak olursa ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki işletmenin kendi kaynakları olan özkaynaklar, diğeri ise borçlardır.

İnşaat taahhüt sektöründe daha çok projelerin kendi kendini finanse edebilen bir yapısı bulunmaktadır. Başka bir deyişle inşaat taahhüt sektöründe faaliyet gösteren yüklenici firmalar için üstlenmiş oldukları işlerde ana finansman kaynağı, yine işler kapsamında almış oldukları hakedişler (istihkak) olmakla birlikte; inşaat işletmelerinin hakediş sürecine kadar veya genel anlamda ortaya çıkan finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında yararlandıkları başlıca diğer kaynaklar aşağıda verilmiştir (Akgüç, 1987: 21).

(i) İşverenler ve/veya iş sahipleri tarafından verilen avanslar: Yüklenici firmalar, işverenlerden genellikle teminat karşılığında belirli oranlarda avans alarak işlerin başlangıç aşamalarında mobilizasyon, malzeme alımı vb. nedenlerle ortaya çıkan finansman ihtiyaçları için kaynak sağlayabilmektedirler.

(ii) Malzeme satan firmalardan sağlanan satıcı kredileri: Yüklenici firmaların inşaat taahhüt işleri kapsamında kullanacakları malzemeleri vadeli olarak satın almaları da yükleniciler için bir nevi finansman kaynağı olmaktadır.

(iii) Yapılan işe kıyasla başlangıç dönemlerinde daha yüksek tutarlarda istihkak (hakediş) alınması: Yüklenici firmalar, bir finansman stratejisi olarak işin önce tamamlanacak kısımları için daha yüksek fiyatlar önerirken, tamamlanması daha uzun

sürecek işler için teklif fiyatlarını düşürmektedirler. Böylece ön yükleme (front-endloading) yaparak işin ilk aşamasında alacakları yüksek istihkaklarla, nakit finansman ihtiyaçlarının bir bölümünün karşılayabilmektedirler.

(iv) Taşeron ödemelerinin, işverenden istihkak (hakediş) alındıktan sonra yapılması:

Üstlendikleri inşaat taahhüt işleri kapsamında taşeronlarla çalışan yüklenici firmalar, genellikle taşeronlara yapacakları ödemeleri, kendi alacakları hakedişlerden sonra gerçekleştirmekte olup; bu süreç zarfında oluşan finansman yükü taşeronlar tarafından karşılanmaktadır.

(v) Bazı büyük projelerde devletin sağladığı özel finansman olanakları:

İşletmeler üstlendikleri bazı projeler kapsamında devletin sağladığı teşvik veya çeşitli özel finansman olanaklarından faydalanarak finansman ihtiyaçlarına katkı sağlayabilmektedir.

(vi) Yüklenici firmaların kendi özkaynaklarını kullanması veya ortaklar üzerinden fon sağlaması:

Şirket ortaklarının kendi kaynaklarını kullanarak ortaya koydukları sermaye ve şirketin elde ettiği karlarla sağladığı oto finansman da işletmenin kullanabileceği kaynaklardan olup, ayrıca işletmeler sermayelerinin haricinde de ortaklarından borçlanma yoluyla fon sağlayabilmektedirler.

(vii) Kredi kuruluşlarından sağlanan nakit krediler:

Yüklenici firmaların personel maaşlarını ve vadesi gelen borçlarını zamanında ödemek zorunda olması, yapılan iş ile alınan hakedişler arasında bir zaman aralığının bulunması, hakedişlerden yapılan kesintiler, stopaj vergileri, tamamlanmış işlerden doğan ancak tahsil edilmemiş alacaklar, vergi ve SGK ödemeleri gibi çeşitli kısa vadeli finansman ihtiyaçları banka kredilerine başvurmalarına neden olmaktadır.

Kısa vadeli nakit finansman ihtiyaçlarının yanı sıra, maddi duran varlık yatırımları gibi uzun vadeli ihtiyaçlarını ise genellikle uzun vadeli nakit kredilerle karşılamaktadırlar. Diğer yandan özellikle altyapı inşaat sektöründe oldukça fazla olan makine parkı yatırımları kapsamında işletmeler leasing/finansal kiralama yolu ile de kaynak sağlamaktadırlar.

İşletmeler dönem dönem vadeli alacaklarını faktoring şirketlerine iskonto ettirerek veya alacaklarını temlik vererek de vadesinden önce tahsilat gerçekleştirebilmektedirler.

(viii) Kredi kuruluşlarından sağlanan gayrinakit krediler: İşletmeler kredi kuruluşlarından yalnızca nakit kredi sağlamamaktadır. Bankalardan sağlayacağı gayrinakit kredilerle de nakit finansman ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Yaygın olarak kullanılan gayrinakit finansman kaynakları olarak çek ve teminat mektupları ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde vadeli olarak işlem gören çekleri borç ödemelerinde kullanan işletmeler, mal alımına yönelik teminat mektubu kullanarak malzeme temin edebilirler. Ayrıca işletmeler nakde dönebilen gayrinakit krediler olan doğrudan borçlandırma sistemi (DBS)/doğrudan tahsilat sistemi (DTS) gibi sistemleri de özellikle malzeme alımlarında kullanabilirler.

(ix) Gelir fazlası bulunan işlerden, harcama fazlası bulunan işlere fon aktarımı yapılması: Birden fazla inşaat taahhüt işi üstlenen işletmelerin zaman zaman işlerinden bazılarında harcama fazlalıkları olabilirken, bazılarında ise gelir fazlalıkları söz konusu olabilir. Böyle durumlarda işletmeler gelir fazlası bulunan işlerinden, harcama fazlası bulunan işlerine fon aktarabilir.

3. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE MUHASEBE UYGULAMALARI

3.1. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım Faaliyetlerinde Maliyet Hesapları ve Hesapların İşleyişi

3.1.1. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım Faaliyetlerinde Maliyet Hesapları

Maliyet, genel olarak bir iktisadi kıymeti elde etmek amacı ile yapılan harcama ya da katlanılan fedakârlıkların toplamı olarak ifade edilir (Kartal, Sevim ve Gündüz, 2004: 7). Maliyet muhasebesi açısından ise maliyet, üretilen mamul ve hizmetler için gerçekleştirilen varlık ve hizmet tüketimlerinin parasal değeridir (Abdioğlu, 2012: 9). O halde maliyet hesapları da mal ve hizmetlerin istenilen biçim ve niteliğe getirilmesi için katlanılan giderlerin toplandığı ve maliyet unsurlarına dönüştürülerek izlendiği hesaplardır (Akdoğan, 2009: 51).

01/01/1994 tarihinden itibaren zorunlu olarak uygulamaya giren Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre maliyet hesapları tekdüzen hesap çerçevesinin 7. grubunda yer almakta olup, uygulamada esneklik sağlamak üzere iki seçenek halinde 7/A ve 7/B olarak sunulmuştur. 7/A seçeneğinde maliyetler fonksiyon esasına göre, 7/B seçeneğinde ise gider çeşitleri esasına göre izlenmektedir (Kartal, Sevim ve Gündüz, 2004: 13).

1 ve 2 nolu Tebliğlerde 7/A ve 7/B seçeneklerini kullanmak durumunda olanlar için aşağıdaki açıklamalar getirilmiştir (Akdoğan, 2009: 51).

Tebliğin IV-Düzenlemenin Kapsamı bölümüne göre, ek mali tabloları düzenlemek durumunda olan üretim ve hizmet işletmeleri için zorunlu olan 7/A seçeneğinde giderler, esas defterde fonksiyon hesabına göre belirlenmiştir. Eş zamanlı kayıt yönteminin kullanılması önerilen bu uygulamada, giderler yapıldıkları anda ilgili defter-i kebir hesaplarına fonksiyon esasına göre kaydedilirken, söz konusu giderler aynı zamanda yardımcı defterlerde hem çeşit esasına hem de ilgili gider yerlerine göre izlenir.

“Ek mali tablo düzenlemek zorunda olmayan ticaret işletmeleri, küçük hizmet işletmeleri ve küçük üretim işletmelerinden isteyenler, giderlerin izlenmesinde 7/B seçeneğini uygular.”

Buna göre;

- Ek mali tablo düzenlemek zorunda olan üretim ve hizmet işletmelerinden sermaye şirketi niteliğinde olanlar,
- Aktif toplamı ile ticari işlem hacmi Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen asgari tutarı ardı ardına iki yıl aştığı için ek mali tablo düzenlemek zorunda olan ferdi işletmeler, adi ortaklıklar, kolektif şirketler, adi komandit şirketler niteliğindeki üretim ve hizmet işletmeleri,
- İsteyen ticaret şirketleri 7/A seçeneğini kullanacaktır.

İsteyen ticaret işletmeleri ile ek mali tablo düzenlemek zorunda olmayan hizmet ve üretim işletmelerinden isteyenler ise 7/B seçeneğini kullanacaktır (Akdoğan, 2009: 52).

7/A seçeneğine göre giderler bir taraftan yapıldıkları anda ilgili büyük defter hesaplarına “fonksiyon esasına” göre kaydedilirken, aynı anda yardımcı defterlerde hem çeşit hem de gider yerlerine göre kaydedilmektedir (Kartal ve diğerleri, 2004: 13). 7/A seçeneğinde yapılan bu eş zamanlı kayıt ile giderler; hem fonksiyonlarına, hem çeşitlerine, hem de gider yerlerine göre izlendiğinden muhasebe kayıtlarının azaltılmasına ve her kademeden üretim ve hizmet maliyetinin belli bir düzen içinde oluşturulmasına olanak sağlamaktadır (Şenlik, 2007: 128).

7/A seçeneğinde yer alan hesaplar; gider hesapları, gider yansıtma hesapları ve fark hesapları olmak üzere üç ana gruptan oluşmaktadır. Gider yerleri ise üretim ve hizmetlerin yapıldığı ve maliyetlerin oluştuğu, örgütün bir birimini ya da örgüt birimi içindeki bir yeri ifade eder. Giderlerin ilgili gider yerleriyle kaydedilmesi; maliyetlerin planlanması, kontrol edilmesi ve dengeli bir biçimde toplanıp dağıtılmasını sağlar. İşletmeler, gider yerlerinin belirlenmesinde kendi faaliyet alanları ve organizasyon şemalarını dikkate alarak, kendilerine en uygun şekilde yerleştirme düzenini sağlayabilirler (Mesleki Eğitim ve Öğretim Güçlendirme Projesi [MEGEP], 2011).

7/B seçeneği ise, aktif toplamı ve yıllık satış tutarı belirli bir seviyeyi aşmayan (küçük ölçekli) üretim işletmeleri ile tüm ticaret işletmelerinin isteklerine bağlı olarak 7/A seçeneği yerine kullanılabilecek olup, bu seçenekte ana gider hesapları, “çeşit esasına” göre sınıflandırılmıştır (Büyükmirza, 2014: 117).

7/B seçeneğinde, defteri kebirde maliyet dönemi boyunca çeşit esasına göre izlenen giderler; maliyet çıkarma döneminde ise gider dağıtım tablosu aracılığı ile fonksiyonlarına dönüştürülerek ilgili gider yerlerine ve hizmet ve mamul maliyetlerine veya sonuç hesaplarına aktarılır.

Gider çeşitlerinin fonksiyonlarına dönüştürülmesinde ve ilgili gider yerlerine yüklenmesinde, işletmeler isterlerse gider çeşidi hesaplarında ilgili gider yerlerine ve fonksiyonel gider hesaplarına aktarmalar yapılmasını gerektirecek kayıt düzenini seçebilirler. İşletmeler isterlerse eş zamanlı kayıt düzenini bu seçenek için de kullanarak, yardımcı defterlerde fonksiyonel gider hesaplarını ve gider yerlerini izleyebilirler. Bu durumda gider çeşitleri tahakkuk ettikçe yardımcı defteri kebir hesaplarında da izlenirken; aynı anda yardımcı defterlerde de fonksiyonlarına göre izlenip eş zamanlı olarak gider yerlerine aktarılır.

3.1.2. Hesapların İşleyişi

Tek düzen hesap planına göre işletmelere giderlerinin bölümlenmesinde ve defteri kebirde izlenmesinde kendi organizasyon yapılarına, büyüklüklerine ve ihtiyaçlarına göre düzenleyebilmeleri açısından kolaylık sağlanmış, farklı maliyet hesaplama yöntemlerine uyulabilmesi açısından da geniş bir esneklik sağlanmıştır (MEGEP, 2011).

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işletmelerinde esas konu; kendi namına değil de başkaları adına inşaat yani bir nevi hizmet üretimi yapmak olduğundan ve bu işletmelerde her inşaat bir gider yeri olduğundan genellikle maliyet muhasebesi ilkeleri kullanılır. Maliyet hesaplarında ise tek mamul üreten sanayi işletmelerine benzerliği dolayısıyla ağırlıklı 7/A seçeneği kullanılır (Yereli, Kayalı ve Demirlioğlu, 2011).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım faaliyetlerinde kullanılan muhasebe kayıt seçeneği 7/A olduğundan, hesapların işleyişi 7/A seçeneğine göre ele alınarak genel hatlarıyla açıklanmıştır.

İnşaat taahhüt işletmelerinin yaptıkları iş, bir hizmet niteliğinde olduğundan 740 nolu *Hizmet Üretim Maliyeti Hesabı* kullanılır ve yıl içi maliyetler bu hesap altında izlenir. Hizmet

işletmelerinde 7/A seçeneğinde kullanılan 710, 720, 730 nolu hesapların yerine de 740 – Hizmet Üretim Maliyeti Hesabı kullanılır (Cengiz ve Tosunoğlu, 2018).

7/A seçeneğine göre yıllara yaygın inşaat ve onarım işiyle ilgili dönem içinde katlanılan doğrudan maliyetler öncelikle 740 – Hizmet Üretim Maliyeti hesabına borç olarak yazılır. Doğrudan o işe ait olduğu saptanamayan genel gider mahiyetindeki müşterek giderler ise ilgili oldukları 750 – Araştırma Geliştirme Giderleri, 760 – Pazarlama Satış Dağıtım Giderleri, 770 – Genel Yönetim Giderleri ve 780 – Finansman Giderleri hesaplarına borç olarak kaydedilir.

Bu giderler hangi inşaat işi ile ilgili ise (X inşaatı, Y inşaatı, Z inşaatı şeklinde), o inşaatın altına ve gider çeşidine göre (ilk madde ve malzeme, işçilik, dışarıdan sağlanan fayda ve hizmetler, çeşitli giderler vb.) kayıt yapılır. Daha detaylı kayıt yapılmak istenirse her bir inşaat işinin altında da alt sınıflar oluşturulabilir. Örneğin bir konut inşaatında maliyet hesabının altına temel kazımı, duvar örme, elektrik tesisatı gibi alt sınıflar eklenebilir.

Dönem içerisinde 740 nolu hesapta izlenen yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili giderler, işlerin devam etmesi durumunda dönem sonlarında 741 – Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma Hesabı aracılığı ile 170 – 178 nolu *Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri* Hesabının borcuna kaydedilir. Aynı şekilde dönem içerisinde katlanılan 750, 760, 770 ve 780 nolu giderler de yine 751, 761, 771 ve 781 nolu yansıtma hesaplarının alacağı karşılığında 170 – 178 nolu *Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri Hesaplarının* borcuna kaydedilir.

170 – 178 nolu hesaplarda oluşan maliyetler, geçici kabul yapıldığında 622 – *Satılan Hizmet Maliyeti* ile projenin kabulüne kadar bu hesaplarda bekletilen *Genel Yönetim Giderleri* ve *Finansman Giderleri* şeklindeki faaliyet giderleri de ilgili oldukları gelir tablosu hesaplarına devredilir. Aynı şekilde işverenler tarafından onaylandığında 350 – 358 *Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakediş Bedelleri Hesabına* kaydedilen tutarlar üzerinden, geçici kabul ile birlikte 600 – *Yurtiçi Satışlar Hesabına* alacak kaydı yapılarak hâsılat kaydı gerçekleştirilir. Maliyet ve gelir hesaplarının gelir tablosu hesaplarına aktarılmasının ardından 690 – *Dönem Karı veya Zararı* tespit edilir.

İnşaatın aynı yıl içinde bitmesi halinde ise 170 – 178 nolu hesapların kullanılmasına gerek kalmaz ve 740 nolu Hizmet Üretim Maliyeti Hesabı dönem sonunda 741 nolu Hizmet Üretim Maliyeti Yansıtma Hesabı aracılığı ile doğrudan 622 nolu Satılan Hizmet Maliyeti Hesabına aktarılır. Burada da 740 ve 741 nolu hesaplar yine ters çevrilerek kapatılır ve maliyet ile hâsılat hesapları 690 nolu Dönem Karı ya da Zararı Hesabına aktarılır.

Muhasebede kar veya zararın doğru şekilde hesaplanabilmesi için faaliyetle ilgili maliyet ve hâsılatların da doğru olarak tespit edilebilmesi ve faaliyet sonunda karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Ancak Vergi Usul Kanunu, yıllara yaygın inşaat taahhüt ve onarım işlerinde tamamlanmış sözleşme yöntemini esas almakta olup, bu yönteme göre ise gelirler ancak inşaat sözleşmesi tamamlandığında finansal tablolara yansıtılmaktadır. Bu nedenle yıllara yaygın nitelikteki inşaat işleri tamamlanana kadar, işler kapsamında elde edilen gelirler cari bir yükümlülük, maliyetler ise cari bir varlık olarak bilançoda biriktirilmektedir. Biriktirilen bu maliyetler için 17 nolu hesap grubu, gelirler içinse 35 nolu hesap grubu kullanılmaktadır (Gündüz ve Yanık, 2019).

Çizelge 3.1. VUK’a göre inşaat taahhüt işlerinde 17 ve 35 nolu hesap grupları

17. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	35. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri
170-177 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	350-357 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri
178 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı	358 Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon Düzeltme Hesabı
179 Taşeronlara Verilen Avanslar	

3.2. Vergi Usul Kanunu’na Göre Maliyet Unsurları

Maliyet, belirli bir amaca yönelik kullanım ve tüketimlerin parasal olarak ifade edilmesidir (Uslu, 1985: 34). Geniş anlamda yapılan bu tanım, işletmenin bütün faaliyetlerini kapsamaktadır. Üretim açısından maliyet ise, işletmenin maliyet konusunu oluşturan mamul ve hizmetleri elde edebilmek için harcadığı çeşitli üretim faktörlerinin para ile ölçülen değeri olarak tanımlanabilir ve bu tanımlamada üç önemli özellik bulunur. Bunlar (Şenlik, 2017: 126);

- (i) Bir harcamanın üretim maliyetine dâhil edilebilmesi için, o harcamanın işletmenin faaliyet konusunu oluşturan mamul veya hizmeti elde etmek için yapılmış olması gerekmektedir.
- (ii) Bir üretim harcamasının maliyet olarak değerlendirilebilmesi için parayla ölçülebilecek bir değerinin olması gerekmektedir.
- (iii) Üretim maliyetinin, faktör harcamalarının bir fonksiyonu sayılması için üretim faktörü kapsamının yeteri kadar geniş bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir (Şenlik, 2017: 127).

İnşaat sözleşmelerine konu varlıkların maliyetlerine baktığımızda ise; inşaatlar bir başkasının nam ve hesabına yapılmakta olduğundan ve işletmeye ait bir varlık olmadığından buradaki maliyetler bir hizmet maliyeti niteliğindedir. Şayet yapılan inşaat işi neticesinde işletme bir varlık elde edecekse, ancak böyle bir durumda üretim maliyeti, dolayısı ile mamul maliyeti söz konusu olur (Yanık, 2010: 24).

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri yapan işletmeler, sözleşmeye bağlı olarak bir hizmet taahhüdünde bulunmaktadır. Bu nedenle yaptıkları iş, bir nevi alınan bir siparişinin yerine getirilmesidir. Yapılan işin özellikleri ise işi yaptıran yani işveren tarafından belirlenmekte olup, yüklenici konumunda olan işletmeler hizmet üreten işletmeler olarak ifade edilmektedir. İnşaat yapımı şeklinde gerçekleştirilen bu hizmetin yerine getirilebilmesi için ise bazı maliyetlere katlanması gerekmekte olup, bunlar inşaat hizmet üretim maliyetlerini oluşturmaktadırlar (Şenlik, 2017: 127).

İnşaat taahhüt işlerinde maliyet unsurlarını dört ana grup altında toplamak mümkündür. Bunlar (Büyüktürk, 2013);

- (i) İlk madde ve malzeme giderleri
- (ii) İşçilik giderleri
- (iii) Taşeron giderleri
- (iv) Diğer giderlerdir (Ortak genel giderler vb.)

3.2.1. İlk Madde ve Malzeme Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi

İlk madde ve malzeme hesabı genel olarak; üretimde veya diğer faaliyetlerde kullanılmak üzere işletmede tutulan hammadde, yardımcı malzeme, işletme malzemesi, ambalaj

malzemesi gibi malzemelerin izlendiği hesaptır (Yılmaz, 2015: 313).

İlk madde ve malzemeler, üretilen mamulün içerisine katılarak, mamulün maliyetini doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkilemektedirler. Özellikle inşaat taahhüt işlerinde ilk madde ve malzeme olarak nitelendirilecek girdiler oldukça yüksek seviyelerdedir.

İlk madde ve malzeme giderleri, mamul maliyetine yüklenilme durumlarına veya kullanım amaçlarına göre; “direkt ilk madde ve malzeme giderleri” ve “endirekt ilk madde ve malzeme giderleri” olarak iki grup altında toplanabilir (Büyüktürk, 2013)

(i) *Direkt İlk Madde ve Malzeme:* Direkt ilk madde ve malzemeler inşaat açısından ele alınacak olursa inşaat maliyetlerinin başlıca unsurlarından biri olup; inşaatların yapımına doğrudan katılan, onun esas yapısını oluşturan madde ve malzemelerdir. Örneğin kum, çimento, demir, kereste, arsa, tuğla, çakıl-kum gibi maddeler direkt madde olarak nitelendirilir. Bunlar inşaatların bünyesine doğrudan girdikleri için herhangi bir dağıtım anahtarı gerektirmeyen madde ve malzemelerdir (Şenlik, 2007: 159).

(ii) *Endirekt İlk Madde ve Malzeme:* Direkt ilk madde ve malzemelerin dışında kalan, inşaatın bünyesinde bazen yer alan, bazen yer almayan, hangi inşaatlarda ne kadar tüketildikleri tam olarak saptanamayan giderlerdir. Mamullere dolaylı olarak yüklenen endirekt ilk madde ve malzemeler de inşaatlarla ilişkileri yönünden kendi içinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki inşaatın bünyesine girmekle birlikte değer ve miktar olarak direkt ilk madde ve malzemeye kıyasla çok daha düşük olduklarından endirekt ilk madde ve malzeme olarak kabul edilen çivi, tel, ağaç tutkalı gibi yardımcı malzemelerdir. Diğeri ise inşaatın bünyesine girmemekle birlikte üretim akışını ve sürdürülebilmesini sağlayan iş makineleri yağları, makine ve araç yedek parçaları, kalıp malzemeleri, patlayıcı malzemeler vb. işletme malzemeleridir (Şenlik, 2007: 160).

Bir malzeme inşaatın bünyesine girene kadar ilk madde ve malzeme hesabı altında izlenirken, inşaat bünyesinde kullanılmasının ardından bu hesaptan çıkartılarak 7’li grupta yer alan maliyet hesaplarına aktarılmaktadır (Yılmaz: 2015, 313).

Malzemeler satın alındıkları ya da üretildikleri maliyet bedelleri ile bu hesabın borcuna kaydedilirken; üretime verilmesi, tüketilmesi, satılması veya devredilmesi gibi çıkışı

yapılması gereken durumlarda ise hesabın alacağına kayıt yapılır (Özkaya Yıldırım, 2008: 37).

İnşaat işletmeleri malzeme alımlarında belirli bir satın alma politikası izlemelidirler. Malzeme alımında izlenecek politika, işletmedeki muhasebe sisteminin de bir parçasıdır. Bu nedenle işletmeler malzeme alımlarında alım zamanının ayarlanması, malzeme alımında uygun fiyat ve güvenilir satıcı (tedarikçi) seçimi gibi belli başlı konulara dikkat etmelidir.

a) İlk madde ve malzeme alış maliyeti

İnşaat işletmelerinde satın alınan ilk madde ve malzemelerin depoya veya şantiyeye giriş maliyeti, alış maliyetini oluşturur. Satın alınan ilk madde ve malzemelerin maliyet değerini oluşturan unsurlar; *alış bedeli, taşıma giderleri, sigorta giderleri, alışa özel finansman giderleri, depolama giderleri ve alış komisyonları* olarak sayılabilir (Şenlik, 2007: 161).

b) İlk madde ve malzeme alışlarının muhasebeleştirilmesi

İnşaat işletmeleri, satın aldıkları ilk madde ve malzemeleri depolarda veya şantiyelerde stoklamakta olup; satın alınan ilk madde ve malzemelerin depolara veya şantiyelere giriş maliyeti ise alış maliyetini oluşturmaktadır. Satın alınan ilk madde ve malzemeler depoladıklarında *150 – İlk Madde ve Malzeme* hesabına kaydedilir (Gümüş, 2015).

c) İlk madde ve malzeme giderlerinin inşaat (hizmet üretim) maliyetine yüklenmesi

İlk madde ve malzemeler, üretimde kullanılmak üzere inşaatlara gönderildiklerinde ve inşaat işlerinde kullanıldıklarında; söz konusu malzemelerin tutarı üretim maliyetine dönüşmüş olur ve bu giderler inşaatların maliyetine yüklenir.

İnşaat taahhüt işletmelerinde yapılan iş, hizmet niteliğinde bir iş olduğundan, inşaat taahhüt işletmelerinin inşaatlarda kullandıkları ilk madde ve malzemelerin maliyeti, hizmet üretim maliyetini oluşturur. İlk madde ve malzemeler üretimde kullanıldıklarında *740 – Hizmet Üretim Maliyeti* hesabı borçlandırılırken; aynı tutarda *150 – İlk Madde ve Malzeme* hesabı alacaklandırılarak azaltılır (Bozok, 2011: 61).

Örnek: Yıllara yaygın inşaat işleri üstlenen ABC İnşaat Taahhüt A.Ş. 10/04/2017 tarihinde şantiye deposunda bulunan 11.250 TL’lik ince kumu, yapımı devam eden park inşaatında kullanmıştır.

10/04/2017		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	11.250	
740.01 Çocuk Parkı İnşaatı		
740.01.10 DİMM Gideri		
740.01.10.01 İnce kum		
150 İLK MAD. VE MALZ. HS.	11.250	
150.00 Şantiye Deposu		
150.00.10 İnce kum		
Parkı inşaatında kullanılan kum		
/		

d) İlk madde ve malzemenin doğrudan inşaat maliyetine yüklenmesi

İnşaat taahhüt işleri yürütülürken bazı durumlarda satın alınan ilk madde ve malzemeler stoklanma imkânı olmaması veya acil ihtiyaç nedeni ile doğrudan inşaat üretiminde kullanılabilirler.

Hazır beton gibi stoklanma imkânı bulunmayan malzemeler, alış maliyeti ile doğrudan inşaat üretim maliyetine yüklenebilir. Bu durumda 740 – *Hizmet Üretim Maliyeti* borçlandırılır, ilgili hesaplar alacaklandırılır (Şenlik, 2007: 185).

Örnek: Yıllara yaygın inşaat ve onarım işi yapan ABC İnşaat Taahhüt A.Ş., işleri kapsamında hazır beton kullanmaktadır. 20/07/2017 tarihinde okul binası inşaatında kullanılmak üzere 5.000 TL değerinde hazır beton %18 KDV’si peşin, kalanı çek verilerek alınmış ve aynı gün inşaatda kullanılmıştır.

20/07/2017		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	5.000	
740.20 Okul Binası İnşaatı		
740.20.01 DİMM Gideri		
740.20.01.10 Hazır beton		
191 İNDİRİLECEK KDV HS	900	
100 KASA HS		900
103 VER. ÇEK VE ÖD. EM. HS.		5.000
Okul binası inşaatında kullanılan hazır beton		
/		

3.2.2. İşçilik Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi

İnşaat işletmelerinde malzeme giderlerinden sonra inşaat maliyetlerini ilgilendiren en önemli maliyet unsuru olan işçilik giderleri, en genel anlamda inşaat işletmelerinin üretim ve hizmet gerçekleştirmek amacı ile çalışanlarına emeklerinin karşılığı olarak ödedikleri parasal tutar olarak tanımlanabilir (Büyüktürk, 2013).

İşçilik giderlerini malzeme maliyetlerinden ayıran bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar aşağıdaki gibidir (Şenlik, 2007, 207);

- (i) İşçilik, stoklanması mümkün olmayan bir maliyet unsurudur.
- (ii) İşçilik gideri, yapılan işin yanı sıra üzerine SGK işveren payı ve fazla mesai gibi çeşitli ekler yapılabilen bir maliyet unsurudur.
- (iii) İşçilik doğrudan doğruya maliyetleri etkileyen bir unsur olup; üretimde kullanılan tesis ve makinelerin etkili ve verimli kullanımı işgücüne bağlıdır. Bu nedenle verimliliği artırmak ve maliyetleri düşürmek işçilere bağlıdır.
- (iv) Emegın karşılığı olarak işçinin aldığı ücret bir gelir olup. Bunun hesaplanması ve belli dönemlerde ödenmesi gerekir. Bu da mali ve sosyal mevzuatlar bakımından işletmelere idari ve mali sorumluluklar yükler.

İşçilik giderleri de ilk madde ve malzeme giderleri gibi direkt ve endirekt olarak ikiye ayrılır.

Direkt İşçilik Giderleri: Direkt işçilik giderleri maliyet aşamalarında kolaylıkla tespit edilebilen ve maliyetin içine doğrudan yüklenebilen giderlerdir. Bir diğer deyişle bedensel ve zihinsel olarak işin yapımında direkt olarak etkin olan faaliyetlerin para ile ifade edilmiş olan değeridir. Direkt işçilik giderlerine örnek olarak bir inşaat işinde çalışan duvarcılar, sıvacılar, boyacılar, kaynakçılar, ameleler verilebilir (Şanlı, 2015).

İnşaat sektörünün özelliğinden kaynaklanan, inşaatlarda geçici süre için çalıştırılan işçiler için ödenen ücretler de doğrudan inşaatlarla ilişkilendirilebileceklerinden, bunlar da direkt işçilik niteliğindeki işçilik giderlerdir (Şenlik, 2007: 208).

Endirekt İşçilik Giderleri: Yapılan işin devamı yönünden esas olmakla birlikte; direkt işçilik giderlerinin dışında kalan, üretilen mamulün bünyesine doğrudan yüklenemeyen ya da üretilen mamulle doğrudan ilişki kurulamayan işçilikler endirekt işçilik giderleri olarak ifade

edilmektedir. Farklı bir deyişle; inşaat maliyetlerine doğrudan yüklenemeyen, birden çok inşaatın yapımı için katlanılan işçilik giderleridir. Bunlara örnek olarak birden fazla inşaatla çalışan kamyon şoförleri ve iş makinesi operatörleri, birden fazla inşaatın sorumlu olan şantiye şefleri vb. işçilikler için ödenen ücret veya maaşlar verilebilir (Şanlı, 2015). Dönem içinde her bir inşaatla gerçekleşen işçilik saatleri ve dönem içinde her bir inşaatdaki işçilik giderlerinin parasal tutarları, işçilik giderlerinin inşaat işlerine dağıtılmasında kullanılacak başlıca ölçütlerdendir.

Ancak işletmenin belli bir dönemde tek bir inşaat taahhüt işi varsa; genel yönetim, pazarlama, araştırma giderlerini içeren faaliyetlerle ilgili işçilik giderleri haricinde kalan tüm işçilikler doğrudan o iş ile ilişkilendirilebileceğinden direkt işçilik maliyeti olarak kabul edilebilmektedir. Buna karşın işletmenin birden fazla inşaat işi bulunuyorsa ve işletme bu işçiliklerden birden fazla şantiyesi için hizmet alıyorsa, bu durumda söz konusu işçilikler endirekt işçilik maliyeti olarak kabul edilecektir (Büyüktürk, 2013).

İşçilik tutarının hesaplanmasında uygulanacak ilk adım ise, işçilerin işyerlerinde geçirdikleri sürenin belirlenmesidir (Büyükmirza, 2014: 172).

İnşaat işletmeleri, inşaatlarda çalışan işçilere yapacakları ödemeleri ve işçilerin çalıştıkları süreleri belirlemek için puantaj kartları ve puantaj defterleri tutmaktadır. İşçilik maliyet kartı niteliğinde olan puantaj kartları ve defterleri yardımıyla düzenlenen ücret bordrolarına istinaden işçilik giderleri tahakkuk ettirilmekte ve ödeme yapılmaktadır.

İşçilik giderlerinde vergi ve sigorta primleri de dikkate alınmaktadır (Şenlik, 2007: 209).

Örnek: ABC İnşaat A.Ş., yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenmekte olup, yapımına devam ettiği yol inşaatı ile ilgili olarak Nisan 2017 yılında ortaya çıkan brüt işçilik ücreti 90.000 TL'dir. İşçilikle ilgili gelir vergisi (G.V.) %15, damga vergisi (D.V.) %0,6, SGK işveren payı %19,5, işsizlik sigortası işveren payı %2, SGK işçi payı %14, işsizlik sigortası işçi payı %1'dir.

Verilen bilgiler ışığında oluşturulan işçi ücretleri bordrosu Çizelge 3.2'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.2. İşçi ücretleri bordrosu

1- Brüt Ücret	2- SGK İşçi (1 x %14)	3- İşsizlik Sig.İşçi (1 x %1)	4- G.V. Net Değer (1 – (2+3))	5-Gelir Vergisi (4 x %15)
90.000	12.600	900	76.500	11.475
6- Damga Vergisi (1 x %0,6)	7- Kes.Top. (2+3+5+6)	8- Net Ücret (1-7)	9- SGK İşveren (1 x %19,5)	10-İşsizlik İşveren (1 x %2)
540	25.515	64.485	17.550	1.800

İşçilik giderlerine ilişkin yevmiye kaydı ise aşağıdaki gibi olacaktır.

30/04/2017		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	109.350	
740.20 Stadyum İnşaatı		
740.20.01 Direkt İşçilik Gideri		
740.20.01.11 Normal ücret (brüt) 90.000		
740.20.01.12 SGK işveren payı 17.550		
740.20.01.13 İşsizlik sig. işveren payı 1.800		
360 ÖDENECEK VERGİ VE FON HS.	12.015	
360.01 Gelir Vergisi 11.475		
360.02 Damga Vergisi 540		
361 ÖDENECEK SOS.GÜV.KES.HS.	32.850	
361.01 SGK İşçi 12.600		
361.02 SGK İşveren 17.550		
361.03 İşsizlik İşçi 900		
361.04 İşsizlik İşveren 1.800		
335 PERSONELE BORÇLAR HS.	64.485	
335.01 Net Ücret 64.485		
Stadyum inşaatı işçi ücret tahakkuku		

3.2.3. Taşeron Giderleri ve Muhasebeleştirilmesi

Günümüzde inşaat işletmeleri üstlenmiş oldukları bir taahhüt işinin tamamını kendi işçileri veya makine parkı ile gerçekleştirmek yerine, işlerin belirli kısımlarında, o kısımların yapımında uzmanlaşmış olan taşeronlarla çalışmayı tercih etmektedirler. Örneğin üstyapı inşaat işleri üstlenen bir işletme, hafriyat işlerinde kullanılacak iş makinelerini satın almaktansa, işlerin hafriyat kısmını taşeronlara yaptırmaktadır. Böylelikle iş makinesi satın almak için belirli bir sermaye ayırmak veya kredi kullanmak zorunda da kalmamaktadır.

Taşıeronlara yaptırılan işlerin maliyeti de, tıpkı direkt malzeme veya direkt işçilik giderleri gibi inşaatın maliyetine doğrudan yüklenen bir hizmet üretim maliyetidir.

Taşıeronlara yaptırılan işlerde, taşıeronların taahhütlerini zamanında yerine getirip getirmediyelerinin takip edilmesi de büyük bir önem taşımaktadır. Şayet taşıeronlar işlerini vaktinde tamamlayamazlarsa, taşıeronların yapacakları işlerden sonra yapılacak işlerde de gecikmeler söz konusu olabilir, bu da inşaat maliyetlerinin artmasına neden olabilir.

Örnek: Yıllara yaygın inşaat taahhüt işi yapan ABC İnşaat A.Ş., üstlendiği hastane inşaatının hafriyatını taşıeron DEF İnşaat A.Ş.'ye yaptırmıştır. Taşıeron, işe 10/03/2018 tarihinde başlamış ve işi 04/04/2018 tarihinde tamamlamıştır. Taşıeron 4.000 TL iş bedeli ve %18 KDV'den oluşan faturayı düzenlemiş ve karşılığında ABC İnşaat A.Ş.'den çek almıştır.

Hafriyat Bedeli : 4.000 TL
 %18 KDV : 720 TL
 KDV Tevkifatı 3/10 : 216 TL
 Net Tutar : 4.504 TL

04/04/2018		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS.	4.000	
740.00 Hastane İnşaatı		
740.00.10 Dışarıdan Sağlanan Fayda ve Hizmet		
740.00.10.01 Taşıeron Gideri		
191 İNDİRİLECEK KDV HS.	720	
360 ÖDENECEK VERGİ VE FON HS.		216
360.10 KDV Tevkifatı 3/10		
103 VERİLEN ÇEK. VE ÖD. EM. HS.		4.504
Taşıeron DEF İnşaat A.Ş.'ye yapılan ödeme		

3.2.4. Ortak Genel Giderlerin Dağıtımı

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde ortak genel giderlerden söz edilebilmesi için birden fazla inşaat ve onarım işi veya bir inşaat ve onarım işiyle birlikte başka bir faaliyetin daha olması gerekmektedir. Şayet devam eden yalnızca bir adet inşaat taahhüt işi varsa ve bu işin dışında başka bir faaliyet de yoksa bu durumda ortak genel giderlerden söz edilemez. Çünkü böyle bir durumda mevcut genel giderler, devam eden inşaat taahhüt işinin gideridir (Şanlı, 2015).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinin vergilendirilmesiyle ilgili olarak Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan hükümlerin ana prensibi her inşaat ve onarım işiyle ilgili giderlerin tespit edilebileceği ölçüde o inşaat ve onarım işi ile ilişkilendirilmesidir. Ancak birden fazla inşaat işinin birlikte veya başka bir işle bir arada yürütülmesi halinde öyle giderler vardır ki, bu giderler firmanın tüm işlerine ait ortak nitelikli giderlerdir. Bu şekilde nitelendirilebilecek olan giderler genel yönetim, merkez büro, amortisman giderleri gibi tek bir işe yüklenemeyen giderlerdir (Kızılot, 2012: 104).

Bir başka yaklaşıma göre de ortak giderler; inşaat işletmelerinde belirli bir inşaat işi ile doğrudan bir bağı olmayan ve genellikle işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan giderlerdir. Söz konusu giderler çoğunlukla işletmelerin merkezlerinde oluşan; yönetici ve personel maaşları, ihale birimi giderleri, yönetim binasına ilişkin vergi, sigorta ve amortisman giderleri, demirbaşlar için ayrılan amortismanlar, inşaat maliyetine dahil edilmeyen finansman giderleri ve inşaat işi ile doğrudan ilgisi bulunmayan diğer giderlerdir (Gök, 2012).

Gelir Vergisi Kanunu'nun 43. maddesine göre yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde veya bu işlerin diğer işlerle birlikte yapılması durumunda ortak genel giderler ve amortismanlar aşağıdaki esaslar doğrultusunda dağıtılır (Büyüktürk, 2013);

- Yukarıda bahsedilen işlere ilişkin harcamaların (enflasyon düzeltilmesi yapılan dönemlerde düzeltilmiş tutarlarının) birbirlerine oranları dâhilinde gerçekleştirilir.
- Yukarıda bahsedilen işler, bu madde kapsamına dâhil olmayan işlerle birlikte yapılması halinde; her yıla ait ortak genel giderler, söz konusu işlere ait harcamalar ile diğer işlere ait gelir tutarlarının (enflasyon düzeltilmesi yapılan dönemlerde bunların düzeltilmiş tutarlarının) birbirlerine oranları dâhilinde gerçekleştirilir.

Ayrıca yıllara yaygın inşaat işlerinde amortismanla tabi sabit kıymetlerin kullanım sürelerinin ve yıpranma paylarının belirlenmesi de ortak amortismanların dağıtılması için oldukça önemlidir. Birden fazla inşaat işinde ortak kullanılan tesisat, makine ve araçların amortismanları ise her işte kullanıldıkları gün sayısına göre hesaplanır (Gök, 2012).

Örnek: ABC İnşaat işletmesi 2017 yılında yol ve baraj sulama inşaatı olmak üzere iki adet inşaat taahhüt işini birlikte sürdürmektedir. İşletmenin 2017 yılsonu finansman giderleri

toplamı 500.000 TL, genel yönetim giderleri toplamı ise 400.000 TL olarak gerçeklemiştir. İşletmenin yol inşaatı için yapmış olduğu harcama tutarı 2.000.000 TL, baraj sulama inşaatı için yapmış olduğu harcama tutarı ise 3.000.000 TL'dir.

Çizelge 3.3. Ortak genel giderlerin inşaat işlerine dağıtımı

İnşaat İşİ	İnşaat İşinde Harcanan Tutar (TL)	İşlerin Toplam Harcama Tutarı (TL)	Harcanan Tutarların Toplam Harcama İçindeki Oranı	Ortak Genel Giderlerden Alınan Pay	
				Finansman Giderlerinin Payı (TL)	Genel Yönetim Giderlerinin Payı (TL)
Yol	2.000.000	5.000.000	%40	200.000	160.000
Baraj Sulama	3.000.000	5.000.000	%60	300.000	240.000
Toplam	5.000.000	-.-	%100	500.000	400.000

Dönem içerisinde yıllara yaygın inşaat taahhüt ve onarım işleri bulunan işletmelerin ortak genel gider şeklinde harcama yapmaları durumunda, söz konusu harcamalar fonksiyonel gider hesaplarından 750, 760, 770 ve 780 nolu hesaplara kaydedilir. Dönem sonunda ise ortak genel giderlerin dağıtımı yapıldığında ilk önce 740 nolu hesaba, sonrasında da yansıtma hesabı aracılığıyla 170-177 nolu hesaplarda ilgili oldukları inşaat işlerinin maliyetlerine aktarılırlar. Diğer yandan konu giderler 740 nolu hesaba aktarmadan doğrudan 170-177 nolu hesaplara da alınabilirler (Büyüktürk, 2013).

Örnek: ABC İnşaat A.Ş. 2017 yılında devam eden yol ve baraj işlerini birlikte sürdürmektedir. Her iki inşaatla ortak kullanılan iş makinesinin 2017 yılı amortisman tutarı 200.000 TL'dir. İş makinesi yol işinde 146 gün, baraj işinde ise 219 gün kullanılmıştır.

Çizelge 3.4. Ortak amortismanların inşaat işlerine dağıtımı

İnşaat İşİ	Makinenin Kullanıldığı Gün Sayısı	Makinenin Kullanıldığı Gün Sayısının Toplam Gün Sayısına Oranı (%)	Amortisman Payı (TL)
Yol İnşaatı	146	%40	$200.000 \times 0,40 = 80.000$
Baraj Sulama İnş.	219	%60	$200.000 \times 0,60 = 120.000$
Toplam	365	%100	200.000

Örnek: ABC İnşaat işletmesinin 2017 yılı endirekt ve ortak genel giderleri şöyledir;

- Endirekt malzeme gideri	: 100.000 TL
- Endirekt işçilik gideri	: 400.000 TL
- Amortisman giderleri	: 720.000 TL
- Diğer çeşitli giderler	: 200.000 TL
Toplam	: 1.420.000 TL

İnşaat işletmesinin yapımına devam ettiği 4 adet yıllara yaygın inşaat taahhüt işi bulunmaktadır. İşletme endirekt ve ortak genel giderlerin dağıtılmasında; endirekt malzeme, endirekt işçilik ve diğer çeşitli giderler için işçilik saatini, amortismanlar için amortisman tabi varlıkların inşaatlardaki çalıştığı gün sayısını dikkate alacaktır. İnşaatlarda gerçekleşen işçilik saatleri ve araçların çalışma gün sayıları aşağıdaki gibidir;

İnşaatlar	Direkt İşçilik Saati	Çalışılan Gün Sayısı
A İnşaatı	10.700	100
B İnşaatı	30.300	140
C İnşaatı	5.000	80
D İnşaatı	4.000	40
Toplam	50.000	360

(i) Endirekt Malzeme, Endirekt İşçilik ve Diğer Endirekt Çeşitli Giderlerin Dağıtımı;

Yükleme Oranı = (End.Mlz. + End.İşçilik + Diğer End.Çeş.Gid.) / Dağıtım Ölçüsü Toplamı

$$\text{Yükleme Oranı} = (100.000 + 400.000 + 200.000) / 50.000 = 14 \text{ TL}$$

Buna göre;

$$\text{A İnşaatı} = 10.700 \times 14 = 149.800 \text{ TL}$$

$$\text{B İnşaatı} = 30.300 \times 14 = 424.200 \text{ TL}$$

$$\text{C İnşaatı} = 5.000 \times 14 = 70.000 \text{ TL}$$

$$\text{D İnşaatı} = 4.000 \times 14 = 56.000 \text{ TL}$$

(ii) Amortisman Giderlerinin Dağıtımı;

Yükleme Oranı = Amortisman Giderleri Toplamı / Dağıtım Ölçüsü Toplamı

$$\text{Yükleme Oranı} = 720.000 / 360 = 2.000$$

Buna göre inşaatların amortisman giderlerinden alacakları paylar;

$$A \text{ İnşaatı} = 100 \times 2.000 = 200.000 \text{ TL}$$

$$B \text{ İnşaatı} = 140 \times 2.000 = 280.000 \text{ TL}$$

$$C \text{ İnşaatı} = 80 \times 2.000 = 160.000 \text{ TL}$$

$$D \text{ İnşaatı} = 40 \times 2.000 = 80.000 \text{ TL olarak hesaplanır.}$$

(iii) İnşaatlara Yüklenen Toplam Endirekt ve Genel Giderler ise Şu Şekildedir:

$$A \text{ İnşaatı} = 149.800 + 200.000 = 349.800 \text{ TL}$$

$$B \text{ İnşaatı} = 424.200 + 280.000 = 704.200 \text{ TL}$$

$$C \text{ İnşaatı} = 70.000 + 160.000 = 230.000 \text{ TL}$$

$$D \text{ İnşaatı} = 56.000 + 80.000 = 136.000 \text{ TL}$$

Toplam	1.420.000 TL
--------	--------------

Birden fazla inşaat işi için ortak olan endirekt ve genel giderler, yukarıda verildiği gibi her bir inşaat işine dağıtımı yapıldıktan sonra, 740- *Hizmet Üretim Maliyetleri Hesabına* aktarılarak ilgili inşaat işlerinin maliyetlerine yüklenir.

31/12/2017	
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	1.420.000
10 A İNŞAATI = 349.800	
0 Endirekt malzeme gideri	
1 Endirekt işçilik gideri	
4 Diğer çeşitli giderler	
6 Amortismanlar	
20 B İNŞAATI = 704.200	
0 Endirekt malzeme gideri	
1 Endirekt işçilik gideri	
4 Diğer çeşitli giderler	
6 Amortismanlar	
30 C İNŞAATI = 230.000	
0 Endirekt malzeme gideri	
1 Endirekt işçilik gideri	
4 Diğer çeşitli giderler	
6 Amortismanlar	
40 D İNŞAATI = 136.000	
0 Endirekt malzeme gideri	
1 Endirekt işçilik gideri	
4 Diğer çeşitli giderler	
6 Amortismanlar	
XXX İLGİLİ HESAP	1.420.000
00 2017 Yılı Endirekt Gid. Top.	
00 Endirekt malzeme gideri = 100.000	
01 Endirekt işçilik = 400.000	
04 Diğer çeşitli giderler = 200.000	
06 Amortismanlar = 720.000	
2017 yılı endirekt giderlerin dağıtımı	

3.3. Vergi Usul Kanunu'na Göre Gelir Unsurları

3.3.1. Alınan Sipariş Avansları ve Muhasebeleştirilmesi

340-Alınan sipariş avansları hesabı; bir işletmenin satış amacıyla ileri bir tarihte gerçekleştireceği mal ve hizmet teslimlerine yönelik peşin olarak tahsil ettiği tutarların izlendiği hesaptır. Alıcılardan alınan avans tutarları, söz konusu hesabın alacağına kaydedilirken, malın teslim edilmesi veya hizmetin yerine getirilmesi halinde ise borcuna kaydedilir (Yılmaz, 2015: 345).

İnşaat sektöründe özellikle yap-sat olarak adlandırılan özel inşaat işlerinde sıklıkla rastlanılan bir hesap grubu olmakla birlikte; bu hesap grubuna yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinde de rastlanılmaktadır. Bilhassa işlerin başlangıcında yoğun malzeme temini vb. harcama gereksinimi bulunan bazı inşaat taahhüt işlerinde, işveren idareler tarafından yüklenicilere avans ödemesi yapılmaktadır. Ödenen avansların mahsuplaştırılması ise genellikle işveren idare ile yapılan anlaşma doğrultusunda, iş kapsamında düzenlenen hakedişlerden belirlenen oranlarda yapılan kesintilerle gerçekleştirilmektedir.

Örnek: ABC İnşaat A.Ş. üstlendiği içme suyu inşaatı kapsamında işverenden (İller Bankası) 04/05/2017 tarihinde 500.000 TL avans almış olup, 4.740 TL damga vergisi ödemiştir.

04/05/2017			
100 KASA		495.260	
100.01 İçme Suyu İnşaatı Kasa	495.260		
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ		4.740	
740.01 Damga Vergisi	4.740		
340 ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI			500.000
340.01 İller Bankası	500.000		

3.3.2. Hakediş Gelirleri ve Muhasebeleştirilmesi

35-Yıllara yaygın inşaat ve onarım hakedişleri; yıllara yaygın inşaat taahhüt ve onarım işleri üstlenen inşaat işletmelerinin, taahhütleri altında bulunan işlerden gerçekleştirdikleri kısım karşılığında aldıkları bedellerin izlendiği hesap grubudur. İnşaat faaliyeti devam ettiği sürece elde edilen hakediş bedelleri bu hesap grubu altında izlenir. Bu grupta düzenlenen 350-358

yıllara yaygın inşaat ve onarım hakediş bedelleri hesapları, 170-178 yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesaplarına paralel olarak düzenlenir (Aslan, 2014).

Bir inşaat işletmesi, üstlenmiş olduğu yıllara yaygın bir inşaat işinin yapımını kısım kısım gerçekleştirmekte olup, gerçekleştirdiği kısımlardan sonra yapmış olduğu imalat ve harcamalar karşılığında hakediş düzenlemektedir.

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerine yönelik düzenlenen ve işveren idareler tarafından onaylanan hakediş bedelleri bu hesaplara alacak olarak kaydedilirken; işin geçici kabulü yapıldığında bu hesaplardaki hakediş bedelleri ilgili satış hesaplarının alacağı karşılığında bu hesaplara borç kaydedilir (Yılmaz, 2015: 346).

Örnek: Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen ABC İnşaat A.Ş., KLM İnşaat A.Ş.'ye yönelik yapımını üstlendiği taşeronluk işinde tamamlanan kısım için 20/06/2018 tarihinde 30.000 TL tutarında 1 nolu hakediş raporunu düzenlenmiştir. İş, 20/04/2019 tarihinde tamamlanacaktır. Fatura bilgileri aşağıdaki gibidir (İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası [İSMMM], 2013);

1 Nolu Hakediş	30.000 TL
%3 Stopaj	900 TL
Net Tutar	29.100 TL
Hesaplanan KDV	5.400 TL
Toplam Tutar	34.500 TL

20/06/2018			
102 BANKALAR	34.500		
295 PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR	900		
350 YIL.YAY.İNŞ.VE ON.HAKEDİŞ BED.		30.000	
391 HESAPLANAN KDV		5.400	
KLM İnş. A.Ş. 1 nolu hakediş tahsilatı			
/			

3.4. Vergi Usul Kanunu'na Göre İnşaat Taahhüt İşlerinde Vergilendirme

3.4.1. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Vergilendirme Esasları

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri muhasebe tekniği ilkeleri açısından olduğu kadar, vergi tekniği açısından da bazı farklılıkları olan bir alandır. Normal şartlarda 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre gelir vergisinin konusu; bir gerçek kişinin, bir takvim yılı içerisinde elde ettiği kazançların safi tutarıdır. Benzer şekilde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre de safi kurum kazancının tespitinde bir hesap dönemi esas alınmaktadır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre hesap döneminin normal olarak takvim yılı olması belirtilmekle beraber, istisna olarak yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde kazanç tespiti işin bittiği yılda yapılmaktadır (Demir, 2015).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri; başladığı yıl tamamlanmayan, tamamlanması bir sonraki yıla veya yıllara sarkan işler olduğundan Gelir Vergisi Kanunu'nun 42. maddesinde söz konusu işlerin vergilendirmesine yönelik özel bir düzenleme getirilmiştir (Çankaya, 2003: 25).

Gelir Vergisi Kanunu'nun 42. Maddesine göre;

Birden fazla takvim yılına sirayet eden inşaat ve onarım işlerinde kar veya zarar, işin bittiği yıl kati olarak tespit edilir ve tamamı o yılın geliri sayılarak, aynı yıl beyannamesinde gösterilir. Mükellefler bu madde kapsamına giren hallerde her inşaat ve onarım işinin hâsılât ve giderlerini ayrı bir defterde veya tutmakta oldukları defterlerin ayrı sayfalarında göstermeye ve düzenleyecekleri beyannameleri işlerin ikmal edildiği takvim yılını takip eden Mart ayının on beşinci gününün akşamına kadar vermeye mecburdurlar.

Bu maddeden yola çıkarak, yıllara yaygın inşaat ve onarım işi yapan mükellefler, işin devam ettiği yıllarda işle ilgili gelir ve harcamaları ilgili yıllarda bilançolarına yansıtarak izleyen yıllara aktaracaktır. İşin bittiği yılda ise kar veya zararı kesin olarak tespit ederek tamamını o yılın karı veya zararı olarak, takip eden yılın Gelir Vergisinde 15 Mart, Kurumlar Vergisinde ise 25 Nisan'a kadar beyan edecektir (Yereli ve diğerleri, 2011).

Bir inşaat işinin Gelir Vergisi Kanunu'nun 42. maddesi kapsamında özel vergilendirmeye tabi olabilmesi için; yapılan işin inşaat ve onarım işi olması, inşaat ve onarım işinin taahhüde

bağlı olarak başkaları hesabına yapılması ve taahhüt edilen inşaat ve onarım işinin yıllara yaygın olması gerekmektedir (Demir, 2015).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde kazanç kesin olarak işin bittiği yıl hesaplanmakla birlikte; Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesinin 3 numaralı bendinde, *"42. Madde kapsamına giren işler dolayısıyla bu işleri yapanlara ödenen istihkak bedelleri üzerinden % 3 oranında vergi tevkifatı yapılacağı"* hükmü yer almaktadır (Gök, 2012).

Peşin olarak tevkif suretiyle ödenen bu vergilerin beyan edilen vergilerden mahsup edilme imkânı, hatta mahsup edilecek vergilerin beyan edilen vergiden fazla olması halinde iade edilmesi durumu söz konusu olabilmektedir. İade sürecine ilişkin 252 seri nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde yer alan açıklamalar dikkate alınmalıdır (Demir, 2015).

Kısaca, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri devam ettiği sürece işletmeler bu işlerle ilgili kâr veya zarar beyanında bulunmazlar. Ancak işletmelerin kâr veya zarar beyanında bulunmaması beyanname vermemeleri anlamını taşımaz. Dolayısıyla, iş bitmemiş olsa dahi, mükellefler beyannamelerini vermek zorundadırlar. Örneğin; yıllara yaygın bir inşaat işine 2014 yılında başlayan ve işi 2017 yılında tamamlayan bir işletme, 2014, 2015 ve 2016 yılları için gelir tablosu ve bilanço düzenleyecek ve bir beyanname ile bu tabloları verecektir. İşin bitimi olan 2017 yılında ise iş ile ilgili kesin kâr veya zarar belli olduğundan, beyannamesinde elde etmiş olduğu kârı da bildirecektir (Büyüktürk, 2013).

Gelirler Vergisi Kanunu'na göre, yıllara yaygın bir inşaat onarım işinin bitmiş olması için geçici kabul tutanağının idare tarafından onaylanması yeterlidir. Yani işin bitimi için kesin kabulünün beklenmesine gerek olmayıp, işin idarece kabul edildiği tarih işin bitim tarihi olarak kabul edilmektedir.

3.4.2. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Geçici Vergi ve Vergi Kesintileri

Geçici vergi uygulaması, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri bakımından özellikli bir durumu teşkil etmekte olup; vergi yasalarında yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri, geçici verginin kapsamı dışında tutulmaktadır. Bunun nedeni, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle iştigal eden mükelleflerin, işler kapsamında almış oldukları avans ve hakedişlerin

brüt tutarları üzerinden %3 oranında vergi kesintisi (stopaj) yapılmasıdır (Kızılot, 2012: 334).

Geçici vergi ile ilgili olarak yayımlanan 217 seri nolu Gelir Vergisi Genel Tebliği'nde yıllara yaygın inşaat ve onarım işi ile iştigal eden mükelleflerin, söz konusu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları üzerinden geçici vergi ödemeyecekleri; ancak aynı mükelleflerin bu kazançları dışında kalan ticari ve mesleki kazançları için geçici vergi ödeyecekleri belirtilmiştir. Ödenecek olan bu geçici vergiden ise yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinden kesilen stopajlar mahsup edilemeyecektir (Kızılot, 2012: 335).

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde nihai kar veya zarar işin bitiminde tespit edilebildiğinden, söz konusu faaliyetlerde bulunan işletmelerden işin bitimine kadarki süreçte vergi alınmaması durumunda gerek verginin mali amacı ve genellilik ilkesine uygun hareket edilmemiş olacak, gerekse de işin bitiminde toplu halde vergi ödenmesi işletmeye bir yük getirecektir. Bu gibi nedenlerle yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde vergi kesintisi yapılması esası kabul edilmiştir. 01/01/2017 tarihinden itibaren de yapılan bu vergi kesintileri, bir başka deyişle gelir vergisi tevkifatları ödenen istihkak (hakediş) bedelleri üzerinden %3 olarak belirlenmiştir (Şenlik, 2007: 34).

Hakediş bedelleri üzerinden yapılan vergi kesintileri (stopaj) 1 yıldan fazla süreli işler için yapıldığında 295-Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar hesabında izlenirken; inşaat taahhüt işinin tamamlanma süresi 1 yılın altına düştüğünde ise 193- Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar hesabına aktarılır (Şenlik, 2007: 36).

3.4.3. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde Geçici Verginin Mahsubu

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde kesilen Gelir Vergisi, işlerin tamamlanmasının ardından beyan edilen nihai kazanç üzerinden hesaplanan vergiden indirilir. Fakat vergi kesintilerinin nihai kazanç üzerinden indirilmesi ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken konu, her inşaat veya onarım işine ilişkin kesilen vergiler, ancak o iş için beyan edilen vergiden indirilebilir. Yani, A işi için kesilen vergi, yalnızca A işi için beyan edilen vergiden indirilebilirken; aynı işletmenin aynı türde de olsa B işinden beyan edilen vergiden indirilemez (Büyüktürk, 2013).

Ödenen geçici vergi tutarının, geçici verginin ait olduğu döneme ilişkin verilen beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisi veya kurumlar vergisi tutarının üzerinde olması halinde; mahsup edilemeyen tutar, mükellefin diğer vergi borçlarına mahsup edilecektir. Söz konusu mahsubun yapılmasına karşın halen arda kalan bir miktarın bulunması halinde ise kalan kısım mükellefin o yılın sonuna kadar yazılı olarak başvurması şartıyla nakden iade edilecektir (Kızılot, 2012: 342).

4. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE VERGİ USUL KANUNU'NA GÖRE DÜZENLENEN FİNANSAL TABLOLALARIN ANALİZE ELVERİŞLİ HALE GETİRİLMESİ

4.1. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Üstlenen İşletmelerin Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlenen Finansal Tablolarında İzlenen Gelir ve Giderlerin Gerçekleştikleri Yıllara Dağıtılması ve Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesi

Yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri üstlenen işletmeler, VUK'a göre düzenledikleri finansal tablolarında devam eden işleriyle ilgili elde ettikleri gelir ve katlandıkları giderleri, işler tamamlanana kadar aktif ve pasif hesaplarında izlemekte olup, söz konusu gelir ve giderler işlerin geçici kabulünden önce gelir tablosu hesaplarına aktarılamamaktadır. İşlerle ilgili nihai kazançlar da ancak işlerin bitiminde tespit edilebilmekte olup, bu nedenle işletmeler, işler devam ettiği süre içerisinde söz konusu işleriyle ilgili vergi kanunundaki istisnalardan yararlanmakta ve özel hükümler doğrultusunda vergi kesintilerine tabi olmaktadır. Sektördeki bu özellikli durumlar dolayısı ile yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri üstlenen bir inşaat işletmesinin mali verilerinin yorumlanması da diğer sektörlerden farklılık göstermektedir.

Gerek ülkemizde, gerekse de çeşitli ülkelerde vergi hukukunun esas aldığı bu yöntem, tamamlanma (işin bitirilmesi) yöntemi olarak da adlandırılmaktadır. Ancak yapım süresince işin nasıl gittiğini gösteren bir kar rakamının elde edilememesi gibi nedenler yönteme ilişkin yapılan başlıca eleştirilerdendir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2015: 125).

Nitekim inşaat işletmeleri, yıllara yaygın olarak devam eden inşaat ve onarım işleriyle ilgili gelir ve giderlerini, işler devam ettiği sürece bilançolarında kümülatif olarak izlemekte olup, bu nedenle işlerle ilgili her yıl gerçekleşen reel maliyet ve gelir durumları finansal tablolarda açık bir şekilde görülememektedir. Ayrıca bilançoda kümülatif olarak izlenen bu hesaplar, yapılan hizmetler sonucu elde edilen gelir ve katlanılan maliyetleri yansıttığından, aktif ve pasif hesap karakterinden ziyade gelir tablosu hesabı karakterine sahiptir. Bunlara ek olarak işletmenin devam eden inşaat taahhüt işlerinin gerçek sahibi işverenler (müşteriler) olup, söz konusu işlerle ilgili hesapların bilançolarına kümülatif halde yansıyor olması, işletmelerin aktif büyüklüklerinin de gerçek değerinin üzerinde seyretmesine sebep olmaktadır. Bu

noktadan hareketle VUK’a göre düzenlenen finansal tabloların, işletmelerin borçlanma oranı, net işletme sermayesi, karlılık, finansman ihtiyacı gibi hususlarda da gerçek durumunu yansıtmayacağı ve yanıltıcı olacağı sonucuna varılmaktadır.

Sektör geneli dikkate alınırsa; inşaat işlerinin yıllara yaygın olması durumunda işler devam ederken çoğu zaman maliyet fazlası ortaya çıkmakta ve buna bağlı olarak işlerden zarar edildiği algısı oluşabilmektedir. İnşaat taahhüt işlerinde hakediş gelirlerinin, yapılan harcamalara müteakip elde edilmesine bağlı olarak ortaya çıkan bu durum sebebiyle, işleri tamamlanana kadar çoğunlukla işlerine maliyet fazlası ile devam eden işletmeler, ancak işlerin tamamlanmasından sonra karlı duruma geçebilmektedirler. Kısaca önceki bölümlerde de açıklandığı üzere yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili esas kar ve zarar tutarları ancak işlerin bitiminde hesaplanabilmektedir.

Bazı durumlarda ise aynı inşaat işinin yapımında bir önceki yıl maliyet fazlası ile çalışan bir işletme, bir sonraki yıl gelir fazlası ile çalışabilmekte veya tam tersi bir durum da ortaya çıkabilmektedir. Ancak bilanço hesaplarının kümülatif olarak izlenmesinden dolayı hangi yıl ne kadar gelir fazlası ya da hangi yıl ne kadar maliyet fazlası olduğu bilanço hesaplarından açıkça görülememektedir.

TFRS’de de tıpkı VUK’ta olduğu gibi yıllara yaygın inşaat sözleşmelerine konu olan işlerde, işin başlaması ve tamamlanması farklı hesap dönemlerine girmektedir. Ancak TFRS’de inşaat sözleşmelerine ilişkin muhasebe uygulamasındaki esas konu, sözleşme kapsamında elde edilen gelir ve maliyetlerin inşaat işinin gerçekleştirildiği hesap dönemlerine dağıtılması olduğundan, işlerle ilgili gelir ve maliyet tutarları yıllık bazda görülebilmektedir.

Her ne kadar VUK’a göre düzenlenmiş finansal tablolarda yıllara yaygın inşaat taahhüt işleriyle ilgili gelir ve giderler toplu halde izleniyor olsa da; ilgili hesap kalemlerinde gerçekleştirilecek bir takım işlemlerle birlikte yıllara yaygın bir inşaat işiyle ilgili gelir veya gider fazlalıklarının yıllar bazında tespit edilmesi mümkün olabilmektedir. Yapılan işlemlerin ardından elde edilen yeni finansal tablo ise “uyarlanmış finansal tablo” olarak adlandırılabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki; yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili nihai kazanç durumunun işlerin bitiminde tespit edilebilecek olması nedeniyle, işlerle ilgili herhangi bir yılda ortaya çıkan kazanç durumu “geçici” olacaktır. Bu nedenle elde edilen uyarlanmış finansal tablolarda devam eden yıllara yaygın bir inşaat işi

ile ilgili herhangi bir yılda ortaya çıkan gelir fazlası “geçici kar”, maliyet fazlası ise “geçici zarar” olarak nitelendirilebilir.

4.1.1. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesine İlişkin Bilanço Hesaplarında Yapılması Gereken İşlemler

Yapılacak işlemlerle işletmenin hem geçmiş yıllarda devam eden işlerine ait, hem de son yılda devam eden işlerine ait geçici kar ve zarar tutarları belirlenebilmektedir. Uyarlanmış mali tablolarda bilançonun aktif tarafında yıllara yaygın inşaat işleriyle ilgili olan “stok” ve “yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri” hesabı, pasif tarafında ise “yıllara yaygın inşaat ve onarım hakedişleri” hesabı bilançodan arındırılmaktadır. Yerlerine ise pasif tarafta geçmiş yıllarda devam eden işlere ait geçici kar/zarar ve son yılda devam eden işlere ait geçici kar/zarar hesapları gelerek hem yıl bazlı gelir/gider durumları izlenebilmekte, hem de bilanço denkliği sağlanmaktadır.

(i) Devam eden işlerin geçmiş yıl geçici kar/zarar hesaplaması

İşletmenin geçmiş yıllarda devam eden işlerine ait geçici kar/zarar hesaplamalarında; işletmelerin bir önceki yıl bilançolarında izlenen hakediş tutarlarından, işlerle ilgili maliyet ve stok tutarları düşülmektedir. İşlerle ilgili stoklar da, 170-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesabı gibi bir gider unsuru olduğundan hesaplamada dikkate alınmaktadır (Aslan, 2014).

Söz konusu hesaplama, aşağıdaki şekilde formüle edilebilir;

Geçmiş Yıllarda Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar = İşletmenin Bir Önceki Yıl Hakediş Geliri – (Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti + Stok)

(ii) Devam eden işlerin son yıl geçici kar/zarar hesaplaması

İşletmelerin son yıl devam eden işlerine ait geçici kar/zarar hesaplamalarında ise; son dönem bilançosuna konu hakediş tutarından yine işlerle ilgili maliyet ve stok tutarları düşülmekte olup; bu defa elde edilen sonuçtan, geçmiş yıl hakedişlerinden maliyet ve stok tutarının düşülmesiyle elde edilen sonuç çıkarılmaktadır (Aslan, 2014).

Söz konusu hesaplama, aşağıdaki şekilde formüle edilebilir;

Son Yıl (Cari yıl) Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar = [İşletmenin Son Dönem Hakediş Tutarı – (Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti + Stok)] – [Geçmiş Yıl Hakedişleri – (Maliyet + Stok)]

4.1.2. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesine İlişkin Gelir Tablosu Hesaplarında Yapılması Gereken İşlemler

Uyarlanmış mali tabloların elde edilmesine ilişkin gelir tablosu hesaplarında yapılması gereken işlemlerle birlikte karşımıza yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerine özgü olan aşağıdaki beş adet hesap kalemi çıkmaktadır (Gündüz ve Yanık, 2019);

(i) *Tamamlanan İş Gelirleri*: İnşaat işletmeleri geçici kabulünü yaptıkları işlere ait gelirleri, gelir tablolarında 600 – Yurtiçi Satışlar hesabında takip etmekte olup; konu tutarlar uyarlanmış finansal tablolarda Tamamlanan İş Gelirleri hesabına yansıtılır.

(ii) *Tamamlanan İş Maliyetleri*: İnşaat işletmeleri geçici kabulünü yaptıkları işlere ait harcamaları gelir tablolarında 622 – Satılan Hizmet Maliyeti hesabında takip etmekte olup; konu tutarlar uyarlanmış finansal tablolarda Tamamlanan İş Maliyetleri hesabına yansıtılması gerekmektedir.

(iii) *Devam Eden İşlere Ait Hakediş Gelirleri*: İnşaat işletmelerinde faaliyet hacmindeki gelişim değerlendirilirken yalnızca gelir tablosuna yansıyan ciro tutarını dikkate almak yeterli olmayacaktır. Sağlıklı bir değerlendirme yapmak için Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Hakediş Gelirleri hesabında, incelenen dönem ile önceki dönem arasındaki fark alınmalı ve dönemde yapılan hakediş tutarı, ciroya yansıyan tutara ilave edilerek, dönemin toplam geliri hesaplanmalıdır.

(iv) *Devam Eden İşlere Ait Maliyetler*: Yine Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Maliyetleri hesabında, incelenen dönem ile önceki dönem arasındaki fark alınmalı ve bu tutar satılan hizmet maliyetlerine eklenerek, dönemde katılan toplam maliyet, dolayısıyla işlerin dönemsel karlılıkları irdelenmelidir.

(i) *Devam Eden İşlere Ait Stoklar*: İşletmelerin bilançolarında yer alan ve inşaat taahhüt işleri ile ilgili olduğu tespit edilen stok tutarları gelir tablolarına yansıtılarak dönemin toplam stok maliyeti ve dolayısıyla işlerin karlılıkları irdelenmelidir.

4.1.3. Uyarlanmış Finansal Tabloların Elde Edilmesi, VUK’a Göre Düzenlenen Finansal Tablolarla Karşılaştırılması, Mali Analiz ve Finansman İhtiyacının İrdelenmesine İlişkin Örnek Uygulama Çalışması¹

KLM İnşaat A.Ş.’nin ana faaliyet konusu inşaat taahhüt olup, üstyapı alanında yurtiçi ve yurtdışında yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri üstlenmektedir. Firma 2017 yılsonunda küçük montanlı bir adet inşaat taahhüt işini tamamlamış ve geçici kabulünü yapmıştır. 2018 yılsonunda ise biri yurt dışında olmak üzere 2 adet büyük montanlı inşaat taahhüt işini tamamlayarak geçici kabulünü gerçekleştirmiştir. İşletmenin yurtdışında üstlendiği işleri vergiye tabi değildir. Geçici kabulünü yaptığı işlerin haricinde ise işletme bünyesinde devam eden 1 adet inşaat taahhüt işi kalmış olup, 2019 yılsonunda tamamlanması planlanmaktadır.

İşletme, üstlendiği işler kapsamında alt taşeronlarla çalışmakta olup, alt taşeronlarından teminat almakta veya alt taşeron hakedişlerinden teminat kesintisi yapmaktadır. Alt taşeron ödemelerinde ve malzeme alımlarında ise genellikle vadeli alım yapan işletme bu bağlamda hem senetli, hem de senetsiz borçlardan yararlanmaktadır. Hakediş alacağının dışında önemli bir alacağı da bulunmayan işletmenin, zaman zaman alt taşeronlarına malzeme temin etmesi sonucunda diğer ticari alacakları oluşmaktadır.

Herhangi bir gayrimenkulü bulunmayan işletmenin üstyapı alanında faaliyet göstermesine bağlı olarak iş makinası ihtiyacı da daha sınırlı düzeyde olduğundan makina parkı gereksinimlerini kiralama yolu ile karşılamaktadır.

İşletmenin beyan etmiş olduğu, 2017 ve 2018 yılsonu mali verilerini içeren ve VUK’a göre düzenlenmiş karşılaştırmalı finansal tabloları (TL) aşağıda verilmiştir. İşletmenin taahhüdündeki yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri ile ilgili olarak 2017 yılı açılış bilançosunda ise; Stoklar hesabında toplam 1.942 TL, Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesabında 59.813.254 TL ve Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri hesabında 59.572.246 TL’lik tutarlar bulunmaktadır.

¹ Bu örneğin bir benzeri “International Conference on Applied Economy and Finance Extended with Social Science (ICOAEF VI)” konferansında bildiri olarak sunulmuştur.

Çizelge 4.1. KLM İnşaat A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş bilançosu - aktif

AKTİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	122.195.748	100	347.403.372	99
Hazır Değerler	98.096	0	190.838	0
Kasa	24.608	0	105.510	0
Bankalar	73.488	0	85.328	0
Ticari Alacaklar	12.298.924	10	52.346	0
Alıcılar	12.288.152	10	52.346	0
Diğer Ticari Alacaklar	10.772	0	0	0
Stoklar	0	0	1.866.368	1
İlk Madde ve Malzeme	0	0	307.036	0
Diğer Stoklar	0	0	1.559.332	0
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetler	105.622.920	86	344.583.234	98
Diğer Dönen Varlıklar	4.175.808	3	710.586	0
Devreden KDV	1.997.960	2	329.946	0
Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	2.177.848	0	380.640	0
DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	232.418	0	2.534.280	1
Ticari Alacaklar	169.758	0	225.614	0
Verilen Depozito ve Teminatlar	169.758	0	225.614	0
Mali Duran Varlıklar	25.000	0	25.000	0
İştirakler	25.000	0	25.000	0
Maddi Duran Varlıklar	37.660	0	65.640	0
Taşıtlar	62.000	0	62.000	0
Demirbaşlar	95.848	0	95.848	0
Birikmiş Amortismanlar (-)	-120.188	0	-92.208	0
Diğer Duran Varlıklar	0	0	2.218.026	1
Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	0	0	2.218.026	1
AKTİF TOPLAMI	122.428.166	100	349.937.652	100

Çizelge 4.2. KLM İnşaat A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş bilançosu – pasif

PASİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	114.709.302	94	345.960.830	99
Ticari Borçlar	5.154.634	4	2.963.556	1
Satıcılar	1.837.944	2	479.324	0
Borç Senetleri	2.421.520	2	2.047.370	1
Alınan Depozito ve Teminatlar	891.138	1	432.830	0
Diğer Ticari Borçlar	4.032	0	4.032	0
Diğer Borçlar	134.066	0	81.496	0
Personele Borçlar	111.896	0	62.200	0
Diğer Çeşitli Borçlar	22.170	0	19.296	0
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri	109.251.336	89	342.783.026	98
Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülükler	169.266	0	132.752	0
Ödenecek Vergi ve Fonlar	97.942	0	76.136	0
Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	71.324	0	56.616	0
Borç/Gider Karşılıkları	0	0	0	0
Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yük. Karş.	582.680	0	0	0
Dönem Karı Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yük. (-)	-582.680	0	0	0
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	1.226.094	1	1.924.922	1
Ticari Borçlar	100.000	0	1.181.868	0
Alınan Depozito ve Teminatlar	100.000	0	1.181.868	0
Diğer Borçlar	1.126.094	1	743.054	0
Ortaklara Borçlar	1.126.094	1	743.054	0
ÖZKAYNAKLAR	6.492.770	5	2.051.900	1
Ödenmiş Sermaye	2.000.000	2	2.000.000	1
Sermaye	2.000.000	2	2.000.000	1
Geçmiş Yıl Karları	675.540	1	618.572	0
Geçmiş Yıl Zararları	-623.640	-1	-623.640	0
Dönem Net Karı (Zararı)	4.440.870	4	56.968	0
PASİF TOPLAMI	122.428.166	100	349.937.652	100

Çizelge 4.3. KLM İnşaat A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş gelir tablosu

GELİR TABLOSU	31.12.2018	31.12.2017
BRÜT SATIŞLAR	347.392.054	2.525.270
Yurtiçi Satışlar	347.230.526	2.525.270
Diğer Gelirler	161.528	0
SATIŞ İNDİRİMLERİ	0	0
NET SATIŞLAR	347.392.054	2.525.270
SATIŞLARIN MALİYETİ	-342.382.916	-2.382.840
Satılan Hizmet Maliyeti	-342.382.916	-2.382.840
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	5.009.138	142.430
FAALİYET GİDERLERİ	-3.053	-74.148
Genel Yönetim Giderleri (-)	-3.053	-74.148
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	5.006.085	68.282
DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	40.179	35.130
Kambiyo Karı	953	9.948
Faaliyetlerle İlgili Olan Diğer Gelir ve Karlar	39.226	25.182
DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	0	-32.182
Kambiyo Zararı (-)	0	-32.182
FİNANSMAN GİDERLERİ	-464	-14.262
Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-464	-14.262
OLAĞAN KAR/ZARAR	5.045.800	56.968
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR	-22.250	0
Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-22.250	0
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	5.023.550	56.968
Dönem Karı Vergi ve Diğ. Yas. Yük. Karş. (-)	-582.680	0
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	4.440.870	56.968
Dönem Amortisman Tutarı	27.980	31.080

İşletmenin beyan etmiş olduğu bilançosundan yola çıkarak yıllar bazında Geçmiş Yıllarda Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar hesaplamaları yapılacaktır;

2018 yılı için => 342.783.026 – (344.583.234 + 307.036) = (2.107.244) TL (Geçici Zarar)

2017 yılı için => 59.572.246 – (59.813.254 + 1.942) = (242.950) TL (Geçici Zarar)

İşletmenin beyan etmiş olduğu bilançosundan yola çıkarak yıllar bazında Son Yıl Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar hesaplamaları yapılacak olursa;

2018 yılı için $\Rightarrow (109.251.336 - 105.622.920) - [342.783.026 - (344.583.234 + 307.036)]$
 $= 5.735.660$ TL (Geçici Kar)

2017 yılı için $\Rightarrow [342.783.026 - (344.583.234 + 307.036)] - [59.572.246 - (59.813.254 + 1.942)] = (1.864.294)$ TL (Geçici Zarar)

Uyarlanmış finansal tablolarda Gelir Tablosu Hesapları ise aşağıdaki şekilde elde edilir;

Tamamlanan İş Gelirleri: İşletmenin, geçici kabulünü yaptığı işleriyle ilgili beyan ettiği yurtiçi satış tutarları tamamlanan iş gelirlerini oluşturmaktadır.

Tamamlanan İş Maliyetleri: İşletmenin, geçici kabulünü yaptığı işleriyle ilgili beyan ettiği harcama tutarları tamamlanan iş maliyetlerini oluşturmaktadır.

Devam Eden İşlere Ait Hakediş Gelirleri: Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Hakediş Gelirleri hesabında, incelenen dönem ile önceki dönem arasındaki fark, o dönem için devam eden işlere ait hakediş gelirlerini oluşturur.

2018 yılı için $= > 109.251.336 - 342.783.026 = (233.531.690)$ TL

2017 yılı için $\Rightarrow 342.783.026 - 59.572.246 = 283.210.780$ TL

Devam Eden İşlere Ait Maliyetler: Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Maliyetleri hesabında, önceki dönem ile incelenen dönem arasındaki fark, o dönem için devam eden işlere ait maliyetleri oluşturur.

2018 yılı için $= > 344.583.234 - 105.622.920 = 238.960.314$ TL

2017 yılı için $\Rightarrow 59.813.254 - 344.583.234 = (284.769.980)$ TL

Devam Eden İşlere Ait Stoklar: İşletmelerin bilançolarında yer alan ve inşaat taahhüt işleri ile ilgili olduğu tespit edilen, önceki dönem ile incelenen dönem arasındaki stok tutarları o dönem için devam eden işlere ait stok maliyetlerini oluşturur.

2018 yılı için => 307.036 – 0 = 307.036 TL

2017 yılı için => 1.942 – 307.036 = (305.094) TL

Yapılan hesaplamaların ardından elde edilen yeni uyarlanmış bilanço ve gelir tablosu aşağıdaki gibidir;

Çizelge 4.4. KLM İnşaat A.Ş.’nin uyarlanmış bilançosu – aktif

AKTİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	16.572.828	100	2.513.102	50
Hazır Değerler	98.096	0	190.838	4
Kasa	24.608	0	105.510	2
Bankalar	73.488	0	85.328	0
Ticari Alacaklar	12.298.924	73	52.346	0
Alıcılar	12.288.152	73	52.346	0
Diğer Ticari Alacaklar	10.772	0	0	0
Stoklar	0	0	1.559.332	31
İlk Madde ve Malzeme	0	0	0	0
Diğer Stoklar	0	0	1.559.332	31
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	0	0	0	0
Diğer Dönen Varlıklar	4.175.808	25	710.586	14
Devreden KDV	1.997.960	12	329.946	0
Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	2.177.848	13	380.640	0
DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	232.418	0	2.534.280	50
Ticari Alacaklar	169.758	1	225.614	4
Verilen Depozito ve Teminatlar	169.758	0	225.614	0
Mali Duran Varlıklar	25.000	0	25.000	0
İştirakler	25.000	0	25.000	0
Maddi Duran Varlıklar	37.660	0	65.640	0
Taşıtlar	62.000	0	62.000	0
Demirbaşlar	95.848	1	95.848	0
Birikmiş Amortismanlar (-)	-120.188	-1	-92.208	0
Diğer Duran Varlıklar	0	0	2.218.026	44
Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	0	0	2.218.026	44
AKTİF TOPLAMI	16.805.246	100	5.047.382	100

Çizelge 4.5. KLM İnşaat A.Ş.'nin uyarlanmış bilançosu – pasif

PASİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	5.457.966	32	3.177.804	63
Ticari Borçlar	5.154.634	31	2.963.556	59
Satıcılar	1.837.944	11	479.324	9
Borç Senetleri	2.421.520	14	2.047.370	41
Alınan Depozito ve Teminatlar	891.138	5	432.830	9
Diğer Ticari Borçlar	4.032	0	4.032	0
Diğer Borçlar	134.066	1	81.496	2
Personele Borçlar	111.896	1	62.200	1
Diğer Çeşitli Borçlar	22.170	0	19.296	0
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri	0	0	0	0
Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük.	169.266	1	132.752	3
Ödenecek Vergi ve Fonlar	97.942	1	76.136	2
Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	71.324	0	56.616	1
Borç/Gider Karşılıkları	0	0	0	0
Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yük. Karş.	582.680	3	0	0
Dönem Karı Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yük. (-)	-582.680	-3	0	0
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	1.226.094	7	1.924.922	38
Ticari Borçlar	100.000	1	1.181.868	23
Alınan Depozito ve Teminatlar	100.000	1	1.181.868	23
Diğer Borçlar	1.126.094	7	743.054	15
Ortaklara Borçlar	1.126.094	7	743.054	15
ÖZKAYNAKLAR	6.492.770	39	2.051.900	41
Ödenmiş Sermaye	2.000.000	12	2.000.000	40
Sermaye	2.000.000	12	2.000.000	40
Geçmiş Yıl Karları	675.540	4	618.572	12
Geçmiş Yıl Zararları	-623.640	-4	-623.640	-12
Dönem Net Karı (Zararı)	4.440.870	26	56.968	1
Geçmiş Yıl Devam Eden İşl.Geçici Kar/Zarar	-2.107.244	-13	-242.950	-5
Cari Yıl Devam Eden İşl.Geçici Kar/Zarar	5.735.660	34	-1.864.294	-37
PASİF TOPLAMI	16.805.246	100	5.047.382	100

Çizelge 4.6. KLM İnşaat A.Ş.'nin uyarlanmış gelir tablosu

GELİR TABLOSU	31.12.2018	31.12.2017
TOPLAM GELİRLER	113.860.364	285.736.050
Tamamlanan İş Gelirleri	347.230.526	2.525.270
Devam Eden İşlere Ait Hakedişler	-233.531.690	283.210.780
Diğer Gelirler	161.528	0
SATIŞ İNDİRİMLERİ	0	0
NET GELİRLER	113.860.364	285.736.050
TOPLAM MALİYETLER	-103.115.566	-287.457.914
Tamamlanan İşlerin Maliyeti	-342.382.916	-2.382.840
Devam Eden İşlerin Maliyeti	238.960.314	-284.769.980
Devam Eden İşlere Ait Stok Maliyeti	307.036	-305.094
BRÜT KAR VEYA ZARAR	10.744.798	-1.721.864
FAALİYET GİDERLERİ	-3.053	-74.148
Genel Yönetim Giderleri (-)	-3.053	-74.148
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	10.741.745	-1.796.012
DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	40.179	35.130
Kambiyo Karı	953	9.948
Faaliyetlerle İlgili Olan Diğer Gelir ve Karlar	39.226	25.182
DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	0	-32.182
Kambiyo Zararı (-)	0	-32.182
FİNANSMAN GİDERLERİ	-464	-14.262
Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-464	-14.262
OLAĞAN KAR/ZARAR	10.781.460	-1.807.326
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR	-22.250	0
Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-22.250	0
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	10.759.210	-1.807.326
Dönem Karı Vergi ve Diğ. Yas. Yük. Karş. (-)	-582.680	0
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	10.176.530	-1.807.326
Dönem Amortisman Tutarı	27.980	31.080

Örnekte görüldüğü üzere yapılan düzeltme işlemlerinin sonrasında işletmenin aktif büyüklüğü ve dönem karları değişmiş, işlerle ilgili elde edilen gelir ve katlanılan maliyetler gerçekleştiği yıllara dağıtılmıştır.

VUK'a göre düzenlenen finansal tabloları üzerinden işletmenin analizi yapılması halinde;

aktif büyüklüğünün incelenen dönemler itibariyle düşüş gösterdiği ve aktif yapısının tamamına yakınının dönen varlıklardan oluştuğu görülmektedir. 2017 yılında 349.937.652 TL tutarında olan aktif toplamın %98'lik kısmı yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesabından oluşmaktadır. 2018 yılında ise geçici kabulünü yaptığı inşaat işlerine ait gelir ve giderleri aktif ve pasif hesaplarından, gelir tablosu hesaplarına aktarmasıyla birlikte işletmenin aktif toplamı 122.428.166 TL'ye gerilemiştir. Ancak 2018 yılında devam eden inşaat işleriyle ilgili 109.251.336 TL'lik yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyeti bu dönemde de işletmenin aktifindeki en büyük hesap kalemi olmuş ve aktif toplamın %86'sını oluşturmuştur.

Aktif toplamın büyük çoğunluğunu oluşturan yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesabının haricinde ise 2017 yılında dönen varlık olarak işletmenin diğer stokları ön plana çıkmakla birlikte, aktif büyüklük içerisinde ancak %1 pay alabilmiştir. Gayrimenkul varlığı bulunmayan işletmenin, iş makinası gereksinimi daha sınırlı düzeyde olan üstyapı inşaat alanında faaliyet göstermesi nedeniyle makine parkı da mevcut olmadığından maddi duran varlıkları oldukça düşük seviyededir. Diğer yandan işletmenin yurtiçinde üstlenmiş olduğu yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin hakedişlerinden yapılan ve 1 yıldan daha uzun sürede mahsuplaşması öngörülen stopaj vergisi kesintilerinin yer aldığı uzun vadeli peşin ödenen vergi ve fonlar hesabı ise 2017 yılında duran varlıklar içerisindeki ana hesap kalemi olmuş, ancak konu hesabın da aktif toplam içerisindeki payı %1 ile sınırlı kalmıştır.

2018 yılında ise işletmenin alıcılar hesabında izlemiş olduğu hakediş alacakları, aktif toplam içerisinde yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesabından sonraki en büyük hesap kalemini oluşturmuş ve aktif büyüklük içerisinde %10 pay almıştır. Hakediş alacaklarının 2017 yılına kıyasla önemli ölçüde artış göstermesinde, tahsilat vadelerinin uzamasının etkili olduğu düşünülebilir; fakat işletmenin uzun vadeli ticari alacakları da dikkate alındığında alacak devir hızının düşünülenin aksine 2018 yılında arttığı hesaplanmaktadır. Ancak söz konusu hesaplamaya ticari alacaklar içerisinde yer alan verilen depozito ve teminatlar hesabı

da dâhil olduğundan, işletmenin sonraki dönemlerdeki hakediş alacaklarının seyrinin izlenmesi, bu konu hakkında daha sağlıklı bir yorum yapmaya olanak verecektir.

2018 yılında, diğer dönen varlıkların da aktif toplam içerisindeki payını artırdığı görülmektedir. Bir önceki yıl vadesinden dolayı uzun vadeli peşin ödenen vergi ve fonlar hesabında izlenen stopaj vergisi kesintilerinin 2018 yılında kısa vadede izlenmesi, işletmenin duran varlıklarını azaltırken, diğer dönen varlıklarını artırmıştır. Ayrıca büyük çoğunluğu inşaat malzemesi alımı kapsamında oluşan devreden KDV hesabı da yine diğer dönen varlıkların artışında etkili olmuş; ancak diğer dönen varlıkların aktif büyüklük içerisindeki payı %3 ile sınırlı kalmıştır.

İşletmenin pasif yapısı incelendiğinde; ana finansman kaynağının devam eden inşaat işleri kapsamında alınan hakedişler olduğu ve bu anlamda kısa vadeli yabancı kaynak ağırlıklı bir finansman yapısı bulunduğu görülmektedir. Hakedişlerin toplam kaynaklar içerisindeki payı 2017 yılında %98, 2018 yılında %89 seviyesindedir. Nakit kredi kullanımı bulunmayan işletmenin, senetli ve senetsiz ticari borçlardan ise nispeten daha etkin şekilde yararlandığı izlenmekte olup; işletmenin alt taşeronlarla ve malzeme tedarikçileri ile vadeli çalışması söz konusu durumda etkilidir. Burada şunu da belirtmekte fayda var ki; alt taşeronlarla çalışan işletmeler dönem dönem hakediş alacaklarındaki tahsilat gecikmelerini, kendi alt taşeron ödemelerine de yansıtabilmekte olup, böylelikle taşeronlar üzerinden fon sağlamaktadırlar. Nitekim işletmenin 2018 yılı hakediş alacaklarındaki artış karşısında, ticari borçlarında da nispeten bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca işletmenin alt taşeronlardan almış olduğu teminatlar ve yapmış olduğu hakediş kesintileri de işletme için bir diğer finansman kaynağı olmuştur. Ancak işletmenin ticari borçlardan sağladığı finansman, toplam kaynakların 2017 yılında ancak %1'ini, 2018 yılında ise %4'ünü oluşturmuştur.

Finansman ihtiyacının karşılanmasında ortakları üzerinden de fon sağladığı görülen işletmenin faaliyetlerindeki özkaynak katkısı ise hakedişlerin de dâhil olduğu yabancı kaynaklar karşısında oldukça düşük düzeylerde gerçekleşmiştir. Öyle ki 2017 yılında özkaynakların faaliyetlere katkısı %1 ile sınırlı kalmıştır. 2018 yılında ise elde edilen dönem karının etkisi ile özkaynak tutarında artış meydana gelmekle birlikte; toplam kaynaklar içerisindeki payı ancak %5 seviyesine yükselmiştir.

İşletme, 2017 yılında geçici kabulü yapılan işleriyle ilgili 2.525.270 TL tutarında ciro beyan ederken; 2018 yılında ise geçici kabulü yapılan işleriyle ilgili 347.230.526 TL, alt taşeronlarına yönelik malzeme tedariki ile ilgili 161.528 TL olmak üzere toplam 347.392.054 TL tutarında gelir elde etmiştir. Ayrıca işletme her iki dönemi de kar ile tamamlamış olup, vergi sonrası dönem net karı 2017 yılında 56.808 TL, 2018 yılında 4.440.870 TL olarak beyan edilmiştir. Buna göre işletmenin net kar marjı 2017 yılında % 2,26, 2018 yılında %1,28 olarak hesaplanmaktadır.

Diğer yandan işletmenin faiz ve vergiden arındırılmış esas faaliyetleri ile ilgili karı (FVÖK) 2017 yılında 68.282 TL, 2018 yılında 5.006.085 TL olarak, operasyonel verimliliğinin bir göstergesi de olan ve yine yalnızca esas faaliyetlerini ilgilendiren; faiz, vergi ve amortisman öncesi karı (FVAÖK) ise 2017 yılında 99.362 TL, 2018 yılında 5.034.065 TL olarak hesaplanmıştır.

Dönem net karı, FVÖK ve FAVÖK gibi karlılık göstergesi olan tutarları tek başlarına dikkate alarak bir çıkarım yapmak işletme açısından çok da anlamlı sonuçlar vermeyeceğinden, tutarların toplam faaliyetlere oranı ile birlikte yorumlanması önem arz etmektedir. Nitekim şayet işletmenin FVÖK tutarı tek başına dikkate alınacak olursa işletmenin esas faaliyetlerinden elde ettiği karlılığın arttığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak konu tutarları esas faaliyetlerine oranladığımız zaman ise FVÖK marjının 2017 yılında %2,70 iken, 2018 yılında %1,44 seviyesinde olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle işletmenin esas faaliyetlerinden tutarsal olarak elde ettiği faaliyet karı 2018 yılında artış göstermekle birlikte, söz konusu artışın iş hacmindeki artıştan kaynaklandığı, buna karşın esas faaliyetlerindeki kar marjının ise bir miktar düştüğü söylenebilir.

Örnek işletmemizin nakit kredi kullanımının olmaması ve kayda değer bir duran varlığının bulunmaması nedeniyle vergi haricindeki faiz giderleri ve amortisman tutarlarının düşük olması, FVÖK ve FVAÖK tutarlarında önemli bir değişiklik meydana getirmemekle birlikte; faiz ve amortisman giderleri yüksek olan bir işletmede FVÖK ve FVAÖK tutarlarının, beyan edilen dönem net karından aynı ölçüde daha yüksek olacağı göz ardı edilmemelidir. Öyle ki, zaman zaman esas faaliyetleri ile ilgili karlılığı yüksek olan bir işletme, yüksek tutarlı finansman giderlerine maruz kalması ve nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman tutarının yüksek olması nedeniyle dönem zararı beyan edebilmektedir. İnşaat sektöründe daha çok büyük montanlı altyapı inşaat işleri üstlenen işletmeler, iş makinası

gereksiniminin yoğun olması sebebi ile güçlü makine parkına sahip olup, oldukça yüksek tutarlarda amortisman giderleri bulunmaktadır. Böyle bir işletmede dönem zararı beyan edilen bir dönemde, işletmenin nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman giderleri dikkate alındığında, söz konusu zararın bir kısmının veya tamamının kompanse edilebilmesi olasıdır.

İşletmenin uyarlanmış finansal tablolarına göre ise; gerçek aktif büyüklüğü 2017 yılında 5.047.382 TL iken, 2018 yılında hakediş alacaklarında meydana gelen artışla birlikte 16.805.246 TL'ye yükselmiştir. Aktif yapı içerisinde dönen ve duran varlık kompozisyonunun 2017 yılında eşit bir görünüm sergilediği ve aktif büyüklüğün %50'sinin dönen varlıklardan, %50'sinin ise duran varlıklardan oluştuğu görülmektedir. 2018 yılında ise aktif toplamın tamamına yakını dönen varlıklar ağırlığında şekillenmiştir.

2017 yılında işletmenin inşaat harici stokları, inşaat taahhüt işleriyle ilgili hakedişlerden yapılan stopaj vergisi kesintileri ve inşaat malzemesi alımlarından kaynaklı devreden KDV hesapları, dönen varlıklar toplamında ön plana çıkan hesap kalemleri olmuştur. Nitekim aktif büyüklüğün %31'i inşaat harici diğer stoklardan, %14'ü ise diğer dönen varlıklardan oluşmuştur. Duran varlıklar ise vadesi nedeniyle uzun vadeli peşin ödenen vergi ve fonlar hesabında izlenen inşaat işleri kapsamındaki stopaj vergisi kesintilerine bağlı yüksek seyretmiş ve yapılan kesintiler duran varlıkların ağırlıklı kısmını oluşturarak aktif toplam içerisinde %44 pay almıştır. Stopaj vergisi kesintileri işletmeler için bir varlık olmakla birlikte; işletmeler söz konusu tutarların tahsili için işlerin tamamlanmasını beklemek durumundadırlar. Bu nedenle stopaj vergisi kesintilerindeki artış, aynı zamanda işletmenin finansman ihtiyacını artıracak bir unsurdur.

2018 yılında ise işletmenin inşaat taahhüt işleriyle ilgili hakedişlerden yapılan stopaj vergisi kesintilerinin vadesi doğrultusunda kısa vadede izlenmesi; yanı sıra hakediş alacakları ve devreden KDV hesaplarının da artması karşısında duran varlıkların dönen varlıklar karşısında kayda değer bir pay alamadığı görülmektedir. Bu dönemde ise hakediş alacakları aktif toplamın %73'ünü oluştururken, devreden KDV ve kısa vadeli peşin ödenen vergi ve fonlar hesabı ise aktif toplamın %25'ini oluşturmuştur.

İşletme, 2017 yılında yabancı kaynak ağırlıklı bir finansman yapısının bulunduğu, senetli ve senetsiz ticari borçların firma için başlıca finansman kaynağı olduğu görülmektedir. Nitekim işletmenin satıcılar ve borç senetleri hesabındaki tutarlar, toplam kaynakların %50'sini

oluştururken, alt taşeronlar ile olan çalışmaları kapsamında almış olduğu depozito ve teminatlar toplamı ise pasif içerisinde %32 pay almıştır. Alınan depozito ve teminatlar hesabının bir kısmı vadesine göre kısa vadede, bir kısmı ise uzun vadede izlenmektedir. Dışarıdan sağladığı yabancı kaynakların haricinde işletmenin ortakları üzerinden de fon sağladığı görülmektedir. İşletmenin özkaynakları ise yabancı kaynaklar karşısında görece daha düşük seviyede olsa da; 2017 yılında faaliyetlere kayda değer düzeyde katkı sağlamış olup, toplam kaynakların %41'ini oluşturmuştur. Ancak işletmenin önceki yıllardan ve ilgili dönemde devam eden işlerinden faaliyetlerine finansman katkısı sağlayacak herhangi bir gelir elde edemediği gibi, aksine işletmenin finansman ihtiyacını artırdığı görülmektedir. Öyle ki kaynak ihtiyacının %42'lik kısmı yalnızca geçmiş ve ilgili yıl devam eden işlerle ilgili geçici zararların, başka bir deyişle harcama fazlalıklarının finansmanı kapsamında oluşmuştur. Yani VUK'a göre düzenlenen mali verilerine göre 2017 yılını kar ile tamamlayan işletme, gerek geçmiş yıllarda, gerekse de 2017 yılında devam eden işleriyle ilgili harcama fazlalıklarından dolayı esasen geçici zarara maruz kalmış olup, bu da işletmenin işleriyle ilgili ilave finansman ihtiyacı doğduğunu göstermektedir.

2018 yılında ise işletmenin yabancı kaynak ve özkaynaklarının bir önceki yıla kıyasla tutarsal olarak artış gösterdiği; bununla birlikte 2018 yılında yabancı kaynak ve özkaynak kullanımının oransal olarak yaklaşık seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu dönemde de yine yabancı kaynak olarak senetli ve senetsiz ticari borçlar ön plana çıkmıştır. İşletmenin satıcılar ve borç senetleri hesabındaki tutarlar toplam kaynaklarının %25'ini oluştururken, alt taşeronlarından almış olduğu depozito ve teminatlar ise kaynaklarının %6'sını oluşturmuştur. Tıpkı 2017 yılında olduğu gibi 2018 yılında da işletme ortakları üzerinden fon sağlamış olup, ortaklardan sağlanan fonların toplam kaynaklar içerisindeki payı %7 olmuştur. Elde edilen dönem karının işletme bünyesinde bırakılmasının etkisi ile tutarsal olarak bir önceki yıla göre kayda değer bir artış gösteren özkaynakların faaliyetlere katkısı ise %39 olmuştur. İşletme 2018 yılı için geçmiş dönemlerde devam eden işlerinden 2.107.244 TL geçici zarara maruz kalmış olsa da; yıl içinde devam eden işlerinden 5.735.660 TL tutarında gelir fazlası elde etmiş ve böylelikle geçici kar sağlamıştır. Böylelikle işletme 2018 yılında devam eden işlerinden sağladığı geçici karlarla birlikte toplam kaynaklarının %34'ünü karşılarken, işletmenin geçmiş yıllarda devam eden işlerinden doğan finansman ihtiyacı ise %13 düzeyinde olmuştur.

Devam eden işlerle ilgili gelir ve gider tutarlarının dâhil edildiği uyarlanmış gelir tablosuna göre ise; 2017 yılında 2.525.270 TL tamamlanan iş geliri beyan eden işletmenin, devam eden işleriyle ilgili yıl içerisinde 283.210.780 TL tutarında hakediş geliri elde ettiği görülmektedir. Böylelikle işletmenin 2017 yılında gerçek anlamdaki toplam gelirleri 285.736.050 TL seviyesindedir. Ayrıca işletme her ne kadar 2017 yılında 56.986 TL tutarında kar beyan etmiş olsa da dönem içerisinde devam eden işlerinde maruz kaldığı 1.864.294 TL'lik harcama fazlası nedeniyle reel olarak 2017 yılında 1.807.326 TL'lik dönem zararı oluşmuştur. Bu noktadan hareketle işletmenin konu yılda finansman ihtiyacının arttığı anlaşılmaktadır. VUK'a göre ise işletmenin 2017 yılında net kar marjı %2,26, FVÖK marjı %2,70 olarak hesaplanmıştır.

İşletme 2018 yılında ise 347.230.526 TL'si tamamlanan iş geliri, 161.528 TL'si diğer gelir olmak üzere toplam 347.392.054 TL tutarında ciro beyan etmiştir. Diğer taraftan geçici kabulleri yapılan inşaat işlerinin toplam iş bedelleri üzerinden gelir tablosuna yansımaları, buna karşın söz konusu işlerle ilgili iş bedellerinin bir kısmının işler devam ederken hakediş geliri olarak peyderpey alınması, işletmenin gerçekte işin tamamlandığı yılda, gelir tablosuna yansıyan iş tutarı kadar gelir elde etmediği anlamına gelmektedir. Nitekim işletme, 2018 yılında gelir tablosuna yansıyan 347.230.526 TL tutarlı biten iş gelirlerinin 233.531.690 TL'lik kısmını aslında geçmiş yıllarda hakediş geliri olarak almıştır. 2018 yılında ise kalan 113.698.836 TL'lik tutarı gelir olarak elde etmiş olup, 161.528 TL'lik diğer gelirleriyle birlikte 2018 yılında elde ettiği gelirlerinin gerçek tutarı 113.860.364 TL olmuştur. Ayrıca işletme konu dönemde 4.440.870 TL kar beyan etmekle birlikte, işletmenin yıl içinde devam eden işlerinde 5.735.660 TL'lik gelir fazlası sağladığı ve söz konusu bu gelir fazlalığıyla birlikte toplamda 10.176.530 TL geçici kar elde ettiği görülmektedir. VUK'a göre %1,28 olarak hesaplanan net kar marjı, uyarlanmış finansal tablolara göre %8,94 olarak hesaplanmaktadır.

Ayrıca VUK'a göre düzenlenen finansal tablolar ve uyarlanmış finansal tablolar birbirlerinden farklılık göstereceğinden; işletmenin likiditesi, iş hacmi rantabilitesi, borçluluğu, finansal yapısı, büyümesi ve karlılığı gibi rasyoların hesaplanmasında da birbirlerinden farklı sonuçlar verecektir. Bu nedenle düzeltme işlemi yapılmaksızın kullanılan finansal tablolar üzerinden yapılacak oran analizi çalışmaları, işletmenin değerlendirilmesinde yanıltıcı olacaktır. Bu durum, örnek işletmenin VUK'a göre beyan

ettiği finansal tabloları ve uyarlanmış finansal tabloları üzerinden yapılan aşağıdaki karşılaştırmalı oran analizi sonuçlarında da açıkça görülmektedir.

	2018 VUK Finansal Tablo	2018 Uyarlanmış Finansal Tablo
Dönen Varlıklar Toplamı	122.195.748	16.572.828
Duran Varlıklar Toplamı	232.418	232.418
Aktif Toplam	122.428.166	16.805.246
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	114.709.302	5.457.966
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.226.094	1.226.094
Özkaynaklar	6.492.770	6.492.770
Pasif Toplam	122.428.166	16.805.246
Net Satışlar	347.392.054	113.860.364
Faaliyet Karı/Zararı	5.006.085	10.741.745
Dönem Net Karı/Zararı	4.440.870	10.176.530

	2017 VUK Finansal Tablo	2017 Uyarlanmış Finansal Tablo
Dönen Varlıklar Toplamı	347.403.372	2.513.102
Duran Varlıklar Toplamı	2.534.280	2.534.280
Aktif Toplam	349.937.652	5.047.382
Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	345.960.830	3.177.804
Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	1.924.922	1.924.922
Özkaynaklar	2.051.900	2.051.900
Pasif Toplam	349.937.652	5.047.382
Net Satışlar	2.525.270	285.736.050
Faaliyet Karı/Zararı	68.282	-1.796.012
Dönem Net Karı/Zararı	56.968	-1.807.326

Oran Analizi	2018 VUK Finansal Tablo	2018 Uyarlanmış Finansal Tablo	
Net İşletme Sermayesi	7.486.446	11.114.862	(1)
Cari Oran	1,1	3	(2)
Likidite Oranı	0,11	2,27	(3)
Finansal Kaldıraç Oranı	%94,7	%39,8	(4)
Borçlanma Oranı	%1785	%103	(5)
Borç Yapısı Oranı	%98,9	%81,6	(6)
Finansman Oranı	0,06	0,97	(7)
Esas Faaliyet Karlılığı	%1,44	%9,4	(8)
Özkaynak Karlılığı	%68,4	%156,7	(9)
Aktif Karlılığı	%3,6	%60,6	(10)

Oran Analizi	2017 VUK Finansal Tablo	2017 Uyarlanmış Finansal Tablo	
Net İşletme Sermayesi	1.442.542	-664.702	(1)
Cari Oran	1	0,8	(2)
Likidite Oranı	0	0,08	(3)
Finansal Kaldıraç Oranı	%99,4	> %100	(4)
Borçlanma Oranı	%16954	%248,7	(5)
Borç Yapısı Oranı	%99,4	%62,3	(6)
Finansman Oranı	0	0,4	(7)
Esas Faaliyet Karlılığı	%2,7	% -0,6	(8)
Özkaynak Karlılığı	%2,8	% -88,1	(9)
Aktif Karlılığı	%0,02	% -35,8	(10)

(1) İşletmelerin faaliyetleri sonucu nakit yaratma potansiyelini gözlemleme olanağı veren net işletme sermayesi (dönen varlıklar – kısa vadeli borçlar); 2018 yılında VUK’a göre beyan edilen finansal tablolara göre 7.486.446 TL olarak hesaplanırken, uyarlanmış finansal

tablolarına göre 11.114.862 TL olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre 1.442.542 TL olarak hesaplanmıştır. Net işletme sermayesi tutarının büyüklüğü, işletmelerin faaliyetleri süresince verimli şekilde çalışabilmesi, iş hacmini artırabilmesi, yükümlülüklerini karşılayamama riskinin azaltılması gibi hususlar açısından önem taşır.

(2) Basit olarak net işletme sermayesinin yeterliliğini ve borç ödeme kapasitesini gösteren ve genellikle 2 olması istenen cari oran (dönen varlıklar/kısa vadeli borçlar); 2018 yılında VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre 1,1 olarak hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolara göre 3 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre 1 olarak hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolara göre 0,8 olarak hesaplanmıştır.

(3) Dönen varlıkların likit değeriyle borç ödeme kapasitesinin bir göstergesi olan ve 1 olması genel kabul gören likidite oranı (likit aktifler/kısa vadeli borçlar); 2018 yılında VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre 0,11 olarak hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolara göre 2,27 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre 0 olarak hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolara göre 0,08 olarak hesaplanmıştır. Her ne kadar likidite oranının 1 olması genel kabul görse de piyasa ve sektörel özelliklere göre yeteri görülen miktar değişkenlik gösterebilir. Ayrıca alacak tahsil kalitesi düşük olan işletmelerde oranın 1'den büyük olması dahi sorun yaratabilecekken, stok devir hızı yüksek olan bir işletmede ise oranın 1'de düşük olması sorun yaratmayabilir.

(4) Varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösteren ve genellikle %50'nin altında olması tercih edilen kaldıraç oranı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %94,7 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %39,8 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %99,4 seviyesinde hesaplanırken, işletmenin uyarlanmış mali verilerinde geçmiş yıl ve cari yıl devam eden işleri kapsamındaki zararlar nedeniyle %100'ün üzerinde hesaplanmaktadır.

(5) İşletmenin varlıklarını fonlamada özkaynaklarına oranla ne kadar yabancı kaynak kullandığını gösteren, genelde %100 olması istenmekle birlikte, likidite sıkışıklığı olan ülkelerde ve dönemlerde %200 seviyesine kadar kabul edilebilen borçlanma oranı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %1785 seviyesinde hesaplanırken,

uyarlanmış mali verilerinde %103'tür. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %16954 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %248,7'dir.

(6) Yabancı kaynakların vadelerine göre dağılımı hakkında fikir vermekte kullanılan borç yapısı oranı; kısa vadeli borçların, toplam borçlar içerisindeki ağırlığını gösterir. Genellikle %75 olması istenen ancak uzun vadeli kaynak bulma zorluğu yaşanan ekonomilerde %100'lere kadar kabul görebilen borç yapısı oranı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %98,9 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %81,6 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %99,4 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %62,3 düzeyindedir.

(7) İşletmenin finansal bağımsızlığını gösteren ve özkaynakların kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesiyle bulunan finansman oranı işletmeler için oldukça önemli göstergelerden biridir. Genellikle 1'e yakın değerlerde veya 1'den büyük olması istenen finansman oranı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda 0,06 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde 0,97 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda 0 olarak hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde 0,4'tür.

(8) İş hacmi rantabilitesi olarak bilinen, işletmenin esas faaliyetleri konusundaki karlılığının bir göstergesi olan ve ana faaliyet konusundaki karlılığı ifade etmesinden dolayı yüksek/yükselme eğiliminde olması istenen faaliyet karlılığı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %1,44 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %9,4 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %2,7 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde % -0,6 düzeyindedir.

(9) Ortakların işletmeye kaynak olarak bırakmış oldukları fonların bir birimine düşen karlılığı ölçen bir oran olan özkaynak karlılığı (net kar/özkaynaklar); 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %68,4 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %156,7 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %2,8 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde % -88,1'dir.

(10) İşletmelerin ulaşmış oldukları büyüklük ile sağladıkları verimin ölçülmesinde kullanılan aktif karlılığı (net kar/aktif toplam); 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %3,6 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde %60,6

düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %0,02 seviyesinde hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde % -35,8 düzeyindedir.

Yapılan çalışmada; işletmenin VUK'a göre beyan ettiği finansal tablolarında işleriyle ilgili maliyetlerinden kaynaklı olarak hem 2017 yılında, hem de 2018 yılında oldukça yüksek tutarlarda aktif büyüklüğe sahip olduğu ve her iki dönemde de kar beyan ettiği görülmektedir. Uyarlanmış finansal tablolarda ise işletme bünyesindeki işlerle ilgili yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri ile yıllara yaygın inşaat ve onarım hakedişlerinin maliyet ve gelir olarak dikkate alınarak gelir tablosunda değerlendirilmesiyle birlikte aktif büyüklükler önemli ölçüde azalış göstermiştir.

İşletmenin geçici kabulünü yaptığı ve gelir tablosu hesaplarına ciro olarak yansıttığı tutarların ise ne kadarlık kısmının ilgili yılda, ne kadarlık kısmının ise önceki yıllarda hakediş geliri olarak alındığı belirlenerek, ilgili yıllarda işletmenin fiili olarak elde ettiği ciro hesaplanmıştır. Aynı şekilde maliyet tutarları da gerçekleştikleri yıllara dağıtılarak işletmenin yıllar itibariyle katlanmış olduğu harcama tutarları belirlenmiştir. İşlerle ilgili maliyet ve gelirlerin gerçekleştikleri yıllara paylaştırılması, işletmenin işlerine ilişkin yıllar itibariyle harcama ve gelir fazlalıklarının reel durumunun görülmesine olanak vermiştir.

VUK'a göre düzenlenmiş finansal tablolarında her iki dönemde de kar beyan eden işletmenin kayda değer bir finansman ihtiyacının bulunmayacağı düşünülebilecekken, işletme bünyesindeki işlerle ilgili maliyet ve gelirlerin gerçekleştikleri yıllara paylaştırılmasının ardından 2017 yılında esasen harcama fazlasına maruz kaldığı ve finansman ihtiyacının arttığı görülmektedir.

2018 yılında ise işletmenin dönem içerisindeki işlerinden gelir fazlası sağlayarak, esasen beyan ettiği dönem karının üzerinde bir geçici kara sahip olduğu ve işlerine ilişkin kayda değer bir finansman ihtiyacının bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Örnek çalışmadan da yola çıkarak konuyu özetlemek gerekirse; bir inşaat işletmesinin VUK'a göre düzenlediği finansal tablolarında kar beyan ettiği bir yılda devam eden işleriyle ilgili yüksek tutarlı harcama fazlalıkları nedeniyle aslında finansman ihtiyacının arttığı görülebileceği gibi; aksi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Nitekim işletme zarar beyan ettiği bir yılda, yıllara yaygın devam eden işleriyle ilgili yüksek tutarlı bir hakediş

fazlalığına sahip olabilir ve gerçek anlamda o yılda geçici bir kar elde edebilir. Öyle ki beyan ettiği zarar nedeniyle işletmenin konu yılda zarar finansmanına yönelik fon ihtiyacı doğabileceği düşünülür iken; işletme aksine hakediş fazlalıklarını borç ödemelerine kanallandırmakla borçlanma oranını dahi düşürebilmektedir. VUK'a göre beyan edilen finansal tablolar yalnızca karlılık açısından yanıltıcı olmayacaktır. İşletmenin net işletme sermayesi, likiditesi, nakit oranı, borçluluğu, borçlarının yapısı, borç ödeme gücü, finansal bağımsızlığı, faiz ödeme gücü, alacaklarını devir hızı, aktif karlılığı, özkaynaklarının karlılığı gibi pek çok konuda da farklı sonuçlar vereceğinden işletmenin finansal yapısı ve finansman ihtiyacının değerlendirilmesinde yanıltıcı olacaktır

Örnekte de görüldüğü gibi işletmenin varlıklarını fonlamada özkaynaklarına oranla ne kadar yabancı kaynak kullandığını gösteren borçlanma oranı 2018 yılında VUK'a göre beyan edilen finansal tablolarda işlemlerle ilgili alınan hakedişlerin yabancı kaynak olarak hesaplanması nedeniyle kabul edilemeyecek düzeyde yüksek hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolarında ise hakedişlerin işletmenin geliri olarak değerlendirilmesi halinde kabul edilebilir seviyede hesaplanmaktadır. Benzer şekilde işletmenin finansal bağımsızlığını gösteren ve özkaynakların kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesiyle bulunan finansman oranı da 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda kabul edilebilir seviyelerin çok altında hesaplanırken, uyarlanmış mali verilerinde ise kabul edilebilir düzeylerde hesaplandığı görülmektedir.

VUK'a göre beyan edilen finansal tablolar ve uyarlanmış finansal tablolar üzerinden analiz yapılırken tam tersi durumlar da söz konusu olabilmektedir. Yani VUK'a göre beyan edilen finansal tablolarda olumlu olduğu düşünülen bazı rasyolar, uyarlanmış finansal tablolarda olumsuz sonuçlar verebilmektedir. Yine örneğimizde olduğu gibi 2017 yılı için VUK'a göre beyan edilen finansal tablolarda faaliyet karı, aktif karı, özkaynak karı pozitif değerlerde hesaplanırken, uyarlanmış finansal tablolarda ise hesaplama sonuçları negatiftir.

Sonuç olarak finansal tablolarını VUK'a göre beyan eden bir inşaat taahhüt işletmesinin finansal yapısı ve finansman ihtiyacına ilişkin değerlendirmelerin VUK yerine uyarlanmış finansal tablolar üzerinden yapılması, işletme açısından daha gerçekçi sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu da yıllara yaygın inşaat taahhüt ve onarım işleri üstlenen işletmelerin finansman ihtiyacı ve performanslarının değerlendirilmesinde finansal tablolarının doğru bir şekilde analiz edilmesinin önemini ortaya koymaktadır

5. YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM İŞLERİNDE TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI AÇISINDAN MUHASEBE UYGULAMALARI

5.1. TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardından TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardına Geçiş

Günümüzde yapımı birden fazla hesap yılını kapsayan yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde gelir, maliyet ve karın hesaplanması ve doğru şekilde raporlanması büyük bir önem arz etmektedir. Vergi Usul Kanunu'ndaki dönemsellik ilkesi nedeniyle yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde gerçek durumu yansıtacak bir gelir ve maliyet hesaplaması yapılamadığından, oluşturulan finansal tablolar da gerçek durumu tam olarak yansıtamamakta ve güvenilir sonuçlar elde edilememektedir. Bu durumu ortadan kaldırmak ve finansal tablo kullanıcılarına daha doğru bilgiler aktarmak amacıyla TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı yürürlüğe girmiştir.

TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı, 1 Ocak 1995 veya bu tarihten sonra başlayan hesap dönemleri için hazırlanan mali tablolar için geçerli kılınmıştır. Standardın Türkiye'deki uygulaması ise 31.12.2005 tarihinden sonraki hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 26.10.2005 tarih ve 25978 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu standart, UFRS'lerde meydana gelen değişikliklere paralellik sağlanması amacıyla çeşitli dönemlerde yayımlanan tebliğler aracılığı ile güncellenmiştir (Gündüz, 2012).

TMS 11 standardının amacı; inşaat sözleşmeleri ile ilgili olarak gerçekleşen gelir ve giderlerin, yüklenici işletmenin kayıtlarında nasıl muhasebeleştirileceğinin tanımlanmasıdır ve yapımı bir hesap döneminden daha fazla süren yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinden doğan hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır (İnşaat Sözleşmelerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı [TMS 11] Hakkında Tebliğ, 2005).

İnşaat sözleşmelerine konu olan yıllara yaygın inşaat işlerinde, işlerin başlaması ve tamamlanması farklı hesap dönemlerine girmekte olduğundan; bu alandaki muhasebe uygulamalarındaki esas konu da sözleşme kapsamında elde edilen gelir ve maliyetlerin, inşaat işlerinin gerçekleştirildiği hesap dönemlerine dağıtılması olmaktadır. Nitekim TMS 11 standardı da sözleşme kapsamında elde edilecek gelir ve katlanılan maliyetlerin kapsamlı

gelir tablosunda ne zaman gelir ve gider olarak gösterilecekleri konusunda Kavramsal Çerçeve'de belirtilen ilkeleri temel almaktadır.

VUK'a göre yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde gelir ve kar/zarar durumunun tespitinde işlerin tamamlandığı yılı dikkate alan "tamamlanmış sözleşme yöntemi" kullanılırken; TMS 11'de ise işlerin başlamasından tamamlanmasına kadarki süreçte her yıla ait kar veya zararın ayrı ayrı hesaplandığı "tamamlanma yüzdesi yöntemi" uygulanmaktadır (Cengiz ve Tosunoğlu, 2018).

Ancak zaman içerisinde hem 11 nolu inşaat sözleşmeleri standardına, he de mal ve hizmet satışları ile işletme varlıklarının başkalarına kullandırılmasından doğan hasılatın ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeleri içeren 18 nolu hasılat standardına yönelik bazı eleştiriler yapılmış ve bu eleştiriler yeni bir standardın oluşmasında etkili olmuştur. Standartlara yönelik yapılan başlıca eleştiriler ise; mevcut hasılat standartlarının, gerek hasılatın tanımlanmasında ve hasılatla ilişkin finansal raporlarda yapılan açıklamalarda, gerekse de günümüzde yoğun şekilde sunulan çok unsurlu satışların, değişken fiyatlamanın ve iade hakkıyla satış gibi karmaşık konuların muhasebeleştirilmesinde yetersiz kalması olmuştur (Aktaş ve Varol, 2017).

Ayrıca Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ve ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin (US GAAP), gelirin tanımı ve hasılatın kayda alınması gibi konularda birbirlerinden farklılık göstermesi, bu farklılıkların da finansal tabloların uluslararası düzeyde karşılaştırılmasını zorlaştırmasından dolayı, farklılıkların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Sonuç olarak da Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ortak bir çalışma olarak TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardını 28 Mayıs 2014 tarihinde açıklamıştır (Külte, 2018).

Ülkemizde de TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı, 31.12.2017 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 9 Eylül 2016 tarihli ve 29826 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İsteyen işletmelerin ise bu standardı 01.01.2018 tarihinden önceki hesap dönemlerine ait finansal tablolarında uygulamayı seçmesi, dipnotlarda açıklanmak koşulu ile mümkün bırakılmıştır. Standart, 01.01.2018 tarihinden sonra başlayan

hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 15 Ocak 2019 tarih ve 30656 sayılı Resmi Gazete’de tekrar yayımlanmıştır (TFRS 15, Güncellemeler ve Yürürlük Tarihleri).

TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardı, TMS 11 ve TMS 18 standartlarının yerini almış olup; inşaat, üretim, telekomünikasyon, yazılım, gayrimenkul sektörleri başta olmak üzere tüm sektörlerin hasılatları tek bir standartta toplanmıştır (Külte, 2018).

Yeni standart olan TFRS 15 ile TMS 11 standartları hasılat konusunda ayrışmakla birlikte; maliyetin hesaplanması konusunda ise herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır. TFRS 15’in, yerini aldığı TMS 11 ve TMS 18 standartları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ana hatları ile Çizelge 5.1.’de karşılaştırılmışlardır.

Çizelge 5.1. TFRS 15’in TMS 11 ve TMS 18 standartlarıyla karşılaştırılması

TFRS 15	TMS 11 – TMS 18
Edim yükümlülüğü kavramı getirilmiştir. Bu durumda bir sözleşmede edim yükümlülüklerinin ayrı ayrı belirlenmesi gerekmektedir.	Birden fazla işlem birbiriyle ilişkili veya iç içe geçmiş olabilir. Yeni standartla birlikte bu gruplaşmaların ayrılması gerekmektedir.
İşlem fiyatı kavramından söz edilmektedir. İşlem fiyatının sabit ve değişken kısımları bulunmaktadır. Ayrıca “kontrolün devri” kavramı üzerinde de durulmakta ve şartları hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre gelirin tahakkuku, mal veya hizmetin kontrolünün müşteriye devir edilmesiyle gerçekleşmektedir.	Gelirin muhasebeleştirilmesi, gerçeğe uygun değer üzerinden gerçekleştirilmektedir. <u>Özellikle mal veya hizmete ait risk ve getirilerin müşteriye devredilmesi</u> hususu üzerinde durulmakta ve şartları hakkında bilgi verilmektedir.
İşlem fiyatının, edim yükümlülüklerine göreceli bağımsız satış fiyatı üzerinden dağıtılmasından söz edilmektedir. İşlem fiyatı ve bağımsız satış fiyatı kavramları açıklanmaktadır.	Temelde yapılan işlem benzeşmektedir. Göreceli makul değer yöntemi veya kalan yöntemi kullanılarak ilgili dağıtım gerçekleştirilmektedir. Ancak değişken tutar ve indirimlerle ilgili dağıtımlara ilişkin özel durumlar ve daha önce kalan değer yöntemini uygulayan işletmelerde bağımsız satış fiyatının esas alınması uygulamada çeşitli zorluklara neden olabilmektedir.
Kontrolün devredilmesiyle ilgili “zaman içinde” veya “belli bir anda” kavramları getirilmiş ve koşulları belirtilmiştir.	Belli bir zamanda ve birden fazla etap halinde gerçekleştirilen mal veya hizmet için tamamlanma yüzdesi yöntemi kullanılmaktadır. Yeni standartla birlikte “zaman içinde” veya “belli bir anda” olarak ayrımın yapılması gerekmektedir.

Kaynak: Arabacı, 2017.

5.2. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı

5.2.1. Finansal Raporlama Standartları Kapsamında Gelir, Hasılat ve Kazanç Kavramları

Bu bölümde TFRS 15 müşteri sözleşmelerinden hasılat standardıyla ilgili açıklamalar geçmeden önce gelir, hasılat ve kazanç kavramlarına değinilmiştir.

Finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçeveye göre gelir kavramı; “muhasabe döneminde, ekonomik yararlar da işletme bünyesine varlık girişı veya diğ er şek illerdeki varlık çoğ almaları sonucundaki artışı veya ö zkaynaklarda hissedarların yatırdıkları fonlar dışındaki kalemlerde artış meydana getiren borç lardaki azalmayı ifade eder” şeklinde açıklanmıştır.

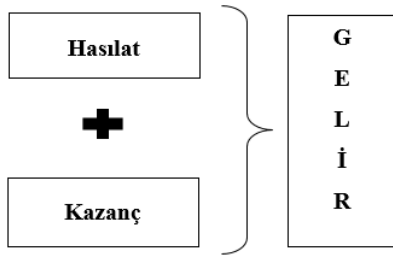
Bu açıklamadan da anlaşıldığı üzere gelir, çeş itli varlıkların elde edilmesini veya varlıklarda artış meydana gelmesini sağlar. Nakit alacaklar ile verilen mal ve hizmetlerin karş ılığ ında alınan mal ve hizmetler gelire örnek teşkil eder. Ayrıca gelir, borç ların kapatılmasından veya borç lardaki azalmadan da kaynaklanabilir. Örneğ in borcu bulunan bir işletme alacaklısına mevcut borcunun kapatılması karş ılığ ında mal veya hizmet sağlayabilir (Ataman ve Cavlak, 2017).

Yine finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçevede belirtildiğ i üzere gelirin tanımı, hasılatın ve kazancın her ikisini birden içermektedir. Hasılat, işletmenin olağ an faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkar ve satış, ücret, faiz, temettü, lisans ücreti, kira gibi çeş itli adlar taşır. Kazanç lar ise gelir tanımına giren diğ er unsurları belirtir. Kazanç lar, işletmenin olağ an faaliyetlerinden olabileceğ i gibi, olağ an olmayan faaliyetlerinde de meydana gelebilir. Ekonomik yarardaki artış ları ifade eden kazanç lar, özellik olarak gelirlerden farklı olmayıp, bu nedenle kavramsal çerçevede ayrı bir unsur olarak ele alınmamıştır.

Kazanç lar, uzun vadeli varlıkların elde çıkarılmasından elde edilen kazanç ları da kapsamaktadır. Gelirin tanımı ise kısa vadeli menkul kıymetlerin değ erlemesinden ve uzun vadeli varlıkların taşıdıkları değ erdeki artış lardan kaynaklanan kazanç lar gibi gerçekleşmemiş kazanç ları da içermektedir.

Kazançlara ilişkin bilgiler ekonomik karar vermede faydalı oldukları için, gelir tablosunda genellikle ayrı bir şekilde gösterilirler ve ilgili giderler düşüldükten sonra kalan net tutar ile raporlanırlar (Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ, 2005).

Bu açıklamalardan hareketle gelir, kazanç ve hasılat ilişkisi Şekil 5.1.'deki gibi ifade edilebilir.

Şekil 5.1. Gelir, kazanç, hasılat ilişkisi

5.2.2. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Amacı

TFRS 15 müşteri sözleşmelerinden hasılat standardının amacı; müşteri ile yapılan bir sözleşmeden doğan hasılatın ve nakit akışlarının niteliği, tutarı, zamanlaması ve belirsizliği hakkında faydalı bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına raporlanmasında işletmenin uygulayacağı ilkeleri belirlemek ve düzenlemektedir (Özerhan, Maşrap ve Yanık, 2015, s. 195).

TFRS 15 standardı, hasılatın ölçülmesinde işlem bedelinin esas alınacağını açıklamıştır. İşlem bedeli, işletme tarafından müşterilerine taahhüt edilen mal veya hizmetlerin devri karşılığında hak kazanmayı beklediği bedeldir.

TFRS 15 standardı, TMS 18 Hasılat standardının kapsadığı unsurları barındırmakla birlikte; hizmet geliri ve parasal olmayan varlıkların takası gibi daha önce detaylı açıklaması yapılmayan ve değerlendirilmemiş konulara da açıklık getirmiştir (Şeker, 2018).

Standardın esas ilkesi, işletme tarafından müşterilerine taahhüt edilen mal veya hizmetlerin devri karşılığında hak kazanmayı beklediği bedeli yansıtan bir tutar üzerinden hasılatı finansal tablolara aktarmaktadır (Yorulmaz, 2019: 76).

Bu standart, müşteri ile yapılan her bir sözleşmenin ayrı olarak muhasebeleştirilmesini öngörmekle birlikte; standardın benzer özellikteki sözleşmelerden oluşan bir portföye uygulanmasının, finansal tablolar açısından, portföye dâhil her bir sözleşmeye ayrı ayrı uygulanmasına kıyasla kayda değer bir fark oluşturmayacağı öngörülmüyorsa, işletmeye kolaylık sağlanması adına standardın o portföye uygulanmasına izin vermektedir (TFRS 15, madde 4).

5.2.3. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Kapsamı

İşletme bu standardı, aşağıdaki durumlar hariç olmak üzere, müşterileri ile yapmış olduğu tüm sözleşmelere uygulayabilmektedir (TFRS 15, madde 5).

- a) TFRS 16 Kiralamalar standardı kapsamındaki kiralama sözleşmeleri,
- b) TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri standardı kapsamındaki sigorta sözleşmeleri,
- c) TFRS 9 Finansal Araçlar, TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar, TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar, TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar, TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar kapsamındaki finansal araçlar ve diğer sözleşmeye dayalı haklar ve yükümlülükler,
- d) Aynı iş konusunda faaliyet gösteren işletmeler arasında müşterilere veya potansiyel müşterilere satışları kolaylaştırmak amacıyla yapılan parasal olmayan değişimler. Örneğin farklı bölgelerdeki müşterilerin taleplerine zamanında cevap verebilmek adına petrol takasında anlaşılan iki petrol şirketi arasındaki sözleşmeye uygulanmaz.

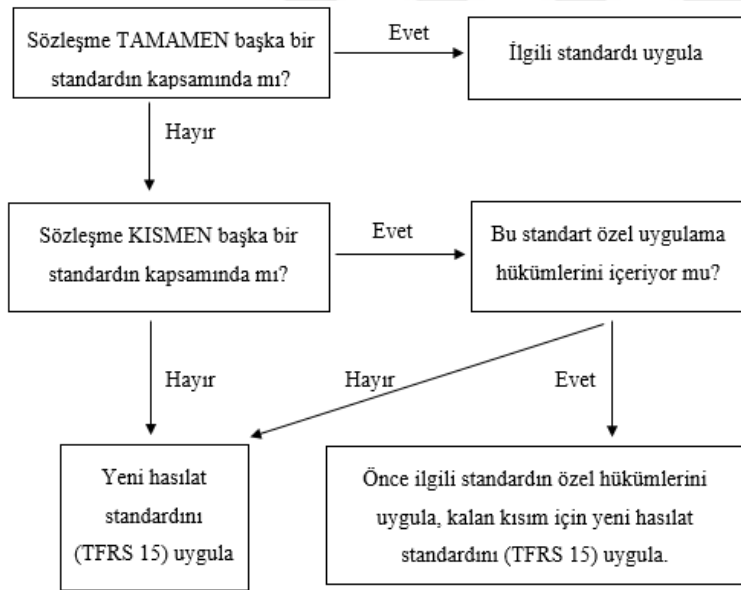
TFRS 15'in uygulamaya başlanmasıyla birlikte aşağıdaki standartlar yürürlükten kalkmıştır (Külte, 2018).

- TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri,
- TMS 18 Hasılat,
- TFRS 13 Müşteri Sadakat Programları,
- TFRS Yorum 15 Gayrimenkul İnşaat Anlaşmaları,
- TFRS Yorum 18 Müşterilerden Varlık Transferleri,
- TMS Yorum 31 Hasılat – Reklam Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri.

Bu standart işletme tarafından sözleşmede (standardın kapsamında olmayan sözleşmeler hariç), ancak sözleşmenin karşı tarafı bir müşteri ise uygulanır. Müşteri, işletmenin olağan

faaliyetlerinin çıktısı olan mal veya hizmetleri, bedeli karşılığında elde etmek amacıyla işletmeyle sözleşme yapan taraftır. Şayet sözleşmenin karşı tarafı, işletmenin olağan faaliyetlerinin çıktısını elde etmek yerine, sözleşme taraflarının işletmenin faaliyet veya süreçlerinden kaynaklanan risk ve faydaları paylaştığı bir faaliyet veya sürece katılmak amacıyla sözleşme yapmışsa, müşteri olarak değerlendirilmez. Örneğin, işbirliği anlaşmasıyla varlık geliştirilmesine yönelik sözleşme yapan taraf, bir müşteri değildir (TFRS 15, madde 6).

Diğer yandan müşterilerle yapılan sözleşmenin bir kısmı bu standardın kapsamında yer alabilirken, bir kısmı da standardın istisna tuttuğu diğer standartlardan herhangi birinin kapsamında yer alabilir. Böyle bir durumda diğer standartlarda sözleşmenin bir veya birden fazla bölümünün ne şekilde ayrılacağı belirtilmiş ise önce ait olduğu standardın ilkeleri uygulanmakta, ardından kalan kısım için TFRS 15'in ilkeleri uygulanmaktadır (Şeker, 2018). Bu durum Şekil 5.2'de özetlenmiştir.

Kaynak: Ünlütürk, Deveci ve Dağlı, 2019

Şekil 5.2. Birden fazla standardı kapsayan müşteri sözleşmelerine yaklaşım

5.2.4. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardına Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi

TFRS 15'in temel prensibi, işletmelerin gelirlerini, sunmuş oldukları mal veya hizmetleri müşterilerine devretmeleri karşılığında hak kazanmayı beklediği bedeli yansıtacak şekilde

muhasebeleştirilmeleridir. Ayrıca hasılatın istisnai türdeki uygulamaların tanımlanmasına, muhasebeleştirilmesine ve finansal tabloların dipnotlarında gelir hakkında finansal tablo okurlarının ve yatırımcıların daha iyi bilgilendirilmesine ilişkin detaylı hükümler içermektedir (Gücenme Gençöğlu, 2018).

TFRS 15 müşteri sözleşmelerinden hasılat standardı oldukça geniş kapsamlı bir standart olup, sektörler arası farklı uygulamaları kaldırmak ve karşılaştırılabilirliği artırmak adına hasılatın muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki beş aşamadan oluşan yeni bir model ileri sürmüştür (Kılıç, 2017).

Şekil 5.3. TFRS 15 kapsamında beş aşamalı model

Standarda göre mal veya hizmetin kontrolünün müşteriye devredildiği anda, hasılatın zamana yaygın olarak veya belirli bir tarihte muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Muhasebeleştirilecek hasılat tutarının ise sektörler için değişiklik göstermesi beklenmektedir. Beş aşamalı modelden en fazla etkilenmesi beklenen sektörler ve etkilenmesi muhtemel adımlar Çizelge 5.2’de gösterilmiştir (Şeker, 2018).

Çizelge 5.2. Beş aşamalı modelden etkilenmesi beklenen sektörler

Sektör	1. Aşama	2. Aşama	3. Aşama	4. Aşama	5. Aşama
Savunma	+	+	+		+
Varlık Yönetimi			+		
İnşaat Sözleşmeleri			+		+
Sözleşmeye Bağlı Üretim (Fason)					+
Sağlık Hizmetleri	+		+		
Lisans Sözleşmeleri (Franchising, Medya)	+	+	+		+
Emlak Sözleşmeleri	+	+			+
Yazılım		+	+	+	+
Telefon (Kablolu ve Mobil Ağlar)		+		+	

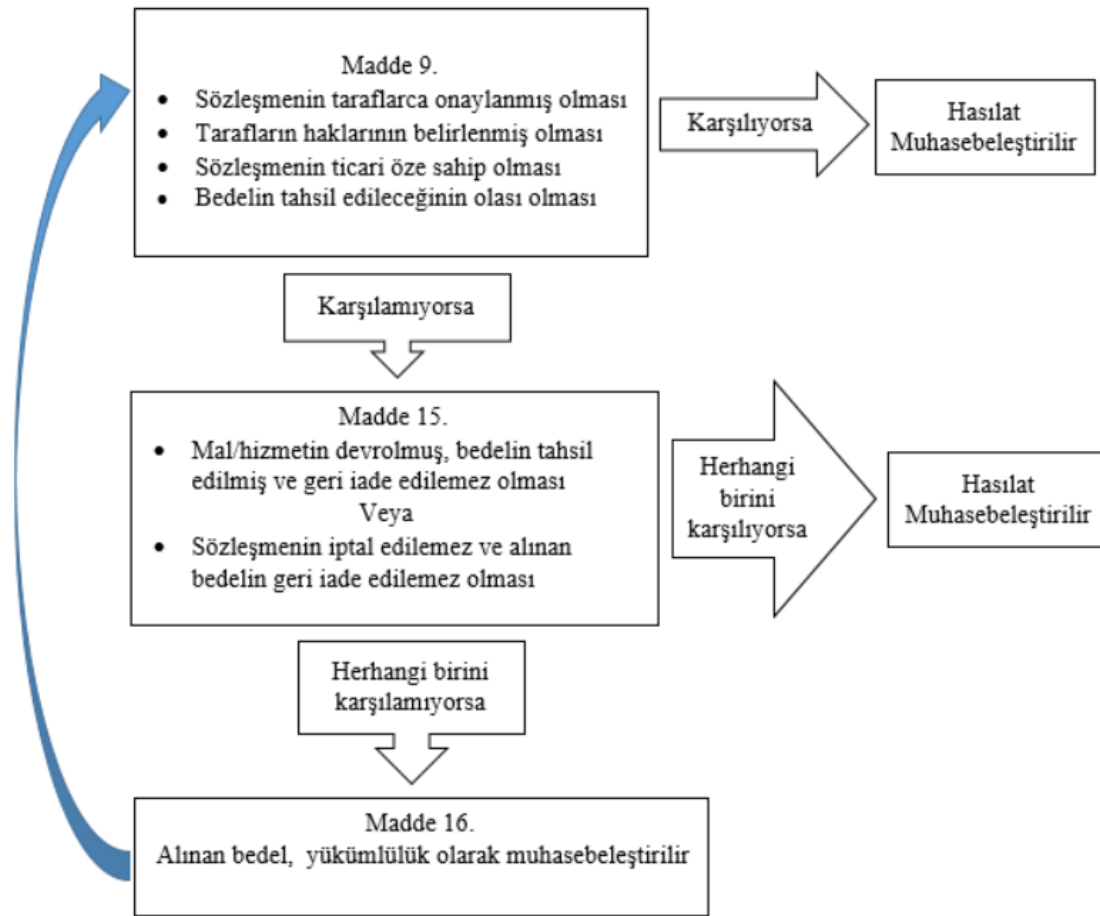
5.2.4.1. Sözleşmenin tanımlanması

Sözleşme, iki veya daha fazla taraf arasında kanuni hak ve yükümlülükler doğuran bir anlaşmadır (Saban, Gürkan ve Vargün, 2019). TFRS kapsamındaki beş aşamalı modelde ilk olarak mal ve hizmetin teslimini içeren sözleşmenin belirlenmesi gerekmektedir. İşletme, ancak aşağıdaki koşulların tümü sağladığı durumda müşteriyle yapılan bir sözleşmeyi TFRS 15 kapsamında muhasebeleştirebilmektedir (Gücenme Gençöğlu, 2018):

- (i) Sözleşme taraflarca onaylanmış ve taraflar kendi edimlerini yerine getirmeyi taahhüt etmiştir,
- (ii) Devredilecek mal veya hizmetlerle ilgili tarafların haklarının tanımlanabilir olması,
- (iii) Devredilecek mal veya hizmetlerle ilgili ödeme koşulları tanımlanabilir olması,
- (iv) Sözleşme yapısı itibarıyla ticari nitelikte olmasıdır (Başka bir ifadeyle, sözleşmenin bir sonucu olarak işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarında, zamanlamasında ve riskinde değişiklik beklenmektedir.)
- (v) Müşteriye devredilecek mal veya hizmetler karşılığında işletmenin hak kazanacağı bedelin tahsil edilmesi muhtemel olmasıdır. İşletme bir bedelin tahsil edilebilirliğinin muhtemel olup olmadığını değerlendirirken, yalnızca müşterinin bu bedeli zamanında ödeme kabiliyetini ve niyetini dikkate alır. İşletmenin tahsiline hak kazanacağı bedel, müşterisine bir fiyat avantajı teklif etmesi durumunda sözleşmede belirtilen fiyattan düşük olabilir.

TFRS 15'in 14. maddesine göre; eğer müşteri ile olan sözleşme yukarıdaki kriterlerin hiç birine uymuyorsa, işletme ileriki tarihlerde sözleşme ile ilgili değerlendirmeleri yeniden yapar ve yukarıdaki kriterleri sağladığında TFRS 15'i uygulamaya başlar.

Bir mal veya hizmetin müşteriye devredilmesi neticesinde sözleşme bedelinin tahsil olasılığına göre hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin yapılması gereken işlemler Şekil 5.4.'te özetlenmiştir.

Kaynak: Özerhan, Maşrap ve Yanık, 2015.

Şekil 5.4. Mal/hizmet devri ile beklenen bedelin tahsil olasılığının değerlendirilmesi

Müşteri ile yapılan sözleşmelerin tanımlanmasının ardından, sözleşmelerde birleştirme veya değişiklik yapılması da söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumların ortaya çıkması halinde standardın getirdiği düzenlemeler ise aşağıdaki gibi özetlenmiştir (Ataman ve Cavlak, 2017).

5.2.4.1.1. Sözleşmenin birleştirilmesi

TFRS 15 kapsamında işletme, aşağıdaki koşullardan en az birinin sağlanması durumunda, aynı müşteri ya da bu müşterinin ilişkili tarafları ile aynı veya yakın zamanlarda yaptığı en az iki sözleşmeyi birleştirerek tek bir sözleşme olarak muhasebeleştirebilmektedir.

- (i) Sözleşmenin tek bir ticari amaca yönelik paket halinde müzakere edilmesi,
- (ii) Bir sözleşme karşılığında ödenecek bedelin, diğer sözleşmenin fiyatına veya edimine bağlanması
- (iii) Sözleşme kapsamında taahhüt edilen mal veya hizmetlerin veya sözleşmelerin her birinde taahhüt edilen bazı mal veya hizmetlerin, tek bir edim yükümlülüğü oluşturması.

5.2.4.1.2. Sözleşmenin değişiklikleri

TFRS 15, 18. paragrafına göre sözleşme değişikliği aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Sözleşmenin kapsamında veya fiyatında (veya her ikisinde) taraflarca onaylanan değişikliktir. Bazı sektörlerde ve bölgelerde sözleşme değişikliği; değişiklik talimatı, varyasyon veya düzeltme olarak da tanımlanabilmektedir. Sözleşme değişikliği, hukuken icra edilebilir mevcut hak ve yükümlülükleri değiştiren ya da hukuken icra edilebilir yeni hak ve yükümlülükler doğuran değişiklik taraflarca onaylandığı anda gerçekleşir. Sözleşme değişikliği yazılı, sözlü veya ticari teamüllere uygun başka bir şekilde onaylanabilir. Taraflar sözleşme değişikliğini onaylamamış ise işletme, değişiklik onaylanana kadar bu standardı mevcut sözleşmeye uygulamaya devam eder.

Sözleşme değişikliklerinde; değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alındığı ve değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alınmadığı durumlar bulunmaktadır.

Değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alındığı durum

İşletme, sözleşmede yapılan değişiklikler ancak aşağıdaki iki koşulu sağlaması durumunda o değişikliği ayrı bir sözleşme olarak değerlendirmelidir (Özerhan ve diğerleri, 2015);

- i) Ayrılabilir mal veya hizmetin eklenmesinin, sözleşmenin kapsamını genişletmesi.
- ii) Ek olarak taahhüt edilen mal veya hizmetin bağımsız satış fiyatının, sözleşmenin fiyatını artırması ve sözleşme koşullarına yansıtılarak fiyat ayarlaması yapılması.

Değişikliğin ayrı bir örnek alınmasına aşağıdaki örnek verilebilir (Şeker, 2018, s. 24);

ABC Ticaret A.Ş., müşterisi KLM Ltd. Şti. ile birim satış fiyatı 100 TL olan 250 adet ürünü toplam 25.000 TL'ye satmayı taahhüt ettiği bir sözleşme imzalamıştır. Ürünlerin müşteriye devri 2 aylık süre sonunda belirlenen tarihte gerçekleşecek olup, işletme ürünlerin müşteriye teslimini belirlenen tarihte gerçekleştirmiştir. Müşteri daha sonra ilave olarak 50 adet ürün talebinde bulunmuş ve ilave talep için yeni birim satış fiyatı 80 TL olarak belirlenmiştir. Bu halde ilave 50 ürünlük sipariş, sözleşmenin kapsamını genişletmiş ve ilave ürünlerin bağımsız satış fiyatını yansıtan tutarda sözleşmede artış meydana gelmiştir. Sonradan sipariş verilen 50 adet ürünün birbirinden ayrılabilir nitelikte olduğu ve söz konusu ürünler için belirlenen fiyatın da, bu ürünlerin ayrı olarak satılmasında oluşacak piyasa fiyatı olduğu dikkate alındığında; sözleşmede yapılan bu değişiklik ayrı bir sözleşme olarak muhasebeleştirilmektedir. İlave 50 ürün için yapılan sözleşme değişikliği, mevcut sözleşmenin muhasebeleştirilmesini değiştirmemekte olup, iki sözleşmenin sonucu olarak elde edilen hasılat, finansal tablolarda ayrı olarak gösterilmektedir.

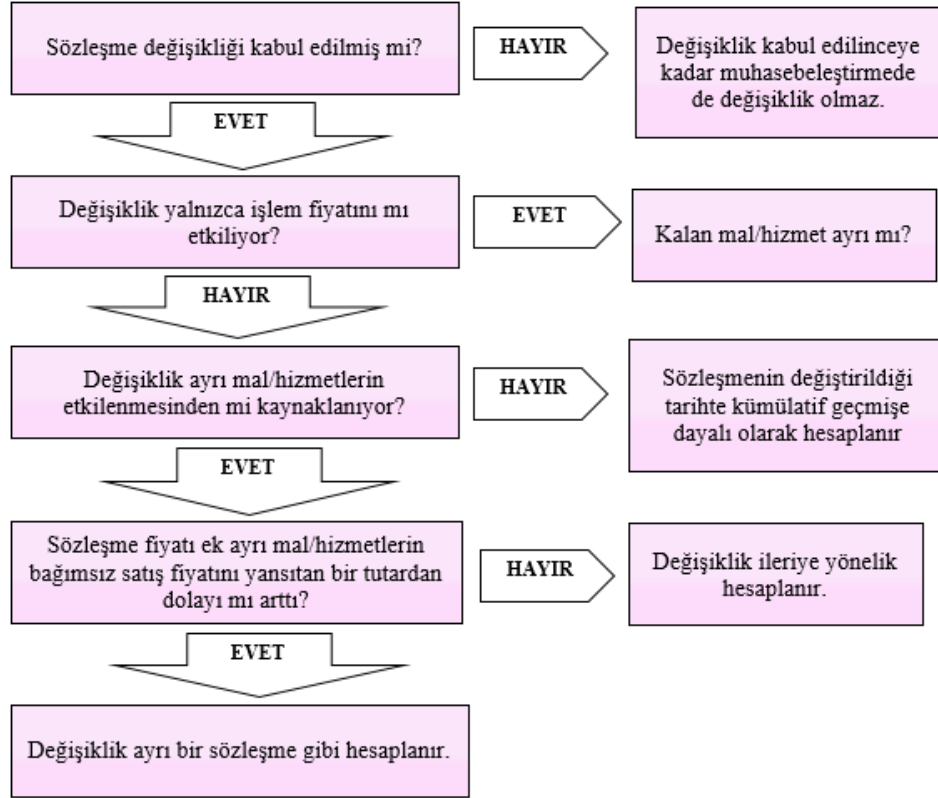
Değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alınmadığı durum

Yapılan değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alınmadığı durumlarda ise sözleşme değişikliğinin gerçekleştirildiği tarihte henüz devredilmemiş mal veya hizmetlere ilişkin hesaplama aşağıdaki yöntemlerden biriye yapılır (Özerhan ve diğerleri, 2015);

i) İleriye yönelik hesaplama (prospectively): Sözleşme değişikliğinin yapıldığı tarihinden önce veya değişiklik yapıldığı esnada kalan mal veya hizmetler, devredilen mal veya hizmetlerden ayrılabilir ise sözleşme değişikliği; var olan sözleşme iptal edilmiş ve yeni bir sözleşme yapılmış gibi hesaplanır. Kalan sözleşme yükümlülüğüne (ilk sözleşmeden kalan yükümlülük ile yeni eklenen yükümlülüklerin toplamı) dağıtılacak tutar; sözleşme fiyatı tahminine dâhil edilmiş, müşteri tarafından taahhüt edilen bedelin henüz hasılat olarak muhasebeleştirilmemiş tutarı ile sözleşme değişikliğinin bir parçası olarak taahhüt edilen tutardan oluşur. Böylece sözleşme değişikliği kalan mal veya hizmetlerin muhasebeleştirilmesini etkileyen bir işlem olarak ele alınacaktır.

ii) Geriye doğru hesaplama (catch-up): Kalan mal veya hizmetler ayrılabilir nitelikte değilse ve sözleşme değişikliği yapıldığında tek bir sözleşme yükümlülüğünün bir kısmı yerine getirilmiş ise, sözleşme değişikliği mevcut sözleşmenin bir parçasıymış gibi hesaplanır. Bu değişikliğin işlem fiyatına etkisi, sözleşme değişikliğinin yapıldığı tarihte

hasılatla bir düzeltme olarak (artış veya azalış) muhasebeleştirilir. Bu şekilde bir sözleşme değişikliği, ilk sözleşmenin bir parçasıymış gibi değerlendirilir.

Kaynak: Özerhan, Maşrap ve Yanık, 2015.

Şekil 5.5. Sözleşme değişiklikleri muhasebeleştirilmesi

5.2.4.2. Edim yükümlülüklerinin tanımlanması

Beş aşamalı modelin ilk aşamasında müşteri ile yapılan sözleşmenin tanımlanmasının ardından, ikinci aşamasında yapılan sözleşmeye dayalı edim (yapım/performans) yükümlülüklerinin tanımlanması gerekmektedir. Edim yükümlülüğü özetle; işletmenin müşteriye sözleşmeye dayalı olarak farklı bir mal veya hizmeti ya da büyük ölçüde benzerlik gösteren ve müşteriye devir şekli aynı olan farklı bir mal veya hizmetler serisini devretme taahhüdü olarak tanımlanabilir (TFRS 15, madde 22).

İşletmenin bu adımda sözleşme kapsamında bir mal veya bir hizmetin bağımsız olup olmadığını tespit etmesi, var ise ayrı edim yükümlülüklerine dağıtması gerekmektedir.

TFRS 15'te hasılatı tahakkuku, sözleşmede belirlenen edim yükümlülüklerini yerine getirilmesine bağlı olup, bazı sözleşmeler birden fazla yani çoklu gelir unsurunu içerebilmektedir. Daha önce TMS 11 ve TMS 18'in kapsamında yer almayan çoklu gelir unsurlu sözleşmelere, TFRS 15 standardında yer verilmiştir. Sürecin bu adımı özellikle aynı anda birden fazla mal veya hizmet satışını içeren işlemleri ve bu işlemleri yoğun olarak kullanan sektörleri etkilemektedir. Bunlara örnek olarak günümüzde yaygın olarak karşılaştığımız cep telefonu + konuşma paketi + internet paketi satışları, ürün satışı + montaj hizmeti gibi işlemler verilebilir. Bu gibi işlemlerde işletmelerin bu aşamada ayrı edim yükümlülüklerini belirlemesi gerekmektedir (Aktaş ve Varol, 2017).

Edim yükümlülüklerini aşağıdaki Çizelge 5.3'te gösterildiği gibi ayırmak mümkündür.

Çizelge 5.3. Edim yükümlülükleri

Ayrı Mal ve Hizmetler	Entegre Mal veya Hizmetler Grubu	Hizmetler Serisi
Ayrı satılrlar veya ayrı ayrı kullanılırlar. Örnek: Tüketim malı, cep telefonu vb.	Sözleşmedeki diğer kalemlerle ilişkili ve bağlantılıdır. Örnek: İnşaat sözleşmeleri, yazılım hizmetleri (özelleştirilmiş).	Homojen hizmet ve zaman süresince tutarlı bir modelin transferi. Örnek: Günlük temizlik, seyahat kartı aboneliği, çağrı merkezi hizmet sözleşmesi

Kaynak: Kılıç, 2017.

5.2.4.2.1. Zamana yayılı edim yükümlülükleri

Bir işletme, aşağıdaki koşullardan herhangi birini yerine getirmesi halinde bir mal veya hizmetin kontrolünü zamana yayılı olarak müşterisine devretmekte yani edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak yerine getirmektedir. İşletme zamana yayılı edim yükümlülüklerinde hasılatı da finansal tablolarında zamana yayılı olarak göstermektedir (Şeker, 2018).

- İşletme edim yükümlülüğünü yerine getirdikçe, müşterinin de eş zamanlı olarak edimin sağladığı faydayı kullanabilmesi,
- İşletme ediminin, yerine getirildikçe kontrolü müşteriye geçen bir varlık oluşturması,

- İşletme ediminin, işletme için alternatif kullanımı olan bir varlık teşkil etmemesi ve işletmenin o güne kadar yerine getirdiği (tamamladığı) edime karşılık yapılacak ödeme üzerinde hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkının mevcut olması.

Zamana yayılı edim yükümlülüklerin yerine getirilmesine en iyi örnek; yıllara yaygın inşaat ve onarım işleridir. Bu tür işler; süreleri bir yıldan fazla olan, müşterilerin istek ve direktifleri doğrultusunda hazırlanan ve yerine getirilen, edim yükümlülüklerinin zamana yaygın olarak gerçekleştirildiği işlemlerdir.

5.2.4.2.2. Belirli bir anda yerine getirilen edim yükümlülükleri

Bir edim yükümlülüğü zamana yayılı olarak yerine getirilmiyorsa, o edim yükümlülüğü belirli bir anda yerine getiriliyor demektir. Müşterinin taahhüt edilen mal ve hizmetin kontrolünü devraldığı ve işletmenin edim yükümlülüğünü yerine getirdiği anı tespit etmek için işletme kontrole ilişkin gereklilikleri dikkate alır. Ek olarak, işletme kontrolün devrine yönelik aşağıdakileri kapsayan, ancak bunlarla sınırlı olmayan bir takım göstergeleri dikkate alır (Ataman ve Cavlak, 2017).

- İşletmenin, varlık karşılığında bir tahsil hakkı bulunmaktadır.
- Müşteri, varlığın yasal mülk sahibidir.
- İşletme, varlığın zilyetliğini devretmiştir.
- Müşterinin, varlığın mülk sahibi olmasından doğan önemli risk ve getirileri vardır.
- Müşteri varlığı kabul etmiştir.

5.2.4.2.3. Edim yükümlülüğünün tamamen ifasına yönelik ilerlemenin ölçülmesi

TFRS 15'in 39. Paragrafında aşağıdaki ibare yer almaktadır:

35-37 paragrafları uyarınca zamana yayılı olarak ifa edilen her bir edim yükümlülüğü için işletme bu edim yükümlülüğünün tamamen ifasına yönelik ilerlemeyi ölçerek, hasılatı zamana yayılı olarak finansal tablolara alır. İlerlemeyi ölçmekten amaç, işletmenin taahhüt ettiği mal veya hizmetlerin kontrolünün ölçüm tarihi itibarıyla, müşteriye devrine ilişkin performansını göstermektedir.

İşletme, her bir zamana yayılı edim yükümlülüğü için tek bir ilerleme ölçüm yöntemi kullanır ve bunu tutarlı bir şekilde benzer edim yükümlülüklerine, benzer koşullarda

uygular. İşletme, her raporlama dönemi sonunda yerine getirilen zamana yönelik edim yükümlülüğünün ifasına yönelik ilerlemeyi yeniden ölçer (TFRS 15, madde 40).

TFRS 15'e göre uygun ilerleme ölçüm yöntemleri girdi (input) ve çıktı (output) yöntemleri olup, işletmeler, kendilerine uygun olan ilerleme ölçüm yönteminin tespitinde, müşterilerine taahhüt ettikleri mal veya hizmetlerin niteliğini dikkate alırlar (TFRS 15, madde 41).

Her iki ilerleme ölçüm yöntemini uygulanmasında, kontrolü müşteriye devredilen mal veya hizmetlerin bedeli ölçüm sürecine dâhil edilir. Kontrolü müşteriye henüz devredilmemiş mal veya hizmetlerin bedeli ise ölçüm sürecinde dikkate alınmaz.

(i) Çıktı (output) yöntemine: Hasılat, mal veya hizmetin müşteriye devredildiği tarihteki değeri üzerinden ölçülerek muhasebeleştirilir. Bu değer belirlenirken sözleşmede taahhüt edilen mal veya hizmetin değeri ile (işlem fiyatı) ilişkilendirilir. Çıktı yönteminde; üretilen birim sayısı, müşteriye teslim edilen birim sayısı, geçirilen zaman, ulaşılan sonucun değerlendirilmesi gibi çeşitli ölçüler kullanılabilir.

İşletme, seçtiği çıktı ölçüsünün sürecin ölçülmesinde uygun olup olmadığını değerlendirirken; seçilen çıktının işletmenin sözleşme yükümlülüğünün tamamlanma düzeyini gerçeğe uygun bir şekilde yansıtmadığını dikkate alır.

Uygulama kolaylığı açısından işletmenin her bir sözleşmenin tamamlanma aşamasında müşteriden belirlenmiş bir tutarı alma hakkı varsa, faturalandırılmış bu tutar hasılat olarak muhasebeleştirilir (Özerhan ve diğerleri, 2015).

Çıktı yöntemlerinin dezavantajları; ilerlemenin ölçülmesinde kullanılan çıktıların doğrudan gözlemlenebilir olmaması ve bunları uygulamak için gerekli bilgilerin işletme tarafından yüksek maliyetlere katlanmaksızın temin edilememesidir. Bu bağlamda hasılatın ölçümünde bir girdi yöntemi gerekli olabilir (Akdoğan, 2019: 147).

(ii) Girdi (input) yöntemi: Hasılat, sözleşme yükümlülüğünün yerine getirilmesi için gerekli olan girdiler dikkate alınarak muhasebeleştirilir. Bu tutar belirlenirken, sözleşmenin tamamlanması için gerekli toplam beklenen girdilerle ilişkilendirilir. Dolayısıyla bu yöntemde yerine getirilen sözleşmenin karşılığı olan hasılat ölçülürken; sözleşmede taahhüt edilen sorumluluğun yerine getirilmesi için beklenen toplam maliyet ile o dönemde

gerçekleşen maliyet dikkate alınır. Örneğin, çalışılan zaman, tüketilen malzeme, gerçekleşen maliyetler, kullanılan makine saati veya harcanan zaman, girdinin belirlenmesinde ölçü olarak alınabilir (Özerhan ve diğerleri, 2015).

Girdi yöntemlerinin eksik yönü ise; işletmenin girdileri ile mal veya hizmetlerin kontrolünün müşteriye devri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaması ihtimalinin söz konusu olmasıdır. Bu nedenle işletme mal veya hizmetlerin kontrolünün müşteriye devredilmesinde işletmenin edimini göstermeyen girdilerin etkilerini girdi yöntemine dahil etmez (Akdoğan, 2019: 147).

5.2.4.3. Sözleşme bedelinin belirlenmesi

Beş aşamalı modelin üçüncü aşaması olan bu aşamada işletme, her sözleşme için bir sözleşme bedeli belirlemektedir. TFRS 15'e göre bu bedel; işletme, kontrolün müşteriye devrini gerçekleştirdikten sonra, kontrolünü yaptığı mal veya hizmetler karşılığında elde etmeyi beklediği parasal tutar olarak tanımlanabilir. Sözleşme bedeli sabit olabileceği gibi, değişken de olabilir (Kılıç, 2017).

Sözleşme bedeli aşağıdaki durumlarda değişebilir (TFRS 15, madde 51);

- İndirimler, para iadeleri, geri ödemeler, puanlar, fiyat avantajı, teşvikler, performans primleri, cezalar vb. unsurların ortaya çıkması halinde,
- İşletmenin bedeli hak etmesinin, gelecekteki herhangi bir olaya bağlı olması durumunda.

Müşteri tarafından taahhüt edilen bedelin niteliği, zamanlaması ve tutarı işlem bedeli tahminini etkiler. İşlem bedeli belirlenirken aşağıda yer alan hususların tamamının etkileri işletme tarafından göz önünde bulundurulur (TFRS 15, madde 48).

- Değişken bedel,
- Değişken bedel tahminlerinin sınırlandırılması,
- Sözleşmede kayda değer bir finansman bileşeninin varlığı,
- Gayri nakdi bedel,
- Müşteriye ödenebilir bedel.

Sözleşme bedeli belirlenirken müşteri gayri nakdi bedel ile ödeme yapıyorsa, bu bedel gerçeğe uygun değer ile ölçülür. Gerçeğe uygun değerın güvenilir biçimde tahmin edilememesi durumunda ise müşteriye taahhüt edilen mal veya hizmetin bağımsız satış fiyatı esas alınarak ölçüm yapılabilir (Gücenme Gençöğlu, 2018).

5.2.4.4. Sözleşme bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılması

İşlem bedelinin dağıtımındaki amaç, işletme açısından, işlem bedelinin her bir edim yükümlülüğüne veya farklı mal veya hizmete, müşteriye taahhüt edilen mal veya hizmetlerin devri karşılığında hak etmeyi beklediği bedeli gösteren bir tutarda dağıtılmasıdır. Dağıtımın amacına ulaşmak için işletme, işlem bedelini, nispi tek başına satış fiyatı esasına göre sözleşmede belirlenen her bir edim yükümlülüğüne dağıtır. Birden fazla edim yükümlülüğü içeren sözleşmelerde, sözleşmedeki her bir edim yükümlülüğünün temelini oluşturan farklı mal veya hizmetlerin sözleşme başlangıcındaki tek başına satış fiyatı tespit edilir ve işlem bedeli tespit edilen bu tek başına satış fiyatlarına orantılı olarak dağıtılarak ölçülür (Grant Thornton, <http://www.gtturkey.com>)

TFRS 15'e göre; belirlenen sözleşme bedeli, sözleşmede yer alan her edim yükümlülüğüne, gerçekleşen her edim yükümlülüğü sonucunda ve işletmenin elde etmeyi öngördüğü gelir doğrultusunda dağıtılmalıdır. Sözleşme bedelinin edim yükümlülüklerine dağıtılmasında aşağıdaki yöntemler kullanılmaktadır (Kılıç, 2017):

- Tek başına satış fiyatı belirleyerek dağıtım yapılması,
- İlişkili tek başına satış fiyatı yöntemi uygulayarak dağıtım yapılması,
- Değişken bedellerin dağıtılması,
- İndirimlerin dağıtılması,
- Sözleşme başlangıcından sonra sözleşme bedelinde ortaya çıkan değişimlerin dağıtılması,
- TFRS 15'in kapsamının dışında sözleşme fiyatının dağıtılması.

5.2.4.5. Hasılatın muhasebeleştirilmesi

TFRS 15'in getirdiği yeniliklerden biri de; hasılatın muhasebeleştirileceği zamana karar verilmesinin yanı sıra, hasılatının da mal veya hizmetin kontrolünün devri sonucunda

muhassebeleştirilmesidir. Nitekim TMS 18’de hasılatın ön koşulu olarak mal veya hizmete ilişkin risk ve faydaların devredilmesi yer almakta iken; TFRS 15’te ise mal veya hizmete ilişkin kontrolün devredilmesi o satışta hasılatın kaydedilmesi için yeterli olmaktadır.

TFRS 15’teki beş aşamalı modelin son aşaması olan bu adımda, sözleşme yükümlülükleri yerine getirildikçe hasılat kaydedilir. TFRS 15 paragraf 31’e göre, “işletme taahhüt edilen bir mal veya hizmeti (başka bir ifadeyle, bir varlığı) müşterisine devrederek edim yükümlülüğünü yerine getirdiğinde (veya getirdikçe) hasılatı finansal tablolara alır. Bir varlığın kontrolü müşterinin eline geçtiğinde varlık devredilmiş olur.” şeklinde açıklanmıştır (Gücenme Gençoğlu, 2018).

Standartta belirtildiği üzere varlığın kontrolünden kasıt, o varlığın direkt kullanım hakkı ve varlığın kalan her türlü faydalarına sahip olmaktır. Hasılat muhassebeleştirilirken ya zamana yaygın olarak ya da zamanın belirli bir anında muhassebeleştirilir (Kılıç, 2017).

TFRS 15 oldukça geniş kapsamlı bir standart olup; çalışmanın amacına yönelik olarak bundan sonraki kısımlar yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri kapsamında ele alınmıştır.

5.2.5. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşleri Kapsamında Değerlendirilmesi

TFRS 15, müşterilerle yapılan gelir sözleşmeleri içinde yer alan mal satışları, inşaat sözleşmelerinin de dâhil olduğu hizmet sunumu, fikri mülkiyet haklarının tescili, takas edilemeyecekler hariç parasal olmayan varlıkların takasını içerir.

TFRS 15, kapsam açısından TMS 11’in de kapsamını içermekte ve sektöre özgü standart yerine müşteri ile yapılan sözleşmelerden doğan hasılatların tamamını ihtiva etmektedir. TFRS 15 yalnızca TMS 11’in değil, TMS 18 Hasılat standardının da birçok unsurunu barındırmakla birlikte, yeni standartta gelirin tanımı değiştirilmiş, hizmet geliri ve sözleşme değişiklikleri gibi konularda önemli yenilikler getirilmiştir. TMS 18’de hasılat kapsamında yer alan faiz ve temettü gelirleri, TFRS 15’te kapsam dışında bırakılmıştır (Gücenme Gençoğlu, 2018).

Bu standartla birlikte gelir kavramı daha detaylı olarak ele alınırken, standardın getirdiği yeniliklerden biri; işletmenin sözleşme bedellerini, sözleşmeye konu mal ve/veya hizmeti

devretmesi karşılığında kayıt altına alması olmuştur. Ayrıca bu standart bir mal veya hizmetin bağımsız olup olmadığını da tespit ederek, şayet var ise ayrı edim yükümlülüklerinin belirlenmesi açısından da önemli güncellemeler yapmıştır.

TFRS 15 ile birlikte hasılatın ilk andan itibaren takip edilmesi, gelirlerin kıyaslanabilirliğinin artması, genişletilen finansal tablo dipnotlarında yatırımcıların gelir hakkında daha fazla fikir sahibi olması ve hasılat değerinin daha iyi ölçülmesi gibi konular standardın getirdiği avantajlardandır. Bu standart her ne kadar hasılatla ilgili önemli yenilikler getirse de; buna karşın maliyetlerin hesaplanması ve muhasebeleştirilmesi açısından ise herhangi bir değişiklik yapmamıştır (Cengiz ve Tosunoğlu, 2018).

Standarttan belirli ölçülerde etkilenecek sektörlerden biri de inşaat sektörü olup, TFRS 15 ile birlikte eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11 yürürlükten kalkmıştır. Yeni standart birçok yönden TMS 11 ile benzerlikler içerirken, bazı önemli noktalarda ise eski standarttan ayrılmaktadır.

TMS 11, yalnızca bir yıldan uzun süreli olan inşaat ve onarım işleri ile yüklenici işletmelerin kullanacakları muhasebe uygulamalarını kapsamakta iken; TFRS 15 işletmenin bir dönemden daha uzun süreli olan edim yükümlülüğüne taraf olduğu durumlarda “edim (yapım) yükümlülüğünü” dikkate almaktadır.

TFRS 15 özellikle hasılat konusunda TMS 11’den farklılık göstermektedir. Hasılat konusu inşaat sözleşmelerinde de en büyük sorunlardan biri olup, hasılat tahakkukunun ne zaman yapılması gerektiği konusundaki çelişkiler söz konusu olmaktadır. Ancak TFRS 15 hasılatın finansal tablolara doğru zamanda aktarılmasıyla ilgili birçok konuya açıklık getirmektedir (Şeker, 2018). Hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunda TFRS 15’in üzerinde durduğu önemli hususlar ise şunlardır;

- Paket hizmetlerinin ayrı bir edinim yükümlülüğü sağlaması durumunda zamanın nasıl tespit edildiği,
- Sözleşmede herhangi bir değişiklik meydana gelmesi durumunda mevcut veya gelecekteki sözleşmeler üzerinde oluşturacağı etkinin saptanması,
- Müşteri ile ikinci bir sözleşme yapılması halinde esas sözleşme üzerinde meydana gelecek hasılat etkisinin ölçülmesi,

- Edim yükümlülüğünün tahmin edilmesinde gerçekleşen maliyet modeli kullanılması durumunda hangi maliyetlerin dâhil edileceği,
- Teşvik ödemelerinin hesaplanma yöntemleri ile sözleşmelerin elde edilme maliyetlerinin hangi durumlarda aktifleştirileceği, hangi durumlarda gider olarak kayıt altına alınacağı.

Ayrıca TFRS 15'in yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri üzerindeki önemli etkilerinden biri de; hasılatın belirli bir tarihte mi, yoksa zamana yayılı olarak mı yerine getirileceğinin ayrımının yapılması konusunda olmuştur. Bu ayrım ise sözleşmelerin hangi edim yükümlülüğünün kapsamına girdiğinin tespit edilmesine bağlıdır.

Süresi bir takvim yılını aşan her yıllara yaygın inşaat taahhüt işinde hasılatın zamana yayılı şekilde muhasebeleştirilmesi söz konusu olmayıp, sözleşmenin belirli bir anda yerine getirilen yükümlülükleri içermesi durumuna göre farklılık göstermektedir.

Bu noktada TFRS 15, edim yükümlülüğünün zamana yayılı olup olmadığının tespiti için, çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtilmiş olan üç koşul belirlemiştir. Bu üç koşuldan herhangi birinin karşılanması durumunda edim yükümlülüğünün zamana yayılı olduğu, hasılatının da finansal tablolarda zamana yayılı olarak raporlanacağı belirtilmiştir.

Sözleşmedeki edim yükümlülüğünün belirlenmesinin ardından, hasılatın ne zaman ve ne şekilde muhasebeleştirileceği de tespit edilmiş olmaktadır. Şayet edim yükümlülüğü belirli bir anda yerine getiriliyorsa; işletme, inşaat işiyle ilgili sözleşme bedelini, işi tamamlayarak işverene (müşteriye) teslim ettiği tarihte gelir olarak finansal tablolarına aktarmaktadır. Bu süreçte inşaat işiyle ilgili elde ettiği gelirleri (hakediş) “35-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri”, giderlerini (maliyet) ise “17-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri” hesap grupları altında izler. Edimin belirli bir anda yerine getirildiği sözleşmelerde, hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin yapılan söz konusu işlemler itibarıyla TFRS 15'in VUK ile benzerliği dikkat çekmektedir.

TFRS 15, edim yükümlülüğünün zamana yayılı olması halinde ise yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili gelir ve giderleri de zamana yayılı olarak, başka bir deyişle kısmi bitim yöntemine göre muhasebeleştirerek finansal tablolara aktarmaktadır. Diğer yandan hasılatın zamana yayılı olarak muhasebeleştirilmesi durumunda uygun ilerleme ölçü yöntemleri ile

tespit edilmiş olan bir tamamlanma oranını (tamamlanma yüzdesi) dikkate alan TFRS 15 standardı, bu noktada ise eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11 ile benzeşmektedir. Söz konusu benzerlikler, TFRS 15'in inşaat sözleşmelerine uygulanması üzerine yapılan bir sonraki örnek çalışmada daha detaylı olarak açıklanmıştır.

Yeni standart, yalnızca hasılatın muhasebeleştirilmesinde hangi yöntemin seçileceği değil; ilave işlerin ortaya çıkması, sözleşme birleştirmeleri veya sözleşme kapsamında değişiklik olması halinde ek hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunu da ele almaktadır. Bu durum inşaat taahhüt sektörü açısından da; bir inşaat işinin yapımı devam ederken, mevcut işe ilave yeni işlerin ortaya çıkması veya sözleşme kapsamının değişmesi gibi durumlarda sözleşmelerin birleştirilip birleştirilmeyeceği ya da değişikliğin ayrı bir sözleşme olarak ele alınıp alınmayacağı gibi konulara da açıklık getirilmiştir.

Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, TFRS 15'in aslında hem VUK, hem de eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11'in de özelliklerini barındırdığı görülmektedir. TFRS 15, diğer iki standarttan bir noktaya kadar, özellikle de edim yükümlülükleri konusunda ayrılırken; bir noktadan sonra ise önemli benzerlikler taşımaktadır. Nitekim hasılatın muhasebeleştirilmesinde zaman ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi hususunda VUK ve TMS 11'den farklılık gösteren TFRS 15 standardı; sözleşmeye uygun muhasebe yönteminin belirlenmesinin ardından ise muhasebe uygulamaları konusunda hem VUK, hem de TMS 11'in kapsamını içermektedir.

5.2.6. TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının İnşaat Sözleşmelerine Uygulanmasında Edim Yükümlülüğünün Etkisi Üzerine Örnek Uygulama

GAG Üstyapı İnşaat A.Ş., 02/01/2017 tarihinde KLM İmalat A.Ş. ve SSY Üretim A.Ş. ile fabrika binası inşaatı yapılması konusunda ayrı ayrı sözleşme imzalamıştır. Her iki sözleşmeye konu olan fabrika binası aynı niteliklere sahip olup, sözleşme bedelleri 4.500.000 TL olarak belirlenmiştir. GAG Üstyapı A.Ş.'nin her bir bina için yaklaşık maliyet olarak 3.600.000 TL öngörmektedir. 2 yıl süreli olan sözleşmelerde yer alan hükümlere göre müşteriler (işverenler), müteahhide (GAG Üstyapı A.Ş.) inşaat bedelini 3 eşit parça halinde ödeyecektir. Buna göre ilk ödeme müteahhit işletmenin gerekli malzeme bağlantılarını yapması amacıyla işe başlamadan önce, ikinci ödeme fabrika binalarının kaba inşaatları

tamamlandığında, kalan tutar ise tüm inşaat işlerinin tamamlanarak, fabrika binaları işverenler tarafından teslim alındığında ödenecektir.

Diğer yandan müşterilerden KLM İmalat A.Ş.'nin piyasa borçlanmasının fazla olması nedeniyle müteahhit işletme, bu müşteri ile yapılan sözleşmesine tedbir amaçlı ilave bir madde dahil etmiştir. Buna göre; şayet KLM İmalat A.Ş. ödeme yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelirse, hem o tarihe kadarki sözleşme çerçevesinde yapılan ödemeler, hem de fabrika binası müteahhide kalacaktır. Buna karşın sözleşmede belirlenen ödemeler haricinde müteahhidin o tarihe kadar yaptığı harcamalar ise müşteriden talep edilemeyecektir. SSY Üretim A.Ş.'nin ise piyasa istihbaratının olumlu olması nedeniyle sözleşmesinde bu şekilde bir tedbir maddesi bulunmazken, müşterinin sözleşmeyi feshetmesi durumunda, müteahhitin yalnızca yaptığı harcamaları değil, sözleşme bedelinin tamamını talep etme hakkı bulunmaktadır (Saban ve diğerleri, 2019). Vergi ve diğer yükümlülüklerin ihmal edildiği varsayılmıştır.

Bünyesinde iki adet üstyapı inşaat taahhüt işi bulunan GAG Üstyapı A.Ş.'nin TFRS 15'e göre inşaat işleri değerlendirirken, ilk başta edim yükümlülüklerinin zamana yayılı mı yoksa belirli bir anda gerçekleşen edim yükümlülüğü mü olduğu tespit edilmelidir.

Genellikle inşaat taahhüt şeklinde işler üstlenen inşaat işletmelerinin yapmış oldukları işler yıllara yaygın nitelikte olmakta ve müşterileri ile uzun vadeli sözleşmeler imzalamaktadırlar. TFRS 15'e göre hasılatın ne zaman finansal tablolara aktarılacağı konusunda ise bazı şartları sağlayıp sağlamamasına göre farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır.

TFRS 15 kapsamında şayet bir işletme aşağıdaki koşullardan birini sağlıyor ise, edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak yerine getiriyor demektir ve işletme böyle bir durumda hasılatı da finansal tablolarında zamana yayılı olarak göstermektedir.

- İşletme edim yükümlülüğünü yerine getirdikçe, müşterinin de eş zamanlı olarak edimin sağladığı faydayı kullanabilmesi,
- İşletme ediminin, yerine getirildikçe kontrolü müşteriye geçen bir varlık oluşturması,
- İşletme ediminin, işletme için alternatif kullanımı olan bir varlık teşkil etmemesi ve işletmenin o güne kadar yerine getirdiği (tamamladığı) edime karşılık yapılacak ödeme üzerinde hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkının mevcut olması.

Söz konusu koşullardan ilk ikisi örnekteki sözleşmelere uymazken, sözleşmelerden bir tanesi sonuncu koşulu sağlamaktadır. Sözleşmeler ayrı ayrı incelenecek olursa;

KLM İmalat A.Ş. ile yapılan sözleşmede işverenin ödeme yükümlülüğünü yerine getirememesi halinde, müteahhitin fabrika binasına sahip olma hakkı bulunmaktadır. Ancak sözleşmede belirlenen vadelerdeki ödemelerin dışında, o tarihe kadar tamamladığı kısımlar için yaptığı harcamaları ise talep etme hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle KLM İmalat A.Ş. ile yapılan sözleşme, edim yükümlülüğünün zamana yayılı olarak yerine getirilebilmesi için gerekli olan hiçbir kriteri sağlamadığından, belirli bir anda yerine getirilen edim yükümlülüğü olarak değerlendirilmelidir. Buna göre müteahhit, fabrikayı müşteriye teslim ettiği tarihte tüm sözleşme bedelini gelir olarak finansal tablolarına yansıtmalıdır.

SSY Üretim A.Ş. ile yapılan sözleşmede ise, sözleşmenin müşteri tarafından feshedilmesi halinde, müteahhidin o tarihe kadar yaptığı harcamaları, hatta tüm sözleşme bedelini talep hakkı olduğundan, bu sözleşme üçüncü kriteri sağlamakta ve sözleşme zamana yayılı edim yükümlülüğü olarak değerlendirilmelidir. Bu durumda ise müteahhit, iki yıllık sözleşme süresi boyunca SSY Üretim A.Ş.'den elde ettiği gelirleri, uygun ilerleme ölçütüne göre finansal tablolarına yansıtmalıdır.

İnşaat faaliyetlerinden elde edilen karın nasıl muhasebeleştirileceği konusunda da iki yöntem bulunmaktadır. Söz konusu yöntemlerden ilki kısmen bitim (tamamlanma oranı) yöntemi, ikincisi ise tam bitim (tamamlanma) yöntemidir. Örnekteki durumlar göz önüne alındığında KLM İmalat A.Ş. ile yapılan sözleşmede tam bitim (tamamlanma) yöntemi, SSY Üretim A.Ş. ile yapılan sözleşmede ise kısmen bitim (tamamlanma oranı) yöntemi kullanılmalıdır.

Müteahhit GAG Üstyapı İnşaat A.Ş., her iki sözleşmeye konu fabrika binasının inşaat işlerini eş zamanlı olarak gerçekleştirmiş ve her bir iş için ilk yılın sonunda 1.650.000 TL harcama yapmıştır. Fabrika binası inşaatlarının her ikisini de 2018 yılsonunda tamamlayarak müşterilerine teslim etmiştir. Müteahhit işletme, her ne kadar fabrika binalarının inşaatlarını aynı süreçte ve aynı tutarda gerçekleştirmiş olsa da; her iki sözleşmede farklı yöntemlerin kullanılacak olmasından dolayı finansal tablolarına hasılat olarak aktaracağı tutarlar da farklılık gösterecektir.

KLM İmalat A.Ş. ile yapılan sözleşmede tam bitim yöntemi kullanılacağından, inşaatın geçici kabulünün yapıldığı 2018 yılında hasılatlar ve maliyetler, kar/zarar hesabına devredilerek, nihai kar veya zararın işin bütününe kapsayacak şekilde işin tamamlandığı yıl hesaplanması gerekmektedir. Bu süreçte ise; iş devam ettiği müddetçe, işe ilişkin elde edilen hasılatları gösteren hakediş bedelleri bilançonun pasifinde 35-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri hesap grubunda, inşaat maliyetleri ise bilançonun aktifinde 17-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesap grubunda izlenmektedir. Bu durumda müteahhit işletmenin 2017 yılsonu finansal tablolarında KLM İmalat A.Ş. ile yapılan sözleşmeyle ilgili herhangi bir kar/zarar hesaplaması yapılmayacaktır. Bu noktada TFRS 15'in belirli bir anda yerine getirilen edim yükümlülüklerinde VUK ile benzerliği dikkat çekmektedir.

2018 yılsonunda ise inşaatın planlandığı gibi 3.600.000 TL maliyetle tamamlanarak müşteriye teslim edildiği varsayıldığında, muhasebe kayıtları aşağıdaki şekilde yapılacaktır;

1. Adım: İnşaat maliyetlerinin gelir tablosuna aktarılması;

31/12/2018 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS. 170 YIL. YAY. İNŞ. VE ON. MALİYET. KLM İmalat A.Ş. – Fabrika inşaatı ile ilgili maliyetlerin bilanço hesabından gelir tablosu hesabına aktarılması	3.600.000	3.600.000
---	-----------	-----------

2. Adım: İnşaat hakedişlerinin gelir tablosuna aktarılması;

31/12/2018 350 YIL. YAY. İNŞ. ON. HAKEDİŞLERİ 600 YURTİÇİ SATIŞLAR KLM İmalat A.Ş. – Fabrika inşaatı ile ilgili hakedişlerin bilançodan gelir tablosu hesabına aktarılması	4.500.000	4.500.000
--	-----------	-----------

3. Adım: İnşaat gelirlerinin ilgili kar/zarar hesabına aktarılması;

31/12/2018 600 YURTİÇİ SATIŞLAR 690 DÖNEM KAR/ZARAR HS. KLM İmalat A.Ş. – Fabrika inşaatı ile ilgili hakediş gelirlerinin dönem sonu k/z hesabına aktarılması	4.500.000	4.500.000
---	-----------	-----------

4. Adım: İnşaat maliyetlerinin ilgili kar/zarar hesabına aktarılması;

31/12/2018			
690 DÖNEM KAR/ZARAR HS.		3.600.000	
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS.			3.600.000
KLM İmalat A.Ş. – Fabrika inşaatı ile ilgili maliyet tutarlarının dönem sonu k/z hesabına aktarılması			
/			

5. Adım: Dönem karının gelir tablosu hesabında gösterilmesi;

31/12/2018			
690 DÖNEM KAR/ZARAR HS.		900.000	
692 DÖNEM NET KAR/ZARAR HS.			900.000
KML İmalat A.Ş. - Dönem kar/zarar hesabının gelir tablosu hesabında gösterilmesi			
/			

6. Adım: Dönem karının bilanço hesabında gösterilmesi;

31/12/2018			
692 DÖNEM KAR/ZARAR HS.		900.000	
590 DÖNEM NET KARI HS.			900.000
KLM İmalat A.Ş. - Dönem kar/zarar hesabının kapatılarak, dönem karı hesabına aktarılması			
/			

SSY Üretim A.Ş. ile yapılan sözleşmeye göre ise fabrika inşaatı işiyle ilgili gelir ve giderler zamana yayılı olarak, yani kısmen bitim yöntemine göre muhasebeleştirilmeli ve finansal tablolara aktarılmalıdır. Bu yöntemle göre ise yıllara yaygın bir inşaat işiyle ilgili dönem sonunda ortaya çıkan kar veya zararın tespit edilebilmesi için öncelikle inşaatın tamamlanma oranı (tamamlanma yüzdesi) hesaplanmakta, bu orana göre de gerçekleşen hasılat (gelir) belirlenmektedir. Daha sonra hesaplanan bu gelir ile inşaat için ilgili dönemde yapılan giderler karşılaştırılmaktadır. Karşılaştırma sonucunda inşaat işinin dönem geliri (hasılat), dönem giderinden (maliyet) fazla ise kar; az ise zarar ortaya çıkmaktadır.

Tamamlanma oranının hesaplanmasında, TFRS 15'e uygun ilerleme ölçüm yöntemlerinden biri olan girdi yöntemi (fiili maliyet/tahmini sözleşme maliyeti) kullanılabilir. Bu noktada TFRS 15'in zamana yayılı edim yükümlülüklerinde eski inşaat sözleşmeleri standardı olan

TMS 11 ile benzerliği dikkat çekmektedir. Ancak TFRS 15'te işlem bedelinin esas alındığı göz ardı edilmemelidir.

SSY Üretim A.Ş.'ye yönelik yapılan fabrika binası için 2017 yılsonunda fiili harcama tutarı 1.650.000 TL, işin tahmini maliyeti ise 3.600.000 TL idi. Buna göre 2017 yılında fabrika inşaatının tamamlanma yüzdesi (1.650.000 TL/3.600.000 TL) yaklaşık %46 olarak hesaplanır.

2017 yılı için hak edilen inşaat geliri (hakediş) ise; işin 2017 yılındaki tamamlanma yüzdesi ise toplam sözleşme bedelinin çarpılmasıyla bulunur. Buna göre 2017 yılında hak edilen inşaat geliri (0,46 x 4.500.000 TL) 2.070.000 TL'dir.

Bu durumda müteahhit işletmenin 2017 yılında fabrika inşaatı işinden elde ettiği kar, dönemin inşaat gelirinden, dönemin inşaat maliyetinin çıkarılmasıyla (2.070.000 TL – 1.650.000 TL) 420.000 TL olarak hesaplanır.

Müteahhit işletmenin 2017 yılsonunda SSY Üretim A.Ş. ile yaptığı sözleşmeye istinaden yapması gereken muhasebe kaydı ise aşağıdaki gibi olur;

1. Adım: İnşaat için yapılan harcamaların kaydı;

31/12/2017 740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS. 102 BANKALAR HS. SSY Üretim A.Ş. – Fabrika inşaatı ile ilgili birinci yıl harcama kaydı	1.650.000	1.650.000
---	-----------	-----------

2. Adım: İnşaat için yapılan hakediş faturasının kaydı;

31/12/2017 120 MÜŞTERİLER Tahsil edilecek hakediş bedeli 600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS. SSY Üretim A.Ş. – Fabrika inş. hakediş faturasının kaydı	2.070.000	2.070.000
---	-----------	-----------

3. Adım: İnşaat için yapılan hakediş tutarının tahsil kaydı;

31/12/2017 102 BANKALAR HS. 120 MÜŞTERİLER HS. Tahsil edilecek hakediş bedeli SSY Üretim A.Ş. – Fabrika inş. Hakediş tutarının tahsili	2.070.000	2.070.000
--	-----------	-----------

4. Adım: İnşaata ait ana ve yansıtma hesaplarının karşılıklı kapatılması kaydı;

31/12/2017 741 HİZMET ÜRETİM MAL. YANSITMA HS 740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ HS. SSY Üretim A.Ş. - Fabrika inşaatı ana ve yansıtma hesapların yansıtma hesapların karşılıklı kapatılması	1.650.000	1.650.000
--	-----------	-----------

5. Adım: İnşaat maliyetlerinin gelir tablosuna aktarılması;

31/12/2017 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS. 741 HİZMET ÜRETİM MAL. YAN. HS. SSY Üretim A.Ş. - Fabrika inşaatı ile ilgili maliyetlerin gider hesaplarına aktarılması	1.650.000	1.650.000
--	-----------	-----------

6. Adım: İnşaatın dönem kar/zarar kaydı;

31/12/2017 600 YURTIÇİ SATIŞLAR HS. 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS. 690 DÖNEM KAR/ZARAR HS. SSY Üretim A.Ş. – Fabrika inş. dönem kar/zarar hesabı	2.070.000	1.650.000
		420.000

7. Adım: Dönem karının gelir tablosu hesabında gösterilmesi;

31/12/2017 690 DÖNEM KAR/ZARAR HS. 692 DÖNEM NET KAR/ZARAR HS. SSY Üretim A.Ş. – Fabrika binası dönem kar/zararının gelir tablosunda gösterilmesi	420.000	420.000
---	---------	---------

8. Adım: Dönem karının bilanço hesabında gösterilmesi;

31/12/2017		
692 DÖNEM KAR/ZARAR HS.	420.000	
590 DÖNEM NET KAR/ZARAR HS.		420.000
SSY Üretim A.Ş. - Fabrika inşaatı dönem kar/zarar hesabının kapatılarak, dönem karı hesabına aktarılması		

SSY Üretim A.Ş.'ye yönelik üstlenilen fabrika binası yapım işinde belirlenen sözleşme bedeli 4.500.000 TL, tahmini sözleşme maliyeti ise 3.600.000 TL olduğundan iş kapsamında toplam 900.000 TL kar öngörülmüştür. Müteahhit işletme, SSY Üretim A.Ş. ile olan sözleşmesi TFRS 15 kapsamında zamana yayılı edim yükümlülüğü içermesi nedeniyle, iş kapsamındaki hasılatını da zamana yayılı olarak muhasebeleştirmiş olup, bu bağlamda öngörmüş olduğu 900.000 TL'lik kar tutarının 420.000 TL'lik kısmı 2017 yılında muhasebeleştirilerek raporlanmıştır. Kalan 480.000 TL'lik kısım ise işin tamamlandığı 2018 yılında muhasebeleştirilecektir.

Örnek çalışmadan da anlaşıldığı üzere, GAG Üstyapı İnş. A.Ş., müteahhit olarak aynı özelliklerle ve aynı tutarda iki adet fabrika binası işini, farklı işverenlere (müşterilere) yönelik üstlenmiştir. Her iki müşteri ile yaptığı sözleşmenin tutarları, ödeme koşulları ve süreleri de aynı olmakla birlikte; işverenlerden bir tanesinin muhtemel ödeme güçlüğü çekmesi durumuna karşı bu müşteri ile yaptığı sözleşmeye farklı bir madde ilave etmiştir. Sözleşme her ne kadar yapılacak işin içeriği ve niteliği bakımından birebir aynı olsa da; ilave edilen madde nedeniyle sözleşmelerdeki edim yükümlülüklerinin türü, dolayısıyla da hasılatın muhasebeleştirilme yöntemi değişmiştir. Buna göre TFRS 15 kapsamında GAG Üstyapı A.Ş.'nin farklı edim yükümlülükleri ile üstlendiği tıpatıp aynı iki işin sözleşmelerinin yıllar itibarıyla işletmenin karına etkisi aşağıdaki gibi olmuştur;

Çizelge 5.4. Farklı edim yükümlülüklerine sahip sözleşmelerin işletme karına etkisi

Yıl	KLM İmalat A.Ş. Sözleşmesinden Elde Edilen Kar	SSY Üretim A.Ş. Sözleşmesinden Elde Edilen Kar
2017	0	420.000 TL
2018	900.000 TL	480.000 TL
Toplam Kar	900.000 TL	900.000 TL

Görüldüğü üzere farklı edim yükümlülüğüne sahip sözleşmelerle üstlenilen tıpatıp aynı iki işin, toplam karlılıkları da aynı olsa dahi, hasılatlarının muhasebeleştirilmesi ve yıllık olarak karlılığa etkileri farklı olmaktadır. Bu da işletmenin hesaplanan vergisi, kar dağıtımı, başta karlılıkla ilgili olmak üzere finansal rasyoları gibi pek çok konuda farklılığa yol açacaktır.

O halde TFRS 15'te üstlenilen işin niteliğinden ziyade; sözleşmede o işe ilişkin edim yükümlülüğünün tanımlanması, iş aynı dahi olsa işletme açısından finansal tabloların oluşturulmasında farklılık yaratabilecektir. Buradan hareketle, TFRS 15'te yıllara yaygın her inşaat ve onarım işinin aynı şekilde muhasebeleştirilemeyeceği, işin ne şekilde muhasebeleştirileceğine ilişkin sözleşme koşullarının dikkate alınması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.2.7. Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşleri Üstlenen İşletmelerde Farklı Rapor Düzenleme Esasları Üzerine Karşılaştırmalı Örnek Çalışma

5.2.7.1. Literatür araştırması

İnşaat taahhüt sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablolarının muhasebeleştirilmesinde farklı rapor düzenleme esasları çerçevesinde uygulamalar mevcuttur. Ayrıca TMS-TFRS kapsamında yapılan güncellemeler ve değişikliklerle sektörde kullanılan standartlara ilişkin yenilikler de yapılmakta olup, nitekim son olarak TMS 11 ve TMS 18 standartlarını yürürlükten kaldıran TFRS 15 standardı yürürlüğe girmiştir. Literatürde de yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin muhasebeleştirilmesine yönelik geçmişten günümüze değin yapılmış olan muhtelif çalışmalar yer almaktadır.

Yılmaz (2009), TMS 11 inşaat sözleşmeleri standardının işletmeler üzerindeki etkisine ilişkin yaptığı çalışmada; inşaat şirketlerinin TMS 11'i uygulamaya başlamalarıyla birlikte vergisel amaçlı olan tamamlanmış taahhüt yöntemi yerine tamamlanma yüzdesi yöntemini takip edecekleri, bunun da gelir ve giderlerin raporlanmasında dönemsellik ilkesine daha uygun bir sunum ortaya çıkaracağını ifade etmiştir.

Yanık (2010) TMS 11 inşaat sözleşmeleri standardının TMS 18 hasılat standardına eşleştirilmesi konusunda yapmış olduğu çalışmada; gerçekleşmiş hasılat ve dönemsel hasılat-maliyet eşleştirmesi ilkelerinden bahsetmiş olup, yıllara yaygın inşaat ve onarım

işlerinin ise MSUGT ile muhasebenin temel kavramlarında yer alan dönemsellik kavramıyla çeliştiğini belirtmiştir. Muhasebe standartları çerçevesinde inşaat sözleşmelerine ilişkin dönemsellik kavramı ve gelir tablosu ilkelerine uyumlu bir muhasebeleştirme ve raporlama için yöntemler geliştirilmeye çalışıldığına ve tamamlanma yüzdesi yönteminin muhasebenin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumlu olduğuna vurgu yapılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında hasılat ve maliyetin eşleştirilmesinde tamamlanma yüzdesi yönteminin yanı sıra eşdeğer ürün miktarı yöntemi ile zaman açısından eşleştirme yöntemleri de önerilmiş olup, inşaat sözleşmelerine ilişkin hasılatın ayrı bir standartta değil, hasılat standardı içinde yer almasının daha uygun olacağı sonucuna da ulaşılmıştır.

Yereli, Kayalı ve Demirlioğlu (2011) TMS 11 çerçevesinde yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin muhasebeleştirilmesini konu alan çalışmalarında; VUK'ta inşaat işine ait kar/zarar tutarının hesaplanmasında doğru ve güvenilir tutarların esas alındığını ancak zamanlama açısından ciddi bir gecikmenin bulunduğunu, bu durumun finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. TMS 11'de ise gelir ve maliyetlerin ilgili dönemlere dağıtılmasına ve finansal tabloların güvenilirliğine vurgu yapmışlardır.

Şengür (2012), inşaat sözleşmeleri muhasebesi ve finansal performansın ölçülmesinde maliyeti kurtarma yöntemi üzerine yaptığı çalışmada; maliyeti kurtarma yönteminin inşaat sözleşmelerinde uygulanması durumunda yapılacak olan muhasebe kayıtları ve bunların finansal tablolara etkisini göstermiş olup, maliyeti kurtarma yönteminin, tamamlanma yüzdesi ve tamamlanmış taahhüt yöntemlerinden farklarını bir örnek yardımı ile açıklamıştır. Maliyeti kurtarma yönteminde kümülatif nakit tahsilatı, kümülatif sözleşme maliyetine eşit olana kadar gelir tablosunda geri kazanılması muhtemel maliyet tutarı kadar hasılatın raporlandığı, karın raporlanmasının ise ertelendiği ve bu yöntemin uygulanabilmesi için Tekdüzen Hesap Planı'nda yeni hesaplar açılması gerektiği vurgulanmıştır.

Gök'ün 2012 yılında inşaat sektöründe muhasebe ve konsolidasyon işlemlerinin UMS ve VUK kapsamında incelenmesine ilişkin yaptığı çalışmada; VUK'un esas aldığı tamamlanmış sözleşme yönteminde iş ile ilgili kar/zararın işin geçici kabulü yapıldıktan sonra sonuç hesaplarına aktarılmasının dönemsellik ilkesine aykırı olmasından, tamamlanma yüzdesi yönteminde ise gelir ve maliyetlerin ilgili dönemin sonuç hesaplarında yer almasının dönemsellik ilkesine uygun olmasından bahsedilmiştir. Ayrıca VUK ile UFRS

arasındaki en önemli farklardan birinin gelir tablosu hesaplarına aktarılan tutarlardan dolayı oluşan vergi farkı olduğu ve oluşan bu vergi farkının UFRS’de “ertelenmiş vergi varlığı” veya “ertelenmiş vergi yükümlülüğü” olarak tanımlandığı belirtilmiştir.

Büyüktürk (2013), TMS 11 ile Türk Vergi Sistemi’ni karşılaştırdığı ve örnek muhasebe uygulaması yaptığı çalışmada; TMS 11 ile işletmelerin duran varlıkları ile kısa ve uzun vadeli borçlarında azalma gözlemlemiş olup, bu durumdaki temel etmenin TMS 11’de tamamlanma yüzdesi yönteminin kullanılması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca TMSK’nın yayımladığı muhasebe standartları arasında TMS 11’in kullanılmasının inşaat sektöründeki işletmelerin daha gerçekçi, şeffaf, mukayese edilebilir ve güvenilir bir finansal raporlama zemininde hareket etmelerini sağladığı sonucuna ulaşmıştır.

Akgün (2013) inşaat sözleşmelerinin finansal tablolarda sunulmasına yönelik kullanılan yöntemlere ilişkin yaptığı çalışmada; VUK’un kullandığı tamamlanmış sözleşme yönteminde inşaat sözleşmelerinden kaynaklanan gelir ve maliyetlerin gelir tablosuna aktarılması konusunun işin tamamlandığı hesap döneminde yapıldığını, TMS’de ise inşaat sonucunun güvenilir biçimde öngörülmesi halinde gelir ve maliyetlerin bilanço günü itibariyle işin tamamlanma oranı esas alarak finansal tablolara yansıtıldığını vurgulamıştır. Buna ilişkin İMKB’ye kayıtlı bir inşaat işletmesinin finansal tabloları farklı muhasebe uygulamalarına göre karşılaştırılmış olup; işin tamamlandığı yıl tamamlanma yüzdesi ve tamamlanmış sözleşme yöntemlerine göre gelir tablosuna yansıyan brüt karın farklı olduğu saptanmıştır. Bu noktadan hareketle tamamlanmış sözleşme yönteminde, inşaat sözleşmelerinden kaynaklanan gelir ve maliyetlerin işin tamamlandığı hesap dönemiyle ilişkilendirilmesinin finansal bilgi kullanıcılarının doğru bilgi edinmesini sınırlandıracağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca işletmenin tahsilinde önemli derecede belirsizlik olduğu durumlarda kullanılan maliyeti kurtarma yönteminde ise kümülatif nakit tahsilatı, kümülatif maliyete eşit olana kadar gelir tablosunda maliyet tutarı kadar hasılat raporlanmasına karşılık, karın raporlanmasının ertelenmesinin finansal tablo kullanıcılarının işletmeyi doğru analiz etmelerine olanak sağlamadığına vurgu yapılmıştır. IFRS ve TMS 11’in projeye ait ilerleme konusunda finansal tablo kullanıcılarına daha yararlı bilgi sağladığı belirtilmiştir.

Fındık (2013); inşaat taahhüt işletmelerinde TMS/IFRS ve vergi mevzuatı kapsamındaki sunum ve değerlendirme farklılıklarını irdelediği çalışmada; vergi mevzuatına göre inşaat taahhüt işletmelerinin vergi matrahının belirlenmesinde işin bittiği yılın esas alınmasına

karşın, TMS/TFRS’de inşaat faaliyetinin ilerlemesine paralel olarak gelir ve giderlerin dönem dönem finansal tablolarda raporlanması konusu üzerinde durmuştur.

Aslan (2014)’ün inşaat taahhüt sektöründe faaliyet gösteren firmaların kredi taleplerini değerlendirme sürecine ilişkin yaptığı çalışmada; VUK’a göre finansal tabloların değerlendirilmesinde yıllara yaygın inşaat onarım maliyetleri, stoklar ve hakedişlerin aktarma arındırma işlemlerine tabi tutularak geçmiş yıl/cari yıl devam eden iş kar/zararlarının tespit edilmesi gerektiği belirtilmiştir. VUK’a göre düzenlenen finansal tablolara ilişkin mali analiz çalışmalarının da yine geçmiş yıl/cari yıl devam eden iş kar/zararlarının dahil olduğu uyarlanmış bilanço ve gelir tablosu üzerinden yapılmasının gerçeğe daha uygun olduğu görüşüne yer verilmiştir.

Badem ve Tosun (2014) yıllara yaygın inşaat işlerinde VUK ve TMS 11’in karşılaştırmasına yönelik yaptıkları çalışmalarında; gerek muhasebeleştirme ve raporlamada, gerekse de vergilendirmede ortaya çıkan farklılıkları ele almış olup, tamamlanma yüzdesi yöntemine göre gerçekleştirilen muhasebeleştirme ve raporlamanın gerçeğe uygun olduğu ve dönemsel bilgi akışını sağladığı sonucunu vurgulamışlardır.

Gümüş (2015)’ün inşaat sözleşmelerinden kaynaklanan gelir ve maliyetlerin Türk Vergi Mevzuatı ve TMS açısından karşılaştırılmasını konu aldığı çalışmada; vergilendirme esasına göre yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinde dönemsellik ilkesinden sapma olduğu, TMS 11’in ise dönemsellik ilkesine uygun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca TMS 11 ile vergi mevzuatımıza göre yapılan finansal raporlamalarda dönemsel olarak farklı tutarların ortaya çıkmasından bahsedilmiştir. Çalışma kapsamında finansal tabloların raporlanması işleminde mevcut vergi mevzuatımızın TMS ile uyumunun sağlanmasının finansal tablo kullanıcıları açısından doğru yorumlanmasına katkı sağlayacağı ve bu şekildeki finansal tabloların evrensel boyutta kabul göreceği sonucuna varılmıştır.

Uyumaz (2015) TMS 11’i vergi uygulamaları açısından ele aldığı çalışmada; yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinde bir hesap döneminde beyan edilecek gelir ve gider tutarlarına ilişkin karmaşıklığın, TMS 11 ile giderildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca yıllara yaygın inşaat işlerinde vergi tutarlarının VUK’a göre iş bitiminde hesaplanırken; TMS 11’de ise giderlerin gerçekleştikleri dönemde, gelirlerin ise tamamlanma yüzdesi yöntemine göre gelir tablosuna aktarılarak vergi hesaplaması yapıldığı ifade edilmiştir.

Özerhan, Marşap ve Yanık (2015) çalışmalarında; hasılatın ölçümleme, muhasebeleştirme ve raporlamaya ilişkin ilkelerini örnekler altında incelemiş ve IFRS 15 kapsamındaki yenilikleri ele alarak, hasılatın hangi durumlarda ne şekilde muhasebeleştirilmesi gerektiğinin üzerinde durmuşlardır.

Özsas (2016), IFRS 15'in taslağını incelediği ve inşaat sektörüne ilişkin örnek uygulama yaptığı çalışmasında; IFRS 15'in hasılatın belirlenmesinde sözleşme kavramına ağırlık verdiğini ve TMS 18'de kullanılan gerçeğe uygun değer yerine sözleşmedeki işlem fiyatı kavramını, risklerin devri kavramı yerine de edim yükümlülüğü ve kontrolün müşteriye geçmesi kavramlarını kullandığından bahsetmiştir. İnşaat açısından ise TMS 11'deki tamamlanma yüzdesi yönteminin yerine, IFRS 15'te edim yükümlülüğünün yerine getirilmesi ve hasılatın taahhüt edilen mal ve hizmetlerin transferi ile doğduğu anlatılmış ve IFRS 15'in vergi sistemimize daha uygun olduğu söylenmiştir.

Altay ve Sultankhanova (2016)'nın yıllara yaygın inşaat taahhüt ve onarım işlerinin muhasebeleştirilmesinde TMS 11 ve Türkiye Mevzuatı'nı karşılaştırdıkları çalışmada; yöntemler arasındaki farklılıklar irdelenmiş olup; sonuç olarak ödenecek nihai vergi ve elde edilen nihai net karın her iki yöntemde de değişmediği, ancak ödenecek vergilerin dönemlerinde önemli farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

Arabacı (2017)'nin çalışmasında TFRS 15'in getirdiği yenilikler ele alınmış, inşaat sektörüne ilişkin bir uygulama yapılmıştır. Yeni standardın uygulanmasının şirketlere sistemlerinin, süreçlerinin ve iç kontrollerinin hasılatı yönelik yeni tahminlerin oluşturulması ve takip edilmesi için yeterli olup olmadığının değerlendirilmesi yönünde zorluklar getirdiği belirtilmiştir.

Ataman ve Cavlak'ın 2017 yılındaki çalışmalarında TFRS 15'in hasılatın tanımlanması için getirdiği beş aşamalı model üzerinde durulmuş ve TFRS 15'in hasılatın doğru ve adil şekilde ölçülmesine büyük katkılar sağlayacağı belirtilmiştir.

Aktaş ve Varol (2017); UFRS 15'in hasılatı beş aşamalı bir yaklaşımla ele aldığını, hasılatın muhasebeleştirilmesini kontrol devrine bağladığını ve işlem fiyatını, hasılat tutarının belirlenmesinde yeni ölçüt olarak ortaya koyduğunu ifade etmiştir. Ayrıca çok unsurlu sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi ve sözleşme değişiklikleri gibi eski standartlarda

yeterince ele alınmamış muhtelif konulara da UFRS 15'te açıklık getirildiğinden bahsedilmiş, standardın bu anlamda oldukça ayrıntılı olduğu vurgulanmıştır.

Gücenme Gençoğlu (2017), temel konularda yapmış olduğu BOBİ FRS ve TMS/TFRS karşılaştırmasına ilişkin çalışmada; BOBİ FRS'nin bazı özellikli sektör ve durumlar haricinde büyük ölçüde tam set standartlar ile uyumlu olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca BOBİ FRS'nin ülkemizde ticari karın tespiti için tam set standartlara kıyasla daha sade ve kolay uygulanabilecek bir standart getirdiğinden, tam set standartların da daha net anlaşılmasına ve doğru uygulamasına katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Kılıç (2017) yapmış olduğu çalışmada; UFRS 15'in önemi ve hasılatın muhasebeleştirilmesinde getirdiği yenilikler üzerinde durmuş, beş aşamalı model kapsamında muhasebe uygulamalarını açıklamıştır. Yeni muhasebeleştirme modelinin bazı firmaların hasılat muhasebeleştirmesini hızlandırırken, bazı firmalarda ise yavaşlamaya yol açtığı, sözleşme fiyatının tahsilinde risk öngörülüyorsa hasılat olarak muhasebeleştirilemeyeceği, ancak tahsil edilebileceği düşünülen tutarların muhasebeleştirileceği gibi hususlar belirtilmiştir. Ayrıca hasılat olarak muhasebeleştirilen bir tutarın daha sonra tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması durumunda karşılık ayrılarak gerekli işlemlerin yapılacağından bahsetmiştir.

Gökgöz (2018)'in TFRS 15 çerçevesinde sözleşme varlığı ve sözleşme yükümlülüğü kavramları ile bunların raporlanması konusunda yapmış olduğu çalışmada; TFRS 15 ile birlikte TMS 18 Hasılat ve TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standartlarının yürürlükten kalkması ve TFRS 15'in getirdiği yenilikler üzerinde durulmuştur. Çalışmada en önemli yeniliklerden birinin hasılatın sözleşmeye bağlı olması, işletmenin sözleşmeye bağlı alacak ve borçlarının ortaya çıkabileceği ve bunların standart kapsamında alacak ve borçlardan farklı olarak "sözleşme varlığı" ve "sözleşme yükümlülüğü" olarak raporlanması gerektiği belirtilmiştir.

Cengiz ve Tosunoğlu (2018); VUK'un dönemsellik ilkesiyle de çelişen, inşaat ve onarım işlerinin sonucunda meydana gelecek kar veya zararın, işin sonunda hesaplanarak kayıtlara alınması durumunun TMS 11 inşaat sözleşmeleri standardıyla giderilmeye çalışıldığından ve TMS 11 dahil muhtelif standartların yerini alan TFRS 15'te ise hasılatla ilişkin edim yükümlülüğü kavramının getirildiğinden bahsetmiştir. TFRS 15 ile TMS 11'in hasılat konusunda ayrıştığı, maliyet hesaplama konusunda ise herhangi bir değişiklik olmadığı da

belirtilen çalışmada yapılan örnek uygulamada VUK, TMS 11 ve TFRS 15'te ilgili edim yükümlülüğüne bağlı olarak gelir tablosunda ortaya çıkan farklılıklar irdelenmiştir.

Şen ve Özbirecikli (2018); BOBİ FRS'de yer alan ilkeleri TMS/TFRS ve MSUGT/VUK açısından karşılaştırarak BOBİ FRS'nin Türkiye'de muhasebe uygulamalarına sağladığı katkıları ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada BOBİ FRS'nin Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama uygulamaları ve AB düzenlemeleri ile önemli ölçüde uyumlu olduğu söylenmiştir.

Kıllı ve Işık (2018)'in yıllara yaygın inşaat ve onarım işlerinin TFRS 15 ve BOBİ FRS kapsamında incelediği çalışmada; TFRS 15 ve BOBİ FRS'nin VUK'a kıyasla finansal tablo kullanıcılarına daha doğru bilgi verdiği; ayrıca TFRS 15'in dönemsellik ve tam açıklama kavramları dahilinde de daha doğru ve güvenilir bir finansal raporlama yapılabilmesine imkan sağladığı ifade edilmiştir.

Demirkol 2018 yılında TFRS 15 müşteri sözleşmelerinden hasılat standardı üzerine yapmış olduğu çalışmada; işletmelerde performansın temel göstergesinin hasılat olduğu ve hasılatın doğru tespit edilmesinin, işletmelerin performanslarının daha gerçekçi şekilde belirlenmesine katkı sunacağından bahsetmiştir. Çalışma kapsamında TFRS 15'in beş aşamalı modeline ilişkin örnekler verilmiş olup, standardın hem uluslararası çapta işletmeler arasında birliktelik ve tutarlılık sağladığı, hem de finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca TFRS 15'in farklı sektörlerde uygulanabilecek nitelikte ayrıntılı bir yapıya sahip olduğu ve müşteriler ile sözleşmeye dayalı çalışan yazılım, inşaat, bilişim, perakende, mobilya gibi sektörlerde daha geniş uygulama alanı bulacağı belirtilmiştir.

Saban, Gürkan ve Vargün (2019)'ün TFRS 15 ve inşaat sözleşmeleri üzerine uygulamalarını içeren çalışmalarında; TFRS 15'in hasılatın ölçülmesi ve zamanlaması konusunda önemli yenilikler getirmesi ele alınmıştır. Çalışma kapsamında yapılan örnek uygulamada ise birbirine oldukça benzeyen iki inşaat taahhüt işinin sözleşmelerinden elde edilen hasılatın, sözleşmeler arasındaki küçük farklar nedeniyle finansal tablolara yansıtılmasının nasıl farklılaşacağı açıklanmış; hasılatın ne zaman ve ne tutarda gelir tablosuna yansıtılacağının işletmeyi hesaplanan vergi, kar dağıtımı, finansal oranları vb. konularda etkileyecek olmasından bahsedilmiştir.

Ünlütürk, Deveci ve Dağlı (2019), TFRS 15'i ele aldığı çalışmalarında; TFRS 15'in beş aşamalı modelini örnek uygulama ile destekleyerek açıklamış, bu model sonucunda TFRS 15'te hasılat tutarlarının ne zaman ve nasıl kaydedileceğinin, önceki standartlar ve VUK'a göre farklılık gösterdiği vurgulanmıştır. İşlemler sonucunda kaydedilen toplam hasılat tutarları tüm çerçevelerde aynı olsa dahi, muhasebenin temel ilkelerinden olan tam açıklama ve dönemsellik ilkeleri göz önünde bulundurulduğunda, TFRS 15'e göre kaydedilip raporlanan hasılat rakamlarının gerçeğe en yakın ve doğru sonucu verdiği düşüncesi vurgulanmıştır.

Gündüz ve Yanık (2019) yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin VUK'a göre düzenlenmiş finansal tabloları üzerinden finansman ihtiyaçlarının belirlenmesi ve performanslarının değerlendirilmesine ilişkin yapmış oldukları çalışmada; VUK'a göre düzenlenen finansal tablolardaki mali verilerin doğrudan kullanılmasından ziyade, işlerle ilgili aktif ve pasif hesaplarda kümülatif olarak izlenen hakediş ve maliyetlerin gerçekleştikleri yıllara dağıtılarak her yıl ortaya çıkan gelir ve harcama fazlalıklarının tespit edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Çalışmada işletmenin VUK'a göre kar beyan ettiği bir yılda devam eden işleriyle ilgili yüksek tutarlı harcama fazlalıkları nedeniyle işlerine yönelik finansman ihtiyacı olduğu görülebileceği gibi; aksi durumlar da söz konusu olabileceğine vurgu yapılmıştır.

5.2.7.2. Uygulamanın amacı

Bu uygulama, yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmeler için Vergi Usul Kanunu'na göre düzenlenen finansal tablolardan; uyarlanmış finansal tablolar ve TFRS 15'e uygun finansal tablolar elde etmek ve elde edilen finansal tablolar üzerinden işletmelerin finansal yapı ve finansman ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususları irdelemek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca uygulama kapsamında uygulanan muhasebe sistemlerinin, işletmelerin pek çok açıdan yorumlanmasında finansal tablo kullanıcılarına ne gibi farklılıklar getirdiği de değerlendirilmiştir.

5.2.7.3. Uygulamanın kapsamı ve metodolojisi

Uygulamaya konu inşaat işletmesinin Vergi Usul Kanunu'na göre düzenlenen mizan verileri, işletme ile birebir yapılan görüşmeler neticesinde temin edilmiştir. Temin edilen

mizan verileri üzerinden VUK'a uygun bilanço ve gelir tabloları düzenlenmiş, bunun yanı sıra yıllara yaygın inşaat taahhüt işleriyle ilgili hesaplar Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına dönüştürülerek TFRS 15 kapsamında muhasebe kayıtları oluşturulmuştur. Ayrıca Vergi Usul Kanunu'na göre beyan edilen finansal tablolar üzerinden, çalışmanın dördüncü bölümünde anlatıldığı şekilde uyarlanmış finansal tablolar da elde edilmiş ve her üç finansal tablo birbirleriyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Finansal tablolar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar irdelenmiştir.

Finansal tabloların karşılaştırılması ve yorumlanmasında ise her üç finansal tablo için karşılaştırmalı tablolar analizi (yatay analiz), yüzde yöntemi (dikey analiz) ve oran (rasyo) analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır.

5.2.7.4. Örnek uygulama çalışması

Karayolları Genel Müdürlüğü'nün müteahhitliğini yapan KLM Yol Yapım A.Ş. 2016 yılında yol yapım ve köprü inşaatlarından oluşan büyük montanlı ve yıllara yaygın bir inşaat taahhüt projesinin yapımını üstlenmiştir. Proje kapsamındaki köprü yapım işini ise ana faaliyet konusu altyapı inşaat işleri olan ABC Altyapı İnşaat A.Ş.'ye alt yüklenici olarak vermiştir. 2016 yılında KLM Yol Yapım A.Ş. ile anahtar teslim götürü fiyat üzerinden sözleşme imzalayan ABC Altyapı İnşaat A.Ş. aynı yıl işin yapımına başlamıştır. Sözleşme hükümlerine göre KLM Yol Yapım A.Ş.'nin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde; ABC Altyapı İnşaat A.Ş.'nin o güne kadar gerçekleştirdiği harcamalar üzerinde hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkı bulunmaktadır.

Sözleşme bedeli 68.000.000 TL olan iş, 2018 yılında tamamlanmış ve geçici kabulü yapılmıştır. İş kapsamında herhangi bir keşif artışı olmamış ve fiyat farkı alınmamıştır.

ABC Altyapı İnşaat A.Ş., işveren konumundaki KLM Yol Yapım A.Ş. ile belirli periyotlarda hakediş düzenlemekle birlikte; zaman zaman Karayolları Genel Müdürlüğü'nün hakediş ödemelerinde gecikme yaşanması halinde KLM Yol Yapım A.Ş. ile yapmış olduğu hakedişlerinin karşılığında vadeli senet veya çek almaktadır. İşletmenin kendisi de alt taşeronlarla çalışmakta olup; hem alt taşeron ödemelerinde, hem de malzeme tedarikinde senetli ve senetsiz borçlardan yararlanmaktadır.

İşletme, finansal tablolarını VUK'a göre düzenlemekle birlikte; ilk defa 2018 yılında TFRS'ye göre düzenlemek istemektedir. Vergi oranının %20 olduğu varsayılmıştır.

ABC Altyapı İnşaat A.Ş. tarafından üstlenilen köprü inşaatının yıllar itibariyle fiziki tamamlanma oranları aşağıdaki gibidir (fiziki tamamlanma oranları, ilgili yıl hakediş raporu ve pursantaj aracılığı ile kontrol edilmiştir);

Yıllar	Tamamlanma Oranları	Tamamlanma Oranları (Kümülatif)
2016	%17,72	%17,72
2017	%69,82	% 87,54
2018	%12,46	%100,00

İşletmenin VUK'a göre düzenlenen finansal tabloları aşağıda verilmiştir;

Çizelge 5.5. ABC Altyapı A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş bilançosu – aktif

AKTİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%	01.01.2017	%
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	58.947.063	71	101.919.692	80	58.163.266	87
Hazır Değerler	29.554.849	35	41.162.542	32	30.089.567	45
Kasa	23.619	0	16.104	0	63.434	0
Bankalar	29.531.230	35	41.146.438	32	30.026.133	45
Ticari Alacaklar	17.435.534	21	2.090.780	2	3.165.375	5
Alıcılar	1.779.626	2	88.958	0	138.324	0
Alacak Senetleri	15.580.000	19	0	0	2.500.000	4
Verilen Depozito ve Teminatlar	75.908	0	2.001.822	2	527.051	1
Şüpheli Ticari Alacaklar	869.393	1	869.393	1	869.393	1
Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)	-869.393	-1	-869.393	-1	-869.393	-1
Diğer Alacaklar	407.427	0	422.935	0	3.627.755	5
Ortaklardan Alacaklar	0	0	0	0	327.005	0
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	0	0	217.271	0	2.554.206	4
Diğer Çeşitli Alacaklar	407.427	0	205.664	0	746.544	1
Stoklar	5.222.080	6	2.154.282	2	2.402.582	4
Yarı Mamuller	2.721.908	3	11.410	0	0	0
Ticari Mallar	1.453.130	2	589.517	0	1.456.275	2
Verilen Sipariş Avansları	1.047.042	1	1.553.355	1	946.307	1
Yıllara Yayıgın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	470.975	1	50.773.200	40	10.277.600	15
Yıllara Yayıgın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	0	0	50.773.200	40	10.277.600	15
Taahhütlere Verilen Avanslar	470.975	1	0	0	0	0
Diğer Dönen Varlıklar	5.856.198	7	5.315.953	4	8.600.387	13
Devreden KDV	538.301	1	0	0	513.468	1
İş Avansları	2.644	0	0	0	0	0
Personel Avansları	24.456	0	25.156	0	28.966	0
Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	5.290.797	6	5.290.797	4	8.057.953	12
DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	24.407.051	29	25.188.665	20	8.893.328	13
Ticari Alacaklar	31.707	0	1.260	0	1.260	0
Verilen Depozito ve Teminatlar	31.707	0	1.260	0	1.260	0
Mali Duran Varlıklar	19.800	0	14.800	0	4.900	0
Bağlı Ortaklıklar	19.800	0	14.800	0	4.900	0
Maddi Duran Varlıklar	22.561.118	27	21.661.285	17	7.380.848	11
Arazi ve Arsalar	16.016.498	19	16.016.498	13	1.548.303	2
Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	238.284	0	238.284	0	0	0
Binalar	439.151	1	439.151	0	226.622	0
Tesis, Makine ve Cihazlar	872.957	1	2.163.542	2	2.509.695	4
Taahhütler	4.997.753	6	2.798.276	2	2.825.410	4
Demirbaşlar	713.521	1	621.423	0	542.999	1
Birikmiş Amortismanlar (-)	-717.046	-1	-615.889	0	-695.883	-1
Yapılmakta Olan Yatırımlar	0	0	0	0	423.702	1
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1.702.566	2	1.700.316	1	1.172.089	2
Haklar	1.689.077	2	1.689.077	1	1.160.850	2
Özel Maliyetler	5.560	0	5.560	0	5.560	0
Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	7.929	0	5.679	0	5.679	0
Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakk.	91.860	0	51.537	0	117.359	0
Gelecek Yıllara Ait Giderler	91.860	0	51.537	0	117.359	0
Diğer Duran Varlıklar	0	0	1.759.467	1	216.872	0
Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	0	0	1.759.467	1	216.872	0
AKTİF TOPLAMI	83.354.114	100	127.108.357	100	67.056.594	100

Çizelge 5.6. ABC Altyapı A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş bilançosu – pasif

PASİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%	01.01.2017	%
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	24.379.155	29	79.357.534	62	31.434.323	47
Mali Borçlar	595.913	1	18.598	0	416.578	1
Banka Kredileri	595.913	1	18.598	0	416.578	1
Ticari Borçlar	10.932.491	13	16.078.628	13	8.736.330	13
Satıcılar	1.365.328	2	2.873.931	2	2.647.740	4
Borç Senetleri	9.517.711	11	13.143.872	10	6.004.370	9
Alınan Depozito ve Teminatlar	12.391	0	12.391	0	12.391	0
Diğer Ticari Borçlar	37.061	0	48.434	0	71.829	0
Diğer Borçlar	942.458	1	369.899	0	331.791	0
Ortaklara Borçlar	538.408	1	18.792	0	0	0
Personele Borçlar	404.050	0	351.107	0	331.791	0
Alınan Avanslar	10.906.000	13	3.940.267	3	13.893.878	21
Alınan Sipariş Avansları	10.906.000	13	3.940.267	3	13.893.878	21
Yıllara Yavgın İnşaat ve Onarım Hakedişleri	0	0	58.648.904	46	7.229.059	11
Yıllara Yavgın İnşaat ve On. Hakediş Bedelleri	0	0	58.648.904	46	7.229.059	11
Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük.	1.002.293	1	301.238	0	826.687	1
Ödenecek Vergi ve Fonlar	964.980	1	249.619	0	774.228	1
Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	37.313	0	51.619	0	52.459	0
Borc/Gider Karşılıkları	0	0	0	0	0	0
Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yük. Karş.	0	0	380.294	0	435.412	1
Dönem Karı Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yük. (-)	0	0	-380.294	0	-435.412	-1
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	520.314	1	225.165	0	360.768	1
Mali Borçlar	520.314	1	225.165	0	360.768	1
Banka Kredileri	520.314	1	60.979	0	154.484	0
Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	0	0	184.599	0	233.138	0
Ertelenmiş Finansal Kiralama Borç Mal. (-)	0	0	-20.413	0	-26.854	0
ÖZKAYNAKLAR	58.454.645	70	47.525.658	37	35.261.503	53
Ödenmiş Sermaye	20.000.000	24	20.000.000	16	10.000.000	15
Sermaye	20.000.000	24	20.000.000	16	10.000.000	15
Gecmiş Yıl Karları	27.525.658	33	26.004.482	20	23.519.855	35
Dönem Net Karı (Zararı)	10.928.987	13	1.521.176	1	1.741.648	3
PASİF TOPLAMI	83.354.114	100	127.108.357	100	67.056.594	100

Çizelge 5.7. ABC Altyapı A.Ş.'nin VUK'a göre düzenlenmiş gelir tablosu

GELİR TABLOSU	31.12.2018	31.12.2017	01.01.2017
BRÜT SATIŞLAR	68.000.000	0	0
Yurtiçi Satışlar	68.000.000	0	0
Diğer Gelirler	0	0	0
SATIŞ İNDİRİMLERİ	0	0	0
NET SATIŞLAR	68.000.000	0	0
SATIŞLARIN MALİYETİ	-58.000.000	0	0
Satılan Hizmet Maliyeti	-58.000.000	0	0
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	10.000.000	0	0
FAALİYET GİDERLERİ	-963.663	-1.235.935	-624.619
Genel Yönetim Giderleri (-)	-963.663	-1.235.935	-624.619
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	9.036.337	-1.235.935	-624.619
DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	5.288.961	4.412.781	4.082.362
Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	0	0	1.558.346
Faiz Gelirleri	4.163.260	2.138.120	2.160.623
Konusu Kalmayan Karşılıklar	0	2.639	0
Kambiyo Karları	1.125.263	1.131.245	312.903
Faaliyetlerle İlgili Olan Diğer Gelir ve Karlar	438	1.140.777	50.490
DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	-431.521	-1.303.304	-962.535
Karşılık Giderleri (-)	0	0	-869.393
Kambiyo Zararları (-)	-160.377	-324.922	-21.762
Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	-271.144	-978.382	-71.380
FİNANSMAN GİDERLERİ	-265.225	-35.461	-13.054
Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-265.225	-35.461	-13.054
OLAĞAN KAR/ZARAR	13.628.552	1.838.081	2.482.154
OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	32.866	80.236	32.662
Önceki Dönem Gelir ve Karları	0	0	356
Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	32.866	80.236	32.306
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR	-184	-16.847	-337.756
Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)	0	-16.796	-8.307
Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-184	-51	-329.449
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	13.661.234	1.901.470	2.177.060
Dönem Karı Vergi ve Diğ. Yas. Yük. Karş. (-)	-2.732.247	-380.294	-435.412
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	10.928.987	1.521.176	1.741.648

İşletmenin VUK'a göre beyan etmiş olduğu finansal tablolarının TFRS'ye dönüştürülmesi için ilgili hesaplarda dönüşüm kayıtları yapmak gerekmektedir. Ayrıca işletme finansal tablolarını ilk defa 2018 yılında TFRS'ye göre düzenleyecek olmasından dolayı, önceki iki yıllık finansal tablolarının da TFRS'ye dönüştürülmesi gerekecektir (2017 yılı açılış bakiyelerinin doğrulanması amacıyla).

İşletmenin ilgili dönemlere ait dönüştürme kayıtlarına başlamadan önce hasılatın ne şekilde muhasebeleştirileceği konusunun belirlenmesi önemlidir. Örnekte sözleşmedeki hükümlere göre işletmenin, işverenin yükümlülüklerini yerine getirememesi halinde yapacağı harcamalar için hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkı bulunmaktadır. Bu özelliğiyle sözleşmedeki edim yükümlülüğünün zamana yayılı bir edim yükümlülüğü olduğu anlaşılmaktadır. O halde işletmenin köprü işi kapsamındaki hasılatı da zamana yayılı olarak muhasebeleştirilecektir.

İşletme; 2018 yılında tamamladığı köprü inşaatı için 68.000.000 TL tutarında hasılat ve 58.000.000 TL tutarında maliyet kaydı yapmıştır. TFRS kapsamında hasılatın zamana yayılı olarak muhasebeleştirilmesinde, işletmenin yıllar itibariyle elde ettiği hasılat ve maliyet tutarlarının fiili olarak, işin yukarıda verilen fiziki tamamlanma seviyelerine uygun olması gerekmektedir. Buna göre işletmenin yıllar itibariyle hasılat ve maliyet tutarları aşağıdaki gibi olacaktır;

Yıllar	2016	2017	2018	Toplam
Hasılat	12.049.600,00	47.477.600,00	8.472.800,00	68.000.000,00
Maliyet	10.277.600,00	40.495.600,00	7.226.800,00	58.000.000,00

Buna göre işletmenin 170 ve 350 nolu hesaplarda bulunan tutarlarının tamamının iptal edilerek yukarıda verilen şekilde ilgili dönemlere hasılat ve maliyet kaydı yapılması gerekmektedir.

İşletmenin 2018 yılsonu mali verilerinde taşeronlara verilen avanslar hesabındaki 470.975 TL'lik tutar, henüz sözleşmesi imzalanmamış yeni bir iş kapsamında alt taşeronlarla yapılan ön anlaşmalardan kaynaklanmakta olup, dikkate alınmamıştır.

Firmanın beyan ettiği finansal tablolar üzerinden işletmenin yıllara yaygın inşaat taahhüt işiyle ilgili dönüştürme kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır (işletmenin yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri hesabı ve yıllara yaygın inşaat ve onarım hakediş bedelleri hesabının haricinde tüm dönüşüm kayıtlarını yaptığı varsayılmıştır).

5.2.7.4.1. Dönüştürme kayıtlarının yapılması

2017 yılı açılış bilançolarına ilişkin dönüştürme kayıtları

01/01/2017		
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS.	10.277.600	
170 YIL.YAY.İNŞ.VE ON. MALİYET. HS.		10.277.600
İnşaat maliyetlerinin gelir tablosu hesabına aktarılması		
01/01/2017		
350 YIL.YAY.İNŞ. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS.	7.229.059	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.		7.229.059
İnşaat hakediş gelirlerinin gelir tablosu hesabına aktarılması		
01/01/2017		
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDEN ALACAKLAR HESABI	4.820.541	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.		4.820.541
Yıl içinde gerçekleştirilen işlerin tahsil edilmeyen kısmı için gelir tahakkuk kaydı yapılması		
01/01/2017		
699 ERTELENEN VERGİ GELİR/GİDERİ	354.400	
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		354.400
Yıl içerisinde elde edilen fiili gelir için ertelenmiş vergi Yükümlülüğü kaydı yapılması (1.772.000 x %20)		

2017 yılsonuna ilişkin dönüştürme kayıtları

2017 yılsonunun dönüştürme kayıtları yapılırken, bir önceki yıl yapılan düzeltmelerin de aktarılması gerekmektedir. Bu aktarmalarda dikkate edilecek önemli bir husus ise önceki yıldaki kar tutarının, bu döneme geçmiş yıl karları olarak aktarılacağıdır.

Ayrıca 2017 yılsonuna ilişkin dönüştürme kayıtları yapılırken, mükerrerliğe yol açmaması adına bir önceki yıla ait gelir tahakkuku kaydının iptal edilmesi de dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husustur.

31/12/2017			
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDEN ALACAKLAR HESABI	4.820.541		
350 YIL.YAY.İNŞ. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS.	7.229.059		
170 YIL.YAY.İNŞ.VE ON. MALİYET. HS.		10.277.600	
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		354.400	
570 GEÇMİŞ YILLAR KARI		1.417.600	
Bir önceki yılda yapılan düzeltmelerin bu döneme aktarılması			

31/12/2017			
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.	4.820.541		
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİ ALACAKLAR HESABI		4.820.541	
Önceki yıla ait tahakkuk kaydının iptali			

31/12/2017			
622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS.	40.495.600		
170 YIL.YAY.İNŞ.VE ON. MALİYET. HS.		40.495.600	
İnşaat maliyetlerinin gelir tablosu hesabına aktarılması			

31/12/2017			
350 YIL.YAY.İNŞ. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS.	51.419. 845		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.		51.419. 845	
İnşaat hakediş gelirlerinin gelir tablosu hesabına aktarılması			

31/12/2017			
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDEN ALACAKLAR HESABI	878.296		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.		878.296	
Yıl içinde gerçekleştirilen işlerin tahsil edilmeyen kısmı için gelir tahakkuk kaydı yapılması			

31/12/2017			
699 ERTELENEN VERGİ GELİR/GİDERİ	1.396.400		
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		1.396.400	
Yıl içerisinde elde edilen fiili gelir için ertelenmiş vergi Yükümlülüğü kaydı yapılması (1.772.000 – 354.400)			

2018 yılsonuna ilişkin dönüştürme kayıtları

2018 yılsonunun dönüştürme kayıtları yapılırken de, bir önceki yıl yapılan düzeltmelerin aktarılması gerekmektedir. Yine aynı şekilde önceki yıldaki kar tutarı da bu döneme geçmiş yıl karı olarak aktarılacak olup, ayrıca mükerrerliğe yol açmaması adına bir önceki yıla ait gelir tahakkuku kaydı 2018 yılında da iptal edilecektir.

2018 yılı; işin tamamlanarak işletmenin iş ile ilgili gelir ve giderlerini beyan ettiği yıl olup, bu dönemde önceki dönemlerden farklı olarak işletmenin yaptığı hasılat ve maliyet kaydı iptal edilerek, TFRS'ye uygun hasılat ve maliyet kaydı yapılacaktır. Ayrıca işletmenin 2018 yılında vergi yükümlülüğünü fiili olarak kayıtlarına yansıtmasından dolayı, önceki dönemlerden gelen ertelenmiş vergi yükümlülüğü kaydının da kapatılması gerekmektedir.

O halde 2018 yılına ilişkin yapılması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır;

31/12/2018		
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİNDEN ALACAKLAR HESABI	878.296	
350 YIL.YAY.İNS. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS.	58.648.904	
170 YIL.YAY.İNS.VE ON. MALİYET. HS.		50.773.200
484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		1.750.800
570 GEÇMİŞ YILLAR KARI		7.003.200
Bir önceki yılda yapılan düzeltmelerin bu döneme aktarılması		

31/12/2018		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.	878.296	
170.01 DEVAM EDEN İNŞAAT SÖZLEŞMELERİ. ALACAKLAR HESABI		878.296
Önceki yıla ait tahakkuk kaydının iptali		

31/12/2018		
600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS.	67.121.704	
350 YIL.YAY.İNS. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS.		67.121.704
İşletmenin 2018 yılında yaptığı hasılat kaydının iptal edilmesi		

31/12/2018 170 YIL.YAY.İNŞ.VE ON. MALİYET. HS. 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS. İşletmenin 2018 yılında yaptığı maliyet kaydının iptal edilmesi	58.000.000	58.000.000
31/12/2018 622 SATILAN HİZMET MALİYETİ HS. 170 YIL.YAY.İNŞ.VE ON. MALİYET. HS. 2018 yılı inşaat maliyetlerinin gelir tablosu hesabına aktarılması	7.226.800	7.226.800
31/12/2018 350 YIL.YAY.İNŞ. VE ON. HAKEDİŞ BED. HS. 600 YURTİÇİ SATIŞLAR HS. 2018 yılı inşaat hakediş gelirlerinin gelir tablosuna aktarılması	8.472.800	8.472.800
31/12/2018 484 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ 699 ERTELENEN VERGİ GELİR/GİDERİ Ertelenmiş vergi yükümlülüğü kaydının kapatılması	1.750.800	1.750.800

İşletmenin VUK mizan kayıtları, yapılan dönüştürme kayıtları ve dönüştürme kayıtlarının ardından oluşan TFRS mizan kayıtları ise karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir;

Çizelge 5.8. ABC Altyapı A.Ş.'nin karşılaştırmalı mizan kayıtları – aktif

H. Kodu	Hesap Adı	AKTİF				31.12.2018				31.12.2017				1.01.2017			
		VUK	Düzeltilme	IFRS		VUK	Düzeltilme	IFRS		VUK	Düzeltilme	IFRS		VUK	Düzeltilme	IFRS	
100	KASA	23.619	0	23.619		23.619	0	23.619		16.104	0	16.104		63.434	0	63.434	
102	BANKALAR	29.531.230	0	29.531.230		29.531.230	0	29.531.230		41.146.438	0	41.146.438		30.026.133	0	30.026.133	
120	ALICILAR	1.779.626	0	1.779.626		1.779.626	0	1.779.626		88.958	0	88.958		138.324	0	138.324	
121	ALACAK SENETLERİ	15.580.000	0	15.580.000		15.580.000	0	15.580.000		0	0	0		2.500.000	0	2.500.000	
126	VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR	75.908	0	75.908		75.908	0	75.908		2.001.822	0	2.001.822		527.051	0	527.051	
128	ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	869.393	0	869.393		869.393	0	869.393		869.393	0	869.393		869.393	0	869.393	
129	ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI (-)	-869.393	0	-869.393		-869.393	0	-869.393		-869.393	0	-869.393		-869.393	0	-869.393	
131	ORTAKLARDAN ALACAKLAR	0	0	0		0	0	0		0	0	0		327.005	0	327.005	
133	BAGLI ORTAKLIKLARDAN ALACAKLAR	0	0	0		0	0	0		217.271	0	217.271		2.554.206	0	2.554.206	
136	DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR	407.427	0	407.427		407.427	0	407.427		205.664	0	205.664		746.544	0	746.544	
151	YARI MAMÜLLER - ÜRETİM	2.721.908	0	2.721.908		2.721.908	0	2.721.908		11.410	0	11.410		0	0	0	
153	TİCARİ MALLAR	1.453.130	0	1.453.130		1.453.130	0	1.453.130		589.517	0	589.517		1.456.275	0	1.456.275	
159	VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI	1.047.042	0	1.047.042		1.047.042	0	1.047.042		1.553.355	0	1.553.355		946.307	0	946.307	
170	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM MALİYETLERİ	0	0	0		0	0	0		50.773.200	-50.773.200	0		10.277.600	-10.277.600	0	
170.01	DEVAM EDEN İNŞAAT VE HİZMET SÖZLEŞMELERİNDEN ALACAKLAR	0	0	0		0	0	0		0	878.296	878.296		0	4.820.541	4.820.541	
179	TAŞERONLARA VERİLEN AVANSLAR	470.975	0	470.975		470.975	0	470.975			0	0			0	0	
190	DEVREDEN KATMA DEĞER VERGİSİ	538.301	0	538.301		538.301	0	538.301		0	0	0		513.468	0	513.468	
195	İŞ AVANSLARI	2.644	0	2.644		2.644	0	2.644		0	0	0		0	0	0	
196	PERSONEL AVANSLARI	24.456	0	24.456		24.456	0	24.456		25.156	0	25.156		28.966	0	28.966	
198	DİĞER ÇEŞİTLİ DÖNEN VARLIKLAR	5.290.797	0	5.290.797		5.290.797	0	5.290.797		5.290.797	0	5.290.797		8.057.953	0	8.057.953	
226	VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR	31.707	0	31.707		31.707	0	31.707		1.260	0	1.260		1.260	0	1.260	
245	BAGLI ORTAKLIKLAR	19.800	0	19.800		19.800	0	19.800		14.800	0	14.800		4.900	0	4.900	
250	ARAZİ VE ARSALAR	16.016.498	0	16.016.498		16.016.498	0	16.016.498		16.016.498	0	16.016.498		1.548.303	0	1.548.303	
251	YER ALTI VE YER ÜSTÜ DÜZENLERİ	238.284	0	238.284		238.284	0	238.284		238.284	0	238.284		0	0	0	
252	BİNALAR	439.151	0	439.151		439.151	0	439.151		439.151	0	439.151		226.622	0	226.622	
253	TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	872.957	0	872.957		872.957	0	872.957		2.163.542	0	2.163.542		2.509.695	0	2.509.695	
254	TAŞITLAR	4.997.753	0	4.997.753		4.997.753	0	4.997.753		2.798.276	0	2.798.276		2.825.410	0	2.825.410	
255	DENİRBİBAŞLAR	713.521	0	713.521		713.521	0	713.521		621.423	0	621.423		542.999	0	542.999	
257	BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR (-)	-717.046	0	-717.046		-717.046	0	-717.046		-615.889	0	-615.889		-695.883	0	-695.883	
258	YAPILMAKTA OLAN YATIRIMLAR	0	0	0		0	0	0		0	0	0		423.702	0	423.702	
260	HAKLAR	1.689.077	0	1.689.077		1.689.077	0	1.689.077		1.689.077	0	1.689.077		1.160.850	0	1.160.850	
264	ÖZEL MALİYETLER	5.560	0	5.560		5.560	0	5.560		5.560	0	5.560		5.560	0	5.560	
267	DİĞER MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	7.929	0	7.929		7.929	0	7.929		5.679	0	5.679		5.679	0	5.679	
280	GELECEK YILLARA AİT GİDERLER	91.860	0	91.860		91.860	0	91.860		51.537	0	51.537		117.359	0	117.359	
295	PEŞİN ÖDENEN VERGİLER VE FONLAR	0	0	0		0	0	0		1.759.467	0	1.759.467		216.872	0	216.872	

Çizelge 5.9. ABC Altyapı A.Ş.'nin karşılaştırmalı mizan kayıtları – pasif

PASİF		31.12.2018		31.12.2017		1.01.2017	
H. Kodu	Hesap Adı	VUK	Düzeltilme	TFRS	VUK	Düzeltilme	TFRS
300	BANKA KREDİLERİ	595.913	0	595.913	416.578	0	416.578
320	SATICILAR	1.365.328	0	1.365.328	2.647.740	0	2.647.740
321	BORÇ SENETLERİ	9.517.711	0	9.517.711	6.004.370	0	6.004.370
326	ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR	12.391	0	12.391	12.391	0	12.391
329	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	37.061	0	37.061	71.829	0	71.829
331	ORTAKLARA BORÇLAR	538.408	0	538.408	0	0	0
335	PERSONELE BORÇLAR	404.050	0	404.050	331.791	0	331.791
340	ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	10.906.000	0	10.906.000	13.893.878	0	13.893.878
350	YILLARA YAYGIN İNŞAAT VE ONARIM HAKEDİŞ BEDELLERİ	0	0	0	7.229.059	-7.229.059	0
360	ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	964.980	0	964.980	774.228	0	774.228
361	ÖDENECEK SOSYAL GÜVENLİK KESİNTİLERİ	37.313	0	37.313	52.459	0	52.459
370	DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI		0	0	435.412	0	435.412
371	DÖNEM KARININ PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE DİĞER YÜKÜMLÜLÜKLERİ (-)		0	0	-435.412	0	-435.412
400	BANKA KREDİLERİ	520.314	0	520.314	154.484	0	154.484
401	FİNANSAL KİRALAMA İŞLEMLERİNDEN BORÇLAR	0	0	0	233.138	0	233.138
402	ERTELENMİŞ FİNANSAL KİRALAMA BORÇLANMA MALİYETLERİ (-)	0	0	0	-26.854	0	-26.854
484	ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	0	0	0	0	354.400	354.400
500	SERMAYE	20.000.000	0	20.000.000	10.000.000	0	10.000.000
570	GEÇMİŞ YILLAR KARLARI	27.525.658	7.003.200	34.528.858	23.519.855	0	23.519.855
590	DÖNEM NET KARI	10.928.987	-7.003.200	3.925.787	1.741.648	1.417.600	3.159.248

Çizelge 5.10. ABC Altyapı A.Ş.'nin karşılaştırmalı mizan kayıtları –gelir tablosu

GELİR TABLOSU		31.12.2018			31.12.2017			1.01.2017		
H. Kodu	Hesap Adı	VUK	Düzelme	TFRS	VUK	Düzelme	TFRS	VUK	Düzelme	TFRS
600	YÜRTİÇİ SATIŞLAR	68.000.000	-59.527.200	8.472.800	0	47.477.600	47.477.600	0	12.049.600	12.049.600
622	SATILAN HİZMET MALİYETİ (-)	-58.000.000	50.773.200	-7.226.800	0	-40.495.600	-40.495.600		-10.277.600	-10.277.600
623	DİĞER SATIŞLARIN MALİYETİ (-)		0	0	0	0	0		0	0
632	GENEL YÖNETİM GİDERLERİ (-)	-963.663	0	-963.663	-1.235.935	0	-1.235.935	-624.619	0	-624.619
641	BAĞLI ORTAKLIKLARDAN TEMETTÜ GELİRLERİ	0	0	0	0	0	0	1.558.346	0	1.558.346
642	FAİZ GELİRLERİ	4.163.260	0	4.163.260	2.138.120	0	2.138.120	2.160.623	0	2.160.623
644	KONTUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR	0	0	0	2.639	0	2.639	0	0	0
646	KAMBIYO KARLARI	1.125.263	0	1.125.263	1.131.245	0	1.131.245	312.903	0	312.903
649	DİĞER OLĞAN GELİR VE KARLAR	438	0	438	1.140.777	0	1.140.777	50.490	0	50.490
654	KARŞILIK GİDERLERİ (-)	0	0	0	0	0	0	-869.393	0	-869.393
656	KAMBIYO ZARARLARI (-)	-160.377	0	-160.377	-324.922	0	-324.922	-21.762	0	-21.762
659	DİĞER GİDER VE ZARARLAR (-)	-271.144	0	-271.144	-978.382	0	-978.382	-71.380	0	-71.380
660	KISA VADELİ BORÇLANMA GİDERLERİ (-)	-265.225	0	-265.225	-35.461	0	-35.461	-13.054	0	-13.054
671	ÖNCEKİ DÖNEM GELİR VE KARLARI	0	0	0	0	0	0	356	0	356
679	DİĞER OLĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	32.866	0	32.866	80.236	0	80.236	32.306	0	32.306
681	ÖNCEKİ DÖNEM GİDER VE ZARARLARI (-)	0	0	0	-16.796	0	-16.796	-8.307	0	-8.307
689	DİĞER OLĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR (-)	-184	0	-184	-51	0	-51	-329.449	0	-329.449
691	DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIKLARI (-)	-2.732.247	0	-2.732.247	-380.294	0	-380.294	-435.412	0	-435.412
699	ERTELENEN VERGİ GİDERİ	0	1.750.800	1.750.800		-1.396.400	-1.396.400		-354.400	-354.400

İşletmenin TFRS 15'e göre finansal tabloları ise aşağıdaki gibidir;

Çizelge 5.11. ABC Altyapı A.Ş.'nin TFRS 15 finansal tabloları – varlıklar

VARLIKLAR	31.12.2018	%	31.12.2017	%	1.01.2017
Nakit ve Nakit Benzerleri	29.554.849	35	41.162.542	53	30.089.567
Ticari Alacaklar	17.359.626	21	88.958	0	2.638.324
İlişkili Olmayan Taraflardan Ticari Alacaklar	17.359.626	21	88.958	0	2.638.324
Diğer Alacaklar	483.335	1	2.424.757	3	4.154.806
İlişkili Taraflardan Diğer Alacaklar	0	0	217.271	0	2.881.211
İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar	483.335	1	2.207.486	3	1.273.595
Devam Eden İnşaat, Taahhüt veya Hizmet Sözleşmelerinden	0	0	878.296	0	4.820.541
Devam Eden İnşaat, Taahhüt veya Hizmet Sözleşmelerinden İlişkili Olmayan Taraflardan Alacaklar	0	0	878.296	1	4.820.541
Stoklar	4.175.038	5	600.927	1	1.456.275
Peşin Ödenmiş Giderler	1.518.017	2	1.553.355	2	946.307
İlişkili Olmayan Taraflara Peşin Ödenmiş Giderler	1.518.017	2	1.553.355	2	946.307
Diğer Dönen Varlıklar	5.856.198	7	5.315.953	7	8.600.387
İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Dönen Varlıklar	5.856.198	7	5.315.953	7	8.600.387
TOPLAM DÖNEN VARLIKLAR	58.947.063	71	52.024.788	67	52.706.207
Duran Varlıklar		%		%	
İştirakler, İş Ortaklıkları ve Bağlı Ortaklıklardaki Yatırımlar	19.800	0	14.800	0	4.900
Diğer Alacaklar	31.707	0	1.260	0	1.260
İlişkili Olmayan Taraflardan Diğer Alacaklar	31.707	0	1.260	0	1.260
Maddi Duran Varlıklar	22.566.678	27	21.666.845	28	7.386.408
Arazi ve Arsalar	16.016.498	19	16.016.498	21	1.548.303
Yeraltı ve Yerüstü Düzenlemeleri	238.284	0	238.284	0	0
Binalar	439.151	1	439.151	1	226.622
Tesis, Makine ve Cihazlar	155.911	0	1.547.653	2	1.813.812
Taşıtlar	4.997.753	6	2.798.276	4	2.825.410
Mobilya ve Demirbaşlar	713.521	1	621.423	1	542.999
Özel Maliyetler	5.560	0	5.560	0	5.560
Yapılmakta Olan Yatırımlar	0	0	0	0	423.702
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1.697.006	2	1.694.756	2	1.166.529
Bilgisayar Yazılımları	1.689.077	2	1.689.077	2	1.160.850
Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	7.929	0	5.679	0	5.679
Peşin Ödenmiş Giderler	91.860	0	51.537	0	117.359
İlişkili Olmayan Taraflardan Peşin Ödenmiş Giderler	91.860	0	51.537	0	117.359
Cari Dönem Vergisiyle İlgili Duran Varlıklar	0	0	1.759.467	2	216.872
TOPLAM DURAN VARLIKLAR	24.407.051	29	25.188.665	33	8.893.328
TOPLAM VARLIKLAR	83.354.114	100	77.213.453	100	61.599.535

Çizelge 5.12. ABC Altyapı A.Ş.'nin TFRS 15 finansal tabloları – kaynaklar

KAYNAKLAR	31.12.2018	%	31.12.2017	%	1.01.2017
Kısa Vadeli Yükümlülükler					
Kısa Vadeli Borçlanmalar	595.913	1	18.598	0	416.578
İlişkili Olmayan Taraflardan Kısa Vadeli Borçlanmalar	595.913	1	18.598	0	416.578
<i>Banka Kredileri</i>	595.913	1	18.598	0	416.578
Ticari Borçlar	10.920.100	13	16.066.237	21	8.723.939
İlişkili Olmayan Taraflara Ticari Borçlar	10.920.100	13	16.066.237	21	8.723.939
Çalışanlara Sağlanan Faydalar Kapsamında Borçlar	441.363	1	402.726	1	384.250
Diğer Borçlar	550.799	1	31.183	0	12.391
İlişkili Taraflara Diğer Borçlar	538.408	1	18.792	0	0
İlişkili Olmayan Taraflara Diğer Borçlar	12.391	0	12.391	0	12.391
Ertelenmiş Gelirler	10.906.000	13	3.940.267	5	13.893.878
İlişkili Olmayan Taraflardan Ertelenmiş Gelirler	10.906.000	13	3.940.267	5	13.893.878
Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	964.980	1	249.619	0	774.228
İlişkili Olmayan Taraflara Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	964.980	1	249.619	0	774.228
ARA TOPLAM	24.379.155	29	20.708.630	27	24.205.264
TOPLAM KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	24.379.155	29	20.708.630	27	24.205.264
Uzun Vadeli Yükümlülükler		%		%	
Uzun Vadeli Borçlanmalar	520.314	1	225.165	0	360.768
İlişkili Olmayan Taraflardan Uzun Vadeli Borçlanmalar	520.314	1	225.165	0	360.768
<i>Banka Kredileri</i>	520.314	1	60.979	0	154.484
<i>Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar</i>	0	0	164.186	0	206.284
Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü	0	0	1.750.800	2	354.400
TOPLAM UZUN VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	520.314	1	1.975.965	3	715.168
ÖZKAYNAKLAR	31.12.2018	%	31.12.2017	%	1.01.2017
Ana Ortaklığa Ait Özkaynaklar	58.454.645	70	54.528.858	71	36.679.103
Ödenmiş Sermaye	20.000.000	24	20.000.000	26	10.000.000
Geçmiş Yıllar Karları veya Zararları	34.528.858	41	27.422.082	36	23.519.855
Net Dönem Karı/Zararı	3.925.787	5	7.106.776	9	3.159.248
TOPLAM ÖZKAYNAKALAR	58.454.645	70	54.528.858	71	36.679.103
TOPLAM KAYNAKLAR	83.354.114	100	77.213.453	100	61.599.535

Çizelge 5.13. ABC Altyapı A.Ş.'nin TFRS finansal tabloları – kapsamlı gelir tablosu

	1.01.2018 31.12.2018	01.01.2017 31.12.2017
Kapsamlı Gelir Tablosu		
Hasılat	8.472.800	47.477.600
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan - Hasılat</i>	<i>8.472.800</i>	<i>47.477.600</i>
Satışların Maliyeti (-)	-7.226.800	-40.495.600
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan - Maliyet</i>	<i>-7.226.800</i>	<i>-40.495.600</i>
TİCARİ FAALİYETLERDEN BRÜT KAR (ZARAR)	1.246.000	6.982.000
BRÜT KAR (ZARAR)	1.246.000	6.982.000
Genel Yönetim Giderleri (-)	-963.663	-1.235.935
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan - Genel Yönetim Gideri</i>	<i>-963.663</i>	<i>-1.235.935</i>
Esas Faaliyetlerden Diğer Gelirler	33.304	1.223.652
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan - Diğer Gelirler</i>	<i>33.304</i>	<i>1.223.652</i>
Esas Faaliyetlerden Diğer Giderler (-)	-271.328	-995.229
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan - Diğer Giderler</i>	<i>-271.328</i>	<i>-995.229</i>
ESAS FAALİYET KARI (ZARARI)	44.313	5.974.488
FİNANSMAN GELİRİ (GİDERİ) ÖNCESİ FAALİYET KARI (ZARARI)	44.313	5.974.488
Finansman Giderleri	-425.602	-360.383
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan Finansman Giderleri</i>	<i>-425.602</i>	<i>-360.383</i>
Finansman Gelirleri	5.288.523	3.269.365
<i>İlişkili Olmayan Taraflardan Finansman Gelirleri</i>	<i>5.288.523</i>	<i>3.269.365</i>
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER VERGİ ÖNCESİ KARI (ZARARI)	4.907.234	8.883.470
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Gideri/Geliri	-981.447	-1.776.694
Dönem Vergi Gideri/Geliri	-2.732.247	-380.294
Ertelenmiş Vergi Gideri/Geliri	1.750.800	-1.396.400
SÜRDÜRÜLEN FAALİYETLER DÖNEM KARI (ZARARI)	3.925.787	7.106.776
DÖNEM KARI (ZARARI)	3.925.787	7.106.776
Ana Ortaklık Payları	3.925.787	7.106.776
TOPLAM KAPSAMLI GELİR	3.925.787	7.106.776

5.2.7.4.2. Uyarlanmış finansal tabloların elde edilmesi

Söz konusu örnek için ayrıca çalışmanın dördüncü bölümünde anlatıldığı şekilde; VUK'a göre düzenlenen finansal tablolar üzerinden düzeltme işlemleri yapılarak uyarlanmış finansal tablolar elde edilmiştir. Gelir ve giderleri ilgili oldukları dönemlere dağıtarak her dönemin kendi içerisinde oluşan gelir ve harcama durumunu görmeyi amaçlayan uyarlanmış finansal tabloların elde edilmesi için kullanılan iki temel formül şu şekildedir;

Geçmiş Yıllarda Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar = İşletmenin Bir Önceki Yıl Hakediş Geliri – (Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti + Stok)

Son Yıl (Cari yıl) Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar = [İşletmenin Son Dönem Hakediş Tutarı – (Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyeti + Stok)] – [Geçmiş Yıl Hakedişleri – (Maliyet + Stok)]

Örnekteki finansal tabloların düzeltme işlemleri stokların inşaat taahhüt işlerinde kullanılmadığı varsayımı altında yapılmıştır.

İşletmenin beyan etmiş olduğu bilançosundan yola çıkarak yıllar bazında Geçmiş Yıllarda Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar hesaplamaları yapılacak olursa;

2018 yılı için => $58.648.904 - 50.773.200 = 7.875.704$ TL (Geçici Kar)

2017 yılı için => $7.229.059 - 10.277.600 = (3.048.541)$ TL (Geçici Zarar)

İşletmenin beyan etmiş olduğu bilançosundan yola çıkarak yıllar bazında Son Yıl Devam Eden İşlere Ait Geçici Kar/Zarar hesaplamaları yapılacak olursa;

2018 yılı için => $0 - 0 - (58.648.904 - 50.773.200) = (7.875.704)$ TL (Geçici Zarar)

2017 yılı için => $(58.648.904 - 50.773.200) - (7.229.059 - 10.277.600) = 10.924.245$ TL (Geçici Kar)

Ayrıca Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Hakediş Gelirleri hesabında, incelenen dönem ile önceki dönem arasındaki fark devam eden işlere ait hakediş gelirleri olarak, Yıllara Yaygın İnşaat Onarım Maliyetleri hesabında, incelenen dönem ile önceki dönem arasındaki fark ise yine o dönemin devam eden işlere ait maliyetleri olarak gelir tablosuna yansıtılmıştır.

O halde uyarlanmış finansal tablolar aşağıdaki gibi olacaktır;

Çizelge 5.14. ABC Altyapı A.Ş.'nin uyarlanmış finansal tabloları – aktif

AKTİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%	01.01.2017	%
DÖNEN VARLIKLAR TOPLAMI	58.947.063	71	51.146.492	67	47.885.666	84
Hazır Değerler	29.554.849	35	41.162.542	54	30.089.567	53
Kasa	23.619	0	16.104	0	63.434	0
Bankalar	29.531.230	35	41.146.438	54	30.026.133	53
Ticari Alacaklar	17.435.534	21	2.090.780	3	3.165.375	6
Alıcılar	1.779.626	2	88.958	0	138.324	0
Alacak Senetleri	15.580.000	19	0	0	2.500.000	4
Verilen Depozito ve Teminatlar	75.908	0	2.001.822	3	527.051	1
Şüpheli Ticari Alacaklar	869.393	1	869.393	1	869.393	2
Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı (-)	-869.393	-1	-869.393	-1	-869.393	-2
Diğer Alacaklar	407.427	0	422.935	1	3.627.755	6
Ortaklardan Alacaklar	0	0	0	0	327.005	1
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	0	0	217.271	0	2.554.206	4
Diğer Çeşitli Alacaklar	407.427	0	205.664	0	746.544	1
Stoklar	5.222.080	6	2.154.282	3	2.402.582	4
Yarı Mamuller	2.721.908	3	11.410	0	0	0
Ticari Mallar	1.453.130	2	589.517	1	1.456.275	3
Verilen Sipariş Avansları	1.047.042	1	1.553.355	2	946.307	2
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	470.975	1	0	0	0	0
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri	0	0	0	0	0	0
Taahhütlere Verilen Avanslar	470.975	1	0	0	0	0
Diğer Dönen Varlıklar	5.856.198	7	5.315.953	7	8.600.387	15
Devreden KDV	538.301	1	0	0	513.468	1
İş Avansları	2.644	0	0	0	0	0
Personel Avansları	24.456	0	25.156	0	28.966	0
Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	5.290.797	6	5.290.797	7	8.057.953	14
DURAN VARLIKLAR TOPLAMI	24.407.051	29	25.188.665	33	8.893.328	16
Ticari Alacaklar	31.707	0	1.260	0	1.260	0
Verilen Depozito ve Teminatlar	31.707	0	1.260	0	1.260	0
Mali Duran Varlıklar	19.800	0	14.800	0	4.900	0
Bağlı Ortaklıklar	19.800	0	14.800	0	4.900	0
Maddi Duran Varlıklar	22.561.118	27	21.661.285	28	7.380.848	13
Arazi ve Arsalar	16.016.498	19	16.016.498	21	1.548.303	3
Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	238.284	0	238.284	0	0	0
Binalar	439.151	1	439.151	1	226.622	0
Tesis, Makine ve Cihazlar	872.957	1	2.163.542	3	2.509.695	4
Taahhütler	4.997.753	6	2.798.276	4	2.825.410	5
Demirbaşlar	713.521	1	621.423	1	542.999	1
Birlikmiş Amortismanlar (-)	-717.046	-1	-615.889	-1	-695.883	-1
Yapılmakta Olan Yatırımlar	0	0	0	0	423.702	1
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1.702.566	2	1.700.316	2	1.172.089	2
Haklar	1.689.077	2	1.689.077	2	1.160.850	2
Özel Maliyetler	5.560	0	5.560	0	5.560	0
Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	7.929	0	5.679	0	5.679	0
Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahak.	91.860	0	51.537	0	117.359	0
Gelecek Yıllara Ait Giderler	91.860	0	51.537	0	117.359	0
Diğer Duran Varlıklar	0	0	1.759.467	2	216.872	0
Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	0	0	1.759.467	2	216.872	0
AKTİF TOPLAMI	83.354.114	100	76.335.157	100	56.778.994	100

Çizelge 5.15. ABC Altyapı A.Ş.'nin uyarlanmış finansal tabloları – pasif

PASİF	31.12.2018	%	31.12.2017	%	01.01.2017	%
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	24.379.155	29	20.708.630	27	24.205.264	43
Mali Borçlar	595.913	1	18.598	0	416.578	1
Banka Kredileri	595.913	1	18.598	0	416.578	1
Ticari Borçlar	10.932.491	13	16.078.628	21	8.736.330	15
Satıcılar	1.365.328	2	2.873.931	4	2.647.740	5
Borç Senetleri	9.517.711	11	13.143.872	17	6.004.370	11
Alınan Depozito ve Teminatlar	12.391	0	12.391	0	12.391	0
Diğer Ticari Borçlar	37.061	0	48.434	0	71.829	0
Diğer Borçlar	942.458	1	369.899	0	331.791	1
Ortaklara Borçlar	538.408	1	18.792	0	0	0
Personale Borçlar	404.050	0	351.107	0	331.791	1
Alınan Avanslar	10.906.000	13	3.940.267	5	13.893.878	24
Alınan Sipariş Avansları	10.906.000	13	3.940.267	5	13.893.878	24
Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri	0	0	0	0	0	0
Yıllara Yaygın İnşaat ve On. Hakediş Bedelleri	0	0	0	0	0	0
Ödenecek Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük	1.002.293	1	301.238	0	826.687	1
Ödenecek Vergi ve Fonlar	964.980	1	249.619	0	774.228	1
Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri	37.313	0	51.619	0	52.459	0
Borç/Gider Karşılıkları	0	0	0	0	0	0
Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yük. Karş.	0	0	380.294	0	435.412	1
Dönem Karı Peşin Ödenen Vergi ve Diğ. Yük. (-)	0	0	-380.294	0	-435.412	-1
UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	520.314	1	225.165	0	360.768	1
Mali Borçlar	520.314	1	225.165	0	360.768	1
Banka Kredileri	520.314	1	60.979	0	154.484	0
Finansal Kiralama İşlemlerinden Borçlar	0	0	184.599	0	233.138	0
Ertelenmiş Finansal Kiralama Borç/Mal. (-)	0	0	-20.413	0	-26.854	0
ÖZKAYNAKLAR	58.454.645	70	47.525.658	62	35.261.503	62
Ödenmiş Sermaye	20.000.000	24	20.000.000	26	10.000.000	18
Sermaye	20.000.000	24	20.000.000	26	10.000.000	18
Gecmiş Yıl Karları	27.525.658	33	26.004.482	34	23.519.855	41
Dönem Net Karı (Zararı)	10.928.987	13	1.521.176	2	1.741.648	3
Gecmiş Yıl Devam Eden İşl.Gecici Kar/Zarar	7.875.704	9	-3.048.541	-4	0	0
Cari Yıl Devam Eden İşl.Gecici Kar/Zarar	-7.875.704	-9	10.924.245	14	-3.048.541	-5
PASİF TOPLAMI	83.354.114	100	76.335.157	100	56.778.994	100

Çizelge 5.16. ABC Altyapı A.Ş.'nin uyarlanmış finansal tabloları – gelir tablosu

GELİR TABLOSU	31.12.2018	31.12.2017	01.01.2017
BRÜT SATIŞLAR	9.351.096	51.419.845	7.229.059
Tamamlanan İş Gelirleri	68.000.000	0	0
Devam Eden İşlere Ait Hakedişler	-58.648.904	51.419.845	7.229.059
SATIŞ İNDİRİMLERİ	0	0	0
NET SATIŞLAR	9.351.096	51.419.845	7.229.059
SATIŞLARIN MALİYETİ	-7.226.800	-40.495.600	-10.277.600
Tamamlanan İşlerin Maliyeti	-58.000.000	0	0
Devam Eden İşlerin Maliyeti	50.773.200	-40.495.600	-10.277.600
BRÜT SATIŞ KARI VEYA ZARARI	2.124.296	10.924.245	-3.048.541
FAALİYET GİDERLERİ	-963.663	-1.235.935	-624.619
Genel Yönetim Giderleri (-)	-963.663	-1.235.935	-624.619
FAALİYET KARI VEYA ZARARI	1.160.633	9.688.310	-3.673.160
DİĞER FAAL. OLAĞAN GELİR VE KARLAR	5.288.961	4.412.781	4.082.362
Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	0	0	1.558.346
Faiz Gelirleri	4.163.260	2.138.120	2.160.623
Konusu Kalmayan Karşılıklar	0	2.639	0
Kambiyo Karları	1.125.263	1.131.245	312.903
Faaliyetlerle İlgili Olan Diğer Gelir ve Karlar	438	1.140.777	50.490
DİĞER FAAL. OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR	-431.521	-1.303.304	-962.535
Karşılık Giderleri (-)	0	0	-869.393
Kambiyo Zararları (-)	-160.377	-324.922	-21.762
Diğer Olağan Gider ve Zararlar (-)	-271.144	-978.382	-71.380
FİNANSMAN GİDERLERİ	-265.225	-35.461	-13.054
Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri (-)	-265.225	-35.461	-13.054
OLAĞAN KAR/ZARAR	5.752.848	12.762.326	-566.387
OLAĞANDIŞI GELİR VE KARLAR	32.866	80.236	32.662
Önceki Dönem Gelir ve Karları	0	0	356
Diğer Olağandışı Gelir ve Karlar	32.866	80.236	32.306
OLAĞANDIŞI GİDER VE ZARARLAR	-184	-16.847	-337.756
Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)	0	-16.796	-8.307
Diğer Olağandışı Gider ve Zararlar (-)	-184	-51	-329.449
DÖNEM KARI VEYA ZARARI	5.785.530	12.825.715	-871.481
Dönem Karı Vergi ve Diğ. Yas. Yük. Karş. (-)	-2.732.247	-380.294	-435.412
DÖNEM NET KARI VEYA ZARARI	3.053.283	12.445.421	-1.306.893

5.2.7.4.3. Finansal tabloların karşılaştırılması ve analizi

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işine ilişkin muhasebe kayıtlarının da ardından işletmenin VUK ve TFRS 15'e göre gelir tablosuna yansıyan tutarlar aşağıdaki gibidir;

VUK'a göre 2017 ve 2018 yıllarına ait gelir tablosu;

	2017	2018
Satış Tutarı	.-	68.000.000
Satılan Hizmet Maliyeti	.-	58.000.000
Brüt Kar	.-	10.000.000

TFRS 15'e göre 2017 ve 2018 yıllarına ait gelir tablosu;

	2017	2018
Hasılat	47.477.600	8.472.800 (*)
Satışların Maliyeti	40.495.000	7.226.800
Brüt Kar	6.982.000	1.246.000

(*) Sözleşme bedelinin 12.049.600 TL'lik kısmı 2016 yılsonu gelir tablosuna yansımıştır.

Uyarlanmış finansal tablolara göre 2017 ve 2018 yıllarına ait gelir tablosu;

	2017	2018
Hasılat	51.419.845	9.351.096 (**)
Satışların Maliyeti	40.495.000	7.226.800
Brüt Kar	10.924.245	2.124.296

(**) Sözleşme bedelinin 7.229.059 TL'lik kısmı 2016 yılsonu gelir tablosuna yansımıştır.

Yukarıda da görüldüğü üzere; TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tabloların temel mantıkları benzer olmakla birlikte; uyarlanmış finansal tablolar, yıllara yaygın inşaat ve taahhüt işleriyle ilgili yalnızca fiili maliyet ve faturası kesilerek hakedişe bağlanmış gelirlerini dikkate alırken, TFRS 15'te ise almaya hak kazandığı hakediş gelirlerini dikkate almaktadır. Bu nedenle TFRS 15'te söz konusu olabilecek gelir tahakkuku kayıtları, uyarlanmış finansal tablolarda söz konusu değildir. Örnek uygulamada da TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tablolar arasındaki hasılat ve brüt kar tutarlarındaki farklılıklar bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Örnek çalışmadan da görüldüğü üzere, aynı işletme, aynı işi, farklı muhasebe sistemlerine göre muhasebeleştirilmiş olup, buna bağlı olarak iş aynı dahi olsa farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar finansal tablo kullanıcıları açısından da kafa karışıklığına sebep olurken, özellikle hasılatın yorumlanmasında çelişki yaratmaktadır. Nitekim VUK'a göre; iş sonuna kadar elde edilen gelirler hasılat olarak gelir tablosuna kaydedilememekte, işler tamamlanana kadar gelir ve maliyetler kümülatif halde bilanço hesaplarında izlenmektedir. Dönemsellik ilkesiyle de çelişen bu durum, işletmenin bilançosunun da özünde olduğundan çok daha yüksek seviyelerde seyretmesine yol açmaktadır. Nitekim işletme, devam eden inşaat işiyle ilgili maliyetlerini 170-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesabı altında aktif yapısı içerisinde izlediğinden, işlerle ilgili maliyetler arttığında, aktif toplamında da artış meydana gelecektir. Şayet bu durum dikkate alınmaksızın işletme değerlendirilecek olur ise de sonuç pek çok açıdan yanıltıcı olabilecektir.

Bu açıdan örnek çalışmadaki işletmeyi ele alacak olursak; aynı işletme, aynı işte, aynı performansla ve aynı gelir-gider seviyesinde çalışmıştır. Ancak işletmenin VUK'a göre 2018 yılına kadar gelir beyan etmediği, 2018 yılında ise işi tamamlamasından dolayı, iş ile ilgili bütün hasılatı bu döneme yansıttığı görülmektedir. Ancak gerçek anlamda ise işletme 2018 yılında 68.000.000 TL ciro beyan etmesine karşın; bu tutarın bir kısmını önceki dönemlerde hakediş geliri olarak elde etmesinden dolayı, işletmenin 2018 yılındaki reel hasılatı bu seviyede değildir. Ayrıca işletme işiyle ilgili 10.000.000 TL'lik karın tamamını da yine bu dönemde finansal tablolarına yansıtmıştır. İşletmenin yalnızca söz konusu gelir tablosu dikkate alındığında, 2018 yılında karlılığının oldukça yüksek seviyelerde olduğu ve konu yılda kendisine önemli ölçüde bir oto finansman sağlayabileceği düşünülebilir. Ancak her ne kadar işletme 2018 yılında kaydi olarak 10.000.000 TL'lik brüt kar rakamı beyan etse de; fiili olarak işletme 2018 yılında aynı ölçüde bir gelir sağlamamıştır.

VUK'a göre hazırlanmış gelir tabloları yalnızca 2018 yılı için değil, 2017 yılı için de gelir tablosunda herhangi bir gelir ve maliyet yansıtmamış olmasından dolayı işletmenin değerlendirilmesinde çelişkili yorumlara neden olabilir.

İşletme, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarında ise hasılatı zamana yayılı olarak muhasebelemiştir. Başka bir deyişle işletme, inşaat çalışmaları oranında almaya hak kazandığı hakediş gelirlerini ve katlanmış olduğu maliyetleri ilgili döneme ait gelir tablosuna yansıtmış, sonuç olarak da işletmenin hangi dönemde ne kadarlık gelir veya

harcama fazlası olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da işletmenin mali yapısı ve finansman ihtiyacının daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesine olanak vermektedir.

Benzer şekilde VUK'a göre düzenlenen finansal tablolar üzerinden yapılan düzeltme işlemleriyle elde edilen uyarlanmış finansal tablolarda da her dönemde fiili olarak gerçekleştirilen maliyet ve hakedişe bağladığı gelirleri dikkate alınmış ve her dönemin kendi içerisindeki karı tespit edilmiştir. Ancak uyarlanmış finansal tablolar, TFRS 15'te olduğu gibi almaya hak kazandığı değil, hakedişe bağlanan tutarları dikkate aldığından herhangi bir gelir tahakkuk kaydı yapılmamış, bu nedenle TFRS 15'e göre bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Şayet bir finansal tablo kullanıcısı, yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin muhasebeleştirilmesindeki bu özellikli durumları bilmez ise işletme hakkında çelişkili bilgilere sahip olacaktır. Öyle ki; işletmenin 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen gelir tablosunda 68.000.000 TL cirosu ve 10.000.000 TL brüt karı bulunurken; dönem içerisindeki maliyetleri ve karşılığında almaya hak kazandığı gelirler dikkate alındığında aynı yıl 8.472.800 TL cirosu ve 1.246.000 TL brüt karının bulunduğu görülmektedir. İşletmenin maliyetlerine karşılık, üzerinde anlaşılan ve faturası kesilen hakediş gelirleri dikkate alındığında ise yine aynı yılda 9.351.096 TL cirosu ve 2.124.296 TL brüt karı oluşmaktadır. Görüldüğü üzere işletmenin işin bitim yılı olan 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarındaki ciro ve karlılık rakamları, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolara ve uyarlanmış finansal tablolara kıyasla oldukça yüksektir.

TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda veya uyarlanmış finansal tablolarda işletmenin iş ile ilgili toplam karı değişmeksizin; önceki yıllarda daha yüksek tutarlı kar beyan ederek, son yılda maliyet fazlası nedeniyle zarar dahi beyan edebileceği de olası bir durumdur. Böyle bir durumda ise işletmenin işin tamamlandığı yıl VUK'a göre yüksek tutarlı bir karı olduğu düşünülürken, aslında dönem içerisindeki maliyet fazlasından dolayı finansman ihtiyacının bulunabileceği dikkate alınmalıdır. Bu noktadan hareketle finansal tabloları VUK'a göre düzenlenmiş bir inşaat işletmesinin değerlendirilmesinde, yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili katlandıkları maliyet ve elde ettikleri gelirin gerçekleştikleri yıla dağıtılması büyük bir önem arz etmektedir.

VUK'a göre düzenlenen, TFRS 15'e göre düzenlenen ve VUK'a göre düzenlenen finansal tablolardan elde edilen uyarlanmış finansal tablolardaki farklılıklar; işletmenin yalnızca gelir, maliyet ve karlılık rakamlarını etkilememekte, işletme açısından pek çok finansal oran da yine kullanılan finansal tablolara göre farklı sonuçlar vermektedir. Bununla birlikte; işin tamamlandığı yılda VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda da iş ile ilgili kümülatif olarak izlenen maliyet ve hakediş gelirleri, gelir tablosu hesaplarına aktarılacağından, işin bitim yılında VUK, TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tabloların bilanço kısımları, işin devam ettiği dönemlere kıyasla daha fazla benzerlik gösterebilir. Gelir tablolarındaki farklılık ise işin bitim yılında da devam edecektir.

Nitekim örnek uygulamamızda da inşaat taahhüt hesaplarının haricindeki dönüşümlerin aynı olduğu varsayımı altında; 2018 yılı işin tamamlandığı yıl olması nedeniyle, her iki muhasebe sistemine göre de iş ile ilgili maliyet ve hakediş gelirleri artık bilançoda izlenmediğinden bilanço ile ilgili rasyolarda değişiklik olmazken, gelir tablosu ile ilgili rasyolar ise değişecektir.

Bu durumlar, örnek işletmenin VUK'a ve TFRS'ye göre beyan ettiği finansal tabloları üzerinden yapılan aşağıdaki karşılaştırmalı oran analizi sonuçlarında da açıkça görülmektedir.

	2018 VUK Finansal Tablo	2018 TFRS 15 Finansal Tablo	2018 Uyarlanmış Finansal Tablo
Dönen Varlıklar Toplamı	58.947.063	58.947.063	58.947.063
Duran Varlıklar Toplamı	24.407.051	24.407.051	24.407.051
Aktif Toplam/Toplam Varlıklar	83.354.114	83.354.114	83.354.114
K.V. Yab. Kay./Yükümlülükler	24.379.155	24.379.155	24.379.155
U.V. Yab. Kay./Yükümlülükler	520.314	520.314	520.314
Özkaynaklar	58.454.645	58.454.645	58.454.645
Pasif Toplam/Toplam Kaynaklar	83.354.114	83.354.114	83.354.114
Net Satışlar/Hasılat	68.000.000	8.472.800	9.351.096
Brüt Satış Karı	10.000.000	1.246.000	2.124.296
Esas Faaliyet Karı/Zararı	9.036.337	44.313	1.160.633
Dönem Net Karı/Zararı	10.928.987	3.925.787	3.053.283

	2017 VUK Finansal Tablo	2017 TFRS 15 Finansal Tablo	2017 Uyarlanmış Finansal Tablo
Dönen Varlıklar Toplamı	101.919.692	52.024.788	51.146.492
Duran Varlıklar Toplamı	25.188.665	25.188.665	25.188.665
Aktif Toplam/Toplam Varlıklar	127.108.357	77.213.453	76.335.157
K.V. Yab. Kay./Yükümlülükler	79.357.534	20.708.630	20.708.630
U.V. Yab. Kay./Yükümlülükler	225.165	1.975.965	225.165
Özkaynaklar	47.525.658	54.528.858	55.401.362
Pasif Toplam/Toplam Kaynaklar	127.108.357	77.213.453	76.335.157
Net Satışlar/Hasılat	0	47.477.600	51.419.845
Brüt Satış Karı	0	6.982.000	10.924.245
Esas Faaliyet Karı/Zararı	-1.235.935	5.974.488	9.688.310
Dönem Net Karı/Zararı	1.521.176	7.106.776	12.445.421

✓ Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü üzere; her üç finansal tablonun bilançoları işin bitim yılı olan 2018 yılında aynı değerlere sahip olmakla birlikte, gelir tabloları ise birbirlerinden farklıdır.

✓ 2017 yılında TFRS15'e göre düzenlenen finansal tablolar ve uyarlanmış finansal tablolar birbirleriyle daha çok benzerlik gösterirken, VUK'a göre düzenlenen finansal tabloların ise diğerlerinden büyük ölçüde farklılık gösterdiği görülmektedir.

✓ 2017 yılında TFRS15'e göre düzenlenen finansal tablolardaki ve uyarlanmış finansal tablolardaki dönen varlıklar toplamı ve aktif toplamı, TFRS 15 kapsamında yapılan gelir tahakkuk kayıtlarında kaynaklanmaktadır.

✓ 2017 yılında TFRS15'e göre düzenlenen finansal tablolardaki uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamındaki farklılık ertelenmiş vergi yükümlülüğü kayıtlarından kaynaklanmaktadır.

✓ 2017 yılında uyarlanmış finansal tablolarda özkaynak toplamının hesaplamasına geçmiş yıl ve cari yıl devam eden işlerle ilgili geçici kaz ve zarar tutarları da dâhil edilmiştir.

Oran Analizi	2018 VUK Finansal Tablo	2018 TFRS 15 Finansal Tablo	2018 Uyarlanmış Finansal Tablo	
Net İşletme Sermayesi	34.567.908	34.567.908	34.567.908	(1)
Cari Oran	2,42	2,42	2,42	(2)
Likidite Oranı	1,94	1,94	1,94	(3)
Finansal Kaldıraç Oranı	%29,87	%29,87	%29,87	(4)
Borçlanma Oranı	%42,60	%42,60	%42,6	(5)
Borç Yapısı Oranı	%97,91	%97,91	%97,91	(6)
Finansman Oranı	2,35	2,35	2,35	(7)
Esas Faaliyet Karlılığı	%13,29	%0,52	%12,41	(8)
Özkaynak Karlılığı	%18,70	%6,72	%5,22	(9)
Aktif Karlılığı	%13,11	%4,71	%3,66	(10)
Brüt Kar Marjı	%14,71	%14,71	%22,72	(11)
Net Kar Marjı	%16,07	%46,33	%32,65	(12)
FVÖK Tutarı	9.036.337 TL	44.313 TL	1.160.633 TL	
FVÖK Marjı	%13,29	%0,52	%12,41	(13)
FVAÖK Tutarı (*)	9.137.494 TL	94.414 TL	1.261.790 TL	
FVAÖK Marjı	%13,44	%1,11	%13,49	(14)

(*) İşletmenin beyan etmiş olduğu dönemlere ait amortisman giderleri aşağıdaki gibidir;

VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda dönem amortisman giderleri;

2017 yılı: 213.768 TL

2018 yılı: 101.157 TL

TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda dönem amortisman giderleri;

2017 yılı: 53.864 TL

2018 yılı: 50.101 TL

Oran Analizi	2017 VUK Finansal Tablo	2017 TFRS 15 Finansal Tablo	2017 Uyarlanmış Finansal Tablo
Net İşletme Sermayesi	22.562.158 ₺	31.316.158 ₺	30.437.862 ₺ (1)
Cari Oran	1,28	2,51	2,47 (2)
Likidite Oranı	0,55	2,15	2,11 (3)
Finansal Kaldıraç Oranı	%62,61	%29,38	%27,42 (4)
Borçlanma Oranı	%167,45	%41,60	%37,79 (5)
Borç Yapısı Oranı	%99,72	%91,29	%98,92 (6)
Finansman Oranı	0,60	2,40	2,65 (7)
Esas Faaliyet Karlılığı	.-	%12,58	%18,84 (8)
Özkaynak Karlılığı	%3,20	% 13,03	%22,46 (9)
Aktif Karlılığı	%1,20	%9,20	%16,30 (10)
Brüt Kar Marjı	.-	%14,71	%21,25 (11)
Net Kar Marjı	.-	%14,97	%24,20 (12)
FVÖK Tutarı	-1.235.935 ₺	5.974.488 ₺	9.688.310 ₺
FVÖK Marjı	.-	%12,58	%18,84 (13)
FVAÖK Tutarı (*)	-1.022.167 ₺	6.028.352 ₺	9.902.078 ₺
FVAÖK Marjı	.-	%12,70	%19,26 (14)

(1) İşletmelerin faaliyetleri sonucu nakit yaratma potansiyelini gözlemleme olanağı veren net işletme sermayesi (dönen varlıklar – kısa vadeli borçlar); işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da 34.567.908 TL olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK’a göre beyan edilen finansal tablolara göre iş ile ilgili maliyetlerin ve hakediş gelirlerinin bilançoda izlenmesinin etkisiyle 17.271.361 TL olarak hesaplanan NİS, TFRS 15’e göre düzenlenen finansal tablolarda 31.316.158 TL, uyarlanmış finansal tablolarda ise 30.437.862 TL olarak hesaplanmıştır. TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tablolar arasındaki fark, TFRS 15 kapsamında yapılan gelir tahakkukları kayıtlarıdır.

Net işletme sermayesi tutarının büyüklüğü, işletmelerin faaliyetleri süresince verimli şekilde çalışabilmesi, iş hacmini artırabilmesi, yükümlülüklerini karşılayamama riskinin azaltılması

gibi hususlar açısından önem taşır. Aynı işletmenin farklı muhasebe sistemlerinde hazırlanan aynı dönemli her iki finansal tablosuna göre de NİS pozitif olmakla birlikte, TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tablolar dikkate alındığında işletmenin daha yüksek düzeyde bir NİS ile çalıştığı söylenebilir.

(2) Basit olarak net işletme sermayesinin yeterliliğini ve borç ödeme kapasitesini gösteren ve genellikle 2 olması istenen cari oran (dönen varlıklar/kısa vadeli borçlar); işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da 2,42 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre iş ile ilgili maliyetlerin ve hakediş gelirlerinin bilançoda izlenmesinin etkisiyle 1,22 olarak hesaplanan cari oran, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda 2,51, uyarlanmış finansal tablolarda ise 2,47 olarak hesaplanmıştır. TFRS 15 ve uyarlanmış finansal tablolar arasındaki farkın yine TFRS 15 kapsamında yapılan gelir tahakkuklarından kaynaklandığı söylenebilir.

En geniş anlamda borç ödeme gücünü ifade eden cari oran, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolar ve uyarlanmış finansal tablolarda yeterli olarak kabul görebilecekken, VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda ise genel kabul değerinin altındadır. Kullanılan finansal tablolar her ne kadar aynı işletmenin, aynı mali verileri ile aynı döneme ait finansal tabloları olsa da; işletmenin VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarında borç ödemelerine yönelik finansman ihtiyacının, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolara ve uyarlanmış finansal tablolara kıyasla daha fazla olabileceği düşünülebilir.

(3) Dönen varlıkların likit değeriyle borç ödeme kapasitesinin bir göstergesi olan ve 1 olması genel kabul gören likidite oranı (likit aktifler/kısa vadeli borçlar); işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da 1,94 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre iş ile ilgili maliyetlerin ve hakediş gelirlerinin bilançoda izlenmesinin etkisiyle 0,55 olarak hesaplanan likidite oranı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda 2,15, uyarlanmış finansal tablolarda ise 2,11 olarak hesaplanmıştır. Finansal tabloların farklı muhasebe sistemlerinde düzenlenmesi nedeniyle, TFRS 15 kapsamındaki ve uyarlanmış mali verileri incelendiğinde aynı dönemde daha likit bir yapıya sahip olduğu düşünülecek olan işletmenin VUK kapsamındaki mali verileri incelendiğinde ise istenilen düzeyde likit olmayan bir yapıya sahip olduğu yorumu yapılabilir.

(4) Varlıkların yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösteren ve genellikle %50'nin altında olması tercih edilen kaldıraç oranı; işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da %29,87 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre beyan edilen finansal tablolara göre iş ile ilgili elde edilen hakediş gelirlerinin bilançoda yabancı kaynak olarak yer almasının etkisiyle %62,61 olarak hesaplanan finansal kaldıraç oranı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %29,38, uyarlanmış finansal tablolarda ise %27,42 olarak hesaplanmıştır. Finansal taloların farklı muhasebe sistemlerinde düzenlenmesi nedeniyle, TFRS 15 kapsamındaki ve uyarlanmış mali verileri dikkate alındığında işletmenin yabancı kaynak kullanımının düşük seviyelerde olduğu şeklinde bir yorum yapılabilecekken; VUK kapsamındaki mali verileri dikkate alındığında ise işletmenin yabancı kaynak kullanımının yani borçlanmasının daha yüksek olduğu düşünülebilir.

(5) Borçlanma oranı, [k.v. + u.v. borçlar]/özkaynaklar; işletmenin varlıklarını fonlamada özkaynaklarına oranla ne kadar yabancı kaynak kullandığını gösteren bir orandır. Genelde %100 olması istenmekle birlikte; likidite sıkışıklığı olan ülkelerde ve dönemlerde %200 seviyesine kadar kabul edilebilen borçlanma oranı; işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da %42,60 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda hakediş gelirlerinin de yabancı kaynak olarak yer alması nedeniyle %167,45 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %41,60, uyarlanmış finansal tablolarda ise %37,79 düzeyindedir. Şayet işletmenin TFRS 15 kapsamındaki finansal tabloları ve uyarlanmış finansal tabloları dikkate alınacak olursa makul düzeylerde olduğu düşünülebilecek olan borçlanma oranının, VUK kapsamındaki finansal tabloları dikkate alınırsa yüksek olduğu düşünülebilir.

(6) Yabancı kaynakların vadelerine göre dağılımı hakkında fikir vermekte kullanılan borç yapısı oranı; kısa vadeli borçların, toplam borçlar içerisindeki ağırlığını gösterir. Genellikle %75 olması istenen ancak uzun vadeli kaynak bulma zorluğu yaşanan ekonomilerde %100'lere kadar kabul görebilen borç yapısı oranı; işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da %97,91 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %99,72 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %91,29, uyarlanmış finansal tablolarda ise %98,92 düzeyindedir.

(7) İşletmenin finansal bağımsızlığını gösteren ve özkaynakların kısa ve uzun vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesiyle bulunan finansman oranı işletmeler için oldukça önemli göstergelerden biridir. Genellikle 1'e yakın değerlerde veya 1'den büyük olması istenen finansman oranı; işin bitim yılı olan 2018 yılında her üç finansal tabloda da 2,35 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda 0,60 olarak hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda 2,40, uyarlanmış finansal tablolarda ise %2,65 düzeyindedir. Söz konusu oranlar dikkate alındığında işletmenin TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarına ve uyarlanmış finansal tablolarına göre özkaynaklarının, yabancı kaynaklar karşısında daha güçlü olduğu görülmektedir.

(8) İş hacmi rantabilitesi olarak bilinen, işletmenin esas faaliyetleri konusundaki karlılığının bir göstergesi olan ve ana faaliyet konusundaki karlılığı ifade etmesinden dolayı yüksek/yükselme eğiliminde olması istenen faaliyet karlılığı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda, işletmenin iş ile ilgili karın tamamını bu döneme yansıtmasından dolayı %13,29 seviyesinde hesaplanmıştır. Aynı yıl TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %0,52, uyarlanmış finansal tablolarda ise %12,41 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre işletmenin gelir beyan etmemesi nedeniyle hesaplanamayan faaliyet karlılığı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %12,58, uyarlanmış finansal tablolarına göre ise %18,84 düzeyindedir.

(9) Ortakların işletmeye kaynak olarak bırakmış oldukları fonların bir birimine düşen karlılığı ölçen bir oran olan özkaynak karlılığı (net kar/özkaynaklar); 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda işletmenin iş ile ilgili karın tamamını bu döneme yansıtmasından dolayı %18,70 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %6,72, uyarlanmış finansal tablolarda %5,22 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda %3,20 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %13,03, uyarlanmış finansal tablolarına göre ise %22,46 düzeyindedir.

(10) İşletmelerin ulaşmış oldukları büyüklük ile sağladıkları verimin ölçülmesinde kullanılan aktif karlılığı (net kar/aktif toplam); 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarda işletmenin iş ile ilgili karın tamamını bu döneme yansıtmasından dolayı %13,11 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %4,71, uyarlanmış finansal tablolarda ise %3,66 düzeyindedir. 2017 yılında ise VUK'a göre

düzenlenen finansal tablolarda %1,20 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %9,20, uyarlanmış finansal tablolarda ise %16,30 düzeyindedir.

(11) İşletmelerin yalnızca hasılatları ile ilgili gelir ve maliyetlerini içeren, diğer gelir ve giderlerin dikkate alınmadığı brüt kar marjı; 2018 yılında VUK'a ve TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %14,71, uyarlanmış finansal tablolarda ise %22,72 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre işletmenin gelir beyan etmemesi nedeniyle hesaplanamayan brüt kar marjı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %14,71, uyarlanmış finansal tablolarda ise %21,25 düzeyindedir.

(12) İşletmenin tüm faaliyetlerinin vergi sonrası karlılığını yansıtan net kar marjı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolara göre %16,07 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolara göre %46,33, uyarlanmış finansal tablolara göre ise %32,65 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre işletmenin gelir beyan etmemesi nedeniyle hesaplanamayan net kar marjı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %14,97, uyarlanmış finansal tablolara göre ise %24,20 düzeyindedir.

(13) Faiz ve vergi öncesi karlılığın bir göstergesi olan FVÖK marjı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolara göre %13,29 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %0,52, uyarlanmış finansal tablolarda ise %12,41 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre işletmenin gelir beyan etmemesi ve ilgili dönemde negatif FVÖK tutarı olması nedeniyle hesaplanamayan faaliyet karlılığı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %12,58, uyarlanmış finansal tablolarına göre ise %18,84 düzeyindedir.

(14) Faiz, vergi ve amortisman öncesi karlılığın bir göstergesi olan FVAÖK marjı; 2018 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolara göre %13,44 seviyesinde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %1,11, uyarlanmış finansal tablolarda ise %13,49 seviyesinde hesaplanmıştır. 2017 yılında ise VUK'a göre işletmenin gelir beyan etmemesi ve ilgili dönemde negatif FVAÖK tutarı olması nedeniyle hesaplanamayan faaliyet karlılığı, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda %12,70, uyarlanmış finansal tablolarına göre ise %19,26 düzeyindedir.

Örnek işletmemizin gerek nakit kredi kullanımının, gerekse de nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman giderlerinin düşük düzeylerde olması nedeniyle FVÖK ve FVAÖK tutarlarında önemli bir değişiklik meydana getirmemişlerdir. Ancak; faiz ve amortisman giderleri yüksek olan bir işletmede FVÖK ve FVAÖK tutarlarının, beyan edilen dönem net karından aynı ölçüde daha yüksek olacağı göz ardı edilmemelidir. Öyle ki, zaman zaman esas faaliyetleri ile ilgili karlılığı yüksek olan bir işletme, yüksek tutarlı finansman giderlerine maruz kalması ve nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman tutarının yüksek olması nedeniyle dönem zararı beyan edebilmektedir. İnşaat sektöründe daha çok büyük montanlı altyapı inşaat işleri üstlenen işletmeler, iş makinası gereksiniminin yoğun olması sebebi ile güçlü makine parkına sahip olup, oldukça yüksek tutarlarda amortisman giderleri bulunmaktadır. Böyle bir işletmede dönem zararı beyan edilen bir dönemde, işletmenin nakit çıkışı gerektirmeyen amortisman giderleri dikkate alındığında, söz konusu zararın bir kısmının veya tamamının kompanse edilebilmesi olasıdır.

Yapılan çalışmada; işletmenin VUK'a göre beyan ettiği finansal tablolarında, inşaat taahhüt işinin devam ettiği dönemlerde, işiyle ilgili maliyetlerinden kaynaklı olarak çok daha yüksek tutarlarda aktif büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca gelir tablosuna da işin bitim tarihine kadar hasılat ve iş ile ilgili herhangi bir kar/zarar rakamı yansımamaktadır. İşletme her ne kadar işe devam ettiği dönemlerde herhangi bir hasılat ve kar/zarar beyan edemese de, işletmenin dönem içerisindeki çalışmalarından dolayı hakediş geliri ve inşaat maliyetleri kapsamında giderleri bulunmaktadır. Söz konusu durum dikkate alınmadığı takdirde işletmenin işlere devam ettiği dönem içerisinde gerçek anlamdaki performansı, finansman yapısı ve finansman ihtiyacı sağlıklı şekilde değerlendirilemeyeceğinden, işletmenin her dönemde elde ettiği gelir ve katlandığı giderlerin gelir tablosu hesaplarında izlenmesi işletme açısından çok daha gerçekçi sonuçlar verecektir. Bu da işletmenin finansman ihtiyacının değerlendirilmesinde çok daha anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

Örnek işletmemizde de olduğu gibi özellikle 2017 yılında işletmenin VUK'a göre düzenlenen finansal rasyolarının pek çok açıdan kabul edilebilir seviyede olmadığı görülmektedir. İşle ilgili hakediş gelirlerinin bilançoda kümülatif olarak izlenmesi ve hakediş gelirlerinin yabancı kaynak olarak değerlendirilmesi nedeniyle yabancı kaynak kullanımı ve borçlanma oranı daha yüksek seviyelerde hesaplanırken, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarda ve uyarlanmış finansal tablolarda ise hakediş gelirlerinin ilgili dönemlerde hasılat olarak gelir tablosu hesaplarına aktarılmasından dolayı yabancı

kaynak kullanımı ve borçlanma oranı daha düşük düzeydedir. Bünyesindeki işlerin büyüklüğü çok daha yüksek tutarlarda olan ve buna bağlı olarak maliyet ve hakediş gelirleri de yüksek tutarlarda seyreden işletmelerin bu durumlardan daha fazla etkilenmesi de kaçınılmaz olacaktır.

Ayrıca işletme VUK'a göre iş devam ettiği müddetçe işiyle ilgili herhangi bir kar veya zarar da beyan edemezken, işletmenin TFRS 15'e göre düzenlediği finansal tablolarında ve uyarlanmış finansal tablolarında ise hesaplanan kar tutarları işletmenin özkaynak tutarının da daha yüksek seviyelerde olmasında etkili olmuştur.

Örneğimizde genel olarak işletmenin 2017 yılında VUK'a göre düzenlenen finansal tablolarındaki mali verileri, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarındaki ve uyarlanmış finansal tablolarındaki mali verilerine kıyasla daha olumsuz bir görünüm sergilemekte olup, VUK kapsamındaki finansal tablolar dikkate alındığında daha fazla finansman ihtiyacı doğacağı düşünülebilir. Nitekim söz konusu finansal tablolara göre işletmenin borçluluğu daha yüksek, karlılığı ise daha düşük seviyelerdedir. İşletme her ne kadar bu dönemde diğer faaliyetlerinden dolayı 1,5 Milyon TL tutarında net kar beyan etse de, işletmenin işlerinden kaynaklı elde ettiği gelir ve maliyetlerini gelir tablosu hesaplarına aktarması halinde ise net karlılığının çok daha yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Her ne kadar örneğimizde her üç finansal tabloya göre kar hesaplanmış olsa da, farklı durumlar da olabileceği unutulmamalıdır. Yani bir işletmenin VUK'a göre diğer faaliyetlerinden kaynaklı zarar beyan ettiği bir dönemde, işiyle ilgili dönem içindeki hakediş gelirlerinin maliyetlerinden yüksek olması halinde TFRS 15'e göre ve uyarlanmış finansal tablolarında kar beyan edebilmesi olasıdır. Veya tam aksi durumlar da söz konusu olabilir. İşletmenin işi devam ederken diğer faaliyetleri dolayısı ile VUK'a göre kar beyan ettiği bir dönemde, işiyle ilgili maliyetlerinin, hakediş gelirlerinden fazla olması halinde o dönem için TFRS 15'e göre ve uyarlanmış finansal tablolarına zarar yansıyabilir. Yani işletmenin VUK'a göre finansman ihtiyacı doğabileceği düşünülen bir dönemde aksine gelir fazlası olabileceği gibi, VUK'a göre karlı olduğu düşünüldüğü bir dönemde ise aslında dönem içindeki zararından kaynaklı finansman ihtiyacının bulunduğu sonucu ortaya çıkabilir.

Sonuç olarak bir işletmenin herhangi bir dönemdeki çalışma performansı, finansman yapısı ve finansman ihtiyacı gibi konularda değerlendirilmesi amaçlanıyorsa, o işletmenin o dönem

içerisinde elde ettiği tüm gelir ve giderler ile dönem içerisindeki karlılığının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin ise VUK'a göre düzenlendikleri finansal tablolarının dönemsellik ilkesiyle çelişmesi nedeniyle, söz konusu işletmelerin değerlendirilmesinde TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tabloların kullanılması işletme açısından çok daha gerçekçi sonuçlar verecektir. Bu da işletmenin finansman ihtiyacının değerlendirilmesinde çok daha anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

İşletmenin TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarının temin edilememesi halinde ise uyarlanmış finansal tablolar üzerinden analiz yapılması, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolara daha yakın sonuçlar verecektir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus ise; uyarlanmış finansal tablolarda, maliyet ve hakediş gelirleri fiili tutarları üzerinden dikkate alındığından, herhangi bir gelir/gider tahakkukunun olmayacağı ve bu nedenle TFRS 15'e göre bazı farklılıklar ortaya çıkacağıdır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Bu çalışma, hem ülkemizde hem de dünya genelinde oldukça önemli bir yere sahip olan; finansal tabloları açısından ise diğer sektörlerle kıyasla daha karmaşık bir yapısı bulunan inşaat sektörü alanında yapılmıştır.

İnşaat sektörü, sabit sermaye yatırımlarının yapı ile ilgili faaliyetlerini içermekte olup, bu nedenle sektörün hasılası, diğer sektörlerde yapılan yatırımların da bir fonksiyonudur. Her türlü altyapı ve üstyapı inşaat faaliyetlerinden oluşan inşaat sektörü, kullandığı girdiler ve oluşturduğu istihdam bakımından ulusal gelire de önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Ayrıca inşaat sektörü yarattığı iş alanları ve diğer endüstrilerle olan ilişkileri nedeniyle de ekonomik durgunluktan büyümeye geçişte anahtar bir rol üstlenmektedir.

Diğer ekonomik faaliyetlere kıyasla, inşaat sektörünün diğer sektörler üzerinde doğrudan ya da dolaylı etki doğurma gücünün çok daha fazla olduğu dikkate alındığında; öncü bir güce sahip olan inşaat sektörünün gelişmekte olan ülkeler için çok daha önemli olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir.

Yalnızca gelişmekte olan ülkeler için değil, dünya genelinde inşaat sektörü, en büyük ekonomik sektörlerin başında gelmektedir. Nitekim dünyanın en büyük ekonomisi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde inşaat; gayri safi milli hâsılaya (GSMH) katkıda bulunan ekonomik faaliyet miktarı bakımından ikinci sırada yer alırken, fiziksel olarak bir ürünün üretimine odaklanan en büyük sektördür. Sektörün yıllık hacmi ise bir trilyon (1.000 milyar dolar) dolar civarındadır (Halpin ve Senior, 2009: 4).

İnşaat sektöründe yapılan araştırmalar, sektörün gelecek dönemlerde de küresel anlamda büyümeye devam edeceğini ve ekonomi içerisindeki önemini artıracaklarını göstermektedir. Bu araştırmalardan bir olan Global Construction 2030 raporuna göre; küresel inşaat sektörünün, gelecek dönemde küresel gayri safi hasıladan daha hızlı büyümesi beklenmektedir. Raporda 2015 yılında yaklaşık 9 trilyon dolar olan küresel inşaat sektörünün büyüklüğünün 2030 yılına kadar ortalama %3,9 oranında artış kaydederek 2030 yılında 17,5 trilyon dolar seviyesine yükselmesi ve esas büyümenin Çin, ABD ve Hindistan'dan kaynaklanması öngörülmektedir.

Diğer yandan ülkemiz de inşaat alanında küresel anlamda kendisine önemli bir yer edinmiştir. Öyle ki, Türk müteahhitler uzun bir süredir dünyanın en büyük 250 müteahhidi arasında Çin'den sonra ikinci sırada yer almayı başarmışlardır. Türkiye'yi ise ABD ve Japonya takip etmektedir.

İnşaat sektörü, ülkemizde de tıpkı küresel anlamda olduğu gibi, ekonomik aktivitelerden ve izlenen politikalardan yüksek oranda etkilenmektedir. Ülkemizde ekonomik daralma olduğu veya ekonominin yavaşladığı dönemlerde inşaat sektöründe de performans kayıpları yaşanmakta, ekonomiye bağlı olarak sektör de daralmaktadır. Ancak inşaat sektörünün diğer sektörlerle olan yoğun ilişkisi ve itici gücünün yanı sıra; kamu yatırımları çerçevesinde yüksek tutarlı altyapı ve üstyapı yatırımları yapılması, özel sektöre ait yatırım projelerinin hayata geçirilmesi vb. hususlar, sektörün ekonominin lokomotif olma özelliğini sürdürmesini sağlamaktadır.

Ekonomi içerisinde bu denli önemli bir yere sahip olan inşaat, sektörde faaliyet gösteren işletmelerle birlikte bir bütün olarak gelişimini sürdürmektedir. Sektörde meydana gelen olumlu veya olumsuz gelişmeler işletmeleri doğrudan etkilerken, işletmelerin sergiledikleri performanslar da sektöre yön veren oldukça önemli bir unsurdur. Bu noktadan hareketle; sektörde yer alan işletmelerin yükümlülüklerini yerine getirmesi, finansman ihtiyaçlarının doğru olarak belirlenmesi, uygun finansman politikaları izlemeleri ve nakit akışlarının doğru şekilde yönetilmesi gibi eylemler işletmelerin kendi başarı ve performanslarını doğrudan etkilerken, sektörün başarısında da dolaylı olarak etkili olmaktadır. İşletmelerin finansman ihtiyaçlarının belirlenebilmesi ve performanslarının değerlendirilebilmesi ise faaliyetleri ve finansal yapıları hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Bu da işletmelerin finansal tablolarını doğru şekilde analiz etmenin önemini ortaya koyar.

İnşaat sektörü oldukça geniş kapsamlı bir sektör olup; sektör içerisinde inşaatlar çeşitleri ve özellikleri bakımından farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalar içerisinde yer alan “taahhüt şeklindeki inşaatlar” ve “yıllara yaygın (sâri) inşaatlar” ise ayrı bir öneme sahiptir. Taahhüt işleri kısa süreli olabildiği gibi, genellikle uzun süreli işler olup; başladığı takvim yılı içerisinde tamamlanma imkânı bulunmamaktadır. Bu gibi işler ise “yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri” olarak adlandırılmaktadır.

Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin finansal tablolarının değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken sektöre özgü bazı farklı ölçütler bulunmaktadır. Diğer yandan işletmeler finansal tablolarını, farklı finansal rapor düzenleme esaslarına göre hazırlayabilmekte olup, bu da işletmelerin finansal tablolarının yorumlanmasında kullanılan sisteme göre farklı bakış açılarını ve yaklaşımları beraberinde getirmektedir.

Ülkemizde de hâlihazırda kullanılmakta olan Vergi Usul Kanunu (VUK) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) çerçevesindeki yöntemler farklı muhasebe uygulamalarını benimsemiştir. VUK’a göre; işletmeler devam eden yıllara yaygın inşaat işleriyle ilgili gelir ve giderlerini, işler tamamlanana kadar yılsonu bilanço hesaplarında kümülatif halde izlemekte olup, gelir tablosu hesaplarına ise ancak işler tamamlandıktan sonra aktarabilmektedirler. Dönemsellik ilkesiyle de çelişen bu yöntemde, gelir ve giderlerin kümülatif halde izlenmesi nedeniyle her yılın kendi içerisinde gerçekleşen reel maliyet ve gelir durumları açıkça görülemezken, bu durum işletmenin gerçek anlamdaki aktif büyüklüğü, finansal yapı ve borçluluk gibi rasyolarının değerlendirilmesinde de yanıltıcı olmaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartları açısından ise yakın bir tarihe kadar kullanılan TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı, yerini TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardına bırakmıştır. VUK’ta “tamamlanmış sözleşme” yöntemi benimsenirken; TMS 11’de “tamamlanma yüzdesi” yöntemini kullanılarak VUK’a kıyasla daha güvenilir sonuçlar elde edilmesi amaçlamıştır. 01.01.2018 tarihi itibarıyla ise gayrimenkul, inşaat, yazılım, telekomünikasyon, üretim sektörleri başta olmak üzere istisnalar dışında tüm sektörlerin hasılatını tek bir standart altında toplayan TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat standardının uygulamasına geçilmiştir. TFRS 15, TMS 11 başta olmak üzere hasılat yaratan birçok işlemde değişikliğe gitmiştir.

Hasılatın muhasebeleştirilmesinde beş aşamadan oluşan yeni bir model ileri süren TFRS 15, hasılatı edim yükümlülüğüyle ilişkilendirmiştir. Standarda göre mal veya hizmetin kontrolünün müşteriye devredildiği anda, hasılatın zamana yaygın olarak veya belirli bir tarihte muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Muhasebeleştirilecek hasılat tutarının ise sektörlere göre değişiklik göstermesi beklenmekte olup, değişikliklerden belirli ölçülerde etkilenecek sektörlerde biri de inşaat taahhüt sektörüdür.

TFRS 15 ile birlikte eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11 ve TMS 11 ile ilişkilendirilen TMS 18 hasılat standartları yürürlükten kalkmıştır.

TMS 11, yalnızca bir yıldan uzun süreli olan inşaat ve onarım işleri ile yüklenici işletmelerin kullanacakları muhasebe uygulamalarını kapsamakta iken; TFRS 15 işletmenin bir dönemden daha uzun süreli olan edim yükümlülüğüne taraf olduğu durumlarda “edim (yapım) yükümlülüğünü” dikkate almaktadır.

TFRS 15 özellikle hasılat konusunda TMS 11’den farklılık göstermektedir. Hasılat konusu inşaat sözleşmelerinde de en büyük sorunlardan biri olup, hasılat tahakkukunun ne zaman yapılması gerektiği konusunda çelişkiler söz konusu olmaktadır. Ancak TFRS 15 hasılatın finansal tablolara doğru zamanda aktarılmasıyla ilgili birçok konuya açıklık getirmektedir.

TFRS 15’in yıllara yaygın inşaat ve onarım işleri üzerindeki önemli etkilerinden biri de; hasılatın belirli bir tarihte mi, yoksa zamana yayılı olarak mı yerine getirileceğinin ayrımının yapılması konusunda olmuştur. Bu ayrım ise sözleşmelerin hangi edim yükümlülüğünün kapsamına girdiğinin tespit edilmesine bağlıdır.

Süresi bir takvim yılını aşan her yıllara yaygın inşaat taahhüt işinde hasılatın zamana yayılı şekilde muhasebeleştirilmesi söz konusu olmayıp, sözleşmenin belirli bir anda yerine getirilen yükümlülükleri içermesi durumuna göre farklılık göstermektedir.

Bu noktada TFRS 15, edim yükümlülüğünün zamana yayılı olup olmadığının tespiti için aşağıdaki üç koşulu belirlemiştir;

- İşletme edim yükümlülüğünü yerine getirdikçe, müşterinin de eş zamanlı olarak edimin sağladığı faydayı kullanabilmesi,
- İşletme ediminin, yerine getirildikçe kontrolü müşteriye geçen bir varlık oluşturması,
- İşletme ediminin, işletme için alternatif kullanımı olan bir varlık teşkil etmemesi ve işletmenin o güne kadar yerine getirdiği (tamamladığı) edime karşılık yapılacak ödeme üzerinde hukuken icra edilebilir bir tahsil hakkının mevcut olması.

TFRS 15 kapsamında şayet bir işletme söz konusu koşullardan birini sağlıyor ise, edim yükümlülüğünü zamana yayılı olarak yerine getiriyor demektir ve işletme böyle bir durumda hasılatı da finansal tablolarında zamana yayılı olarak göstermektedir.

Böylelikle sözleşmedeki edim yükümlülüğünün belirlenmesinin ardından, hasılatın ne zaman ve ne şekilde muhasebeleştirileceği de tespit edilmiş olmaktadır. Şayet edim yükümlülüğü belirli bir anda yerine getiriliyor ise; işletme, inşaat işiyle ilgili sözleşme bedelini, işi tamamlayarak işverene (müşteriye) teslim ettiği tarihte gelir olarak finansal tablolarına aktarmaktadır. Bu süreçte inşaat işiyle ilgili elde ettiği gelirleri (hakediş) “35-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Hakedişleri”, giderlerini (maliyet) ise “17-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri” hesap grupları altında izler. Edimin belirli bir anda yerine getirildiği sözleşmelerde, hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin yapılan söz konusu işlemler itibarıyla TFRS 15’in VUK ile benzerliği dikkat çekmektedir.

TFRS 15, edim yükümlülüğünün zamana yayılı olması halinde ise yıllara yaygın inşaat ve onarım işleriyle ilgili gelir ve giderleri de zamana yayılı olarak, başka bir deyişle kısmi bitim yöntemine göre muhasebeleştirerek finansal tablolara aktarmaktadır. Diğer yandan hasılatın zamana yayılı olarak muhasebeleştirilmesi durumunda uygun ilerleme ölçü yöntemleri ile tespit edilmiş olan bir tamamlanma oranını (tamamlanma yüzdesi) dikkate alan TFRS 15 standardı, bu noktada ise eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11 ile benzeşmektedir. Ancak TFRS 15’te işlem bedelinin esas alındığı göz ardı edilmemelidir.

Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, TFRS 15’in aslında hem VUK, hem de eski inşaat sözleşmeleri standardı olan TMS 11’in de özelliklerini barındırdığı görülmektedir. TFRS 15, diğer iki standarttan bir noktaya kadar, özellikle de edim yükümlülüklerine göre sözleşmenin belirlenmesi konusunda ayrılırken; bir noktadan sonra ise benzerlikler taşımaktadır.

TFRS 15’te ne bütünüyle tamamlanmış sözleşme yöntemi, ne de tamamlanan yüzde yöntemi kullanılmaktadır. Bunun yerine uygulanacak muhasebe yönteminin seçimi, sözleşmedeki edim yükümlülüklerine bağlanmıştır. Buna göre edim yükümlülüğünün zamana yayılı mı yoksa belirli bir anda yerine getirilen bir edim yükümlülüğü mü olduğu irdelenmelidir.

Diğer yandan inşaat işletmeleri halen ülkemizde hem VUK hem de TFRS 15’e göre muhasebe kaydı yapabilmektedirler. Bu da; muhasebe uygulamalarındaki farklılıktan

dolayı, dönemler itibariyle farklı sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Öyle ki, aynı işletme, aynı işi farklı muhasebe yöntemlerine göre muhasebeleştirdiğinde, iş aynı dahi olsa, ortaya farklı sonuçlar çıkmaktadır. Bu farklılıklar finansal tablo kullanıcıları açısından da kafa karışıklığına sebep olurken, özellikle hasılatın yorumlanmasında çelişki yaratmaktadır. Nitekim VUK'a göre; iş sonuna kadar elde edilen gelirler hasılat olarak gelir tablosuna kaydedilememekte, işler tamamlanana kadar gelir ve maliyetler kümülatif halde bilanço hesaplarında izlenmektedir. Dönemsellik ilkesiyle de çelişen bu durum, işletmenin bilançosunun da özünde olduğunda çok daha yüksek seviyelerde seyretmesine yol açmaktadır. Nitekim işletme, devam eden inşaat işiyle ilgili maliyetlerini Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri hesabı altında aktif yapısı içerisinde izlediğinden, işlerle ilgili ilave maliyetler gerçekleştiği müddetçe aktif toplamında da artış meydana gelecektir. Şayet bu durum dikkate alınmaksızın işletme değerlendirilecek olur ise de sonuç pek çok açıdan yanıltıcı olabilecektir. Çalışma kapsamındaki karşılaştırmalı örnek uygulamalarda da bu durum açıkça görülmektedir.

Beşinci bölümün son örnek uygulama çalışmasında; işletme 2016 yılında üstlendiği işte, VUK'a göre işin bitirildiği yıl olan 2018 yılına kadar herhangi bir gelir beyan etmemiş, 2018 yılında ise işi tamamlamasından dolayı, iş ile ilgili bütün hasılatı bu döneme yani 2018 yılına yansıtmıştır. Ayrıca işletme bu dönemde iş kapsamında bir brüt kar da beyan etmiştir. İşletmenin 2018 yılındaki gelir tablosu dikkate alındığında, dönem içerisinde yüksek tutarda bir kar elde edildiği ve işletmenin elde ettiği yüksek tutarlı dönem karı ile kendine önemli ölçüde fon yaratabileceği düşünülebilir. Ancak gerçek anlamda ise işletme 2018 yılında iş ile ilgili hasılatın tamamını konu döneme yansıtmamasına karşın; bu tutarın bir kısmını önceki dönemlerde hakediş geliri olarak elde etmesinden dolayı, işletmenin 2018 yılındaki reel geliri ve dönem içindeki reel karlılığı bu seviyede olmamaktadır.

Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına göre ise işletme, yapmış olduğu inşaat çalışmaları oranında almaya hak kazandığı hakediş gelirlerini ve katlanmış olduğu maliyetleri ilgili döneme ait gelir tablosuna yansıtmış, sonuç olarak da işletmenin hangi dönemde gelir fazlası, hangi dönemde harcama fazlası olduğu ortaya çıkmıştır. Bu da işletmenin finansal yapısı ve finansman ihtiyacının daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesine olanak vermektedir.

Benzer şekilde VUK'a göre düzenlenen finansal tablolar üzerinden yapılan düzeltme işlemleriyle elde edilen uyarlanmış finansal tablolarda da her dönemde fiili olarak gerçekleştirilen maliyet ve faturası kesilerek hakedişe bağlanmış olan gelirleri dikkate alınmış ve her dönemin kendi içerisindeki karı tespit edilmiştir. Ancak uyarlanmış finansal tablolar, TFRS 15'te olduğu gibi almaya hak kazandığı değil, hakedişe bağladığı yani üzerinde anlaşılan ve faturası kesilen tutarları dikkate aldığından herhangi bir gelir tahakkuk kaydı yapılmamış, bu nedenle TFRS 15'e göre bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Şayet bir finansal tablo kullanıcısı, yıllara yaygın inşaat taahhüt işlerinin muhasebeleştirilmesindeki bu özellikli durumları bilmez ise işletme hakkında çelişkili bilgilere sahip olacaktır. Öyle ki; işletmenin VUK'a göre düzenlenen gelir tablosuna göre karı bulunurken; dönem içerisinde katlandığı fiili giderler ve karşılığında almaya hak kazandığı gelirler dikkate alındığında ise aslında o dönemde reel anlamda zararı olduğu görülebilmektedir. Başka bir ifadeyle, VUK'a göre finansman ihtiyacı bulunmadığını düşünebileceğimiz bir işletmenin, aslında dönem içerisinde harcama fazlasına maruz kaldığı, bu nedenle de ilave finansman ihtiyacı doğabileceği dikkate alınmalıdır. Bunun tam aksi durumlar da söz konusu olabilmekte, yani işletmenin kümülatif halde harcama fazlalığı bulunmasına karşın, dönem içerisinde gelir fazlasına sahip olması da söz konusu olabilmektedir. Yani işletme önceki dönemlerdeki harcama fazlalıklarından dolayı kümülatif anlamda bir maliyet fazlası izlerken, belirli bir dönem içerisindeki geliri, yine aynı dönem içerisindeki giderinden fazla olabilir. Dolayısı ile işletme elde ettiği bu gelir fazlasını ilgili dönemin borç ödemelerine kanalize ederek, borçlanma oranını dahi düşürebilmektedir.

Sonuç olarak bir işletmenin herhangi bir dönemdeki çalışma performansı, finansman yapısı ve finansman ihtiyacı gibi konularda değerlendirilmesi amaçlanıyorsa, o işletmenin o dönem içerisinde elde ettiği tüm gelir ve giderler ile dönem içerisindeki karlılığının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Yıllara yaygın inşaat taahhüt işleri üstlenen işletmelerin ise VUK'a göre düzenlendikleri finansal tablolarının dönemsellik ilkesiyle çalışması nedeniyle, söz konusu işletmelerin değerlendirilmesinde TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tabloların kullanılması işletme açısından çok daha gerçekçi sonuçlar verecektir. Bu da işletmenin finansman ihtiyacının değerlendirilmesinde çok daha anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

İşletmenin TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolarının temin edilememesi halinde ise uyarlanmış finansal tablolar üzerinden analiz yapılması, TFRS 15'e göre düzenlenen finansal tablolara daha yakın sonuçlar verecektir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus ise; uyarlanmış finansal tablolarda, fiili maliyet ve faturası kesilerek hakedişe bağlanmış gelir tutarları dikkate alındığından, herhangi bir gelir/gider tahakkukunun olmayacağı ve bu nedenle TFRS 15'e göre bazı farklılıklar ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- Abdioğlu, H. (2012). *Maliyet Muhasebesi*. Bursa: Dora Yayınları.
- Acar, V. (2013). “Türkiye Muhasebe Standartları-11 İnşaat Sözleşmeleri Standardının İncelenmesi ve Yeni Türk Ticaret Kanunu’na Geçiş Sürecinde Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşleri Uygulama Çalışması”. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6 (1), 25-50.
- Adiloğlu, B. (2006). *İnşaat Taahhüt İşletmelerinde Muhasebe Kayıtları, Birim Maliyetleme ve Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akdoğan, N. (2009). *Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, N. (2019). *İnşaat ve Gayrimenkul Muhasebesi*. Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
- Akdoğan, N., Aktaş, R., Deran, A., Erhan, D., Acar, V. (2011). *Türkiye Muhasebe Standartları ile uyumlu Sektörel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgüç, Ö. (1987). *Müteahhit Firmaların Analizi ve Kredilendirilmesi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Akgün, A.İ. (2013). “İnşaat Sözleşmelerinin Finansal Tablolarda Sunuluşuna Yönelik Kullanılan Yöntemlere Bakış”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 58, 77-96.
- Akın, S. (2010). *Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt ve Onarım İşlerinin Verilendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi (Türkiye Uygulaması)*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aktaş, R., Varol, İ.D. (2017). “Yeni Hasılat Standardı UFRS 15’e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi: Çok Unsurlu Sözleşmeler ve Sözleşme Değişiklikleri”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 73, 27-50.
- Altay, A., Sultankhanova, G. (2016). “Yıllara Yaygın İnşaat, Taahhüt ve Onarım İşlerinin Muhasebeleştirilmesinde TMS 11 ile Türkiye Mevzuatının Karşılaştırılması ve Uygulama Örneği”. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 49, 89-102.
- Arabacı, H. (2017). “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının İncelenmesi ve İnşaat Sektörüne İlişkin Bir Uygulama”. *Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2017:03 özel sayı, 59-66.
- Aslan, K. (2014). *İnşaat Taahhüt Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Kredi Taleplerini Değerlendirme Süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Aslan, T. (2015). “Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşlerinin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS-11) Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi”. *Ekonomi, Finans ve Muhasebe Dergisi*, 2 (2), 208-219.
- Ataman, B., Cavlak, H. (2017). “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat: Temel İlkelerin İncelenmesi ve Bir Uygulama”. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39 (2), 403-428.
- Badem, C., Tosun, V. (2014). “Yıllara Yaygın İnşaat İşlerinde Muhasebe Uygulamalarının Vergi Kanunları ve TMS 11 Açısından Karşılaştırılması ve Ertenmiş Vergi”. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 43, 39-64.
- Bozok, M.S. (2011). *İnşaat Taahhüt İşletmelerinde Maliyet Oluşumu ve Muhasebeleştirilmesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No 2192.
- Büyükmirza, H. K. (2014). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi* (19. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Büyüktürk, G. (2013). *TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı Türk Vergi Sistemi ile Karşılaştırılması ve Bir Muhasebe Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cengiz, S., Tosunoğlu, B. (2018). “TFRS 15, TMS 11 ve VUK Kapsamında Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlemlerinin Muhasebe Uygulamaları”. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (2), 33-57.
- Chiang, Y.H., Cheng, E.W.L. (2010). “Construction Loans and Industry Development: The Case of Hong Kong”. *Construction Management and Economics*, 28 (9), 959-969.
- Civelek, M. ve Özkan, A. (2011). *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çakmak, N. (2017). *Yüklenici İşletmelerde UMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardına Göre Kar Zararın Hesaplanması ve Vergi Usul Kanunu ile Karşılaştırılması, Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çankaya, İ. (2003). *İnşaat Muhasebesi – Yıllara Yaygın - Özel (Yap-Sat) İnşaatlar* (2. Baskı). Ankara: Meslek Yapıtları Yayınları.
- Çelik, T.Z. Gerekli, İ., Ertürk, S., Günay, Y., Bilginer, M. (2015). “TMS 11- İnşaat Sözleşmeleri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 277-292.
- Demir, E. (2015). “Yıllara Yaygın İnşaat, Taahhüt ve Onarım İşlemlerinde Vergilendirme ve Muhasebeleştirme Esasları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (36), 834-845.

- Demirkan, B. (2010). “7/A ve 7/B Maliyet Hesapları ve Dönemsonu İşlemleri”. *Vergi Raporu Dergisi*, 135, 153-171.
- Demirkol, Ö.F. (2018). “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı: 5 Aşamalı Model”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (15), 415-434.
- Feidakis, A., Rovolis, A. (2007). “Capital Structure Choice in European Union: Evidence From the Construction Industry”. *Applied Financial Economics*, 17 (12), 989-1002.
- Fındık, H. (2013). “İnşaat Taahhüt İşletmelerinde TMS/TFRS ve Vergi Mevzuatı Kapsamında Sunum ve Değerleme Farklılıkları”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 49-64.
- Gök, A. (2012). *İnşaat Sektöründe Muhasebe ve Konsolidasyon İşlemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu Kapsamında İncelenmesi ve Örnek Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökgöz, A. (2018). “TFRS 15 Hizmet Sözleşmelerinden Hasılat Standardı Çerçevesinde Sözleşme Varlığı ile Sözleşme Yükümlülüğü Kavramları ve Raporlanması”. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 4/4, 45-57.
- Gücenme Gençoğlu (2017). “Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırması”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 76, 1-23.
- Gücenme Gençoğlu, Ü., İşseveroğlu, G. (2018). “Türkiye’de Vergi Düzenlemeleri ve Muhasebe Standartları Açısından İnşaat Taahhüt İşletmelerinde Finansal Raporlama”. *International Journal of Social Inquiry*, 11 (2), 135-151.
- Gülten, S. ve Kocaer, İ. (2010). *Yurtiçi ve Yurtdışı Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinde İnşaat Muhasebesi Uygulamaları*. Ankara: Kendi Yayınları.
- Gümüş, E.A. (2015). *İnşaat Sözleşmelerinden Kaynaklanan Gelir ve Maliyetlerin Türk Vergi Mevzuatı ve Türk Muhasebe Standartları (TMS) Açısından Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gündeş, S., Atakul, N., Büyükyoran, F. (2017). *İnşaat Sektöründeki Yüklenicilerin Finansman Tercihlerinin ve Sorunlarının Belirlenmesi*. Bilimsel Araştırma Projesi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Gündüz, G.A. (2012). *Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS/TFRS) Uygulanması ve KOBİ’ler için Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (KOBİ TFRS) Değerlendirilmesi*. Uzmanlık Tezi, Türkiye Halk Bankası A.Ş. Genel Müdürlüğü, Ankara.

Gündüz, G.A., Yanık, S.S. (2019). “Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşleri Üstlenen İşletmelerin Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlenmiş Finansal Tablolarından Finansman İhtiyacının Belirlenmesi ve Performanslarının Değerlendirilmesi”. V. *International Conference on Applied Economics and Finance & Extended with Social Sciences (ICOAEF) Full Paper Proceeding*, 80-94.

Halpin, D.W. and Senior, B.A. (2009). *Financial Management and Accounting Fundamentals for Construction*. New Jersey: John Wiley&Sons Inc.

İngeç. E. (2009). *İnşaat Firmalarının Kredi Talepleri ve Bankalar Tarafından Kredilendirilmesi Sistemlerinin Değerlendirilmesi ve Kredi Tahsis Model Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnternet: Global Construction 2030, <https://gcp.global/uk/products/global-construction-2030>. Son Erişim Tarihi: 09.08.2019.

İnternet: INTES-Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, İnşaat Sektörü Raporu (Ağustos 2019), URL: <https://intes.org.tr/wp-content/uploads/2019/08/insaat-raporu-agustos.pdf>. Son Erişim Tarihi: 03.08.2019.

İnternet: İMSAD-Türkiye İnşaat Malzemesi Sanayicileri Derneği, 2018 Faaliyet Raporu. URL: http://imsad.org/Uploads/Files/Faaliyet_Raporu_2018.pdf. Son Erişim Tarihi: 09.08.2019.

İnternet: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, SMMMO Çalışma Grubu, İnşaat İşletmelerinde Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, URL: <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/seminernotlar/28122013/28122013.pdf>. Son Erişim Tarihi: 01.06.2019.

İnternet: MÜSİAD-Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği, İnşaat ve Çevre Sektör Raporu, 2014. URL: <http://www.musiad.org.tr/Documents/Musiad/Assessts/Pdf/Insaat-Sektor-Grubu-2014.pdf>. Son Erişim Tarihi: 11.04.2017.

İnternet: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı, URL: https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2019Seti/TFRS/TFRS_15.pdf, Son Erişim Tarihi 17.08.2019.

İnternet: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar Standardı, URL: <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2016Seti/TMS37.pdf>, Son Erişim Tarihi 20.08.2019.

İnternet: KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş., Sektörel Bakış, İnşaat Raporu, 2008. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2018/01/sektorel-bakis-2018-insaat.pdf>. Son Erişim Tarihi: 07.08.2019.

İnternet: Külte, M. (2018). Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat. URL: <http://aksisdenetim.com/musterilerle-yapilan-sozlesmelerden-dogan-hasilat>. Son Erişim Tarihi: 02.08.2019.

İnternet: Perek, S. (2019). TFRS 15 ‘Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat’ Standardına Genel Bakış, Grant Thornton, URL: http://www.gtturkey.com/UD_OBJS/PDF/GTHBR/Grant_Thornton_Haber_Bulteni-27.pdf. Son Erişim Tarihi: 01.08.2019.

İnternet: TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri standardı. İnşaat Sözleşmelerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 11) Hakkında Tebliğ, Resmi Gazete, 26.10 2005.

İnternet: Türk Dil Kurumu Sözlükleri. URL: <http://sozluk.gov.tr/>. Son Erişim Tarihi: 03.05.2019.

İnternet: Yıldırım, O. (2012). TMS-11 İnşaat Sözleşmeleri Standardının Mevcut Vergi Mevzuatı ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Kapsamında Değerlendirilmesi, URL: http://www.mizanturk.com.tr/Akademi/Akademi_114201322949404.pdf. Son Erişim Tarihi: 04.08.2019.

İnternet: 818 Sayılı Borçlar Kanunu. URL: <http://www.tazminathukuku.com/borclar-kanunu/818-borclar-kanunu.htm>, Son Erişim Tarihi: 01.08.2019.

İş Kolları Yönetmeliği. 19.12.2012 tarih ve 28502 sayılı Resmi Gazete.

Kartal, A., Sevim, A., Gündüz H. (2004). *Maliyet Muhasebesi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Kılıç, G. (2017). *UFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Doğan Hasılat Standardının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kıllı, M., Işık, Y. (2018). “Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım İşlerinin TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı ve BOBİ FRS Kapsamında İncelenmesi”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (6), 1093-1104.

Kıymetli Şen, İ., Özbirecikli, M. (2018). “BOBİ FRS’nin Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Değişiklikler: BOBİ FRS, TMS/TFRS ve Mevcut Muhsabe Sistemi Çerçevesinde Bir İnceleme”. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 2018. özel sayı, 462-484.

- Kızılot, Ş. (2012). *İnşaat Muhasebesi Vergilendirilmesi Mevzuatı ve Asgari İşçilik* (17. Baskı). Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.
- Kim, S., Lee, S., Kim, J. (2011). “Relationship Between The Financial Crisis Of Korean Construction Firms and Macroeconomic Fluctuations”. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 18 (4), 407-422.
- Myers, S.C. (1984). “The Capital Structure Puzzle”. *Journal of Finance*, 39 (3), 575–592.
- Öcal, F., Erden, S. ve Işıklılar, S. (2003). *İnşaat Muhasebesi Özel İnşaat İşletmeleri- İnşaat Taahhüt İşletmeleri- Yapı Kooperatifleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Örten, R., Kaval, H. ve Karapınar, H. (2015). *Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları TMS-TFRS*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özerhan, Y., Marşap, B., Yanık, S.S. (2015). “IFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat Standardının İrdelenmesi”. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 17 (2): 193-226.
- Özkaya Yıldırım, Ç. (2008). *İnşaat Muhasebesi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özsas, U. (2016). *IFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat Standart Taslağının İncelenmesi ve İnşaat Sektörüne İlişkin Örnek Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Peterson, S.J. (2009). *Construction Accounting and Financial Management* (Second Edition). New Jersey: Prentice Hall, Pearson.
- Saban, M., Gürkan, S., Vargün, H. (2019). “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı: İnşaat Sözleşmeleri Üzerine Bir Uygulama”. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 12 (1): 43-64.
- Sevilengül, O. (2009). *Genel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şanlı, E.Y. (2015). *TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardının Mevcut Vergi Usul Kanunu ile Karşılaştırması ve İnşaat Firmalarına Fayda ve Zararları Hakkında Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şeker, N. (2018). *Hasılatın Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması İlkelerinin Türk Vergi Mevzuatı ile Finansal Raporlama Standartları (TFRS 15-BOBİ FRS) Kapsamında İncelenmesi ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şengür, E.D. (2012). “İnşaat Sözleşmeleri Muhasebesi ve Finansal Performansın Ölçülmesinde Maliyeti Kurtarma Yöntemi”. *Mali Çözüm Dergisi*, 113, 123-153.

- Şenlik, M. (2007). *İnşaat Muhasebesi – Özellikli İşlemler-Asgari İşçilik-Örnek Uygulamalar-Ayrıntılı Hesap Planları* (2. Baskı). Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Uyumaz, C. (2015). *TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri Standardı-Vergi Uygulamalarında Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünlütürk, A.Ç., Deveci, E.N., Dağlı, M.F. (2019). “TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Çerçevesinde Hasılatın Ölçülmesi ve Raporlanması”. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 57, 247-268.
- Yanık, S.S. (2010). *TMS 11 İnşaat (Yapım) Sözleşmeleri Standardının TMS 18 Hasılat Standardına Eşleştirilmesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yereli, A.N., Kayalı, N., Demirlioğlu, L. (2011). “İnşaat Sözleşmelerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 11) Çerçevesinde Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşlerinin Muhasebeleştirilmesi”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (3), 113-135.
- Yılmaz, F. (2009). “TMS-11 İnşaat Sözleşmeleri Standardının İşletmeler Üzerindeki Etkisi: İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören Bir İnşaat Şirketi”. *Yönetim Dergisi*, 64, 8-26.
- Yılmaz, K. (2015). *İnşaat Muhasebesi* (4. Baskı). İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu. Gelir Vergisi Kanunu (G.V.K.), 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazete.
- 3194 Sayılı İmar Kanunu. 09.05.1985 tarih ve 18749 sayılı Resmi Gazete.
- 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu. Kamu İhale Genel Tebliği, 22.08.2009 tarih ve 27327 sayılı Resmi Gazete.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Gülşah Aytuğ GÜNDÜZ
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 1985, Eskişehir
 e-mail : gulsah.gunduz@hbv.edu.tr

Eğitim Bilgileri

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi İşletme Bölümü	Devam ediyor
Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü	2008
Lisans	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü	2007
Lise	Ankara Nermin Mehmet Çekiç Anadolu Lisesi	2003

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kırış, Ş., Gündüz, G.A., Yüzüğüllü, N., “Stok Politikası Belirlenmesi Üzerine Bir İnşaat Firmasında Uygulama Çalışması”, Yöneylem Araştırması ve Endüstri Mühendisliği 28. Ulusal Kongresi, İstanbul, Türkiye, bildiri no 136, 30 Haziran-2 Temmuz 2008.

Gündüz, G.A., Yanık, S.S., “Yıllara Yaygın İnşaat Taahhüt İşleri Üstlenen İşletmelerin Vergi Usul Kanunu'na Göre Düzenlenmiş Finansal Tablolarından Finansman İhtiyacının Belirlenmesi ve Performanslarının Değerlendirilmesi”, V. International Conference on Applied Economics and Finance & Extended with Social Sciences (ICOAEF), Girne, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 9 -11 Nisan 2019.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

